

**ТЕРНОПІЛЬСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ВОЛОДИМИРА ГНАТЮКА**

На правах рукопису

ШАФРАНСЬКИЙ ВОЛОДИМИР ВАСИЛЬОВИЧ

УДК: 378. 14 : 796. 011. 3 (09)

**ФОРМУВАННЯ ГОТОВНОСТІ ДО ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ
МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ЗІ СПОРТИВНО-ОЗДОРОВЧОГО ТУРИЗМУ
У ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ**

13.00.04. – теорія і методика професійної освіти

**Дисертація
на здобуття наукового ступеня
кандидата педагогічних наук**

Науковий керівник:
доктор педагогічних наук,
професор
**Романишина Людмила
Михайлівна**

Тернопіль-2011

Зміст

ВСТУП	4
РОЗДІЛ I. Підготовка майбутніх фахівців зі спортивно-оздоровчого туризму як педагогічна проблема	10
1.1. Основні вимоги до фахівців сфери туризму та особливості туристської освіти у вищих навчальних закладах	10
1.2. Теоретичні основи підготовки фахівців зі спортивно-оздоровчого туризму.....		18
1.3. Стан готовності студентів вищих навчальних закладів до проведення спортивно-оздоровчого туризму.....		34
Висновки до першого розділу	53
РОЗДІЛ II. Обґрунтування педагогічних умов та програми формування готовності до професійної діяльності майбутніх фахівців зі спортивно-оздоровчого туризму у вищих навчальних закладах.....		55
2.1. Педагогічні умови формування готовності до професійної діяльності майбутніх фахівців зі спортивно-оздоровчого туризму	55
2.2. Компоненти, критерії та рівні готовності до професійної діяльності майбутніх фахівців зі спортивно-оздоровчого туризму	76
2.3. Програма та модель формування готовності до професійної діяльності майбутніх фахівців зі спортивно-оздоровчого туризму у вищих навчальних закладах.....		93
Висновки до другого розділу	113
РОЗДІЛ III. Експериментальна перевірка ефективності педагогічних умов та програми формування готовності до професійної діяльності майбутніх фахівців зі спортивно-оздоровчого туризму.....		114

3.1. Організація і методика проведення формувального експерименту.....	114
3.2. Результати перевірки ефективності педагогічних умов та програми формування готовності до професійної діяльності майбутніх фахівців зі спортивно-оздоровчого туризму та їх аналіз.....	131
3.3. Обґрунтування методичних рекомендацій щодо покращення підготовки майбутніх фахівців зі спортивно-оздоровчого туризму.....	138
Висновки до третього розділу	156
ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ	158
ДОДАТКИ	162
Додаток А. Перелік професійно-важливих якостей фахівця зі спортивно-оздоровчого туризму	163
Додаток Б. Тест-питальник професійних знань, умінь і навичок.....	167
Додаток В. Навчальна програма з дисципліни “Міжособистісні взаємини у малих групах (під час проведення спортивно-оздоровчих заходів”.....	176
Додаток Д. Навчальна програма з дисципліни “Спортивно-оздоровчий туризм”	194
Додаток Ж. Навчальна програма з дисципліни “Організація і проведення спортивно-оздоровчого походу”.....	201
Додаток З. Практикум з розв’язання ситуаційних завдань.....	209
Додаток К. Програма секційних занять зі спортивно-оздоровчого туризму.....	230
Додаток Л. Наскрізна програма практики зі спортивно-оздоровчого туризму.....	235
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	250

ВСТУП

Актуальність дослідження. Соціально-економічний розвиток нашої держави, процеси глобалізації, інтеграції та інформатизації суспільства визначили принципово нові вимоги до професійної підготовки фахівців, зокрема в сфері туризму. Туристській галузі потрібні фахівці, які могли б працювати самостійно і творчо, генеруючи нововведення, свіжі ідеї та пропозиції, що знайшло своє відображення у Законі України “Про туризм”, Державній програмі розвитку туризму в Україні до 2010 року, інших законодавчих актах і нормативно-правових документах. У межах вітчизняної туристичної галузі чітко визначився окремий вид діяльності – спортивно-оздоровчий туризм.

Дослідженню педагогічних технологій професійної підготовки майбутніх фахівців туризму приділяється увага у працях С.Батищева, І. Зязюна, Н. Ничкало, Л. Романишиної, В. Сластьоніна, А. Суценка, Б. Шияна та інших. Теоретичні та методичні засади підготовки фахівців для сфери туризму та її особливості розглядають І. Балабанова, І. Зорін, В. Квартальнов, А. Конох, В. Федорченко та інші. Але практично не дослідженим є питання готовності працівників сфери туризму до спортивно-оздоровчого туризму, що спонукає до підготовки фахівців зі спортивно-оздоровчого туризму у вищому навчальному закладі у відповідності до умов Болонського процесу.

Водночас, у професійній підготовці майбутніх фахівців зі спортивно-оздоровчого туризму існує низка суперечностей між: соціальним замовленням суспільства на фахівця туристської галузі, спроможного професійно і компетентно організувати роботу зі спортивно-оздоровчого туризму, і відсутністю такої підготовки у вищих педагогічних навчальних закладах України; вимогами до рівня підготовки майбутніх фахівців туристської сфери та їх практичною готовністю до спортивно-оздоровчої діяльності; необхідністю професійної підготовки майбутніх фахівців зі спортивно-оздоровчого туризму у вищих навчальних закладах і відсутністю науково обґрунтованих теоретичних і

методичних засад її забезпечення. Ці суперечності підсилюють актуальність проблеми професійної підготовки фахівців зі спортивно-оздоровчого туризму.

Актуальність досліджуваної проблеми, недостатня її розробленість наявні суперечності, які можна усунути, і потреби практики щодо професійної підготовки фахівця зі сфери спортивно-оздоровчого туризму зумовили вибір теми дослідження – ***“Формування готовності до професійної діяльності майбутніх фахівців зі спортивно-оздоровчого туризму у вищих навчальних закладах”***.

Зв’язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Тема дисертації є складовою плану науково-дослідної роботи Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка “Теоретико-методичні основи професійної підготовки фахівців в умовах реалізації ідей Болонської угоди” (№ 0108U000536) та затверджена вченою радою університету (протокол № 5 від 22.02.2005р.). Тема зареєстрована Радою з координації наукових досліджень у галузі педагогіки і психології НАПН України (протокол № 3 від 29.03.2005 р.).

Мета дослідження – теоретично обґрунтувати та експериментально перевірити модель формування готовності фахівців зі спортивно-оздоровчого туризму у вищих навчальних закладах.

Завдання дослідження:

1. На основі аналізу наукових джерел з’ясувати специфіку та стан підготовки майбутніх фахівців зі спортивно-оздоровчого туризму до професійної діяльності.

2. Охарактеризувати компоненти та конкретизувати критерії і рівні готовності майбутніх фахівців зі спортивно-оздоровчого туризму до професійної діяльності.

3. Визначити педагогічні умови та розробити програму підвищення ефективності професійної підготовки фахівців для сфери спортивно-оздоровчого туризму.

4. Розробити та експериментально перевірити модель формування готовності майбутніх фахівців зі спортивно-оздоровчого туризму у вищих

навчальних закладах та педагогічні умови ефективності такого процесу.

5. Підготувати методичні рекомендації з використання програми формування готовності фахівців для сфери спортивно-оздоровчого туризму.

Об'єкт дослідження: професійна підготовка фахівців зі спортивно-оздоровчого туризму.

Предмет дослідження – педагогічні умови та програма формування готовності майбутніх фахівців сфери туризму до проведення спортивно-оздоровчої діяльності.

Для розв'язання поставлених завдань використано такі **методи дослідження:** *теоретичні* – аналіз психолого-педагогічної наукової літератури для визначення основних положень, які становлять науково-теоретичну базу дослідження, системно-структурний аналіз (систематизація, порівняння, класифікація), моделювання й узагальнення – для вивчення змісту базових понять проблеми дослідження та побудови моделі формування готовності майбутніх фахівців сфери туризму; *емпіричні* – спостереження, рангування, бесіда, тестування, анкетування, які використано для констатації стану розробки предмета дослідження та діагностики професійних знань, умінь та навичок у процесі навчання; педагогічний експеримент (констатувальний і формувальний) для апробації розробленої програми формування готовності майбутніх фахівців зі спортивно-оздоровчого туризму та педагогічних умов її дієвості; *методи математичної статистики* використано для обробки результатів експериментального дослідження і перевірки їх достовірності.

Експериментальна база та організація дослідження. На різних етапах дослідженням було охоплено 348 студентів III-IV курсів факультетів туризму. Дослідження проведено у Галицькому інституті імені В'ячеслава Чорновола та його результати апробовано в Тернопільському національному педагогічному університеті імені Володимира Гнатюка, Чернівецькому національному університеті імені Юрія Федьковича, Інституті менеджменту та економіки “Галицька академія”, у дослідженні також брали участь 46 працівників туристичних фірм та установ і 59 викладачів вищих навчальних закладів, де проводиться підготовка фахівців туристського профілю.

Теоретично-експериментальне дослідження здійснювалося в три етапи (2005-2009 рр.).

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що:

– *вперше* теоретично обґрунтовано педагогічні умови (організація навчально-пізнавальної діяльності студентів на засадах особистісно-орієнтованого підходу, професійна спрямованість змісту загальної та спеціальної підготовки фахівців, суб'єкт-суб'єктна взаємодія у навчально-пізнавальній діяльності, формування професійної компетентності з використанням комплексу ситуаційних завдань, впровадження інтегрованої туристської практики), розроблено модель формування готовності майбутніх фахівців зі спортивно-оздоровчого туризму до професійної діяльності, складниками якої є: етапи, завдання, педагогічні підходи, принципи, складові професійної підготовки студентів факультету туризму до спортивно-оздоровчої діяльності та програму такої підготовки, яка передбачає два розділи: теоретична підготовка (авторські спецкурси “Міжособистісні взаємини у малих групах під час проведення спортивно-оздоровчих заходів”, “Спортивно-оздоровчий туризм”, “Організація і проведення спортивно-оздоровчого походу”) та практична підготовка (практикум розв’язання ситуаційних завдань, програми секційних занять зі спортивно-оздоровчого туризму, спеціально організована практика), компоненти, рівні, результат.

– *уточнено* поняття “професійна компетентність фахівця сфери спортивно-оздоровчого туризму”, “готовність до професійної діяльності”; принципи і зміст організації туристської практики;

– *визначено* та охарактеризовано компоненти і конкретизовано критерії і рівні готовності майбутніх фахівців з туризму до проведення спортивно-оздоровчої діяльності;

– *набули подальшого розвитку* теоретичні положення щодо підготовки фахівців сфери спортивно-оздоровчого туризму.

Практичне значення дослідження полягає в розробці і впровадженні в педагогічний процес вищих навчальних закладів авторських спецкурсів “Міжособистісні взаємини у малих групах (під час проведення спортивно-

оздоровчих заходів)”, “Спортивно-оздоровчий туризм”, “Організація і проведення спортивно-оздоровчого походу”, практикуму з розв’язання ситуаційних завдань, програми секційних занять зі спортивно-оздоровчого туризму, наскрізні програми спеціально організованої практики зі спортивно-оздоровчого туризму. Узагальненні результати можуть бути також використані при розробці освітньо-професійної програми і освітньо-кваліфікаційної характеристики фахівців зі спортивно-оздоровчого туризму.

Обґрунтовані в дослідженні результати **впроваджено** в практику навчально-виховного процесу Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка (довідка № 333-40/03 від 29 березня 2010 року), Галицького інституту імені В’ячеслава Чорновола (довідка № 36/01 від 23 січня 2010 року), Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича (довідка № 17-38/966 від 6 квітня 2010 року), Інституту менеджменту та економіки “Галицька академія” (довідка №321/05 від 11 січня 2010 року).

Апробація результатів дисертаційного дослідження. Основні положення і результати дослідження обговорювалися й одержали схвальні відгуки на науково-практичних конференціях: міжнародних – “Професійне становлення особистості: проблеми і перспективи” (м. Хмельницький, 2005 р., 2007 р.), “Модернізація освіти: пошуки, проблеми, перспективи” (м. Переяслав-Хмельницький, 2006 р.), “Вища освіта України у контексті інтеграції до європейського освітнього простору” (м. Київ, 2009 р.); всеукраїнських – “Сучасні тенденції та перспективи розвитку освіти і науки у вищих навчальних закладах України” (м. Хмельницький, 2006 р.), “Освітньо-наукове забезпечення діяльності правоохоронних органів України” (м. Хмельницький, 2008 р.).

Публікації. Результати дослідження відображені у 14 одноосібних публікаціях, у тому числі 6 статей – у наукових фахових виданнях України, 5 статей – у збірниках матеріалів конференцій, 3 – у методичних рекомендаціях та навчально-методичних матеріалах.

Структура і обсяг роботи. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, висновків, додатків та списку використаних джерел із 248

найменувань. Основний зміст дисертації викладений на 167 сторінках. Робота містить 16 таблиць, 5 рисунків на 14 сторінках.

РОЗДІЛ І

ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ЗІ СПОРТИВНО- ОЗДОРОВЧОГО ТУРИЗМУ ЯК ПЕДАГОГІЧНА ПРОБЛЕМА

1.1. Основні вимоги до фахівців сфери туризму та особливості туристської освіти у вищих навчальних закладах

Туризм має багаторічну історію. Міжнародним співтовариством були вироблені принципи і норми, що регулюють цю сферу. Ці правила зафіксовані у двосторонніх договорах держав, рішеннях Всесвітньої туристичної організації. Туристська діяльність у сфері міжнародних відносин, регулюється загальними принципами міжнародного права.

Зарубіжні дослідники туристської діяльності (С. Венхилл [241], Д. Гилберт [241], Г. Данн [242], В. Коен-Скалі [240], К. Купер [241], Д. Наш [242], П. Пірс [242], Д. Флетчер [241], С. Шанва [242]) наголошують, що туризм теоретично санкціонує соціальні, моральні тенденції, затверджуючи тим самим свою благородну гуманістичну місію – сприяти духовному вдосконаленню суспільства, будучи впливовим чинником розвитку особистості; отже, туризм є унікальним засобом самоосвіти і самовиховання.

У ХХ столітті відбулися корінні глобальні зміни в світі, до яких належать: прискорення економічного і технічного розвитку, зростання всебічних зв'язків між народами і континентами. Крім цього, за допомогою засобів зв'язку (радіо, телебачення, комп'ютерна мережа) нові форми соціального і політичного життя швидко стають надбанням всього цивілізованого світу [224; 238; 243].

Програма діяльності Всесвітньої туристичної організації на 2002-2010 роки у галузі розвитку трудових ресурсів зосереджується на нових стратегічних завданнях, інформаційно-комунікативних технологій для посилення впливу ВТО на вирішення питань туристської освіти [237].

Етапи розвитку туризму відображено в таблиці 1.1.

Етапи розвитку туристичних організацій

<i>Етап</i>	<i>Роки</i>	<i>Характеристика</i>
I половина XX століття	1925	I конгрес Міжнародного союзу офіційних організацій з пропаганди туризму за участю представників 14 європейських держав.
	1927	Створення перших організацій туристичної сфери – Міжнародний конгрес офіційних асоціацій пропаганди туризму і Міжнародний конгрес перших туристичних організацій.
	1947	Створення Міжнародного союзу офіційних туристичних організацій за участю 116 держав.
II половина XX століття	1960 -	Туризм набуває масового характеру, формується суспільство споживання матеріальних благ.
	1968	Резолюція Генеральної Асамблеї ООН про провідну роль офіційних туристичних організацій у сфері туризму.
	1969	Зростаючого значення набувають освітній, комунікативний та інвестиційний аспекти туризму.
	1970 -	Ратифікація статутних документів Всесвітньої туристичної організації.
	1974	Прийняття Всесвітньою туристичною організацією “Манільської Декларації Всесвітнього туризму”.
	1975	Прийняття Всесвітньою туристичною організацією “Документів Акапулько”.
	1980	Прийняття Всесвітньою туристичною організацією “Хартії туризму і Кодексу туриста”.
	1981	Прийняття Всесвітньою туристичною організацією “Гаагської Декларації з питань туризму”.
	1985	Прийняття Всесвітньою туристичною організацією “Самаркандської Декларації по туризму на Шовковому шляху”.
	1989	Прийняття Всесвітньою туристичною організацією “Декларації Монреаля”.
1994	Затвердження на Генеральній Асамблеї Всесвітньої	

	1996	туристичної організації “Глобального етичного кодексу туризму”.
	1999	Прийняття Всесвітньою туристичною організацією “Ташкентської Декларації”.
	1998	Прийняття Всесвітньою туристичною організацією “Хивінської Декларації “Туризм і збереження культурної спадщини”.
	1999	
Початок XXI століття	2001	Прийняття Всесвітньою туристичною організацією “Сеульської Декларації “Світ і туризм”, “Осакської Декларації Тисячоліття”.
	2002	Прийняття Всесвітньою туристичною організацією “Квебекської Декларації з екологічного туризму”.
	2003	Отримання Всесвітньою туристичною організацією статусу спеціалізованого агентства ООН.

Туристична діяльність в Україні, в тому числі й спортивно-оздоровча, здійснюється відповідно до норм загального законодавства. Саме законодавчі та нормативно-правові документи регулюють організацію та проведення масових, спортивно-оздоровчих заходів. До таких документів належать Конституція України та Закони України: “Про захист прав споживачів” [69], “Про охорону культурної спадщини” [70], “Про порядок виїзду із України і в’їзду в Україну громадян України” [71], “Про порядок здійснення розрахунків в іноземній валюті” [72], “Про охорону навколишнього природного середовища” [74], “Про державний кордон України” [75], “Про підприємництво” [76], “Про підприємства в Україні” [77], “Про правовий статус іноземців” [78], “Про рекламу” [79], “Про страхування” [80] тощо. Згідно із вищезазначеними нормативно-правовими документами здійснюється також і організація та проведення спортивно-оздоровчого туризму.

Невід’ємною частиною сфери туризму є система туристської освіти в будь-якій країні. В Україні ця система знаходиться в стані становлення, як і вся система вищої професійної освіти.

У науковій літературі під освітою розуміється процес і результат оволодіння системою наукових знань та пізнавальних умінь і навичок,

формування світогляду та інших якостей особистості [53, с. 230]. А під навчанням – цілеспрямований процес взаємодії того, хто навчає (викладача, вчителя) та того, хто навчається [136]. У процесі навчання здійснюється освіта людини.

Якщо освіта взагалі – це процес і результат оволодіння системою наукових знань, то професійна освіта – це процес і результат оволодіння специфічними знаннями, вміннями та навичками, що необхідні для оволодіння певною професією (зокрема організатор туризму) та кваліфікацією [125].

Професійна освіта є цілеспрямованим процесом навчання і виховання в інтересах особистості, держави, суспільства, супроводжується констатацією відповідності майбутнього фахівця певним державним освітнім рівням [129]. За нашим розумінням – це професійна компетентність, що складається з різних блоків знань, умінь і навичок, що вирішує такі завдання: вчити, щоб повністю виконати соціальне та економічне замовлення щодо підготовки достатньої кількості фахівців туризму необхідної якості; вивчення, узагальнення і впровадження найкращих зразків вітчизняного та зарубіжного досвіду професійної туристичної освіти; розробка нових методів, засобів, форм і систем навчання, що будуть сприяти створенню необхідної навчально-методичної бази для підготовки персоналу, який здатний вирішувати завдання галузі туризму [126]. З огляду на міжнародну значимість України як нової незалежної молодшої держави в Європі, інтеграційні процеси на європейському ринку, значимість професійної освіти, як однієї з найважливіших сфер суспільної діяльності, уряд України прийняв низку заходів для її реорганізації [207, с. 87].

Для вирішення завдань, що стоять перед сферою туризму, в Україні було створено кілька вищих навчальних закладів II-IV рівнів акредитації, що готують фахівців для цієї галузі: Київський університет туризму, економіки і права, Інститут туризму профспілок України, Ліцей туризму, а також у традиційних навчальних закладах були відкриті факультети з підготовки фахівців для сфери туризму: Київський державний торгово-економічний університет, Київський Інститут “Слов’янський Університет”, Київський державний університет культури й інші.

При аналізі програм і вивченні змісту навчання на факультетах, що готують фахівців для сфери туризму, необхідно відзначити загальні принципи побудови навчальних планів і програм, які відповідають трьом напрямкам для різних факультетів: географічних, економічних, культурологічних. Усього таких навчальних закладів в Україні на сучасному етапі розвитку близько 75.

Але ця кількість не постійна, тому що виникають нові навчальні заклади, окремі факультети в традиційних навчальних закладах і одночасно зникають ті з них, котрі не витримали вимог нових суспільно-політичних і економічних ринкових умов існування і розвитку.

Однією з проблем освіти на сучасному етапі є нестача висококваліфікованих кадрів, фаховий рівень яких відповідав би сучасному рівню. Саме цій галузі приділяють увагу не тільки передові в економічному плані країни, але і регіони, що розвиваються.

Важливою складовою роботи в галузі соціально-економічної політики країни є подальший розвиток спортивно-оздоровчого туризму. Спортивно-оздоровчий туризм – це самостійна й соціально орієнтована сфера, спосіб життя значного прошарку суспільства; ефективний засіб духовного й фізичного розвитку особистості; виховання дбайливого відношення до природи, взаємовиховання й взаємоповаги між народами й націями.

Соціальний спортивно-оздоровчий туризм, як пріоритетна сфера державної підтримки в останні роки став охоплювати усе більш широкі соціально-незахищені верстви суспільства: людей з обмеженими життєвими можливостями, сиріт, родин з низькими грошовими доходами, дітей і юнаків, молодь і родину в цілому [207].

У світовій практиці розвитку туризму спортивно-оздоровчий туризм є унікальним суспільним явищем. Феноменом цього масового спортивного руху є те, що при мінімальній підтримці держави він успішно може існувати в складних економічних умовах сьогодення. Цьому сприяє висока доступність, у тому числі й матеріальна, спортивного туризму для всіх категорій і вікових груп населення, а також придатність великої частини території України для туристських заходів [207].

Базовими принципами й напрямками розвитку спортивно-оздоровчого туризму повинні стати: створення цілісної системи взаємодії людини й природного середовища її перебування, що дозволяє гармонійно вирішувати завдання оздоровлення населення й збереження природи засобами спортивного туризму; виділення, в першу чергу, масових туристських заходів пішохідного й змагального характеру для дітей і молоді, що активно використовують природне середовище найбільш доступних і традиційних туристських районів країни, якими є Карпати, Крим та інші; консолідація дій органів виконавчої й законодавчої влади всіх рівнів, у тому числі органів самоврядування, організацій, суспільних об'єднань і громадян з метою розробки й реалізації комплексних програм, спрямованих на розвиток спортивно-оздоровчого туризму; міжвідомчий принцип керування й розвитку спортивного туризму, що дозволяє включити всі вікові й соціальні групи населення країни: дітей, школярів, студентів, сиріт, людей з обмеженими життєвими можливостями, тощо, а також родину в цілому, як альтернативи існуючої сьогодні у відомчій системі керування, в якій не перебувають, наприклад, місця сімейного туризму, як однієї із природних і ефективних технологій здорового суспільства; добре продумана й зважена система безпеки при проведенні екскурсій, походів, підготовці кадрів і інших заходів спортивно-туристського характеру; максимальне охоплення самого масового прошарку потенційних аматорів подорожей за місцем проживання, роботи й відпочинку, тобто там, де гостро поставлено питання профілактики наркоманії, алкоголізму й злочинності; використання можливостей спортивного туризму для вирішення великого числа суспільно корисних і прикладних завдань, що супроводжують при реалізації цілей руху й інтересів, що перебувають у сфері, інших міністерств і відомств, у тому числі й для використання можливостей спортивно-оздоровчого туризму при розвитку екстремального туризму в країні (стратегія й тактика туризму, досвідчені гіді-провідники й інструктори, каталоги маршрутів і природних об'єктів, нове спорядження, тощо) [211].

Розвиток фізичних, психічних якостей особистості, її соціального та духовного здоров'я може забезпечуватися шляхом використання засобів

фізичного виховання. Беручи до уваги глибину перетворень та значні зміни в соціально-політичному та економічному становищі України, зазначимо, що саме це зумовлює наявність високих вимог до професійної підготовки фахівців фізичної культури та спорту.

На сучасному етапі специфіка підготовки кадрів полягає в тому, що має місце перетин завдань, цілей і потреб інфраструктури комерційного туризму (підготовка гідів-провідників, у тому числі для екстремальних і пригодницьких турів); системи порятунку міністерства надзвичайних ситуацій (підготовка рятувальників); системи освіти (підготовка викладачів спортивного туризму у вищих навчальних закладах); управлінської туристської інфраструктури (підготовка директорів туристських клубів, працівників туристських регіональних держапаратів, туристських працівників національних і природних парків), муніципальної влади (підготовка тур-організаторів) [211].

Специфіка професійної діяльності фахівця із спортивно-оздоровчого туризму полягає в тому, що:

1) спортивно-оздоровча діяльність спрямовується на формування здорового способу життя, моральне та фізичне оздоровлення, патріотичне виховання молодого покоління і підготовку до служби в Збройних силах України;

2) фахівець із спортивно-оздоровчого туризму має бути людиною, здатною не тільки до організації туристських походів, розв'язання технічно-тактичних проблем спортивно-оздоровчого туризму, а й до виконання педагогічної, психологічної, юридичної, геологічної, дослідницької, медичної діяльності;

3) фахівець із спортивно-оздоровчого туризму має виконувати різноманітну змістовно-корисну діяльність (історико-краєзнавчу, патріотичну, оздоровчу тощо). Все це підтверджує необхідність визначення його нової функції професійної діяльності – фізкультурно-спортивно-туристської, спрямованої на фізичний розвиток людини, збереження її здоров'я, задоволення потреб в активному дозвіллі [125].

Однак, у системі підготовки фахівців ще багато недоліків: недостатня

увага приділяється практиці, мало фахівців, що читають спецкурси з туризму, відсутні спецкурси з іноземних мов для сфери туризму. Усі ці недоліки пояснюються тим, що ця галузь є новою, знаходиться в процесі становлення, не сформований належний досвід і традиції. Відчувається потреба у фахівцях-викладачах, навчальних посібниках.

Усе це несе на собі яскраво виражений економічний відтінок, тому що країна відчуває гострий дефіцит фінансових інвестицій. Тим більш необхідним стає потреба у вітчизняних учених, фахівцях, викладачах, видавцях. Потрібно звернути увагу на Європу, найрозвинутіші в туристичній сфері європейські країни, що вже пройшли тернистий шлях у створенні своєї національної туристської освіти.

Таким чином, на основі проведеного аналізу дослідження даної проблеми, ми дійшли висновку, що система підготовки кадрів для сфери туризму повинна бути багатоплановою, чіткою, гнучкою, мобільною, щоб у максимально короткий термін вона була спроможна реагувати на будь-які зміни на туристичному ринку, була здатна успішно модифікуватися і сприяти тому, щоб туристська сфера стала однією із найприбутковіших галузей національної економіки.

1.2. Теоретичні основи підготовки фахівців зі спортивно-оздоровчого туризму

Соціально-економічний розвиток нашої держави, процеси глобалізації, інтеграції та інформатизації суспільства визначили принципово нові вимоги до професійної підготовки фахівців, зокрема в сфері туризму. Це зумовлено тим, що туристській галузі потрібні фахівці, які могли б працювати самостійно і творчо, генеруючи компетентні нововведення, свіжі ідеї та пропозиції, демонструючи при цьому готовність успішно реалізовувати їх в умовах конкуренції. Успішність реалізації практичних туристських завдань залежить, в першу чергу, від підготовленості фахівців.

На нашу думку, вища педагогічна школа повинна готувати фахівця, який глибоко усвідомлює своє значення у суспільстві щодо виховання фізично і психічно здорового підростаючого покоління, спроможного дати суспільству людину демократичного світогляду, яка буде дотримуватися громадянських прав і свобод, з повагою ставитися до традицій, культур, віросповідань і мов спілкування народів світу. Ми погоджуємося із твердженням Н.Г.Ничкало, що якість вищої освіти значною мірою визначається оновленням змісту навчання в системі неперервної професійної освіти, кооперуванням вищих навчальних закладів і виробництва в підготовці кадрів нової генерації [158, с. 8].

Проведений аналіз особливостей підготовки фахівців зі спортивно-оздоровчого туризму у вищих навчальних закладах показує, що наявна система навчання, в тому числі навчальні плани та програми з дисциплін, не враховують специфіки професійної підготовки висококваліфікованого фахівця для роботи у сфері спортивно-оздоровчої діяльності. Пріоритетними напрямками реалізації зазначених завдань є: оновлення змісту вищої туристської освіти, запровадження ефективних педагогічних технологій, створення чіткої системи методичного та інформаційного забезпечення вищої школи; забезпечення високої якості вищої освіти та професійної мобільності випускників вищих навчальних закладів на ринку праці шляхом інтеграції

вищих навчальних закладів різних рівнів акредитації, наукових установ та підприємств; запровадження гнучких освітніх програм та інформаційних технологій навчання [153, с. 25].

Підготовка фахівців зі спортивно-оздоровчого туризму повинна орієнтуватися на особливості туристської діяльності загалом, і спортивно-оздоровчого туризму, зокрема. Тому ми поставили завдання – проаналізувати специфіку даного виду діяльності та основні вимоги до фахівців сфери туризму і туристської освіти. В основу вивчення туристської освіти нами покладено сутність і зміст професійної освіти, які розроблені в наукових працях С. Я. Батишева [19], В. О. Квартальнова [106] та ін.

А. П. Конох [126] туристську освіту визначає в контексті ролі і місця професійної підготовки майбутніх фахівців для туризму, її педагогічних напрямків і функцій, що стосуються викладання, наукових досліджень і послуг, взаємозв'язку рівнів, ступенів і форм освіти, особливостей розвитку освітнього процесу, які вказують на необхідність переосмислення його ролі і функцій. Вироблення нових підходів і визначення пріоритетів майбутнього розвитку туристської освіти, які полягають у забезпеченні високої якості освітнього рівня шляхом обміну знаннями, створення інтерактивних мереж для конкретних туристських установ і науково-дослідних проектів як на регіональному, національному, так і на міжнародному рівнях: через відбір викладачів і працівників туристської освіти, постійне підвищення їх професійного рівня.

В. І. Жолдак [67] зазначає, що педагогіка туризму є важливим розділом педагогічної науки. Одночасно, вона є й практичною діяльністю з виховання особистості в підготовці фахівців із туризму.

Виходячи з цього, предметом дослідження педагогіки туризму, з одного боку, є виховання як засіб передачі туристам та екскурсоводам раніше накопичених цінностей: знань, моралі трудового й життєвого досвіду, а також цілеспрямований вплив на якості особистості в ході занять туризмом, розширення уявлень про культурну і природну спадщину.

З іншого боку – система туристської освіти як засіб передачі новим поколінням професійних знань, умінь і навичок у туристичній діяльності [85, с. 73].

В. К. Федорченко [168] відмічає, що згідно із основними критеріями, які відбивають особливості туризму як соціально-економічного інституту і феномену вселюдської культури, сучасна професійна освіта основним своїм завданням визначає фахову підготовку широкої номенклатури спеціалістів, здатних ефективно працювати в установах, організаціях, підприємствах туризму і готельярства. Учений також наголошує на тому, що професіонали туризму мають справу насамперед з людьми, а не з механізмами, обладнанням чи інструментами. Зміст професійної освіти тому передбачає оволодіння компетенціями, які виходять за межі професійних навичок, безпосередньо потрібних для виконання змісту виробничих функцій на своєму робочому місці [168].

На основі аналізу наукових праць І. Т. Балабанова [13], В. О. Квартальнова [114], А. П. Коноха [123-130], В. А. Пангелова [164], І. С. Томілова [206], В. О. Федотова [217] ми визначаємо професійну підготовку майбутніх фахівців спортивно-оздоровчого туризму як систему спеціально організованих заходів з метою формування їх готовності для організації спортивно-оздоровчої діяльності. Відповідно до цього, успішність професійної діяльності майбутніх фахівців спортивно-оздоровчого туризму залежить від їх професійної готовності до спортивно-оздоровчої діяльності.

Професійна готовність студента допомагає в майбутньому успішно виконувати свої обов'язки, правильно використовувати знання, досвід, зберігати самоконтроль і перебудовуватися при появі непередбачених перешкод [62, с. 284].

Під професійною готовністю ми розуміємо інтегративне особистісне утворення, яке включає в себе професійну спрямованість, професійно-значущі якості, знання та уміння. При цьому, в професійній готовності виділяють наступні компоненти: мотиваційний, орієнтовний, емоційно-вольовий, особистісно-операційний та оціночно-рефлексивний. Професійною

спрямованістю називають цілісні та багатогранні властивості особистості, які включають два компоненти: праксичний (поведінковий) та емоційно-когнітивний [56, с. 227].

Професійну готовність студентів до діяльності ми визначаємо як складне цілісне утворення, яке проявляється як властивість особистості та включає взаємозв'язок таких складових, як теоретичні знання, професійні вміння та позитивне ставлення до даного виду діяльності.

М. І. Дьяченко відмічає, що одним із показників професійної готовності студента є професійна мобільність, яка залежить від підготовленості студента не до одного виду діяльності, а до різних [63, с. 285]. М. І. Дьяченко та Л. А. Кандибович у структурі готовності студента виділяють такі компоненти: мотиваційний (позитивне ставлення до професії, інтерес до неї); орієнтаційний (уявлення про особливості та умови професійної діяльності, про її вимоги до особистості); операційний (володіння способами та прийомами професійної діяльності, необхідними знаннями, вміннями, навиками); вольовий (самоконтроль, вміння управляти собою під час виконання трудових обов'язків); оціночний (самооцінка своєї професійної підготовки та відповідності її оптимальним професійним зразкам) [63, с. 88]. Високий рівень розвитку цих компонентів – показник професійної готовності.

Виходячи з цього, ми визначаємо професійну готовність майбутнього фахівця до організації спортивно-оздоровчого туризму як професійну придатність особистості фахівця (сукупність індивідуальних особливостей людини, здібностей та характерологічних рис, суттєвих для успішної спортивно-оздоровчої діяльності, а також відсутність показників, які роблять неможливою участь у професійній діяльності) і його підготовленість до спортивно-оздоровчої діяльності (знання, вміння та навички, здобуті у процесі професійної підготовки). На основі цього професійну готовність майбутнього фахівця зі спортивно-оздоровчого туризму до спортивно-оздоровчої діяльності ми визначаємо як особистісну якість і суттєву умову ефективності туристської спортивно-оздоровчої діяльності після закінчення вищого навчального закладу. Отже, професійна готовність майбутніх фахівців зі спортивно-оздоровчого

туризму забезпечує успішність виконання своїх професійних обов'язків із застосуванням отриманих знань і вироблених умінь і навичок. Адже професійна готовність майбутнього фахівця зі спортивно-оздоровчого туризму – вирішальна умова швидкої адаптації до умов спортивно-оздоровчої діяльності, подальшого професійного її здійснення та підвищення кваліфікації. Тобто мова йде про формування готовності майбутніх фахівців до організації спортивно-оздоровчого туризму. Тому ми вважаємо, що основним завданням вищого навчального закладу, в якому проводиться підготовка фахівців туристського профілю, є формування готовності студентів факультету туризму до організації спортивно-оздоровчої діяльності. Відповідно до цього, необхідно змінювати систему підготовки фахівців зі спортивно-оздоровчого туризму, сформувати їх готовність до проведення спортивно-оздоровчої діяльності. Все це зумовлює потребу в оновленні змісту та форм, науково-методичного забезпечення навчального процесу підготовки фахівців зі спортивно-оздоровчого туризму у вищих навчальних закладах.

Погляди вчених-дослідників щодо визначення такого поняття як “готовність до діяльності” можна згрупувати за певними ключовими позиціями. Вчені (Б. Г. Ананьєв [6], С. Л. Рубінштейн [187]) визначали готовність як наявність певних здібностей особистості, інші – як стійку властивість особистості (В. В. Рибалка [184]) або як стан особистості (Л. М. Мітіна [152]).

Б. Г. Ананьєв [6], С. Л. Рубінштейн [187] аналізують готовність до діяльності як комплекс здібностей, які включають у їх структуру різноманітні властивості та якості особистості. Здібність виступає при цьому, як більш загальна категорія щодо цих властивостей та якостей.

На думку О. Г. Ковальова [116], готовність до діяльності – це властивість особистості, яка містить усвідомленість особистісної та суспільної значимості діяльності, позитивне ставлення до неї та здатність до її виконання. Він наголошує на тому, що проблема формування готовності особистості до майбутньої діяльності визначається моральною проблемою формування ставлення до трудової діяльності як суспільного обов'язку та особистого визнання [116]. Готовність до праці в цьому плані визначає морально-

психологічний та професійний види готовності. При цьому морально-психологічну готовність до майбутньої діяльності автор вбачає у якості складної структури, яка містить відповідний перелік компонентів: усвідомленість суспільної та особистісної значимості трудової діяльності, любов (радість, насолода) до праці, здібність трудитися в колективі [116].

Із розвитком гуманістичної науки проблема психологічних станів людини все частіше опинялася в полі зору дослідників (К. Роджерс [185], А. Маслоу [149]). Стан – явище універсальне, його розглядали і філософи, і психологи, і педагоги. Дослідники особистісного підходу (С. Л. Марков [148], В. В. Рибалка [181-184]) вважають стан готовності цілісним проявом особистості у відповідних умовах життя та діяльності, які мають різну стійкість у часі. Під психологічним станом готовності розуміється внутрішнє налаштування, пристосування можливостей особистості до успішних дій в даний момент. Цей складний особистісний стан залежить від характеру майбутньої діяльності, від особистих якостей і властивостей людини (І. А. Зязюн [90], Н. В. Пророк [178]).

Таким чином, готовність як психічний стан – це налаштування на визначену поведінку при виконанні навчальних та трудових завдань, установка на активні та цілеспрямовані дії, актуалізація та пристосування можливостей особистості для успішних дій в даний момент приводяться в рух наступними механізмами:

- пізнавальні (розуміння професійних завдань, оцінка їх значимості, значення способів розв’язку, уявлення про вірогідні зміни щодо умов праці);
- емоційні (почуття професійної честі та відповідальності, впевненість в успіху);
- мотиваційні (потреба успішно виконувати перші практичні завдання, інтерес до процесу їх вирішення, спрямованість на досягнення успіху);
- вольові (мобілізація сил, подолання сумнівів і так далі) [71].

Психолого-педагогічними умовами виникнення готовності до вирішення конкретного навчального чи трудового завдання є його розуміння,

усвідомлення відповідальності, бажання досягти успіху, визначення послідовності та способів праці [63, с. 87-88].

Отже, готовність майбутнього фахівця з туризму до професійної спортивно-оздоровчої діяльності після закінчення вищого навчального закладу – необхідна умова виконання своїх обов'язків, правильного використання здобутих знань, навичок та умінь, порівняно швидкої адаптації до умов праці, підвищення кваліфікації. Така готовність досягається в ході морально-політичної, психологічної, професійної і фізичної підготовки, є результатом всебічного розвитку особистості з врахуванням вимог, що пред'явлені особливостями туристської діяльності, тобто професії, пов'язаної із здійсненням спортивно-оздоровчого туризму.

Виходячи із аналізу теоретико-методологічної літератури, нами зроблено висновок, що одні науковці розглядають готовність як властивість, стійку характеристику особистості (В. О. Сластьонін [202]), інші – як цілісний прояв особистості, що включає в себе теоретичну базу того чи іншого профілю, проектуючі, конструктивні, комунікативні уміння, загальні та спеціальні здібності (В. Н. Куніцина [140]), треті – як інтегративне поняття, яке характеризується складною динамічною структурою взаємопов'язаних особистісних компонентів: професійна спрямованість, здатність до самооцінки, потреба у професійному самовихованні (Н. В. Кузьміна [139]).

В. О. Сластьонін виділяє наступні рівні готовності до діяльності: інтуїтивний (пошук рішень професійних ситуацій на основі систематичних спроб та помилок, студенти діють неусвідомлено); репродуктивний рівень (студенти працюють за допомогою підказок, використовують алгоритми); творчо-репродуктивний (студенти володіють достатньо сформованою системою науково-психологічних знань, умінь, навиків аналітичного та конструктивного характеру, оригінально вирішують професійні задачі, наступний хід рішення вибирають на основі попереднього); творчий рівень (студенти мають виражену професійну спрямованість особистості, в них гарно розвинуте аналітичне, прогностичне, конструктивне, виконавче уміння, вони здатні оригінально розв'язувати професійні завдання, для них характерний

пошук нових підходів, методів та технік, розвиток інтуїції більш високого рівня) [202, с. 22-25].

На основі результатів теоретичного дослідження робимо висновок, що науковці-дослідники, які вивчають проблему формування готовності студентів вищих навчальних закладів до професійної діяльності, включають в її структуру такі складові, як: мотиви вибору професії, професійна спрямованість (позитивне ставлення до своєї професії, установка на професійну діяльність), професійно-значущі якості особистості; широкий обсяг знань, умінь і навиків; емоційні та вольові властивості студента, його стани [17; 48; 61; 63; 192]. Зважаючи на це, робимо висновок, що специфіка професійної діяльності зі спортивно-оздоровчого туризму висуває підвищені вимоги до його особистості, ступеня його професіоналізму. Туристу часто доводиться опинятися в стресових ситуаціях, іноді відчувати себе безсилим перед обставинами. Отже, професія фахівця зі спортивно-оздоровчого туризму передбачає специфічні фізичні, психічні, емоційні та інші навантаження.

Таким чином, зміст професійної підготовки фахівців зі спортивно-оздоровчого туризму та формування їх готовності до організації спортивно-оздоровчої діяльності поєднує в собі усвідомлення високої ролі та соціальної відповідальності, самостійного та творчого виконання професійних завдань, установку на активізацію та мобілізацію здобутих у вищому навчальному закладі якостей, умінь і навичок.

На нашу думку, такий підхід має сприяти більш цілеспрямованому, гармонійному розвитку особистості студента в умовах вищого навчального закладу. З огляду на стан дослідження проблеми особистості у сучасній психології та педагогіці майже всі необхідні й можливі психолого-педагогічні компоненти особистісно-орієнтованого підходу потребують подальшого суттєвого опрацювання або корекції у різних аспектах і узгодження одне одного у цілісному контексті. Саме тому, основою для розробки методологічного підходу до професійної підготовки майбутніх фахівців із спортивно-оздоровчого туризму стали наукові положення особистісно-орієнтованого підходу та особистісно-орієнтовані технології, а також

концептуальні положення про форми і методи підготовки фахівців у вищих навчальних закладах.

Сучасні вимоги до реалізації особистісно-орієнтованого підходу поступово визначалися у дослідженнях таких відомих учених, як О. Г. Асмолов [9; 10], В. В. Давидов [51], В. О. Моляко [154], В. В. Рибалка [184], С. І. Подмазін [176], І. С. Якиманська [235] та інших.

У 70-90-ті роки питання необхідності особистісно-орієнтованого підходу у психолого-педагогічній науці неодноразово порушувались у працях І. С. Кона [120], І. Д. Беха [25] та інших.

Л. С. Виготський [42], С. Л. Рубінштейн [187], Б. Г. Ананьєв [5] розглядають особистість як суб'єкт діяльності, яка сама, формуючись у діяльності й спілкуванні з іншими людьми, визначає характер цієї діяльності й спілкування. Особливо важливими є ідеї гуманістичної психології, найяскравішими представниками якої вважають А. Маслоу [149] й К. Роджерса [185].

Аналіз теоретичних та методологічних основ особистісно-орієнтованого навчання на сучасному етапі ми зустрічаємо в ґрунтовних дослідженнях вітчизняних учених – І. Д. Беха [22-25], В. Й. Бочелюка [36], В. В. Рибалка [184], С. І. Подмазіна [176], В. В. Серікова [195] та інших.

І. С. Якиманська [235] на основі концепції особистісно-орієнтованої освіти наполягає в розкритті природи та умов реалізації особистісно-розвивальних функцій освітнього процесу.

В. В. Серіков бачить головну функцію особистісно-орієнтованої освіти в забезпеченні особистісного розвитку кожного суб'єкта навчального процесу, наполягаючи на визнанні за дитиною права на самовизначення та самореалізацію в процесі пізнання через оволодіння власними способами навчальної роботи [195].

Проблема особистісного підходу розглядалася в працях таких учених-дослідників як К. О. Абульханова-Славська [1], О. Г. Асмолов [9-10], Б. Г. Ананьєв [6], Г. О. Балл [14-15], І. Д. Бех [22-25], О. О. Бодальов [29], Л. І. Божович [31; 32], М. Й. Боришевський [35], Л. С. Виготський [42],

І. А. Зязюн [90-99], Г. С. Костюк [134; 135], В. О. Моляко [154], В. В. Рибалка [181-184], К. Роджерс [185], Л. М. Романишина [162], С. Л. Рубінштейн [187], С. О. Сисоєва [200] та багато інших.

Б. Г. Ананьєв відмічає правильність і перспективність вивчення людини як цілісності, тобто індивідуальність людини можна зрозуміти лише при умові повного набору її характеристик [6, с. 334]. С. О. Сисоєва акцентує увагу на тому, що особистісний підхід все наполегливіше утверджується як ключовий психолого-педагогічний принцип організації навчально-виховного процесу [200, с. 58-59].

На думку Н. Ф. Шевченко, саме особистісний підхід має найбільший потенціал для свого втілення у педагогічну систему. Своєрідною квінтесенцією цього підходу є саме ідея самореалізації. Самореалізація і є втіленням глибинної природи, суттєвих сил кожної людини. Освітня система буде справді гуманістичною та особистісно-орієнтованою настільки, наскільки вона працює на самореалізацію того, хто навчається [230, с. 187].

Л. І. Божович вказує на те, що особистісний підхід дає змогу долати однобічність уявлень деяких психологів про те, що психіка людини розвивається тільки у міру засвоєння надбань людства [31].

На думку Л. І. Божович [31], Г. С. Костюка [134; 135], В. В. Давидова [51], головна функція особистості полягає в сприянні виникненню в людині стійкості й незалежності від безпосереднього впливу середовища, а це робить її певною мірою творцем і самої себе, і того світу, в якому вона живе.

На необхідність розробки і впровадження у навчально-виховну роботу особистісного підходу вказував І. С. Кон [121; 122]. На його думку, особистісний підхід у вихованні полягає не лише у врахуванні індивідуальних особливостей підлітків та юнаків, що відрізняють їх один від одного, а передусім у послідовному ставленні до кожного з них як до особистості, як до відповідального і самоусвідомлюваного суб'єкта діяльності [121].

На сучасному етапі становлення психолого-педагогічної науки досить ґрунтовно представлені наукові дані з розробки проблеми особистісних

підходів до навчально-виховної діяльності. Наукові дослідження Б. Г. Ананьєва [6], І. Д. Беха [22-25], В. В. Давидова [51], О. Г. Ковальова [116], Г. С. Костюка [134; 135], О. М. Леонтьєва [142], К. К. Платонова [172; 174], В. В. Рибалки [181-184] та інших учених роблять помітний внесок у вирішення цієї проблеми, спонукають до пошуків нових перспективних варіантів особистісного підходу.

На думку О. Є. Блінова [27], проблеми підготовки педагога особливо актуальні з огляду на переорієнтацію педагогіки на парадигму особистісно-орієнтованого навчання, тому як саме особистісно-орієнтована освіта може формувати особистість, її внутрішню готовність і здатність до саморозкриття. Зокрема на такому її аспекті як особистісно-орієнтований підхід до студентів у ході навчально-виховного процесу у вищих навчальних закладах. У зв'язку з переосмисленням сутності освіти важливої ваги набувають питання підготовки фахівців у вищих навчальних закладах. Оптимальна модель особистісно-орієнтованого навчання спирається на самостійний вибір програми навчання, самоактуалізацію, самореалізацію, самоконтроль і саморозвиток, творче здобування знань і формування власної особистості, вільне партнерство з викладачем. Викладач повинен враховувати можливості студента та створювати для нього оптимальні ситуації для підтримання творчого процесу продуктивної діяльності студентів.

Важливість особистісно-орієнтованого підходу до навчання студентів факультету туризму полягає в тому, що воно спрямоване на підготовку фахівця як особистості, сприяє підвищенню інтересу до поглиблення знань у сфері туризму, забезпечує студентам можливість виявляти власну ініціативу і самостійність у реалізації своїх устремлінь, формує відповідну мотивацію і активність в оволодінні спортивно-оздоровчою діяльністю.

І. С. Якиманська [235] виділила наступні характерні риси особистісно-орієнтованого навчання: забезпечення розвитку і саморозвитку особистості учня, виходячи із вияву його індивідуальних особливостей як суб'єкта пізнання і предметної діяльності; освітній процес особистісно-орієнтованого навчання надає кожному учневі, базуючись на його здібностях, нахилах, інтересах,

цінностях і суб'єктному досвіді, можливість реалізувати себе в пізнанні, навчальній діяльності, поведінці; значущими стають ті складові, котрі розвивають індивідуальність учня, створюють всі необхідні умови для його саморозвитку, самовираження; особистісно-орієнтоване навчання будується на принципі варіативності, тобто визнання різноманітності змісту і форм учбового процесу, вибір яких повинен здійснюватися з урахуванням мети розвитку кожного учня [235, с. 5-6].

В основі особистісно-орієнтованого підходу, який пропонує І. А. Якиманська лежить визнання індивідуальності, самобутності, самоцінності кожної людини, її розвитку, перш за все, як індивіда, наділеного своїм неповторним суб'єктивним досвідом [235].

І. А. Зязюн [89], обґрунтовуючи особистісно-орієнтовану модель професійної підготовки вчителя, діяльність якого спрямована на творчий розвиток учнів, особливу увагу зосереджує на запропонованому автором психологічному портреті особистісно-орієнтованого вчителя. На його думку, такий учитель повинен бути відкритим і доступним для кожного з учнів, не викликати у них страху, давати їм можливість висловлювати свої думки, почуття, демонструвати дітям цілковиту до них довіру, не принижувати їхньої гідності та бути справедливим, виявляти емпатійне розуміння, відчувати внутрішній світ дитини, надавати учням реальну допомогу [89, с. 204].

Ґрунтовну розробку принципів побудови системи особистісно-орієнтованого виховання здійснив у вітчизняній педагогіці І. Д. Бех [22-25]. Модель особистісно-орієнтованого виховання, запропонована ученим, спрямована на реалізацію сутнісної природи суб'єкта, тобто особистісно-орієнтоване виховання – це утвердження людини як найвищої цінності, навколо якої ґрунтуються всі інші пріоритети [22-25].

На думку І. Д. Беґа, у процесі особистісно-орієнтованого виховання утверджуються і використовуються психологічні механізми виховання, розраховані на максимальне залучення всіх компонентів структури особистості (свідомості, емоцій, волі) в соціальні і міжособистісні взаємини [22-25].

Таким чином, за наявності у людини цінності служіння про неї можна говорити як про вільну особистість, яка свідомо вибирає свій життєвий шлях. За таких умов життя виявляється творчістю, оскільки лише через ідеальне представлення в інших людях та інших людей у собі й можливий розвиток власної особистості, що дозволяє не розчинитися в них.

І. Д. Бех [25] відмічає, що особистісно-орієнтоване виховання – це утвердження людини як найвищої цінності, на основі якої ґрунтуються всі інші суспільні пріоритети. Добро стає сутнісним визначенням людини; істина ж – лише засобом для розвитку її духовності [23]. Розглядаючи вплив особистісно-орієнтованого виховання на дитину, І. Д. Бех відзначає, що воно надає можливість вихованцеві краще функціонувати як особистості [25].

Ефективність особистісно-орієнтованих технологій розглядається автором в залежності від методологічної основи, яка визначає характер їх практичного розгортання та конкретизується в сукупності взаємоузгоджених принципів:

1. Принцип цілеспрямованого створення емоційно збагачених виховних ситуацій.
2. Принцип особистісно-розвиваючого спілкування.
3. Принцип використання співпереживання як психологічного механізму у вихованні особистості.
4. Принцип систематичного аналізу вихованцем власних і чужих вчинків [25].

У цілому, на думку І. Д. Беха, особистісно-орієнтоване виховання передбачає мету формування і розвитку у дитини особистісних цінностей, які здатні виконувати функцію вищого критерію для орієнтації індивіда в світі й опори для особистісного самовизначення. Відомий фахівець у сфері гуманістичної педагогіки

О. Я. Савченко стверджує, що особистісно-орієнтоване навчання повинно базуватися на засадах глибокої поваги до особистості учня з урахуванням особливостей індивідуального розвитку, ставленні до нього як до свідомого відповідального суб'єкта навчально-виховної взаємодії, передбачати

формування цілісної особистості, яка усвідомлює свою гідність і поважає інших людей [189]. В оцінці концепції особистісно-орієнтованої освіти ми погоджуємося з думкою В. В. Серікова [194], що педагогічна парадигма особистісно-орієнтованої освіти на сьогодні не має однозначного розуміння. Учений пропонує такі визначення поняття “особистісно-орієнтований підхід”:

1) особистісний підхід в освіті на рівні буденного, найбільш масової педагогічної свідомості розуміється як етико-гуманістичний принцип спілкування педагога та вихованців;

2) особистісний підхід розглядається як принцип синтезу напрямів педагогічної діяльності навколо її головної мети – особистості. Все, що відбувається в педагогічному процесі, педагогічно лише в тій мірі, в якій працює на цю мету;

3) особистісний підхід трактується як пояснюючий принцип, який розкриває механізм особистісних новоутворень в педагогічному процесі. Зміст цього принципу в тому, що ніякі зміни в життєдіяльності людини не можуть бути пояснені без розуміння їх місця і ролі в самореалізації особистості;

4) даний підхід трактується як принцип свободи особистості в освітньому процесі при виборі нею пріоритетів, освітніх “маршрутів”, формуванні власного, особистісного сприйняття змісту, що вивчається (особистісний досвід). Довгий час існувало розуміння особистості в освіті як деякого еталону, моделі “нової людини”. Мова йшла про виховання особистості “з заданими властивостями”;

5) особистісний підхід трактується як пріоритет індивідуальності в освіті, як альтернативи колективно-нівелюючому вихованню;

6) ще одне значення поняття “особистісний підхід” пов’язують з уявленням про цілісність педагогічного процесу. Орієнтація на особистість дозволяє подолати функціоналізм в побудові освітньої системи;

7) особистісний підхід розглядається як побудова особливого роду педагогічного процесу (зі специфічними цілями, змістом, технологіями), котрий орієнтований на розвиток та саморозвиток власне особистісних властивостей індивіда [194].

При цьому, що особливо важливо для педагогічної теорії освіти особистості, повинна бути з'ясована специфіка особистісного досвіду порівняно з досвідом когнітивним, процесуальним та іншими. Тільки з'ясувавши, в чому полягає специфічний досвід бути особистістю, ми можемо вести мову про педагогічні умови становлення цього досвіду.

За результатами узагальнення і теоретичного аналізу зазначених підходів нами визначено основні положення особистісно-орієнтованого підходу у професійній підготовці майбутніх фахівців зі спортивно-оздоровчого туризму:

1. Серед великої кількості форм і видів туризму спортивно-оздоровчий туризм виділяється своєю доступністю, демократичністю, ініціативністю, можливістю відчутти себе пошуковцем, самостійністю вибору території подорожі, розробки нитки маршруту і об'єктів огляду.

Реалізація даного положення передбачає спеціальну особистісно-орієнтовану підготовку фахівців із спортивно-оздоровчого туризму.

2. Професійна підготовка майбутніх фахівців зі спортивно-оздоровчого туризму є, насамперед, підготовкою фахівця, максимально наближеного до кваліфікаційних вимог (серед яких необхідність мати навички самостійно приймати рішення з питань туристської діяльності, володіти законодавчою базою, теорією та практикою основ спортивно-туристської діяльності із дотриманням вимог безпеки; організації різних спортивно-оздоровчих заходів та надання допомоги в їх підготовці і проведенні).

3. Особливості професійної підготовки студентів факультету туризму до спортивно-оздоровчої діяльності полягають у формуванні в майбутніх фахівців умінь і навичок з організації спортивно-оздоровчих заходів, розробці змісту та педагогічних умов організації навчального процесу, реалізації програми особистісно-орієнтованої підготовки фахівців із спортивно-оздоровчого туризму.

4. У процесі підготовки майбутніх фахівців зі спортивно-оздоровчого туризму доцільно використовувати спеціальні педагогічні форми, методи і прийоми формування компонентів готовності студентів факультету туризму до спортивно-оздоровчої діяльності, що забезпечують підвищення професійної

майстерності.

Особистісно-орієнтований підхід до підготовки фахівців із спортивно-оздоровчого туризму здійснюється через сукупність принципів:

1. Принцип цілісного концептуального уявлення про підготовку фахівців зі спортивно-оздоровчого туризму як сукупність спеціальних професійно-орієнтованих форм, методів і засобів навчання, спрямованих на розвиток компонентів готовності студентів факультету туризму до здійснення спортивно-оздоровчої діяльності.

2. Принцип комплексності в організації особистісно-орієнтованої фундаментальної, практичної та спеціальної підготовки майбутніх фахівців зі спортивно-оздоровчого туризму.

3. Принцип інтеграції складових професійної підготовки майбутніх фахівців зі спортивно-оздоровчого туризму в умовах вищого навчального закладу.

Таким чином, особистісно-орієнтований, підхід є методологічною основою для обґрунтування комплексу педагогічних умов, форм і методів підготовки майбутніх фахівців зі спортивно-оздоровчого туризму. Ми вважаємо, що впровадження даного комплексу у професійну підготовку факультету туризму сприятиме їх загальному і професійному саморозвитку та здатності до організації і проведення спортивно-оздоровчої діяльності.

1.3. Стан готовності студентів вищих навчальних закладів до проведення спортивно-оздоровчого туризму

Проведений аналіз професійної підготовки фахівців із спортивно-оздоровчого туризму в системі професійної підготовки туристського профілю засвідчив, що до 2000 року підготовка та перепідготовка фахівців для активних видів туризму, зокрема спортивного та оздоровчого в основному була пов'язана з підвищенням кваліфікації, що за відсутності базової освіти не вирішувало кадрової проблеми підготовки фахівців із спортивно-оздоровчого туризму (В. І. Ганопольський [45], В. О. Квартальнов [106-114], А. П. Конох [123-130], В. К. Федорченко [210-216]). Вищі навчальні заклади, в яких проводиться підготовка фахівців із спортивно-оздоровчого туризму зорієнтовані на підготовку висококваліфікованих фахівців із туризму і до недавніх часів за спеціалізацією “спортивно-оздоровчий туризм” підготовка фахівців не проводилася.

Аналіз теоретичних основ підготовки фахівців зі спортивно-оздоровчого туризму, основних вимог до їх професійної діяльності та особливостей туристської освіти у вищих навчальних закладах дало нам підстави констатувати, що специфіка підготовки майбутніх фахівців із спортивно-оздоровчого туризму полягає в тому, що такий фахівець повинен мати загальнотеоретичну туристську підготовку, володіти спеціальними практичними вміннями і навичками. Все це зумовлює готовність майбутніх фахівців зі спортивно-оздоровчого туризму до професійної діяльності.

Виходячи із вищенаведеного, одним із завдань педагогічного експерименту, було вивчення стану готовності майбутніх фахівців з туризму вищих навчальних закладів до проведення спортивно-оздоровчого туризму як педагогічної умови підготовки фахівців до майбутньої професійної діяльності. Розпочинаючи педагогічний експеримент, ми виходили з припущення, що зафіксовані особливості сформованості готовності студентів факультету туризму до спортивно-оздоровчої діяльності дадуть можливість порівняти і

зрозуміти зміну розвиненості її основних складових. Для зменшення суб'єктивності отриманих результатів і досягнення їх більшої вірогідності в основу нашого педагогічного дослідження покладено такі принципи: цілісності, комплексності, використання взаємодоповнюючих методів і методик, єдності якісного і кількісного аналізу.

Методи дослідження умовно поділені нами на такі групи: педагогічне спостереження, аналіз результатів діяльності, узагальнення незалежних характеристик (експертні методи), анкетування, тестування, методи обробки та інтерпретації результатів дослідження: якісна та кількісна їх характеристики.

Зважаючи на специфіку спортивно-оздоровчої діяльності, враховувалися її вимоги до особистості фахівця у сфері туризму та особливостей туристської освіти у вищих навчальних закладах. За основу дослідження професіограми майбутнього фахівця зі спортивно-оздоровчого туризму взято основні наукові положення щодо вивчення професіограми майбутнього фахівця (К. К. Платонов [174], В. В. Синявський [198]).

З метою визначення професійно-значимих якостей фахівця спортивно-оздоровчого туризму нами застосовувалося експертне опитування. Експертна група складалася із працівників туристських фірм та установ і викладачів вищих навчальних закладів, в яких проводиться підготовка фахівців туристського профілю (досвід роботи яких на посадах 8-10 років), загальною чисельністю 105 осіб.

Експертний метод дозволив остаточно визначити перелік основних професійно важливих якостей, необхідних для успішного розв'язання туристських завдань у ході професійної діяльності.

За основу застосування саме такого методу було обрано положення П. П. Блонського [28], що коли дослідник потребує дуже великої кількості спостережень, він не може один зібрати весь цей матеріал і змушений добувати його від інших осіб, які мають справу з дітьми даної категорії.

Опитуваним пропонувався готовий перелік якостей фахівця зі спортивно-оздоровчого туризму, запозичений нами із літературних джерел, а також із досвіду власної роботи.

Таким чином, використовувався експертний метод для того, щоб:

- 1) у переліку професійно важливих якостей фахівця зі спортивно-оздоровчого туризму виділити необхідні для туристської діяльності;
- 2) визначити професійні якості фахівця зі спортивно-оздоровчого туризму, визначальні (найважливіші) для успішного розв'язання туристських завдань.

З існуючих схем експертних процедур (використання одного експерта, використання групи експертів без взаємодії, однотурові групові процедури з очною взаємодією експертів, інтерактивні групові процедури з очною взаємодією експертів, інтерактивні групові процедури із заочною взаємодією експертів) найбільш доцільним у нашому дослідженні були процедури використання групи експертів без взаємодії.

За цієї схеми, за наявності більшої кількості експертів, то достовірність результатів підвищується. За правильної організації роботи експертів валідність колективної оцінки із зростанням кількісного складу групи підвищується.

Вибір такої схеми експертної процедури базується на наступних міркуваннях: а) цінною є інформація про думки експертів, що не піддалися зовнішньому впливу (груповому тиску); б) інформаційна взаємодія експертів (тобто обговорення та винесення спільного рішення) може спотворити об'єктивну картину.

Об'єктом експертизи виступив перелік професійно-важливих якостей фахівця зі спортивно-оздоровчого туризму (див. дод. А).

Експертам давалась така інструкція:

1. Із запропонованого переліку виділити професійно-важливі якості, що є необхідними для діяльності фахівця зі спортивно-оздоровчого туризму.
2. Прорангувати виділені професійно-важливі якості.

Процедура експертних оцінок проводилась у два етапи.

Кожен експерт отримав бланк із переліком професійно-важливих якостей та інструкцію: “На даному аркуші – перелік професійно важливих якостей фахівця зі спортивно-оздоровчого туризму, виділений нами на основі

праць багатьох учених. Просимо позначити (підкреслити) ті якості, котрі Ви вважаєте необхідними і найбільш важливими для даного виду туристської діяльності”.

За результатами першого етапу експертного оцінювання, для фахівця зі спортивно-оздоровчого туризму професійно-важливими якостями були визначені важливими для особистості фахівця зі спортивно-оздоровчого туризму (див. дод. А).

Для спрощення подальшої роботи та реалізації наступного завдання, було згруповано виділені якості за критерієм їх змістової спільності. При цьому ми не відкидаємо ймовірності для багатьох якостей бути віднесеними як до однієї групи, так і до іншої.

Таким чином ми отримали такі групи професійно-важливих якостей:

– якості, що характеризують професійну спрямованість: адаптованість, адекватна самооцінка, високий рівень мотивації до спортивно-оздоровчої діяльності, готовність до співпраці, інтуїція, почуття відповідальності, спостережливність;

– комунікативні якості: виразність мови, високий рівень загальної культури, вміння встановлювати контакт з членами групи, вміння слухати, контактність, легкість при спілкуванні, тактовність;

– інтелектуальні якості: високий рівень інтелекту, критичність мислення, логічність і практичність розуму, уважність;

– емоційно-вольові якості: відповідальність, емоційна стабільність, емоційна стриманість, наполегливість, самовладання, самоконтроль, сила і врівноваженість нервової системи, стійкі морально-вольові реакції, стриманість, чуйність;

– якості, що характеризують теоретико-практичну обізнаність фахівця: вміння прогнозувати результати роботи, вміння спільно аналізувати ситуацію, готовність до фізичних навантажень, компетентність, креативність, схильність до ризику, швидка реакція, швидке сприйняття й оцінки ситуації.

Під час другого етапу експертного оцінювання кожен експерт отримував набір карток, на кожній з яких була надрукована одна з груп

якостей з її розшифруванням, та інструкцію: “На цих картках надруковані особистісні якості, визнані професійно-важливими для фахівця зі спортивно-оздоровчого туризму, котрий працює із туристськими групами. Будь ласка, розкладіть їх у такому порядку: найважливіші якості спочатку, далі за мірою зменшення важливості. Якщо дві якості здаються Вам однаковими за значенням, не задумуйтесь, кладіть їх у будь-якому порядку – різниця в 1% не відіграє великої ролі”. Підсумовуючи результати другого етапу експертного оцінювання, ми визначали середній бал кожної якості за всією групою експертів, адже кореляційний аналіз отриманих результатів дозволяє виявити структуру професійно-значущих властивостей фахівця (в уявленні досвідчених професіоналів).

На основі підрахованого середнього балу був визначений їх ранг: якості з найменшим середнім арифметичним балом перший ранг, а з найбільшим – п’ятий (табл. 1.2).

Аналіз достовірності результатів експертного опитування проводився за допомогою U-критерію Манна-Уїтні [197].

Таблиця 1.2

Зведена таблиця рангів

<i>Pa нг</i>	<i>Середній бал</i>	<i>Професійно-важливі якості</i>
1	2,2	<i>Інтелектуальні якості</i>
2	4,5	Комунікативні якості
3	4,7	Емоційно-вольові якості
4	6,9	Якості, що характеризують професійну спрямованість
5	8,1	Якості, що характеризують теоретико-практичну обізнаність фахівця

Для проведення цього аналізу були обчислені суми рангів для кожної групи та емпіричне значення U-критерію Манна-Уїтні (U_{emp}), а також визначені критичні значення U-критерію ($U_{кр}$) для рівнів значущості $p \leq 0,05$ ($U_{кр0,05}$) та $p \leq 0,01$ ($U_{кр0,01}$).

Емпіричне значення критерія U відображає те, наскільки велике значення співпадання між рядами, тому чим менше значення U -критерію, тим більш ймовірно, що розбіжності достовірні.

Таким чином, для отримання достовірної різниці між вибірками за критерієм успішності повинна виконуватись умова згідно [197, с. 317]: $U_{кр} 0,05 \geq U_{емп}$; або тим більш достовірною при $U_{кр} 0,01 \geq U_{емп}$.

U відповідності з правилами рангування, найменшому значенню професійно-важливої якості присвоювали найменший ранг. А у випадку, якщо декілька значень однакові, то нараховуємо ранг, який дорівнює середньому арифметичному рангів у припущенні, що вони не однакові [197]. Загальна сума рангів повинна співпадати з розрахунковою, яка визначалася згідно формули 1.1:

$$\sum (R_i) = N \cdot (N + 1) / 2, \quad (1.1)$$

де N -загальна кількість спостережень.

Після рангування всієї групи вираховували суму рангів групи професійно-важливих якостей та визначили більшу з двох рангових сум. Далі визначили значення U -критерія за формулою 1.2:

$$U = (n_1 \cdot n_2) + [n_x \cdot (n_x + 1) / 2] - T_x, \quad (1.2)$$

де: n_x – кількість спостережень в групі з більшою сумою рангів;

T_x - більша з двох рангових сум;

n_1, n_2 – кількість спостережень відповідно в вибірці 1 та в вибірці 2.

Визначили критичні значення U -критерія згідно даних формул. Знаходимо за таблицями критичні значення U -критерія Манна-Уїтні. Вони становлять $U_{кр} = 128$ при $p \leq 0,05$; $U_{кр} = 103$ при $p \leq 0,01$.

Таким чином, можна стверджувати про наявність достовірних значень. Ці висновки базуються на результатах математичної обробки статистичних даних з рівнями значущості $p \leq 0,05$, $p \leq 0,01$.

Отже, наявна достовірною різниця між групами професійно-важливих якостей на рівнях значущості $p \leq 0,05$ та $p \leq 0,01$ підтверджує достовірність

запропонованого переліку якостей фахівця зі спортивно-оздоровчого туризму та результатів експертного опитування.

Таким чином, за результатами експертного опитування ми дійшли висновку, що формування готовності до професійної діяльності майбутніх фахівців зі спортивно-оздоровчого туризму на засадах особистісно-орієнтованого підходу передбачає наявність таких компонентів готовності: мотиваційного, когнітивного, комунікативного, емоційно-вольового та практичного.

Тому на наступному етапі педагогічного експерименту проводилося дослідження розвиненості цих компонентів для вивчення стану готовності студентів вищих навчальних закладів до проведення спортивно-оздоровчого туризму.

Добір методів і методик здійснювався відповідно до завдань дисертаційного дослідження, положень і принципів особистісно-орієнтованого підходу, структури готовності майбутніх фахівців до спортивно-оздоровчої діяльності.

Для дослідження сформованості компонентів готовності майбутніх фахівців до спортивно-оздоровчої діяльності застосовувалися методи і методики, вибір яких здійснювався відповідно до вимог валідності, надійності та зручності (табл. 1.3).

Таблиця 1.3

Компоненти готовності майбутніх фахівців зі спортивно-оздоровчого туризму до професійної діяльності та методи їх вивчення

<i>Компоненти готовності майбутніх фахівців зі спортивно-оздоровчого туризму</i>	<i>Методики Діагностики</i>	<i>Рівні прояву</i>
Мотиваційний компонент: адекватна самооцінка, високий рівень мотивації до професійної діяльності, готовність до співпраці, інтуїція, мотивація досягнення успіху, почуття відповідальності, спостережливість, товариськість.	Мотивація досягнення успіху (за А.Реаном)	Високий Середній Низький
Когнітивний компонент: високий рівень інтелекту, відкритість для засвоєння нового знання, для сприйняття альтернативних поглядів,	Дослідження розумових здібностей	Високий Середній

ерудованість, когнітивна позиція щодо успіху (неуспіху), критичність мислення, логічність і практичність розуму, уважність	(за Т.Пашуковою)	Низький
Комунікативний компонент: виразність мови, високий рівень загальної культури, вміння встановлювати контакт з членами групи, вміння слухати, комунікабельність, комунікативність, контактність, легкість при спілкуванні, тактовність	Методика виявлення комунікативних та організаторських здібностей (за Б.Федоришиним)	Високий Середній Низький
Емоційно-вольовий компонент: відповідальність, вміння повно і правильно сприймати людину, вміння розрядити напруженість, вміння тримати свою лінію поведінки, емоційна стабільність, емоційна стриманість, емпатія, наполегливість, самовладання, самоконтроль, сила і врівноваженість нервової системи, стійкі морально-вольові реакції, стриманість, чуйність	Методика самооцінки вольових якостей (за С.Комінко і Г.Кучер)	Високий Середній Низький
Практичний компонент: географічно-топографічна підготовка (орієнтування на місцевості, картографії, геолого-геоморфології, гідрографії, метеорології, кліматології, геоботаніки, зоогеографії), спортивно-туристська підготовка (комплектування туристської групи, планування маршруту походу, спорядження зі спортивно-оздоровчого туризму, безпека в туристських походах), тактично-технічна підготовка (техніка спортивно-оздоровчого туризму та орієнтування на маршруті, розташування біваку, організація харчування, медичне забезпечення походу), прикладна підготовка (розведення багаття, встановлення намету, надання першої медичної допомоги, укладання рюкзака, в'язання вузлів)	Тест-питальник професійних знань, умінь та навичок (авторська розробка)	Високий Середній Низький

Для вивчення мотиваційного компоненту, зокрема, такої його характеристики як мотивація досягнення, застосовувалася методика А. Реана [118, с. 268-269]. І.А.Зязюн відмічає, що результативність діяльності зумовлює мотиваційна сфера, що базується на потребах, морально-вольовій організованості,

настроях людини, що цілеспрямовують її на вирішення складних задач, на прагнення реалізувати свої пізнавальні можливості [99, с. 49].

І. С. Дударенко вказує на те, що ставлення студентів до навчання, до опанування професією великою мірою залежить від їх потребнісно-мотиваційної сфери, сформованої системи цінностей, життєвих цілей [60, с. 112-113].

Тобто, це підтверджує важливість формування позитивної мотивації до оволодіння фаховою майстерністю у процесі підготовки майбутніх фахівців зі спортивно-оздоровчого туризму, яка реалізується у спеціально організованій навчальній діяльності.

Отже, формування у майбутніх фахівців зі спортивно-оздоровчого туризму мотивації до оволодіння спортивно-оздоровчою діяльністю є важливим аспектом підготовки фахівців у видах туристської діяльності та мотивації, пов'язаної з виконанням професійних завдань і доручень.

Ми виходили з того, мотивація досягнення – прагнення до поліпшення результатів, наполегливість у досягненні цілей. Численні дослідження показали тісний зв'язок між рівнем мотивації досягнення й успіхом у життєдіяльності. Метою діагностики за тестом-питальником А. Реана [118, с. 268-269] було вивчення двох узагальнених стійких мотивів особистості: мотив прагнення до успіху і мотив уникнення невдачі. При цьому визначалося, який з цих двох мотивів у особистості домінує. Для цього пропонувалося ряд тверджень, що стосувалися окремих сторін характеру, а також думок і почуттів із приводу деяких життєвих ситуацій. Студенти працювали із тестом, розробленим у вигляді питальника, який мав дві форми – чоловічу (форма А) і жіночу (форма Б). Форма А містила 32 судження, а форма – Б-30 суджень. На бланку для відповідей навпроти номера судження студенти ставили цифру, котра відповідає мірі їх погодження з цим судженням (+3, +2, +1, -1, -2, -3). На основі підрахунку сумарного балу визначалася домінуюча мотиваційна тенденція. Бали всієї вибірки рангували і виділили дві контрастні групи: верхні 27,2% вибірки характеризувалися мотивом прагнення до успіху, а нижні – 27,8% мотивом уникнення невдачі. Виходячи із завдань дисертаційного дослідження

нами взято до уваги результати дослідження за показником прагнення студентів факультету туризму до успіху.

Як видно з табл. 1.4 студенти факультету туризму показали такі результати щодо їх прагнення до успіху, що є показником розвиненості мотиваційного компонента: високий рівень – 97 осіб (27,88% від загальної кількості), середній рівень – 171 осіб (49,14% від загальної кількості), низький рівень – 80 осіб (22,98% від загальної кількості). Отже, переважає низький та середній рівні розвиненості мотиваційного компоненту готовності майбутніх фахівців зі спортивно-оздоровчого туризму.

Методика “Дослідження розумових здібностей” [166] дала змогу оцінити рівень розвитку когнітивного компоненту готовності майбутніх фахівців зі спортивно-оздоровчого туризму до професійної діяльності.

Сформованість даного компоненту залежить від здібностей узагальнення та аналізу матеріалу; гнучкості мислення; інертності мислення і переключення; емоційних компонентів мислення і відхилення; швидкості і точності сприйняття, розподілу і концентрації уваги; використання мови, грамотності; орієнтування, просторової уяви.

Таблиця 1.4

Рівень прагнення до успіху студентів факультету туризму

	<i>Рівень прагнення до успіху</i>	<i>Кількість обстежуваних</i>	<i>Результати у відсотках</i>
	Високий	80	22,98
	Середній	171	49,14
	Низький	97	27,88
	Разом	348	100

Результати вивчення розвиненості інтелектуальних здібностей студентів факультету туризму (табл. 1.5) свідчать про те, що, загалом переважає низький рівень розвитку когнітивного компоненту їх готовності до спортивно-оздоровчої діяльності (167 особи – 47,99% від загальної кількості

учасників експерименту). Причому, високий розвиток інтелекту характерний лише для 28 осіб (8,04%).

Для вивчення комунікативних ресурсів студентів факультету туризму використовувалася методика дослідження “КОС-2” (комунікативні та організаторські схильності) [118, с. 238-242].

Дана методика призначена для виявлення комунікативних та організаторських схильностей особистості (вміння чітко та швидко налагоджувати ділові та товариські контакти з людьми, бажання розширити контакти, участь у групових заходах, вміння впливати на людей, їхнє бачення, проявляти ініціативу тощо).

Таблиця 1.5

Результати дослідження когнітивного компонента готовності майбутніх фахівців зі спортивно-оздоровчого туризму до професійної діяльності

<i>№ п/п</i>	<i>Рівні сформованості когнітивного компонента</i>	<i>Кількість обстежуваних</i>	<i>Результати у відсотках</i>
1.	Високий	28	8,04
2.	Середній	153	43,97
3.	Низький	167	47,99
	Разом	348	100

Методика складається із 40 запитань на кожне з яких досліджуваний повинен дати відповідь “так” або “ні”. Час виконання методики - 10-15 хв. При цьому окремо визначається рівень комунікативних і організаторських схильностей. Для обробки даних за методикою “КОС-2” підраховується кількість співпадаючих з ключем відповідей за кожним розділом методики: комунікативні схильності, організаторські здібності. Зокрема, нами при обробці даних була використана шкала комунікативних схильностей.

За результатами дослідження розвитку комунікативних якостей майбутніх фахівців зі спортивно-оздоровчого туризму (табл. 1.6), можемо констатувати наступне. 112 студентів факультету туризму (32,18% від загальної кількості осіб) характеризуються низьким рівнем прояву комунікативних схильностей. Вони не прагнуть до спілкування, почувають себе скованими в новій компанії, колективі, воліють проводити час наодинці із собою, обмежують свої знайомства, відчують труднощі у встановленні контактів із людьми і, виступаючи перед аудиторією, погано орієнтуються в незнайомій ситуації, не відстоюють свою думку, важко переживають образи, прояв ініціативи в суспільній діяльності вкрай знижений, у багатьох справах вони воліють уникати прийняття самостійних рішень.

Таблиця 1.6

**Результати дослідження комунікативного компонента готовності
майбутніх фахівців зі спортивно-оздоровчого туризму
до професійної діяльності**

<i>№ п/п</i>	<i>Рівні сформованості комунікативного компонента</i>	<i>Кількість обстежуваних</i>	<i>Результати у відсотках</i>
1.	Високий	48	13,79
2.	Середній	188	54,03
3.	Низький	112	32,18
	Разом	348	100

Для 188 майбутніх фахівців зі спортивно-оздоровчого туризму (54,03% від загальної кількості осіб) характерний середній рівень сформованості комунікативних умінь. Вони прагнуть до контактів із людьми, не обмежують коло своїх знайомств, відстоюють свою думку, планують свою роботу, однак потенціал їхніх схильностей не відрізняється високою стійкістю. Ця група студентів має потребу в подальшій серйозній і планомірній виховній роботі з формування й розвитку комунікативних умінь. 48 студентів факультету туризму (13,79% від

загальної кількості осіб) мають високий рівень прояву комунікативності. Вони відчувають потребу в комунікативній діяльності й активно прагнуть до неї, швидко орієнтуються у важких ситуаціях, невимушено поведуться в новому колективі, ініціативні, у важливій справі або у складній ситуації, що створилася, намагаються приймати самостійні рішення, відстоюють свою думку. Дані студенти самі шукають такі справи, які б задовольнили їхні потреби в комунікації.

При розгляді емоційно-вольового компонента готовності студентів факультету туризму до спортивно-оздоровчої діяльності було виділено основним показником рівень вольових якостей особистості. Тому даний компонент досліджувався за допомогою методики „Самооцінка вольових якостей” [118]. Студентам факультету туризму пропонувалося 15 запитань, які стосуються різних аспектів життя людини і на які необхідно відповісти з максимальною об’єктивністю. Підраховувалася сума набраних балів. Якщо сума балів перебувала в межах 0-12, то це свідчить про низький рівень розвитку вольових якостей. Якщо сума балів коливалася у межах 13-20, то – середній рівень. Сума балів у межах 21-30 є показником високого рівня розвитку вольових якостей.

Результати визначення рівня розвитку вольових якостей студентів факультету туризму (табл. 1.7) свідчать про те, що, загалом переважають середній та низький рівні розвитку емоційно-вольового компонента їх готовності до спортивно-оздоровчої діяльності (306 осіб (87,93% від загальної кількості учасників експерименту)).

Таблиця 1.7

**Результати дослідження емоційно-вольового компонента
готовності майбутніх фахівців зі спортивно-оздоровчого туризму**

<i>№ п/п</i>	<i>Рівні сформованості емоційно-вольового компонента</i>	<i>Кількість обстежуваних</i>	<i>Результати у відсотках</i>
1.	Високий	42	12,08
2.	Середній	157	45,11

3.	Низький	149	42,81
Разом		348	100

З метою визначення розвитку практичного компоненту готовності майбутніх фахівців спортивно-оздоровчого туризму нами розроблено авторську методичку “Тест-питальник професійних знань, умінь і навичок”, яка зорієнтована на визначення географічно-топографічної, спортивно-туристської, тактико-технічної та прикладної підготовки фахівців зі спортивно-оздоровчого туризму (дод. Б).

Запитання тесту зорієнтовані на визначення рівня знань, умінь і навичок майбутніх фахівців зі спортивно-оздоровчого туризму, що стосуються: географічно-топографічної підготовки (орієнтування на місцевості, картографії, геолого-геоморфології, гідрографії, метеорології, кліматології, геоботаніки, зоогеографії), спортивно-туристської підготовки (комплектування туристської групи, планування маршруту походу, спорядження зі спортивно-оздоровчого туризму, безпека в туристських походах), тактично-технічної підготовки (техніка спортивно-оздоровчого туризму та орієнтування на маршруті, розташування біваку, організація харчування, медичне забезпечення походу), прикладної підготовки (розведення багаття, встановлення намету, надання першої медичної допомоги, укладання рюкзака, в’язання вузлів). Саме ці складові є основою формування професійних знань, умінь і навичок у майбутніх фахівців зі спортивно-оздоровчого туризму.

Результати вивчення розвиненості професійних знань, умінь та навичок студентів факультету туризму (табл. 1.8) свідчать про те, що, загалом переважає середній рівень розвитку професійного компонента їх готовності до спортивно-оздоровчої діяльності (167 осіб (47,99% від загальної кількості учасників експерименту)). Причому, високий розвиток практичної готовності характерний лише для 52 осіб (14,94%).

За результатами педагогічного дослідження визначено прояв компонентів готовності майбутніх фахівців до спортивно-оздоровчої діяльності.

**Результати дослідження професійного компонента
готовності майбутніх фахівців зі спортивно-оздоровчого туризму**

<i>№ п/п</i>	<i>Рівні сформованості професійного компонента</i>	<i>Кількість обстежуваних</i>	<i>Результати у відсотках</i>
1.	Високий	52	14,94
2.	Середній	167	47,99
3.	Низький	129	37,07
Разом		348	100

Експериментальні дані дозволяють говорити про те, що розвиненість готовності студентів факультету туризму до спортивно-оздоровчої діяльності залежить від рівня сформованості обраних компонентів. Отже, за результатами вивчення стану готовності майбутніх фахівців зі спортивно-оздоровчого туризму виявлено розподіл студентів за рівнями сформованості компонентів даного виду готовності – високим, середнім, низьким (табл. 1.9).

Результати педагогічного експерименту вказують на те, що у майбутніх фахівців зі спортивно-оздоровчого туризму спостерігається недостатньо високий рівень розвиненості окремих компонентів готовності до проведення спортивно-оздоровчої діяльності (передусім, когнітивного – усього 8% та емоційно-вольового – усього 12% від загальної кількості студентів).

Таблиця 1.9

**Результати експериментального дослідження прояву компонентів
готовності студентів-туристів до спортивно-оздоровчої діяльності
у ході педагогічного експерименту (n=348)**

<i>№ п/п</i>	<i>Компоненти готовності студентів- туристів до спортивно-оздоровчої діяльності</i>	Рівні розвитку (у % від кількості учасників педагогічного експерименту)		
		високий	середній	низький
1.	Мотиваційний	22,98	49,14	27,88
2.	Когнітивний	8,04	43,97	47,99
3.	Комунікативний	13,79	54,03	32,18
4.	Емоційно-вольовий	12,08	45,11	42,81

5.	Практичний	14,94	47,99	37,07
----	------------	-------	-------	-------

Недостатній рівень сформованості даних компонентів готовності може негативно вплинути на ефективність професійної діяльності фахівця спортивно-оздоровчого туризму – тому, що закритість для засвоєння нового знання, для сприйняття альтернативних поглядів, відсутність когнітивної позиції, некритичність мислення, недостатньо розвинені логічність і практичність розуму, неуважність, емоційні нестабільність і нестриманість, недостатня розвиненість стійких морально-вольових реакцій негативно впливатиме на результативність майбутньої професійної діяльності фахівця зі спортивно-оздоровчого туризму.

Отримані результати педагогічного експерименту свідчать про необхідність вдосконалення фахової підготовки майбутніх фахівців зі спортивно-оздоровчого туризму, а саме розробки і впровадження спеціальної програми, спрямованої на покращення підготовки студентів факультету туризму до спортивно-оздоровчої діяльності.

Результати педагогічного експерименту піддавалися кореляційному аналізу. У відповідності до теорії ймовірності для визначення залежності однієї випадкової величини від іншої використовуються кореляційні відношення цих величин [47, с. 217-218].

У дослідженні нам необхідно визначити залежність сформованості компонентів готовності майбутніх фахівців зі спортивно-оздоровчого туризму (x) і ступеня її стійкості на даному рівні (y). Для цього нами застосовано коефіцієнт кореляції (K_{xy}), який має значення $0 \leq K_{xy} \leq 1$ [47, с. 232]. Він дорівнює 1, якщо між величинами x та y існує жорстка прямопропорційна залежність, і 0, якщо ця залежність відсутня. Це означає, що існуюча залежність стає більш стійкою, в разі наближення K_{xy} до 1 [47, с. 232]. Обчислювали значення K_{xy} за формулою (1.3) [47, с.232].

$$K_{xy} = \frac{P_{xy} - P_x \cdot P_y}{\sqrt{P_x \cdot P_y \cdot (1 - P_x) \cdot (1 - P_y)}} \quad (1.3)$$

де, K_{xy} – коефіцієнт кореляції величин x та y ;

P_{xy} – частість появи події x ;

P_y – частість появи події y .

Проведений кореляційний аналіз дозволив встановити зв'язки між компонентами готовності майбутніх фахівців зі спортивно-оздоровчого туризму (табл. 1.10). Виявлено істотну взаємозалежність усіх компонентів даного виду готовності студентів факультету туризму до проведення спортивно-оздоровчої діяльності. Найбільше це стосується взаємозв'язку мотиваційного та практичного компонентів (0,73).

Для встановлення можливих відхилень основного показника у процесі застосування експериментальних умов від його середнього значення, отриманого в педагогічному експерименті, обчислювали дисперсію (δ) [47, с. 221] стосовно рівнів сформованості компонентів готовності майбутніх фахівців зі спортивно-оздоровчого туризму.

Таблиця 1.10

**Коефіцієнти кореляційного зв'язку компонентів
готовності майбутніх фахівців зі спортивно-оздоровчого туризму**

<i>Компоненти готовності</i>	<i>Компоненти готовності</i>				
	Мотиваційний	Когнітивний	Комунікативний	Емоційно-вольовий	Практичний
Мотиваційний	1	0,58	0,65	0,52	0,73
Когнітивний	0,58	1	0,57	0,51	0,63
Комунікативний	0,65	0,57	1	0,69	0,66
Емоційно-вольовий	0,52	0,51	0,69	1	0,62
Практичний	0,73	0,63	0,66	0,62	1

Для розрахунків скористалися формулою (1.4) [162, с. 222].

$$\delta = \frac{\sqrt{\sum / x_i - x_{cp} / 2 \bullet n_i}}{\sum n_i} \quad (1.4),$$

де: x_i – значення рівня сформованості компонентів;

x_{cp} – середньоарифметичне значення рівня сформованості компонентів;

n_i – кількість оцінок за рівнями сформованості компонентів;

$\sum n_i$ – сумарна кількість оцінок, отриманих студентами-туристами у ході педагогічного експерименту.

Відхилення результатів ($\delta=4$, при $p=0,05$), отриманих в умовах педагогічного експерименту, засвідчили надійність методик педагогічного дослідження компонентів готовності майбутніх фахівців зі спортивно-оздоровчого туризму до проведення спортивно-оздоровчої діяльності.

Так, за проведеними розрахунками у педагогічному експерименті випадкові величини ми розглядаємо кількісні характеристики компонентів готовності майбутніх фахівців зі спортивно-оздоровчого туризму.

Метод статистичних випробувань, метод Монте-Карло [150], дозволив визначити надійність отриманих результатів педагогічного експерименту. Похибка даного методу при обчислюванні ймовірності події “А” має порядок:

$$A = \frac{I}{\sqrt{N}}, \quad (1.5)$$

де: N – кількість випробувань, отриманих наукових фактів і т.п.

A – бажана подія [150, с. 19-20].

Користуючись формулою похибки Монте-Карло, обчислили надійність результатів щодо педагогічного експерименту. Надійність (M) вираховували за формулою 1.6:

$$M = / I - \frac{I}{\sqrt{N}} / \bullet 100 \quad (1.6)$$

Отже, надійність проведеного експерименту (М) за кількістю його учасників дорівнює (1.7):

$$M = /I - \frac{I}{\sqrt{N}} / \bullet 100 = /I - \frac{I}{\sqrt{348}} / \bullet 100 = /I - 0,05 / \bullet 100 = 95\% \quad (1.7)$$

Надійність результатів педагогічного експерименту становила 95%. Це свідчить про достатньо великий ступінь ймовірності.

Вірогідність та надійність результатів вивчення готовності майбутніх фахівців зі спортивно-оздоровчого туризму в ході педагогічного експерименту забезпечувалися адекватністю застосованих методів та методик меті та завданням дослідження, статистичною обробкою експериментальних даних, кількісним і якісним аналізом.

Отже, за результатами аналізу результатів дослідження готовності майбутніх фахівців зі спортивно-оздоровчого туризму виявлено рівні сформованості компонентів (мотиваційного, когнітивного, комунікативного, емоційно-вольового, практичного).

Висновки до першого розділу

1. Готовність фахівця зі спортивно-оздоровчого туризму містить в собі професійну придатність особистості (сукупність індивідуальних особливостей людини, здібностей та характерологічних рис, суттєвих для успішної спортивно-оздоровчої діяльності, а також відсутність показників, які роблять неможливою участь у професійній діяльності) і підготовленість до спортивно-оздоровчої діяльності (знання, вміння та навички, здобуті у процесі професійної підготовки).

2. Визначені положення особистісно-орієнтованого підходу забезпечують розвиток і саморозвиток студента факультету туризму, виходячи з вияву його індивідуальних особливостей у професійній підготовці, його ціннісних орієнтацій, потреб і мотивів, творчих здібностей, тому що лише творчо мисляча, активна особистість, яка вміє реалізовувати себе, свої здібності в соціально корисній діяльності, зможе змінити своє життя і життя суспільства.

3. Отримані результати педагогічного експерименту свідчать про необхідність вдосконалення фахової підготовки майбутніх фахівців зі спортивно-оздоровчого туризму, а саме розробки і впровадження спеціальної програми, спрямованої на покращення підготовки студентів до спортивно-оздоровчої діяльності.

4. Проведене педагогічне дослідження взаємозв'язків компонентів готовності майбутніх фахівців зі спортивно-оздоровчого туризму підтверджують факт опосередкованого зв'язку усіх компонентів: мотиваційного, когнітивного, комунікативного, емоційно-вольового та практичного. Таким чином, для покращення підготовки майбутніх фахівців зі спортивно-оздоровчого туризму на засадах особистісно-орієнтованого підходу слід розвивати наступні складові їх готовності до спортивно-оздоровчої діяльності: інтелектуальні, комунікативні, емоційно-вольові якості; якості, що характеризують професійну спрямованість та теоретико-практичну обізнаність студентів факультету туризму. Саме ці складові трансформуються у такі

компоненти готовності майбутніх фахівців зі спортивно-оздоровчого туризму, як мотиваційний, когнітивний, комунікативний, емоційно-вольовий, практичний. Для розвитку даних компонентів доцільно створити відповідні педагогічні умови формування готовності студентів факультету туризму до спортивно-оздоровчої діяльності і на цій основі розробити програму і модель формування готовності до професійної діяльності майбутніх фахівців зі спортивно-оздоровчого туризму на засадах особистісно-орієнтованого підходу.

РОЗДІЛ II

ОБГРУНТУВАННЯ ПЕДАГОГІЧНИХ УМОВ ТА ПРОГРАМИ ФОРМУВАННЯ ГОТОВНОСТІ ДО ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ЗІ СПОРТИВНО-ОЗДОРОВЧОГО ТУРИЗМУ У ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ

2.1. Педагогічні умови формування готовності до професійної діяльності майбутніх фахівців зі спортивно-оздоровчого туризму

Готовність до здійснення професійної спортивно-оздоровчої діяльності є складним інтегрованим утворенням, яке має складну структуру і передбачає сформованість професійних знань, умінь, навичок та певних професійно-значущих якостей особистості фахівця зі спортивно-оздоровчого туризму. Як відомо, вони формуються і розвиваються у процесі відповідної діяльності, зокрема навчально-пізнавальної, яка має професійну спрямованість. Тому ефективність формування і розвитку зазначених якостей особистості майбутніх фахівців зі спортивно-оздоровчого туризму, а отже, їх професійної готовності в цілому, визначається особливостями організації цієї діяльності. Одним із чинників, які впливають на готовність до професійної діяльності майбутніх фахівців зі спортивно-оздоровчого туризму є педагогічні умови.

Протягом останніх років педагоги і психологи [14; 19; 146; 199; 205] багато уваги приділяють апробації та впровадженню педагогічних технологій, які базуються на відповідних педагогічних умовах. Однак на сьогодні все ще не існує єдиного погляду і розуміння щодо змісту і застосування даного терміну.

Виходячи з цього, застосування педагогічної технології детермінує особливості діяльності викладача і студента, а отже, й результат спортивно-оздоровчої діяльності, тобто якість і рівень готовності майбутніх фахівців до професійної діяльності. Тому педагогічна технологія має будуватися, перш за все, на основі створення педагогічних умов формування готовності студентів

факультету туризму до спортивно-оздоровчого туризму у вищих навчальних закладах.

Г. К. Селевко [191] відмічає, що спрямованість педагогічної технології на оптимізацію й забезпечення суб'єктності освітнього процесу повинна відповідати принципам технологічності: концептуальності, системності, керованості, ефективності, відтворюваності. Ці принципи були застосовані нами під час визначення мети побудови змісту програми формування готовності майбутніх фахівців до спортивно-оздоровчої діяльності. Такий вибір принципів показав, що суб'єкт-суб'єктна взаємодія у навчально-пізнавальній діяльності є однією з педагогічних умов формування готовності майбутніх фахівців зі спортивно-оздоровчого туризму.

На думку Г. Ю. Ксензової [138, с. 6-8] основними рисами педагогічних технологій є їх розробка на основі конкретного задуму педагога й конкретного очікуваного ним результату; побудова педагогічного ланцюжка чітко у відповідності з обраною метою; забезпечення функціонування технології шляхом взаємозалежної діяльності суб'єктів освітнього процесу з урахуванням інших дидактичних принципів; застосування послідовності елементів розробленої технології; контроль та корекція за допомогою розроблених засобів і механізмів процесу й результату технології, що застосовується.

Зміст туристської освіти доцільно реалізовувати у такому навчально-виховному процесі, який має ґрунтуватися на специфічних методах, формах і засобах навчання студентів факультету туризму. Зважаючи на це, можна виходити не з окремого елемента навчання, а з цілісної програми професійної діяльності фахівця зі спортивно-оздоровчого туризму і його підготовки до спортивно-оздоровчої діяльності в умовах вищого навчального закладу.

Аналіз літературних джерел [26; 65; 146; 219] у контексті нашого дослідження показав, що визначальним у процесі підготовки фахівця є створення певних педагогічних умов.

Визначаючи педагогічні умови формування готовності майбутніх фахівців зі спортивно-оздоровчого туризму, ми на підставі трактування даних понять у науковій педагогічній літературі визначилися з поняттями «умови» та «педагогічні умови».

Поняття “умова”, відповідно до тлумачного словника [38], має декілька значень:

- 1) сукупність даних, положення, що лежать в основі чого-небудь;
- 2) обставина, від якої що-небудь залежить;
- 3) обставина, в якій щось відбувається.

У філософському енциклопедичному словнику [220] поняття «умова» характеризується як те, від чого залежить щось інше (обумовлене), що робить можливим наявність речі, стану, процесу. Близьке за значенням поняттю “умова” поняття “чинник” (від лат. factor – той, що робить, виготовляє) – причина, рушійна сила певного процесу, явища, що визначає його характер чи окремі риси.

С. В. Висоцький [43] визначає умови як сукупність об’єктивних можливостей змісту навчання, методів, організаційних засобів його здійснення, коли забезпечується успішне вирішення поставленого педагогічного завдання. Таким чином, умови виступають як особистісні, психологічні та педагогічні факторів навчання.

І. Х. Хачирова вказує на те, що умови – це обставини, від яких залежить наявність чи зміна чого-небудь, що зумовлено ними [225]. На думку Н. О. Єрошиної умови визначаються як сукупність соціально-педагогічних і дидактичних факторів, які впливають на навчальний процес, дозволяють керувати ним, вести цей процес раціонально, відповідно до предметного змісту із застосуванням ефективних форм, методів, прийомів [65, с.9].

Під умовами, у нашому випадку, розуміємо обставини, які впливають на навчальний процес. Оскільки формування готовності студентів факультету туризму до спортивно-оздоровчої діяльності відбувається під час навчального процесу, то серед видів умов, виходячи із предмету дисертаційного

дослідження, ми обрали педагогічні умови формування готовності майбутніх фахівців зі спортивно-оздоровчого туризму до професійної діяльності .

Питання про педагогічні умови розглядається у працях багатьох учених [18; 26; 65; 146; 219]. Зокрема, О.Ф.Федорова визначає педагогічні умови як сукупність об'єктивних можливостей змісту навчання, методів, організаційних форм і матеріальних можливостей її здійснення, які забезпечують успішне вирішення поставленого завдання [219].

На думку В. М. Манька педагогічні умови – це взаємозв'язана сукупність внутрішніх параметрів та зовнішніх характеристик функціонування, що забезпечує високу результативність навчального процесу і відповідає психолого-педагогічним критеріям оптимальності [146, с. 153-161]. Тобто, педагогічні умови доцільно розглядати як обставини, за яких компоненти навчального процесу (зміст, викладання та учіння) перебувають у взаємозв'язку і забезпечують співпрацю між викладачем і студентами, а отже ефективно викладання, керівництво навчальним процесом та успішне навчання студентів.

Виходячи із вищенаведеного, можна констатувати, що створення педагогічних умов формування готовності майбутніх фахівців зі спортивно-оздоровчого туризму – це один із шляхів впровадження спеціальної педагогічної технології, спрямованої на формування компонентів готовності студентів факультету туризму до спортивно-оздоровчої діяльності. Результатом такого застосування є покращення теоретичної, практичної та спеціальної підготовки фахівців зі спортивно-оздоровчого туризму в умовах вищого навчального закладу.

Під педагогічними умовами формування готовності майбутніх фахівців зі спортивно-оздоровчого туризму ми розуміємо обставини, що сприяють побудові навчально-виховного процесу з урахуванням потреб, інтересів, можливостей майбутніх фахівців сфери туризму, їхньої готовності до реалізації спортивно-оздоровчої діяльності.

Здійснення підготовки фахівця зі спортивно-оздоровчого туризму пов'язане з реалізацією педагогічних умов, які містять сукупність елементів, що

взаємодіють поміж собою й впливають на результат навчально-виховного процесу (рис. 2.1).

Рис. 2.1. Комплекс педагогічних умов та видів професійної підготовки фахівця зі спортивно-оздоровчого туризму

До групи таких педагогічних умов нами віднесені: організація навчально-пізнавальної діяльності студентів на засадах особистісно-орієнтованого підходу, професійна спрямованість змісту загальної та спеціальної підготовки фахівців, суб'єкт-суб'єктна взаємодія у навчально-пізнавальній діяльності, формування професійної компетентності з використанням комплексу ситуативних завдань, впровадження інтегрованої туристської практики.

Розглянемо, як були реалізовані обрані педагогічні умови у ході педагогічного експерименту.

Відповідно до завдань нашого дослідження, зважаючи на специфіку туристської спортивно-оздоровчої діяльності, яка полягає в організації різних спортивно-оздоровчих заходів і надання допомоги в їх підготовці та проведенні, обрано використання особистісно-орієнтованого підходу як умови забезпечення теоретичної і практичної підготовки студентів факультету

туризму до здійснення спортивно-оздоровчої діяльності. Отже, процес такої підготовки передбачає реалізацію особистісно-орієнтованого підходу.

Організація навчально-пізнавальної студентів на засадах особистісно-орієнтованого підходу. Значення педагогічних умов формування готовності майбутніх фахівців до спортивно-оздоровчої діяльності, на нашу думку, полягає в сприянні формуванню професійних знань, умінь і навичок майбутніх фахівців сфери туризму і забезпеченні успішності майбутньої спортивно-оздоровчої діяльності. Це передбачає використання у навчальному процесі прийомів і методів навчання, педагогічних підходів, відповідно до сучасних дидактичних систем. До таких педагогічних умов належать гуманістичний, особистісно-орієнтований, діяльнісний, компетентнісний. У вітчизняній дидактиці такі підходи обґрунтували В. П. Беспалько [21], П. Я. Гальперін [44], В. В. Давидов [51], Г. С. Костюк [134], В. Г. Кремень [137], І. С. Якиманська [235] та ін. За цими підходами студент виступає як головна постать навчального процесу. Кожен із цих підходів є основою певного розділу педагогіки.

Педагогіка співробітництва – це спільна діяльність учителя і учнів, що має гуманний та демократичний характер і ґрунтується на взаєморозумінні, на єдності їхніх інтересів і прагнень, а основною метою її є особистісний розвиток учнів у навчально-виховному процесі [235].

Гуманістична педагогіка – це система наукових теорій, що затверджує учня у ролі активного, свідомого, рівноправного учасника навчального процесу і який розвивається за своїми можливостями; особливу увагу звертає на розвиток психічних, фізичних, інтелектуальних, моральних та інших сфер особистості учня замість опанування певною сумою знань, навичок і умінь; зосередження уваги на формуванні вільної, самостійно мислячої та діючої особистості, громадянина-гуманіста; перехід до особистісно-орієнтованої педагогіки [235].

Особистісно-розвивальне навчання ґрунтується на потребі гармонійності в розумовому й морально-духовному розвитку учнів і особливо підкреслюється достатність інтелектуального розвитку теоретичного рівня для особистісного

становлення дитини (розроблена академіком АПН України, доктором філософських наук, професором В. Г. Кременем) [137].

Виходячи з цього, стратегія педагогічної діяльності полягає у формуванні та підтриманні суб'єкт-суб'єктних взаємин у навчальному процесі між викладачами та студентами, між самими студентами, як суб'єктами учіння, та реалізації викладачем функцій суб'єкта безпосередньої педагогічної взаємодії, суб'єкта виховання і суб'єкта викладання, а стратегія діяльності студента – у формуванні і підтриманні стійкої мотивації навчально-пізнавальної діяльності та учіння, творчому вдосконаленні методики навчання та учіння.

Професійна спрямованість змісту загальної та спеціальної підготовки фахівців. Базовий навчальний план вищих навчальних закладів визначає структуру та зміст професійної освіти через інваріантну і варіативну складові, які встановлюють погодинне та змістове співвідношення між циклами навчальних предметів, гранично допустиме навчальне навантаження на студентів та семестрову кількість навчальних годин [34]. Варіативна складова змісту вищої освіти формується вищим навчальним закладом з урахуванням особливостей регіону та індивідуальних освітніх запитів студентів [34].

В нормативних документах передбачено 25% - вибір змісту навчання вищим навчальним закладом, 10% - вибір курсів студентами [34].

Отже, в основу підготовки фахівців зі спортивно-оздоровчого туризму покладений державний стандарт туристської освіти. Зокрема, він визначається освітньо-професійною програмою і освітньо-кваліфікаційною характеристикою фахівця туристського профілю. Перед вищими навчальними закладами, в яких проводиться підготовка фахівців зі спортивно-оздоровчого туризму, постає завдання – змістове наповнення варіативної частини базового навчального плану з урахуванням подальшої спортивно-оздоровчої спеціалізації.

У своїй практичній діяльності ми виходили з того, що дидактичний вибір повинен реалізуватися і в змісті, і в формах, і в методах навчальної діяльності студентів факультету туризму. Тому ми вважаємо, що зміст навчального матеріалу суттєво впливає на весь навчальний процес і тим самим визначає його методи та форми.

Для вирішення питання вибору змісту загальної та спеціальної підготовки фахівців зі спортивно-оздоровчого туризму доцільно проаналізувати зміст їх професійної підготовки.

С. У. Гончаренко відмічає, що зміст професійної освіти передбачає поглиблене ознайомлення з науковими основами й технологією обраного виду праці; прищеплення спеціальних практичних навичок і вмінь; формування психічних і моральних якостей особистості, важливих для роботи у певній сфері людської діяльності [49, с. 275].

Зміст навчання – це педагогічно обумовлена, логічно впорядкована й зафіксована у навчальній документації (програма, підручник) наукова інформація про матеріал, який потрібно засвоїти, що й визначає зміст навчальної діяльності викладача й пізнавальної діяльності студентів [138]. Зміст освіти має дуалістичну природу: з одного боку це соціальний досвід, визначений у певній знаковій формі програми, підручника, з іншого – це діяльність того, хто навчається з формалізованим досвідом, організована за допомогою діяльності викладача [138].

Формування змісту підготовки майбутніх фахівців зі спортивно-оздоровчого туризму у вищому навчальному закладі ми здійснювали відповідно до принципів, при визначенні яких ми спиралися на загальні вимоги до змісту освіти, запропоновані С. У. Гончаренком, а саме: спрямованість на досягнення основної мети виховання – формування гармонійно розвиненої, суспільно активної особистості – громадянина України, та побудову змісту освіти на науковій основі [49, с. 137].

Фахова спрямованість саме у підготовці фахівців зі спортивно-оздоровчого туризму забезпечується такими вибірковими навчальними дисциплінами: психологія міжособистісного спілкування, діловодство в туризмі, основи музеєзнавства, краєзнавство, страхування в туризмі, соціально-психологічний тренінг, рекламна діяльність в туризмі. На нашу думку, у перелік дисциплін професійно-орієнтованої підготовки доцільно додатково включити запропоновані авторські спецкурси “Спортивно-оздоровчий туризм”, практикум розв’язання ситуаційних завдань, оскільки фахівець даного

спрямування повинен здійснювати не туристську діяльність загалом, а спортивно-оздоровчу діяльність. Це можливо за рахунок інших дисциплін, як мають менше значення для підготовки фахівців саме даного профілю, зокрема: технологія гостинності, організація підприємницької діяльності в туризмі.

У своєму дослідженні ми дотримуємося точки зору, згідно з якою зміст підготовки майбутніх фахівців зі спортивно-оздоровчого туризму містить теоретичну й практичну професійну інформацію, необхідну для здійснення спортивно-оздоровчої діяльності. З метою забезпечення цієї педагогічної умови розроблено і впроваджено програму секційних занять зі спортивно-оздоровчого туризму, навчальних програм спецкурсів (“Спортивно-оздоровчий туризм”, “Організація проведення спортивно-оздоровчого походу”) і відповідне коригування навчальних планів підготовки фахівців для сфери туризму, застосування комп’ютерної підтримки у формуванні професійної компетентності фахівця зі спортивно-оздоровчого туризму. Зокрема, визначаючи особливості спецкурсів із спортивно-оздоровчого туризму, ми базувалися на їх основній ознаці – сприяння реалізації внутрішньої мотивації студентів.

У навчальному процесі надзвичайно важливим є надання права вибору одного або двох спецкурсів за бажанням студентів, бо саме можливість вибору відіграє значну роль у процесі самовизначення та самореалізації майбутнього фахівця [144, с. 284].

Відповідно до завдань дисертаційного дослідження, ми розробили методику вивчення тих спецкурсів із туризму, які спрямовані на підготовку фахівця зі спортивно-оздоровчого туризму.

Суб’єкт-суб’єктна взаємодія у навчально-пізнавальній діяльності.

Під професійною спрямованістю фахівців зі спортивно-оздоровчого туризму розуміємо властивість, яка виявляється в активному і стійкому прагненні займатися спортивно-оздоровчою діяльністю, вдосконалюватися в ній. На нашу думку, основною метою формування професійної спрямованості у підготовці майбутніх фахівців зі спортивно-оздоровчого туризму є не обсяг знань, а їх поєднання з особистісними професійними навичками та вміння

майбутніх фахівців із туризму застосовувати самостійно свої знання на практиці.

Порівняльний аналіз традиційних і сучасних дидактичних систем [19; 21; 153; 155; 199] свідчить, що теоретичною основою забезпечення суб'єктності студента в національній системі вищої освіти можуть бути тільки сучасні концепції навчання. Отже, стратегія розвитку вищої освіти полягає у сприянні всебічному і гармонійному розвитку та саморозвиткові, учінні, вихованні та самовихованні суб'єкта учіння у навчальному процесі.

На основі аналізу праць І. Т. Балабанова [13], В. О. Квартальнова [114], А. П. Коноха [123-130], В. А. Пангелова [164], І. С. Томілова [206], В. О. Федотова [217] професійну підготовку майбутніх фахівців спортивно-оздоровчого туризму визначаємо як процес, який відображає науково обґрунтовані заходи вищих навчальних закладів, спрямовані на формування рівня професійної компетентності особистості, достатнього для організації спортивно-оздоровчого туризму різних груп населення регіону й успішної праці в усіх ланках активного туризму з урахуванням сучасних вимог ринку праці.

Л. І. Міщик вказує на те, що компетентність – це навчально-виховна, педагогічна, науково-методична й організаційно-керівна діяльність у системі соціального виховання, яка передбачає переважно гуманітарну освіту [153, с. 79]. На нашу думку, компетентний фахівець є активним учасником діяльності в мінливих умовах сьогодення.

Аналіз наукових педагогічних джерел (І. Т. Балабанов [13], Н. Ф. Денисенко [53], Л. Г. Заневська [81], А. П. Конох [131], С. О. Сисоєва [199; 200], Є. М. Павлютенков [163], І. С. Томілова [206] та ін.) свідчить про необхідність формування професійної компетентності фахівця, як здатності людини, в основу якої покладені її досвід та знання, вміння ефективно розв'язувати завдання, які відносяться до сфери її професійної діяльності.

Суб'єкт-суб'єктна взаємодія.

Для творчої актуалізації суб'єктності студентів у навчальному процесі та активізації їх творчої навчально-пізнавальної діяльності ми з'ясували місце та

обсяг понять “суб’єкт” і “суб’єктність” у педагогічній науці та визначали їх сутність, розкривали складові суб’єктного ядра, аналізували розвиток суб’єктності в онтогенезі та виділяли основні його прояви.

Представляють суттєвий інтерес такі чинники розвитку суб’єктності особистості студента у навчальному процесі:

– поступовий перехід національної системи освіти і виховання на гуманістичну парадигму, впровадженням у навчально-виховний процес різних вищих навчальних закладів технологій особистісно-орієнтованого навчання і виховання, гуманістичної педагогіки;

– врахування особливостей юнацького віку, який становить собою надзвичайно важливий етап у розвитку суб’єктних структур особистості: “він знаменує собою перехід від егоцентричної позиції підростаючої особистості (пізнавальної, моральної, комунікативної) до рефлексивної щодо самої себе та інших людей. Зокрема, відбуваються якісні зміни в різних психічних сферах – пізнавальній, вольовій, емоційній та з’являється ряд новоутворень, які свідчать про інтенсивний розвиток рефлексивних процесів в сфері свідомості” [22];

– загальна орієнтація вітчизняної педагогічної науки, яка останнім часом спрямована на обґрунтування і розробку теоретичних та експериментальних моделей відтворення соціальної сутності людського індивіда.

Відповідно, на думку І. Д. Беха [23], в генетичному плані доцільно вичленити три ступені розвитку поведінки людини: інстинктивний, адаптивний (ситуативний), конструктивний (довільний). Характерним таким, що задає стратегію формування поведінки особистості, є те, що ці три ступені не з’являються в хронологічному порядку: між ними існує своєрідний генетичний перетин, певні часові співпадання [23]. За такої закономірності не слід очікувати, щоб раніше визріли всі інстинкти, далі всі різновиди ситуативної структури свідомості і, врешті-решт, наступить час появи інтелекту” [23].

У цьому зв’язку основним є проблема мотивів ідентифікації індивіда з власного психічного, про міру привласнення тих її сфер, які тяжіють до автономії, водночас це й проблема мотивації збереження наявного досягнутого рівня психіки. Вищим рівнем розвитку психіки є рівень свідомого творення

суб'єктом власного психічного світу, внесення в нього нових змістів, викриття прихованих резервів, індивідуалізації внутрішнього, суб'єктивного, включення у розвиток новоутворень, підтримання цілісності психіки в різних умовах її функціонування і розвитку. Творче використання активності студентів у навчально-пізнавальній діяльності буде сприяти їх саморозвитку, що представляє внутрішній прояв суб'єктності їх особистості [180].

Для реалізації цієї педагогічної умови розроблено додатковий спецкурс “Міжособистісні взаємини в малих групах (під час проведення спортивно-оздоровчих заходів)” за рахунок варіативної частини навчального плану.

Виходячи з цього, наступною педагогічною умовою формування готовності майбутніх фахівців сфери туризму до спортивно-оздоровчої діяльності є *формування професійної компетентності майбутнього фахівця зі спортивно-оздоровчого туризму з використанням комплексу ситуаційних завдань та інтегрованої туристської практики.*

З метою реалізації цієї педагогічної умови нами визначено такі завдання формування професійної компетентності у підготовці майбутніх фахівців зі спортивно-оздоровчого туризму на засадах особистісно-орієнтованого підходу: формування новітнього змісту туристської освіти, реалізація логічної послідовності формування готовності до спортивно-оздоровчої діяльності на різних етапах навчання, впровадження відповідних методичних розробок у практику туристської освіти, організаційне, науково-методичне забезпечення умов навчання студентів факультету туризму, координація педагогічної діяльності викладачів, створення та практична перевірка нових моделей професійної компетентності фахівця зі спортивно-оздоровчого туризму.

Велике значення мав комплекс ситуаційних завдань, який ми використовували у ході підготовки майбутніх фахівців зі спортивно-оздоровчого туризму. Його використання обумовлено тим, що у навчальному процесі ситуаційне завдання є засобом для оволодіння науковими знаннями, опанування творчими прийомами і способами розв'язання. Розв'язання ситуаційних завдань потребує від студентів не тільки актуалізації, систематизації і відтворення попередніх знань, але веде до пошуку і засвоєння

нових, стимулює мислення та науковий пошук. Рішення таких завдань сприяє розвиткові аналізу і синтезу, абстрагування, порівняння, узагальнення. Ефективність використання ситуаційних завдань дало позитивні результати у комплексі з іншими способами та засобами навчання.

Ситуаційні завдання зі спортивно-оздоровчого туризму ми використовували, як на лекціях, так і на семінарських, практичних заняттях, консультаціях. Завдання використовували з метою:

- 1) довести теоретичні положення;
- 2) показати практичне застосування теоретичних знань;
- 3) повторення, закріплення знань і вмінь;
- 4) застосування контролю і самоконтролю знань;
- 5) формування вміння творчо використовувати знання в нових умовах.

При цьому дотримувались певних дидактичних вимог: завдання мають пов'язуватися з проблемою обговорення, підбираються з урахуванням знань, навичок і вмінь, попереднього досвіду студентів; на занятті використовується одне завдання або різні види ситуаційних завдань.

Ця педагогічна умова реалізовувалася при проведенні зі студентами факультету туризму практикуму розв'язання ситуаційних завдань.

Наступною педагогічною умовою формування готовності майбутніх фахівців зі спортивно-оздоровчого туризму ми обрали *впровадження інтегрованої туристської практики*. З метою її реалізації розроблено наскрізну програму практики зі спортивно-оздоровчого туризму для студентів факультету туризму.

Ми виходили з того, що практика як форма професійної підготовки студентів факультету туризму є частиною державного освітнього стандарту туристської освіти. Її проходження обов'язкове для всіх студентів, що навчаються в межах даної програми. Однак, галузевим стандартом з туризму визначений тільки загальний обсяг навчального часу, що відводиться на практику за весь період навчання, а теоретичного обґрунтування і цілісного уявлення про зміст і структуру цього виду навчальної діяльності поки що немає.

Сучасна педагогіка вищої школи володіє достатньою кількістю інформації про особливості організації різноманітних видів практик (навчальної, навчально-виробничої, виробничої, технологічної, стажування тощо) і містить необхідні теоретичні положення, які є засадами для створення методичних рекомендацій і завдань для студентів на період практики. Але досвід організації практичної підготовки студентів вищих навчальних закладів свідчить, що в цьому питанні вичерпано далеко не всі можливості. Йдеться про використання результатів практики як системи критеріїв оцінки професійної готовності майбутнього фахівця спортивно-оздоровчого туризму.

Формування професійних умінь і навичок майбутнього фахівця сфери туризму під час навчання у вищому навчальному закладі набуває більшого значення, ніж оволодіння теоретичними знаннями, оскільки без уміння застосовувати ці знання на практиці фахівець не може реалізуватися. Тому для професійного становлення майбутнього фахівця зі спортивно-оздоровчого туризму потрібно створити спеціальні умови, що спонукали б їх до цілеспрямованого формування необхідних умінь і їх удосконалювання. Насамперед, досягнення даної мети ми починали із залучення студентів факультету туризму до навчальної практики, а після цього – всіх інших видів відповідно до освітньо-професійної програми підготовки фахівця із туризму загалом, і спортивно-оздоровчого туризму зокрема.

На нашу думку, готовність студентів факультету туризму до спортивно-оздоровчої діяльності може бути виявлена лише в період туристської практики, де на основі аналізу даної діяльності з'ясовується відповідність власне знань, умінь і навичок майбутніх фахівців сфери туризму реально існуючому переліку знань, вмінь та навичок, які є показниками оволодіння туристською майстерністю. До такого переліку доцільно внести лише ті вміння, які реально можуть бути сформовані у студента під час навчання у вищому навчальному закладі.

Туристська практика є завершальним підсумком визначеного етапу в підготовці фахівця туристського профілю, умовою і чинником професійного розвитку, закріплення тих знань і умінь, що сформувалися в процесі спортивно-оздоровчої підготовки. Тому важливість туристської практики у підготовці фахівця

із спортивно-оздоровчого туризму в системі вищої освіти важко переоцінити. Даний вид практики в межах підготовки фахівців із спортивно-оздоровчого туризму має за мету ліквідувати розрив між теоретичними уявленнями про зміст і форми роботи фахівця зі спортивно-оздоровчого туризму і тими його професійними вміннями, що вимагаються професійною спортивно-оздоровчою діяльністю.

Тому туристську практику ми проводили в умовах, максимально наближених до професійної діяльності фахівця зі спортивно-оздоровчого туризму. Діяльність майбутніх фахівців сфери туризму в період даної практики є аналогом професійної діяльності фахівця зі спортивно-оздоровчого туризму та організовується в реальних умовах. Якщо в процесі теоретичного навчання соціально-гуманітарні, фундаментальні, професійно-орієнтовані і фахові дисципліни вивчаються окремо, то під час туристської практики ми знання із дисциплін навчального плану спрямовували на розв'язання конкретних практичних туристських завдань, тобто набувають практичного змісту.

Система педагогічних умов підготовки фахівця зі спортивно-оздоровчого туризму реалізується у відповідності до дидактичних принципів, які, на думку науковців [37; 40; 155], є тими орієнтирами, що спрямовують педагогічну діяльність і навчальний процес у цілому, визначають шляхи досягнення педагогічних цілей з урахуванням закономірностей та умов протікання навчально-виховного процесу. Отже, навчальний процес є ефективним, якщо базується на дидактичних принципах та забезпечується педагогічними умовами, відповідними меті.

На думку М. М. Фіцули [221], дидактичні принципи повинні розкривати загальні закономірності та вимоги до вивчення явищ та процесів, що складають об'єкт дидактики. Учений вважає, що ці принципи взаємопов'язані між собою, що обумовлено їх методологічною основою і системою навчально-виховного процесу в навчальних закладах [221].

На основі вищевикладеного, зміст підготовки студентів факультету туризму до спортивно-оздоровчої діяльності ми також узгоджували з такими дидактичними принципами навчання: науковістю, виховним характером

навчання, систематичністю і послідовністю в навчанні, індивідуальним підходом тощо. У науково обґрунтованому відборі змісту підготовки майбутніх фахівців зі спортивно-оздоровчого туризму ми враховували також вимоги професійної спрямованості підготовки студентів факультету туризму. Виходячи з цього, ми вважаємо, що формування змісту підготовки майбутніх фахівців зі спортивно-оздоровчого туризму має здійснюватись відповідно до таких основних принципів: демократизації навчально-виховного процесу, науковості, оптимальності, системності, проблемності, наочності, доступності, професійної спрямованості.

Коротко розглянемо особливості реалізації цих принципів у підготовці фахівців зі спортивно-оздоровчого туризму.

Принцип демократизації у підготовці майбутніх фахівців зі спортивно-оздоровчого туризму визначається реалізацією права студентів факультету туризму на свободу вибору спеціальних дисциплін, на утвердження почуття учасника майбутньої професійної спортивно-оздоровчої діяльності. Даний принцип передбачає варіативність змісту вищої туристської освіти, врахування педагогіки співробітництва, дотримання суб'єктності у взаємовідносинах між викладачами і студентами.

Якість вищої освіти регулюється державним стандартом освіти [34], який передбачає таке:

1. Державний компонент визначає напрями спеціальності, освіти і професійної підготовки фахівців за освітньо-кваліфікаційними рівнями відповідно до класифікатора галузей освіти, напрямів підготовки і спеціальностей.

2. Галузевий компонент формується з урахуванням державного компонента, включає освітньо-кваліфікаційну характеристику (встановлює професійне призначення й умови використання випускників, відображає мету, узагальнює зміст освіти і професійної підготовки у формі переліку умінь, визначає місце і роль фахівця у соціальній структурі суспільства, вимоги до нього, встановлює вимоги до загальноосвітнього рівня і галузеві кваліфікаційні вимоги до випускника вищого навчального закладу) й освітньо-професійну

програму (визначає нормативну частину змісту освіти, встановлює вимоги до змісту, обсягу, рівня освіти і професійної підготовки фахівця відповідного освітньо-кваліфікаційного рівня конкретної спеціальності. Подається у формі структурованої системи навчальних елементів, що формують інформаційний обсяг і рівень засвоєння знань у процесі підготовки відповідно до вимог освітньо-кваліфікаційної характеристики). Освітньо-професійна програма включає цикли гуманітарної, соціально-економічної, природничої та професійно-орієнтованої практичної підготовки.

3. Компонент навчального закладу запроваджується з метою забезпечення відповідності рівня освіти і професійної підготовки фахівця вимогам суспільного поділу праці й мобільності процесу підготовки фахівців для задоволення вимог ринку праці. Даний компонент включає варіативну частину освітньо-кваліфікаційної характеристики випускника навчального закладу, яка доповнює й конкретизує кваліфікаційні вимоги до змісту освіти і професійної підготовки випускників.

Наступний принцип – принцип науковості у підготовці майбутніх фахівців зі спортивно-оздоровчого туризму. Даний принцип при визначенні змісту туристської підготовки передбачав формування сучасної наукової картини світу, виявлення фундаментального характеру основних понять та законів туризму, загальність її методології.

Принцип науковості передбачає, що до змісту навчання включаються тільки достовірні наукові знання у формі, яка відповідає науковій моделі певного рівня адекватності [221]. У нашому випадку процес ґрунтується на набутих вміннях і навичках із туризму, тобто, попереднього досвіду студента факультету туризму. Тому ми врахували, що принцип науковості потребує ознайомлення майбутніх фахівців зі спортивно-оздоровчого туризму з найновішими досягненнями туристської науки, історії певної проблеми, показу професійного передового досвіду діяльності в галузі спортивно-оздоровчого туризму. Адже даний принцип передбачає розвиток творчих професійних здібностей студентів факультету туризму на основі рішення тих чи інших

проблем науково-практичного характеру, оволодіння методами наукового пізнання.

Наступний принцип – принцип оптимальності у підготовці студентів факультетів туризму. Як наукове поняття “оптимальний” означає найбільш сприятливий, кращий за певними категоріями, найкращий не взагалі, а в конкретній ситуації. Під критерієм оптимальності слід розуміти ознаку, на основі якої порівнюються варіанти можливих рішень і обирається найкращий з них.

Ю. К. Бабанський [12] визначає сутність цього принципу в тому, що з його допомогою оптимізуються, з одного боку, загальнодидактичні і специфічні принципи, а з іншого – вся цілісна діяльність щодо активізації навчання, запускаються внутрішні механізми навчально-пізнавальної діяльності студентів факультету туризму. На думку вченого, теорія цілеспрямованої активізації навчання базується на поетапному характері формування активності, і відповідно репродуктивна діяльність, пов’язана з накопиченням знань основ наук, характеризується певними методами, способами, умовами, засобами [12]. Прийняття педагогом найдоцільніших з них і базується на принципі оптимальності. Аналогічна ситуація і при реалізації продуктивної та творчої активності. В цьому полягає узагальнений підхід до застосування принципу оптимальності в педагогічній праці.

Кожний елемент програми формування готовності до професійної діяльності майбутніх фахівців зі спортивно-оздоровчого туризму функціонує за певних умов, прийнятих за критерієм оптимальності. Проаналізуємо це на прикладі методів навчання. На першому, початковому етапі вивчення предмету без репродуктивної діяльності не можна сформувати у студентів базових знань, вивчити закономірності, закони, поняття, категорії. Це підтверджують П. Г. Лузан, В. І. Рябець, А.І.Дьомін, досліджуючи закономірності поетапної роботи понятійно-логічного мислення людини [145]. Тому ми спочатку застосували репродуктивні методи навчання – інформаційну лекцію, самостійну роботу, виконання вправ. Після оволодіння студентами факультету туризму навчальним матеріалом їх активність переводили в площину

продуктивного рівня: для цього застосовували проблемні лекції, рольові ігри, заняття з аналізу виробничих ситуацій, лабораторні роботи з елементами наукових досліджень, самостійну роботу пошукового характеру, евристичну бесіду.

Принцип системності в процесі навчання майбутніх фахівців сфери туризму вимагає створення передумов формування складової туристської підготовки, яка передбачає розгляд туристських явищ як цілісної системи, яка знаходиться у постійному розвитку, а також засвоєння провідних наскрізних ідей, що пронизують зміст туристської підготовки, пов'язують основні факти й узагальнюють в єдину логічну структуру.

Як специфічну вимогу до реалізації цього принципу в процесі формування готовності майбутніх фахівців зі спортивно-оздоровчого туризму ми обрали те, що необхідно сформувати здатність не тільки самостійно застосовувати цей принцип, а й володіти добре сформованими вміннями для їх практичного використання, виходячи із специфіки спортивно-оздоровчої діяльності.

Принцип проблемності ми розглядаємо як категорію дидактики, яка відображає закономірності зміни структури змісту навчального матеріалу і поєднання методів на основі логіко-пізнавальних протиріч процесу навчання [221]. Ця категорія характеризує способи реалізації даних закономірностей відповідно до мети навчання, розвитку інтелектуальних здібностей студентів та їх виховання.

Проблемність, як засіб розвитку мисленневих здібностей студента, є основою формування продуктивної та творчої активності. Врахування даного засобу дуже важливе, оскільки продуктивну активність студента характеризують такі елементи мислення, як оригінальність висновків, нестандартність відповідей, чутливість до проблеми, здатність до генерації нових ідей тощо. Для продуктивного мислення характерним є наявність базових знань, певних способів дій, що формуються в репродуктивній діяльності.

Цей принцип у підготовці фахівців зі спортивно-оздоровчого туризму реалізується на всіх рівнях формування їх готовності до спортивно-оздоровчої діяльності, він виконує системоутворюючу функцію і дає нормативи, варіанти побудови взаємодії викладу і учіння у ході підготовки майбутніх фахівців до спортивно-оздоровчого туризму.

Ще один принцип – принцип наочності у підготовці майбутніх фахівців зі спортивно-оздоровчого туризму, специфіка якого полягає в тому, що навчальна діяльність суб'єктів навчання має відбуватися з максимально доцільним залученням органів чуття, за максимально доцільної модальності навчальних впливів. Застосування цього принципу сприяє розумовому розвитку, допомагає виявити зв'язок між науковими знаннями і життєвою практикою, тобто між загальнотеоретичними знаннями і практичною діяльністю, полегшує процес засвоєння знань і сприяє інтересу до знань, допомагає сприймати об'єкт у розмаїтті його сторін і зв'язків, сприяє розвитку мотиваційної сфери [221, с. 128-129]. Найважливіша перевага засобів навчання, орієнтованих на вироблення туристських умінь і навичок, заснована на сучасному розумінні принципу наочності і полягає в тому, що за умов виконання ситуаційних завдань студенти не тільки споглядають туристські явища, які є об'єктами вивчення, а й здійснюють перетворюючу діяльність з цими об'єктами.

Організація підготовки фахівців зі спортивно-оздоровчого туризму на засадах особистісно-орієнтованого підходу передбачає реалізація принципу діалогічного спілкування, оскільки студент спроможний відчувати себе суб'єктом навчального процесу тільки у рівноправному, партнерському і доброзичливому спілкуванні з педагогом. На необхідність такої взаємодії вказують практично всі вчені, які обґрунтовують особистісно-орієнтовані технології навчання (Ш. А. Амонашвілі [4], Г. О. Балл [14; 17], В. А. Кан-Калик [103], А. Й. Капська [104], О. В. Киричук [58], Н. В. Кузьміна [139], А. В. Сущенко [205] та інші).

Принцип доступності у підготовці студентів факультету туризму стосовно обрання змісту навчання й організації навчального процесу ми реалізовували шляхом не тільки відповідного структурування змісту, обрання

форм та засобів навчання, а й з використанням результатів попереднього визначення рівня підготовленості студентів.

Принцип професійної спрямованості туристської підготовки полягає у можливості застосування отриманих знань у майбутній спортивно-оздоровчій діяльності і поєднанні теоретичної підготовки з виробленням практичних навичок організації спортивно-оздоровчого туризму.

Таким чином, на основі аналізу наукової педагогічної літератури нами визначено специфіку дидактичних принципів та педагогічні умови формування готовності майбутніх фахівців зі спортивно-оздоровчого туризму, спрямовані на покращення організації навчальної та практичної підготовки студентів факультету туризму до спортивно-оздоровчої діяльності.

На наступному етапі дисертаційного дослідження ми проаналізували компоненти, критерії та рівні готовності майбутніх фахівців зі спортивно-оздоровчого туризму для обґрунтування програми формування готовності до професійної діяльності студентів факультету туризму до спортивно-оздоровчої діяльності.

2.2. Компоненти, критерії та рівні готовності до професійної діяльності майбутніх фахівців зі спортивно-оздоровчого туризму

Важливе місце у підготовці майбутніх фахівців зі спортивно-оздоровчого туризму займає формування компонентів готовності майбутніх фахівців сфери туризму до спортивно-оздоровчої діяльності. Тому, нами на основі положень особистісно-орієнтованого підходу виділено такі компоненти їх готовності до спортивно-оздоровчого туризму: мотиваційний, когнітивний, комунікативний, емоційно-вольовий та практичний.

Виділення мотиваційного компонента в структурі готовності майбутніх фахівців зі спортивно-оздоровчого туризму зумовлене тим, що мотивація забезпечує передумови для реалізації інших структурних компонентів готовності студентів факультету туризму до спортивно-оздоровчої діяльності – когнітивного, комунікативного, емоційно-вольового та практичного. Це пов'язано з тим, що важливим мобілізуючим чинником, який зумовлює ефективне формування готовності фахівця до професійної діяльності, є сформованість його мотивації, яка є показником ставлення майбутнього фахівця до справи, якій він хоче присвятити своє життя. Професійна позиція обумовлює ступінь активності суб'єкта у використанні власного потенціалу, своїх внутрішніх резервів [60, с. 113].

Ставлення студентів до навчання, до опанування професією великою мірою залежить від їх потребнісно-мотиваційної сфери, сформованої системи цінностей, життєвих цілей [60, с. 112-113]. Тому ми виділили важливість формування позитивної мотивації студентів факультету туризму до оволодіння спортивно-оздоровчою діяльністю в процесі підготовки майбутніх фахівців зі спортивно-оздоровчого туризму, яку реалізовували в спеціально організованій програмі формування готовності до професійної діяльності майбутніх фахівців зі спортивно-оздоровчої діяльності.

І. А. Зязюн вказує на те, що результативність діяльності зумовлює мотиваційна сфера, яка базується на потребах, морально-вольовій організованості, настроях людини, що цілеспрямовують її на вирішення складних задач, на прагнення реалізувати свої пізнавальні можливості [97, с. 49].

На думку В. О. Бодрова [30], мотивація може компенсувати багато вад у рівні розвитку низки професійно важливих якостей і, зокрема, в організації педагогічного процесу, але слабку мотивацію практично неможливо компенсувати.

Ми погоджуємося з думкою авторів (Н. В. Кузьміна [139], В. О. Сластьонін [202]), що провідним компонентом готовності є мотиваційний компонент, який обумовлює формування всіх інших. Саме від рівня його сформованості залежить результативність професійної діяльності.

Мотивація людини до професійної діяльності є вузько специфічним аспектом проблеми мотивації особистості взагалі, тобто особливим від загальнопсихологічного. Залежно від того, наскільки людина відповідає вимогам діяльності, занурюється в неї, вирізняємо чотири рівні процесу становлення мотивації [101, с. 41-47]:

– перший рівень – мотивація, що формується під впливом стихійних чинників. До початку й на початку професійної діяльності на процес мотивації особистості впливають саме стихійні чинники: засоби масової інформації, література, громадська думка щодо діяльності працівників певної сфери, імідж професії, що склався в суспільстві тощо. Під впливом цих чинників формуються мотиви: інтерес до професії, бажання самоствердитися, прагнення заробити гроші, отримати певні матеріальні блага тощо;

– другий рівень – мотивація, що формується під впливом суб'єктивних чинників (вони діють разом з об'єктивними). Особистість порівнює свої сили та здібності з конкретикою роботи, зі складовими її змісту, з вимогами діяльності, а також починає усвідомлювати своє професійне „Я”. Вона стає не тільки схожою на образ професіонала, що сформувався в її свідомості, а й самостійно діючою. Мотивація впливає на психологічно-професійні чинники: почуття, традиції,

притаманні саме цій професії. Відповідно змінюються й мотиви – змінюється значущість тих, що були, з'являються нові;

– третій рівень – рівень вищої зрілості – свідомої, цілеспрямованої мотивації особистості до професійної діяльності, тобто діють об'єктивно-суб'єктивні чинники. Лідируюче місце займає власне „Я” людини, але вже чисто професійне. Вступають в дію такі чинники, як самовизначення, самосвідомість, самодосконалість. Підключається й чинник цілеспрямованої, свідомої діяльності, який виходить з того, що особистість сприймає сферу своєї професійної діяльності як корпорацію, систему формування професіонала. Головні чинники – професійно-виховні: світоглядно-професійні, професійно-правові, професійно-етичні, професійно-психологічні тощо;

– четвертий рівень – це рівень, на якому мотивація до діяльності залежить від набутого досвіду роботи особистості, стереотипів її поведінки. Мотиви людини, які діяли довгий час, стають властивостями, рисами її характеру.

Зокрема, В. О. Сластьонін відзначає, що професійна спрямованість як одне зі структурних утворень особистості означає достатньо усвідомлену й емоційно виражену її орієнтацію на певний рід та вид професійної діяльності [202].

Ефективність діяльності взаємопов'язана із силою мотивації, тобто чим сильніше спонукання до дії, тим вища результативність діяльності [167, с. 185]. На нашу думку, не є винятком і спортивно-оздоровча діяльність.

Формування в учасників туристської взаємодії широкого діапазону комунікативних навичок, тобто здатності до спілкування, є необхідною складовою частиною розвитку і становлення особистості фахівця із спортивно-оздоровчого туризму, підготовки студентів факультету туризму до спортивно-оздоровчої діяльності. Тому наступним нами обрано комунікативний компонент готовності майбутніх фахівців із спортивно-оздоровчого туризму. Сутність даного компонента полягає у сформованості умінь і навичок комунікації, тобто обміну інформації на вербальному та невербальному рівнях, на різних мовах, у формі діалогу і монологу, бесіди, дискусії, у публічних різновидах тощо.

У наукових дослідженнях учених, присвячених проблемі спілкування (Г. М. Андрєєва [7], Л. А. Петровська [170; 171] та інші), наголошується, що розвиток особистості неможливий без побудови якісного процесу спілкування, оскільки саме в процесі міжособистісної комунікації відбувається не лише обмін певною інформацією, а й реалізація особистістю власної суб'єктивності [7; 170]. Вона в свою чергу, пов'язана з наявністю у особистості необхідного рівня комунікативної компетентності, з володінням певним досвідом рольової самоорганізації в ситуаціях спілкування, відсутністю психофізіологічних затисків. До складу комунікативної компетентності входять: уміння давати прогноз комунікативній ситуації, в якій має відбутися спілкування; програмувати процес спілкування, спираючись на своєрідність комунікативної ситуації; вміти пристосовуватись до умов атмосфери комунікативної ситуації [105]. Розвиток комунікативної компетентності займає особливе місце в підготовці майбутніх фахівців із спортивно-оздоровчого туризму. Оскільки дана професія відноситься до соціономічних видів праці, де спілкування зі сторони, що супроводжує спортивно-оздоровчу діяльність, перетворюється у професійно-значущу, суттєву сторону. Тому, всі основні види роботи фахівців із спортивно-оздоровчого туризму ми здійснюємо через організацію спілкування із членами туристської групи.

Багатоаспектність спортивно-оздоровчої діяльності висуває певні вимоги до професійних якостей фахівця із спортивно-оздоровчого туризму, зокрема, до рівня його комунікативної компетентності.

Спілкування – це багатогранний процес, який може одночасно виступати як процес взаємодії індивідів, і як інформаційний процес, і як ставлення людей один до одного, і як їх процес взаємовпливу один на одного, і як процес співпереживання та взаємного розуміння один одного [169]. На думку Г.М.Андрєєвої, спілкування можна трактувати як взаємодію двох (або більшої кількості) людей, спрямовану на об'єднання та узгодження їх зусиль з метою налагодження взаємостосунків і досягнення спільного результату [7].

Згідно із твердженнями Я. Л. Коломінського, О. О. Реан [180], важливим теоретичним обґрунтуванням до розрізнення понять “діяльності” і

“спілкування” є також і те, що перше пов'язано з формулою “суб'єкт – об'єкт”, тоді як друге здійснюється по схемі “суб'єкт – суб'єкт”, іншими словами, є взаємодією [180]. Усі учасники спілкування є активними суб'єктами цього процесу, які й визначають його динаміку та зміст. Спілкування завжди є взаємодією, завжди має здійснюватися за формулою “суб'єкт – суб'єкт”. Особливо це стосується професій соціономічного типу (тобто таких, які передбачають взаємодію людей між собою), до яких і належить професія фахівця зі спортивно-оздоровчого туризму.

Певний інтерес для нашого дослідження має проблема співвідношення комунікативної компетентності і комунікативних здібностей, аналіз яких здійснено у низці досліджень [33; 102; 117; 161; 193; 228].

Компетентність розкривається у зв'язку із здатністю суб'єкта до навчання (В. О. Болотов [33], Я. М. Кодлюк [117], О. В. Овчарук [161], В. П. Сергієнко [193], І. С. Чемерис [228] та інші), розуміється як результат навчання, а здібності як передумова, здатність до успішного навчання. Виходячи з цього, комунікативну компетентність можна розглядати як здатність людини встановлювати та підтримувати необхідні контакти з іншими людьми. Її складовими є сукупність знань та умінь, що забезпечують ефективний перебіг комунікативного процесу. Отже, комунікативна компетентність – це ступінь оволодіння нормами спілкування та поведінки в результаті учіння, засвоєння соціально-психологічних еталонів, стандартів, тощо [33].

Виходячи із вищенаведеного, за рівнем розвитку комунікативної компетентності серед майбутніх фахівців із спортивно-оздоровчого туризму ми розрізняємо дві групи:

– по-перше, це майбутні фахівці сфери туризму із професійно достатнім рівнем комунікативної компетентності, яким притаманна домінуюча орієнтація на використання діалогічних стратегій взаємодії з партнерами по спілкуванню, на реалізацію суб'єкт-суб'єктної моделі взаємодії з ними, на розв'язання не лише репродуктивних, але й продуктивних туристських завдань у процесі спілкування;

– по-друге, це студенти, комунікативна компетентність яких не відповідає описаним вимогам (домінує орієнтація на використання монологічних стратегій взаємодії з партнерами по спілкуванню, реалізується, насамперед, суб'єкт-об'єктна модель взаємодії (спілкування за типом розпоряджень, наказів, інструкцій, вимог тощо), зосередженість уваги, насамперед, на репродуктивній стороні професійного спілкування, на його зовнішньому, поведінковому рівні).

Таким чином, розвиненість комунікативного компонента у студентів факультету туризму впливає на успішність їх підготовки до спортивно-оздоровчої діяльності загалом, і виконання ними професійних туристських завдань зокрема.

Когнітивний компонент готовності майбутніх фахівців із спортивно-оздоровчого туризму виступає орієнтувальною основою спортивно-оздоровчої діяльності як сфери туристських послуг. Даний компонент виконує низку важливих функцій – визначає адекватне розкриття студентами сутності спортивно-оздоровчої діяльності та її вимог до особистості фахівця зі спортивно-оздоровчого туризму, осмислення та узагальнення туристського досвіду. Реалізацію цих функцій забезпечують пізнавальні процеси, особливо сприймання, мислення й уява. Важливу роль відіграють процеси соціального мислення (проблематизація, інтерпретація, узагальнення соціального досвіду) [2; 187; 229].

Когнітивний компонент готовності майбутніх фахівців до спортивно-оздоровчої діяльності – це комплекс знань і уявлень про туристську діяльність, особливості спортивно-оздоровчої діяльності, які опосередковують сприйняття студентами факультету туризму власних можливостей.

Для оцінки рівня сформованості когнітивного компонента були обрані наступні критерії:

- 1) цілісне уявлення про різні аспекти туристської діяльності;
- 2) розуміння сутності спортивно-оздоровчої діяльності та диференційоване відображення специфіки її вимог до особистості фахівця зі спортивно-оздоровчого туризму.

Основним показником сформованості когнітивного компонента готовності студентів факультету туризму до спортивно-оздоровчої діяльності була обрана професійна компетентність фахівця зі спортивно-оздоровчого туризму. Вона визначається як професійна сфера, система знань, яка постійно збільшується та дозволяє виконати професійну діяльність з високою продуктивністю [56, с. 112]. А. А. Деркач та В. Г. Зазикін зазначають, що особистісно-професійний розвиток повинен мати прогресивний характер, який проявляється в наступному [56, с. 66-67]:

- змінах мотиваційної сфери особистості, в яких сильніше, чим раніше, починають знаходити своє відображення загальнолюдські цінності;

- збільшенні вміння на рівні інтелекту планувати, а потім здійснювати на практиці якраз ті діяння і здійснювати ті вчинки, які відповідають духу названих цінностей;

- появі великої здатності мобілізувати себе на подолання труднощів об'єктивного характеру, які заважають проявляти самостійність та здійснювати діяння у відповідності з цими цінностями;

- більш об'єктивному оцінюванні своїх сильних і слабких сторін та рівня своєї готовності до нових більш складніших діянь у відповідності із вчинками.

Автори виділяють такі зміни характеристик спрямованості як накопичення досвіду та підвищення кваліфікації, розвиток складних особистих здібностей, розвиток професійно важливих якостей, які визначаються специфікою діяльності, розвиток особистісно-ділових якостей, підвищення готовності до діяльності в різноманітних ситуаціях [56, с. 67]. Отже, професіонал – це суб'єкт професійної діяльності, який володіє високими показниками професіоналізму особистості та діяльності, самоефективності, має високий професійний і соціальний статус, динамічно розвиваючу систему особистісної та діяльнісної нормативної регуляції, постійно спрямований на саморозвиток та самовдосконалення, на особистісні та професійні досягнення, які мають соціально-позитивне значення [56, с. 227].

Таким чином, когнітивний компонент готовності студентів факультету туризму до спортивно-оздоровчої діяльності характеризується рівнем розвитку професійних знань із спортивно-оздоровчого туризму, необхідних майбутньому

фахівцю у спортивно-оздоровчій діяльності. Даний компонент готовності визначали за сформованістю у майбутніх фахівців зі спортивно-оздоровчого туризму практичних навичок і вмінь, розвитком психічних пізнавальних процесів (відчуттів, сприймання, мислення, пам'яті, уяви, інших), які сприяють результативності спортивно-оздоровчої діяльності.

Емоційно-вольовий компонент готовності майбутніх фахівців сфери туризму до спортивно-оздоровчої діяльності має психологічне забарвлення, оскільки механізми емоційних реакцій особистості, а також проблема феномену волі, в основному, досліджуються й розглядаються в галузі психологічних наук. Разом із тим, цей компонент доповнює характеристику досліджуваної проблеми – формування готовності студентів факультету туризму до спортивно-оздоровчої діяльності, оскільки один і той самий процес може, і зазвичай буває, не тільки інтелектуальним, але й емоційним, й вольовим [68, с. 219]. Виходячи із зазначеного вище та специфіки нашого дослідження, дамо сутнісну характеристику емоційно-вольового компонента.

Емоційно-вольова готовність до спортивно-оздоровчої діяльності – одна з важливих складових професійної готовності фахівця зі спортивно-оздоровчого туризму [133]. Під емоційно-вольовою готовністю до спортивно-оздоровчої діяльності ми розуміємо здатність особистості свідомо регулювати свою поведінку, дії в будь-яких туристських ситуаціях.

Спортивно-оздоровча діяльність є складним видом психічної діяльності, пов'язаною з постійним подоланням труднощів та негативних психічних станів. Все це вимагає формування в майбутніх фахівців із спортивно-оздоровчого туризму здатності до емоційної саморегуляції туристської діяльності, психічних станів. Найбільш характерними проявами негативних емоційних станів є форми емоційного реагування особистості на вимоги, умови службової, навчальної діяльності, які виникають у випадках їх екстремальності і в кожного майбутнього фахівця проявляються по-різному, в залежності, насамперед, від рівня сформованості його вольових якостей [133]. Особливо це стосується фахівців із спортивно-оздоровчого туризму, оскільки туристська діяльність пов'язана з екстремальними ситуаціями та умовами.

Емоційно-вольовий компонент готовності студентів факультету туризму до спортивно-оздоровчої діяльності тісно пов'язаний із поняттям волі, оскільки є її складовою (функцією). Уявлення про волю можна розмежувати на три напрями, представлені як мотиваційний, регулятивний та “вільного вибору” [68, с. 370-371]. Вольова регуляція є опосередкованою метою та мотивами утворення стану оптимальної мобілізованості, оптимального режиму активності й правильного спрямування цієї активності [68, с. 370]. Специфіку волі неможливо вивести з аналізу спонукальної сфери особистості або свідомого подолання перешкод [68, с. 371]. Воля є свідомо спрямованою активністю особистості, якій притаманні такі специфічні властивості як: вибір мотивів, цілепокладання, прагнення досягти мети, зусилля до подолання перешкод, мобілізація внутрішньої напруженості, здатність регулювати спонукання, можливість приймати рішення, гальмування поведінкових реакцій [68, с. 366].

Таким чином, емоційно-вольовий компонент формується в процесі життя, в трудовій та професійній діяльності, яка потребує певних вольових якостей (індивідуальні особливості волі) й навичок вольової регуляції.

Одним із головних механізмів внутрішньої регуляції професійної діяльності й поведінки студентів у процесі оволодіння професією є емоції, що супроводжують вияви активності суб'єкта й спрямовані на задоволення актуальних потреб в обраній сфері [68].

Емоції (від лат. *emoveo* – хвилюю, збуджую) – особливий клас психічних процесів і станів, пов'язаних з інстинктами, потребами й мотивами, що відображають у формі безпосереднього тимчасового переживання (задоволення, радості, страху тощо) значущість для життєдіяльності індивіда явищ і ситуацій, які діють на нього [68, с. 220].

Емоціям студентів, що виникають під час фахової підготовки, властиві певні характеристики:

- полярність (позитивні та негативні емоції) – виражається в суб'єктивному ставленні студентів до елементів професійної діяльності;
- дієвість (активні й пасивні) – вплив емоційних станів на виконання професійної діяльності (активізування її або зниження активності);

– предметність (предметні та безпредметні) – виражають ступінь професійної спрямованості;

– узагальненість – виражають загальне, більш або менш стійке ставлення учня до дійсності в процесі фахової підготовки;

– регулятивність – забезпечення регулювання, корекції поведінки студента в умовах фахової підготовки та професійної діяльності [68].

Таким чином, одним із показників, за яким визначається готовність майбутніх фахівців сфери туризму до спортивно-оздоровчої діяльності, є позитивний емоційний фон та позитивні вольові якості майбутніх фахівців із спортивно-оздоровчого туризму.

Практичний компонент готовності майбутніх фахівців сфери туризму до спортивно-оздоровчої діяльності – це система професійних умінь та навичок, особистісних якостей фахівця зі спортивно-оздоровчого туризму. На цій основі визначальними є оволодіння ним видами професійної спортивно-оздоровчої діяльності на рівні, що відповідає кваліфікації. Отже, практичний компонент охоплює комплекс умінь та навичок, спрямованих на формування у майбутніх фахівців зі спортивно-оздоровчого туризму власного алгоритму спортивно-оздоровчої діяльності з метою реалізації власних професійних можливостей та їх постійного вдосконалення, оволодіння різними способами та прийомами здобуття знань, умінь та навичок у галузі спортивно-оздоровчої діяльності, активізації різних видів навчально-професійної діяльності студента.

Під уміннями розуміється:

1) здатність незалежно виконувати певні дії, заснованої на доцільному використанні учнем набутих знань і навичок;

2) оволодіння засобами (прийомами, діями) застосування засвоєних знань на практиці [66, с. 49].

На основі досліджень А. О. Деркача виділяють такі групи вмінь:

– гностичні: містять дії, спрямовані на дослідження об'єкта, процесу й результатів професійної діяльності студентів;

– проектувальні: полягають у моделюванні стратегічної програми розв'язання актуальних цілей і завдань, пов'язаних із професійною діяльністю.

До них належать – проектування провідних цілей моделювання цілей, добір і застосування ефективних форм, методів та засобів вдосконалення власної професійної діяльності;

– конструктивні: передбачають трансформацію, переведення стратегічних цілей професійної діяльності в тактичні й оперативні професійні задачі, які реалізуються шляхом складання особистих планів фахової підготовки, добір ефективних засобів їх реалізації;

– комунікативні: виконують важливу регулятивну функцію. Передбачають моделювання й реалізацію атмосфери психологічної підтримки в процесі професійної діяльності, встановлення доцільних стосунків із колегами, стимулювання у студентів професійного інтересу в процесі фахової підготовки, спонукання до свідомого використання набутих професійних умінь;

– організаторські: передбачають реалізацію програми розв'язання професійних завдань на основі розвитку особистих природних даних (задатків);

– організацію різноманітних форм, видів, методів професійної діяльності; оцінні: містять дії, спрямовані на виконання аналізу та самоаналізу професійної діяльності [56].

Виходячи із загального переліку, ми виділяємо такі групи умінь фахівців зі спортивно-оздоровчого туризму:

– гностичні уміння: користуватися прийомами швидкого опанування теоретичним і практичним матеріалом; об'єктивно аналізувати власну професійну діяльність, враховуючи специфічні особливості туристської сфери; активно оперувати набутими фаховими знаннями в процесі спортивно-оздоровчої діяльності; використовувати логічні прийоми мислення, що сприяє фундаментальному оволодінню туристською професією тощо;

– проектувальні уміння: чітко усвідомлювати поставлені перспективні цілі, бажаний перспективний туристський результат; визначати систему оволодіння основами майбутньої професійної підготовки здобуття туристської професії; складати конкурсні проекти у сфері спортивно-оздоровчої діяльності тощо;

– конструктивні уміння: володіти системою заходів щодо виконання завдань у спортивно-оздоровчій діяльності; самостійно складати таблиці, схеми, будувати графіки та діаграми для кращого сприйняття й відображення зв'язків та співвідношень між загальними та професійно орієнтованими явищами в процесі спортивно-оздоровчої діяльності; використовувати теоретичні знання у практичній спортивно-оздоровчій діяльності; брати активну участь у колективному пошуку та обговоренні шляхів розв'язування туристських завдань; проводити роботу з документальною туристською інформацією тощо;

– комунікативні уміння: проявляти інтерес до матеріалу в галузі професійної діяльності у вигляді запитань; висловлювати особисте ставлення до подій, що відбуваються в професійній сфері; оптимістично ставитися до процесу навчання; давати письмову та усну, повну, логічну, чітку відповідь на поставлені питання, доповнюючи лекційний матеріал додатково здобутими відомостями професійної спрямованості; дотримуватися етики службових стосунків тощо;

– організаторські уміння: планувати свій робочий час; якісно, чітко організовувати спортивно-оздоровчу діяльність; дотримуватися правил техніки безпеки; організовувати працю відповідно до норм трудового законодавства, правил і норм охорони праці тощо;

– оцінні уміння: об'єктивно оцінювати власну професійну діяльність, враховуючи специфічні особливості туристської професії; обґрунтовувати правильність обраного шляху в процесі виконання практичного туристського завдання; оцінювати можливі помилки та шляхи їх ліквідації; оцінювати результати розв'язків туристських завдань із професійної галузі.

Таким чином, практичний компонент готовності студентів факультету туризму до спортивно-оздоровчої діяльності передбачає використання теоретичних знань і встановлення їх зв'язку з практичною спортивно-оздоровчою діяльністю, розвиток особистісних якостей, необхідних фахівцеві із спортивно-оздоровчого туризму в його професійній діяльності, формування професійних умінь і навичок, освоєння сучасних педагогічних технологій колективної, групової

й індивідуальної роботи з різними категоріями людей, створення умов для розвитку здібностей і самореалізації студента факультету туризму, для формування його власного індивідуального стилю спортивно-оздоровчої діяльності.

Усі обрані компоненти готовності є взаємозв'язаними. Рівень розвитку, вираженість цих компонентів та їх цілісність є показником певного рівня готовності студентів факультету туризму до спортивно-оздоровчої діяльності.

Під час виокремлення показників готовності студентів до спортивно-оздоровчої діяльності ми скористались підходом, запропонованим В. В. Серіковим [194], який базувався на необхідності виділення тих показників, які відповідають вимогам соціального середовища на певному віковому етапі професійного розвитку особистості. Уточнення ним поняття “готовність” відбувалося з позиції тих функцій, які буде виконувати в майбутньому працівник [194]. Тому результатом формування готовності майбутнього фахівця туристського профілю до спортивно-оздоровчої діяльності є сформованість у нього достатнього рівня розвитку всіх складових структури готовності студентів до даного виду туристської діяльності. Саме це визначає ефективність проведення ними спортивно-оздоровчої діяльності.

Якість виконання завдань підготовки визначали за певними критеріями. У педагогічній науці під критерієм розуміють – сукупність показників, що дають якісну характеристику стану об'єкта навчання на певному рівні [49]. С. У. Гончаренко пропонує таке трактування даного поняття – “показники, які поєднують у собі методи рахунку, теоретичну модель розподілу і правила прийняття рішення про правдоподібність нульової або однієї з альтернативних гіпотез” [49].

Т. А. Алексєєнко та інші розглядають критерії, як ознаку, на основі якої здійснюється оцінка чогось, і їх показники, як якісний рівень ознаки (критерію) [3].

Сформованість кожного компонента готовності студентів до спортивно-оздоровчої діяльності ми вимірювали та оцінювали відповідно до предмету дослідження за такими критеріями і показниками:

– сформованість мотиваційного компонента – наявність стійкої професійної мотивації до здійснення туристської діяльності, усвідомлення важливості спортивно-оздоровчої діяльності як необхідної умови успішного професійного становлення, позитивного ставлення студентів факультету туризму до виконання обов'язків майбутнього фахівця зі спортивно-оздоровчого туризму, спрямованість на успіх у спортивно-оздоровчій діяльності;

– сформованість когнітивного компонента – наявність стійкої структури розумових здібностей (високий рівень інтелекту, відкритість для засвоєння нового знання, сприйняття альтернативних поглядів, ерудованість, критичність мислення, уважність, логічність і практичність розуму) студентів факультету туризму, що забезпечує набуття ними нових знань та їх ефективне використання у майбутній спортивно-оздоровчій діяльності;

– сформованість комунікативного компонента – наявність здатності майбутніх фахівців зі спортивно-оздоровчого туризму встановлювати контакт із членами туристської групи, розвиненість у студентів факультету туризму комунікативних схильностей (виразність мови, високий рівень загальної культури спілкування, вміння слухати, комунікабельність, легкість у спілкуванні, тактовність);

– сформованість емоційно-вольового компонента – здатність студентів факультету туризму до адекватних переживань та емоційної саморегуляції у нестандартних ситуаціях, до подолання негативних емоційних станів (почуття тривоги, суперечності, роздратованості, невпевненості, імпульсивності, нестриманості); наявність у майбутніх фахівців зі спортивно-оздоровчого туризму наполегливості, відповідальності, стійких морально-вольових реакцій (стриманість, емпатійність, самоконтроль, врівноваженість);

– сформованість практичного компонента – теоретико-практична обізнаність майбутнього фахівця зі спортивно-оздоровчого туризму: винахідливість, вміння прогнозувати результати туристської роботи, вміння

спільно аналізувати туристську ситуацію, готовність до фізичних навантажень, готовність надавати професійну допомогу, здатність до прогнозування туристських подій, здатність до самоаналізу, здатність практично вирішувати конкретні туристські проблеми, кваліфікованість, компетентність, креативність, почуття новизни, пристосовуваність, професійний такт, спрямованість на позитивний туристський результат, схильність до ризику, швидка реакція, швидке сприйняття й швидка оцінка туристської ситуації. Все це сприяє формуванню умінь та виробленню навичок географічно-топографічної, спортивно-туристської, тактико-технічної та прикладної підготовки майбутніх фахівців зі спортивно-оздоровчого туризму.

Уточнена структура готовності до спортивно-оздоровчої діяльності, показники та критерії їхнього прояву дозволили охарактеризувати рівні (репродуктивний, реконструктивний, реконструктивно-творчий) сформованості цього новоутворення особистості у студентів факультету туризму вищих навчальних закладів (рис.2.2).

Репродуктивний рівень. Студенти, які знаходяться на цьому рівні, не можуть чітко визначити необхідність і доцільність оволодіння змістом спортивно-оздоровчої діяльності, тому вони не прагнуть до самостійної пошукової діяльності, байдуже ставляться до туристської практики. Зазвичай студенти з таким рівнем не виявляють зацікавленості й не прагнуть до професійного самовдосконалення, оскільки навчання у вищому навчальному закладі розглядають лише як середовище тимчасового перебування. Цінність навчальної діяльності для них визначається отриманням диплома про вищу освіту. Мотивація досягнення успіху у спортивно-оздоровчій діяльності, низька успішність, несформованість туристських умінь і навичок призвела до вибору ними професії фахівця зі спортивно-оздоровчого туризму без урахування її вимог, власних можливостей, і тому їхня увага зосереджується на інших видах діяльності (хобі, спілкування з друзями, громадська діяльність тощо).

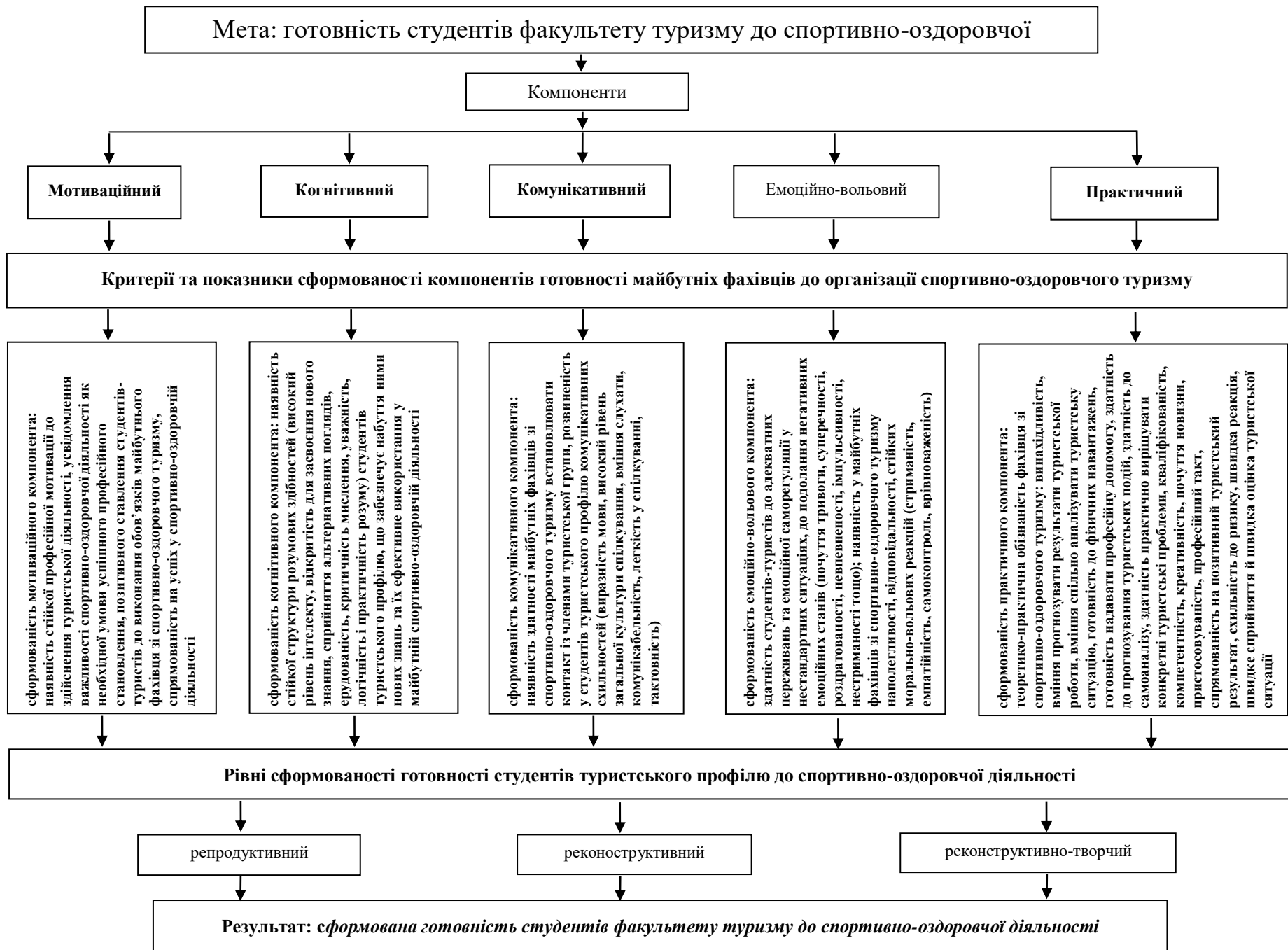

Рис.2.2. Структура готовності майбутніх фахівців до спортивно-оздоровчої діяльності

Реконструктивний рівень. Студенти, які знаходяться на цьому рівні, не можуть чітко визначити необхідність і доцільність оволодіння змістом спортивно-оздоровчої діяльності самостійно, виконують це лише під впливом авторитетної особи (в основному викладачів). Вони самостійно опрацьовують матеріал лише в межах заданого і тому частково спрямовують свої зусилля на творчий пошук і дослідницьку діяльність. Домінування у структурі ставлення студента поверхових інтересів та прагматичних мотивів виявляється лише у сформованих намірах одержати в майбутньому вищу туристську освіту. Незважаючи на достатню сформованість компонентів готовності до спортивно-оздоровчої діяльності студенти цього рівня неадекватно оцінюють вимоги професії фахівця зі спортивно-оздоровчого туризму, власні можливості і тому прагнуть лише до вирішення найближчих і актуальних проблем.

Реконструктивно-творчий рівень. Студенти цього рівня характеризуються ініціативністю та творчим підходом до оволодіння спортивно-оздоровчою діяльністю. Вони самостійно проєктують оригінальні та доцільні варіанти майбутньої професійної діяльності. В основі оволодіння студентами цієї групи професією фахівця із спортивно-оздоровчого туризму лежить чітка, стійка, диференційована і дієва структура мотивів. Глибокі і стійкі знання з туристських фундаментальних і фахових дисциплін дозволяють студентам цієї групи здійснювати конкретні дії в оволодінні змістом спортивно-оздоровчої діяльності. Саме тому туристські навички і вміння студента набувають характеру звичної довільної дії. Він сам знаходить, формулює і творчо вирішує проблеми, пов'язані із спортивно-оздоровчою діяльністю.

Таким чином, проведений нами аналіз компонентів, критеріїв і рівнів готовності майбутніх фахівців туристського профілю до спортивно-оздоровчої діяльності дав змогу прийти до таких висновків: готовність до спортивно-оздоровчого туризму є складним особистісним утворенням, що має специфічну структуру, її компоненти розвиваються і у своїй сукупності та забезпечують достатній рівень готовності студентів факультету туризму до спортивно-оздоровчої діяльності; обґрунтована структура готовності студентів факультету

туризму до спортивно-оздоровчого туризму (мотиваційний, когнітивний, комунікативний, емоційно-вольовий та практичний компоненти), критерії їх прояву в студентів факультету туризму створили умови для виокремлення рівнів (репродуктивний, реконструктивний, реконструктивно-творчий) сформованості компонентів готовності студентів факультету туризму до спортивно-оздоровчого туризму.

2.3. Програма та модель формування готовності до професійної діяльності майбутніх фахівців зі спортивно-оздоровчого туризму у вищих навчальних закладах

Туризм сприяє всебічному гармонійному вихованню особистості. Під час походу під керівництвом інструктора турист вчиться долати перешкоди, готувати їжу, рубати дрова, ставити намет. Все це створює сприятливий ґрунт для виховання трудових та вольових навичок. Похідне життя зближує туристів, часто дружба, що виникає в подорожі, залишається на довгі роки.

Оздоровчий аспект туризму полягає в позитивному впливі на організм людини факторів природи в поєднанні з загальнозміцнюючою м'язовою діяльністю. Інтенсивність м'язової діяльності визначається станом здоров'я й фізичної підготовки учасника походу, що зумовлює вибір засобу пересування, темп, тривалість подорожі. Для оздоровлення застосовують найбільш поширені прикладні види активного туризму – пішохідні, на лижах, водні, велосипедні походи й мандрівки, прогулянки й екскурсії, причому на учасників, як правило, припадає загальне (від помірного до значного) фізичне навантаження. Це зміцнює й тренує організм людини. Досягається значний оздоровчий ефект: розвиваються та зміцнюються серцево-судинна й дихальна системи, поліпшується процес травлення, підвищується обмін речовин, зміцнюється опорно-руховий апарат. Регламентоване пересування пішки, на лижах, на веслових і вітрильних суднах, на велосипедах у різних погодних умовах, рельєфі місцевості, подолання перешкод, перенесення вантажу – розвивають силу, витривалість, спритність, швидкість реакції.

На основі теоретичного аналізу наукових літературних джерел [50; 57; 59; 188] та результатів педагогічного експерименту можемо констатувати, що ефективність діяльності фахівця зі спортивно-оздоровчого туризму значною мірою визначається його готовністю до спортивно-оздоровчої діяльності. Саме це зумовлює обґрунтування положень і принципів побудови професіограми фахівця зі спортивно-оздоровчого туризму.

Професіограма визначається як всебічний опис професії, який містить соціально-економічні, виробничі, санітарно-гігієнічні, фізіологічні і психологічні характеристики трудової діяльності людини.

Значний внесок у розробку теоретичних основ професіографії вніс К. К. Платонов [173], який в результаті проведених досліджень визначив наступні принципи професіографії:

- 1) комплексність і цілеспрямованість професіографії;
- 2) соціально-економічна спрямованість професіографії;
- 3) особистісний підхід до професіографії;
- 4) надійність професіографічного матеріалу;
- 5) диференційований підхід в професіографії;
- 6) типізація професіографічного матеріалу;
- 7) перспективність і реальність професіографічного матеріалу.

Комплексність і цілеспрямованість професіографії припускає проведення професіографічного дослідження за низкою напрямів, що дозволяють у професіограмі розкрити:

1) виробничу характеристику професії, тобто відібрати інформаційний матеріал про сукупність спеціальностей, які входять в структуру досліджуваної професії, її виробничі операції, основні умови здійснення професійної діяльності, органічно пов'язані з технологією праці, її предметами і цілями, засобами праці;

2) економічне значення професії, в якому розкривається роль і місце професії в системі народного господарства в цілому і безпосередньо для людини (зарплата, економічні пільги тощо);

3) соціальну і соціально-психологічну характеристику професії. В ній подається спеціальна інформація про престиж професії, особистісні перспективи спеціаліста, взаємодію спеціаліста в рамках безпосереднього виробничого оточення (колектив бригади, лабораторії, бюро тощо), особливості відносин і взаємодії (виробничі відносини) між членами колективу, керівниками і підлеглими;

4) навчально-виробничу характеристику професії, в якій показані питання про обсяг, діапазон, глибину спеціальних знань, а також перелік умінь і навичок, необхідних для оптимального здійснення професійної діяльності. Тут же, показані можливості отримання необхідних знань і умінь, умови їх отримання (навчання), навчальні заклади, що здійснюють підготовку спеціалістів по даній професії, терміни навчання, навчальні предмети;

5) гігієнічну характеристику професії. Для характеристики питання зовнішнього мікро середовища, визначаються кліматичні умови, в яких здійснюється професійна діяльність: освітлення, звуки, шуми, вібрації і т.п. Особлива увага приділяється хімічному складу середовища – нюхові, смакові, шкіряні подразники, хімічний склад повітря. В гігієнічній характеристиці виділяють спеціальні “профшкідливості”, які при певних обставинах можуть діяти на організм людини, впливаючи негативно на стан здоров’я.

б) фізіологічну характеристику вимог, що висуваються професією до людини. В цьому напрямку дослідження виявляються фізичні і нервові навантаження, які виникають при виконанні виробничих операцій в професійній діяльності людини. Фізичні навантаження на окремі органи – м’язову і скелетну структуру, а також на окремі аналізатори. Визначається типова “виробнича” робоча поза людини і можливості її зміни протягом робочого дня. Нервові навантаження протягом робочого дня і в окремі періоди роботи. Говорячи про фізичне і нервові навантаження, ми маємо на увазі виявлення не тільки їх інтенсивності, але й тривалості. Поряд з цим виявляються типові особливості темпу і ритму праці: чи є вони заданими, примусовими, незмінними протягом всього робочого часу чи динамічними,

варіативними, вільними тощо, вказуються медичні протипоказання для роботи по даній професії;

7) психологічну характеристику професійної діяльності. В розділі психологічного вивчення визначаються вимоги професії до психологічної сфери особистості. Виділяються вимоги до окремих психічних функцій – вимоги, твердо пов'язані з технологією професійної діяльності і вимоги, які мають характер бажаності їх задоволення для оптимального здійснення професійної діяльності. Виявляються спеціальні і загальні здібності, від яких залежить успіх діяльності в даному виді професійної праці. Виявляються риси особистості, її особливості; інтереси, відносини, вольові і мотиваційні характеристики, комунікативні і організаторські здібності, емоційні здібності, спеціальні ділові якості (наприклад, оперативність чи пунктуальність у вирішенні визначених і суттєвих для даної професійної діяльності питань). Виявляються також суттєві характерологічні особливості особистості. Розкриваються професійно значущі прояви окремих психічних функцій: мислення, пам'яті, сприйняття, уявлень, а також сенсомоторики і уваги. Визначаються можливості тих чи інших властивостей або особливостей прояву особистості в процесі професійної діяльності. При цьому проблема компенсації трансформується в проблему формування індивідуальних стилів діяльності, які забезпечують оптимальне здійснення професійної діяльності [173].

На основі описаного підходу до складання професіограми та педагогічного дослідження професійно-важливих якостей фахівця зі спортивно-оздоровчого туризму нами розроблено професіограму фахівця зі спортивно-оздоровчого туризму, в якій передбачено процес формування їх готовності до спортивно-оздоровчої діяльності в умовах фахової підготовки.

Професіограма фахівця зі спортивно-оздоровчого туризму представлена в таблиці 2.1.

Відповідно до положень даної професіограми повинна організовуватися фахова підготовка фахівців зі спортивно-оздоровчого туризму у вищих навчальних закладах.

Перед вищим навчальним закладом, в якому проводиться підготовка фахівців зі спортивно-оздоровчого туризму, стоїть першочергове завдання підготувати фахівця, максимально наближеного до кваліфікаційних вимог (серед яких необхідність мати навички самостійно приймати рішення із питань спортивно-оздоровчої діяльності).

Аналіз організації туристської підготовки фахівців у вищих навчальних закладах показує, що навчальні плани та програми з дисциплін не передбачають достатньої професійної підготовки висококваліфікованого фахівця спортивно-оздоровчого туризму. Ще нерідкі випадки невідповідності поєднання змісту і форм підготовки фахівця зі спортивно-оздоровчого туризму, так як проводиться, в основному, загальна туристська підготовка.

Ми вважаємо, що основна функція вищого навчального закладу, в якому здійснюється підготовка фахівців зі спортивно-оздоровчого туризму, – підготовка висококваліфікованих фахівців зі спортивно-оздоровчого туризму, здатних вирішувати актуальні туристські завдання та організовувати спортивно-оздоровчу діяльність на високому рівні. Викладене вище обумовлює потребу наукового пошуку та дидактичного обґрунтування програми формування готовності до професійної діяльності майбутніх фахівців зі спортивно-оздоровчого туризму.

Таблиця 2.1.

Професіограма фахівця зі спортивно-оздоровчого туризму

<i>№ n/n</i>	<i>Основні розділи</i>	<i>Характеристика професії</i>
1.	Соціально-економічна характеристика професії	
1.1	Галузь народного господарства	Всі галузі національного господарства
1.2	Потреба в кадрах	По мірі необхідності
1.3	Географія професії	Розповсюджена у містах, селищах, громадських об'єднаннях, туристичних фірмах, туристичних клубах, загальноосвітніх навчальних закладах, позашкільних закладах і установах.
1.4	Тип підприємства або організації	Державні, акціонерні, кооперативні організації, малі підприємства державної та комунальної власності, індивідуальна діяльність
1.5	Форма організації праці	Індивідуальна, групова
2.	Виробнича характеристика професії	
2.1	Місце роботи	У приміщенні, мікроклімат побутового типу; в спеціалізованих спортивних залах, навчальних класах, на маршрутах екскурсій та спортивно-оздоровчих походів
2.2	Знаряддя праці	Електронно-обчислювальна техніка, сучасні технічні засоби управління, технічні засоби та пристрої, призначені для використання в спортивному туризмі
2.3	Предмет праці	Законодавчі та нормативні документи регламентуючі діяльність учасників та організаторів туристських заходів; цифрові дані, звіти, таблиці, підтверджуюча документація, матеріальні активи, учасники змагань, походів, мандрівок
2.4	Мета праці	Результати участі в спортивно-оздоровчих заходах доводити до керівників установ, керівників команд. Присвоєння спеціалізації “Організатор спортивно-оздоровчої діяльності” та “Інструктор спортивно-оздоровчого туризму”
2.5	Основні виробничі операції	Підготовчий процес, проходження, реалізація, виявлення результативності в змаганнях, походах. Школа вищої спортивної майстерності кадрів з організації спортивно-туристичної діяльності
<i>Продовження таблиці 2.1</i>		

2.6	Професійні знання, уміння і навички	Повинен знати: законодавчі, нормативні, регламентуючі документи; основи методології та основи планування і керування навчально-виховним процесом, форми і методи звітності в організаціях і підприємствах та план роботи; аналізувати цифрові дані, організувати роботу в колективах, прогнозувати результати діяльності. Визначати рівень готовності і кваліфікацію учасників. Володіти законодавчою базою, теорією та практикою основ спортивно-оздоровчої діяльності з дотриманням вимог безпеки. Уміння застосовувати набуті знання на практиці, в організації різних заходів, та надання допомоги в підготовці та проведенні заходів з видів туризму та спортивно-оздоровчих походів. Навички правильної організації та поведінки в природних умовах та вміння надавати правильну долікарську допомогу в надзвичайних ситуаціях
3. Санітарно-гігієнічна характеристика професії		
3.1	Ступінь важкості та напруженості праці	Напружена розумова, фізична та психологічна праця. Малі середні та важкі навантаження відповідно до умов, в яких виконується певна діяльність
3.2	Обмеження за віком та статтю	Обмеження за віком і статтю відповідно до нормативних документів
3.3	Режим праці та відпочинку	Ненормований робочий день
3.4	Змінність	Як правило, однозмінна робота
3.5	Завантаженість	Зоровий та слуховий аналізатори, опорно-руховий апарат, серцево-судинна та дихальна система
3.6	Несприятливі фактори	Нервово-психічна напруженість, природне середовище, фізичне навантаження (залежно від пори року, місця проведення та стану доби), температурний режим, широтність, висотність, погодні умови
3.7	Медичні протипоказання	Згідно вимог ЛКК та специфіки даних видів відповідно до переліку захворювань, визначених і затверджених Державним комітетом з фізичної культури і спорту спільно з Міністерством охорони здоров'я
<i>Продовження таблиці 2.1</i>		
4.	Вимоги професії до індивідуально-психологічних особливостей фахівця	

4.1	Нейродинаміка	Перевагу мають особи із сильною нервовою системою, що характеризується рухливістю, лабільністю
4.2	Психомоторика	Швидка реакція
4.3	Сенсорно-перцептивна сфера	Швидке сприйняття й швидка оцінка ситуації
4.4	Пам'ять	Розвинута оперативна, короткочасна і тривала зорова та слухова пам'ять
4.5	Увага	Значний обсяг, розподіл, стійкість і переключення уваги
4.6	Мислення	Розвинуте абстрактно-логічне мислення
4.7	Інтелект	Рівень інтелекту середній і вище, з перевагою невербального
4.8	Емоційно-вольова сфера	Добра вольова регуляція психічних процесів. Стійкі морально-вольові якості
4.9	Риси характеру	Уважність, акуратність, посидючість, терпіння, самоконтроль, наполегливість, самовладання, чесність, моральна стійкість, активність, коректність, відповідальність, самооцінка, самокритичність
5.	Підготовка кадрів	
5.1	Тип навчального закладу	Технікуми, коледжі, університети, інститути та факультети перепідготовки і підвищення кваліфікації кадрів зі спортивно-оздоровчого туризму
5.2	Термін навчання	Залежить від типу навчального закладу
5.3	Необхідні знання по загальноосвітніх предметах	Математика, основи інформатики та комп'ютерної техніки, основи держави і права, українська мова, фізіологія, педагогіка, психологія, географія, іноземна мова
5.4	Перелік посад	Інструктор зі спортивно-оздоровчого туризму, менеджер із туризму, керівник туристської групи, директор спортивно-оздоровчого туристського комплексу.
5.5.	Перспективи росту	Спортсмени по рівнях кваліфікації; судді по категоріях (від 3 до національної); інструктори по званнях (інструктор - старший інструктор – інструктор методист вищої категорії); завідувач відділом, директор спортивно-туристичних центрів, установ та організацій.

Аналіз науково-педагогічної літератури, вивчення структури готовності студентів до спортивно-оздоровчої діяльності та специфіки організації підготовки фахівців туристського профілю висувають проблему наукового обґрунтування змісту такої підготовки у число центральних проблем. З цією метою нами розроблено та апробовано модель формування готовності до професійної діяльності майбутніх фахівців зі спортивно-оздоровчого туризму (рисунок 2.3).

При розробці моделі формування готовності до професійної діяльності майбутніх фахівців зі спортивно-оздоровчого туризму нами ставилося завдання – підвищити підготовку студентів факультету туризму через формування їх готовності до спортивно-оздоровчої діяльності на засадах особистісно-орієнтованого підходу.

Сутність даного підходу полягає в розумінні, виявленні, актуалізації та розвитку особистості майбутніх фахівців зі спортивно-оздоровчого туризму та їх професійних знань, умінь, навичок і професійно-важливих якостей у фаховій підготовці із використанням доцільних педагогічних умов, методів і прийомів як цілісної програми підготовки студентів факультету туризму до спортивно-оздоровчої діяльності.

Зважаючи на те, що процес формування готовності студентів факультету туризму до спортивно-оздоровчого туризму багато в чому залежить від тих чи інших педагогічних методів і прийомів, спрямованих на розвиток компонентів даного виду готовності, нами визначено основні педагогічні умови формування готовності майбутніх фахівців зі спортивно-оздоровчого туризму до професійної діяльності: організація навчально-пізнавальної діяльності на засадах особистісно-орієнтованого підходу, зміст загальної та спеціальної підготовки фахівців, суб'єкт-суб'єктна взаємодія у навчально-пізнавальній діяльності, формування професійної компетентності, використання комплексу ситуаційних завдань, інтегрована туристська практика.

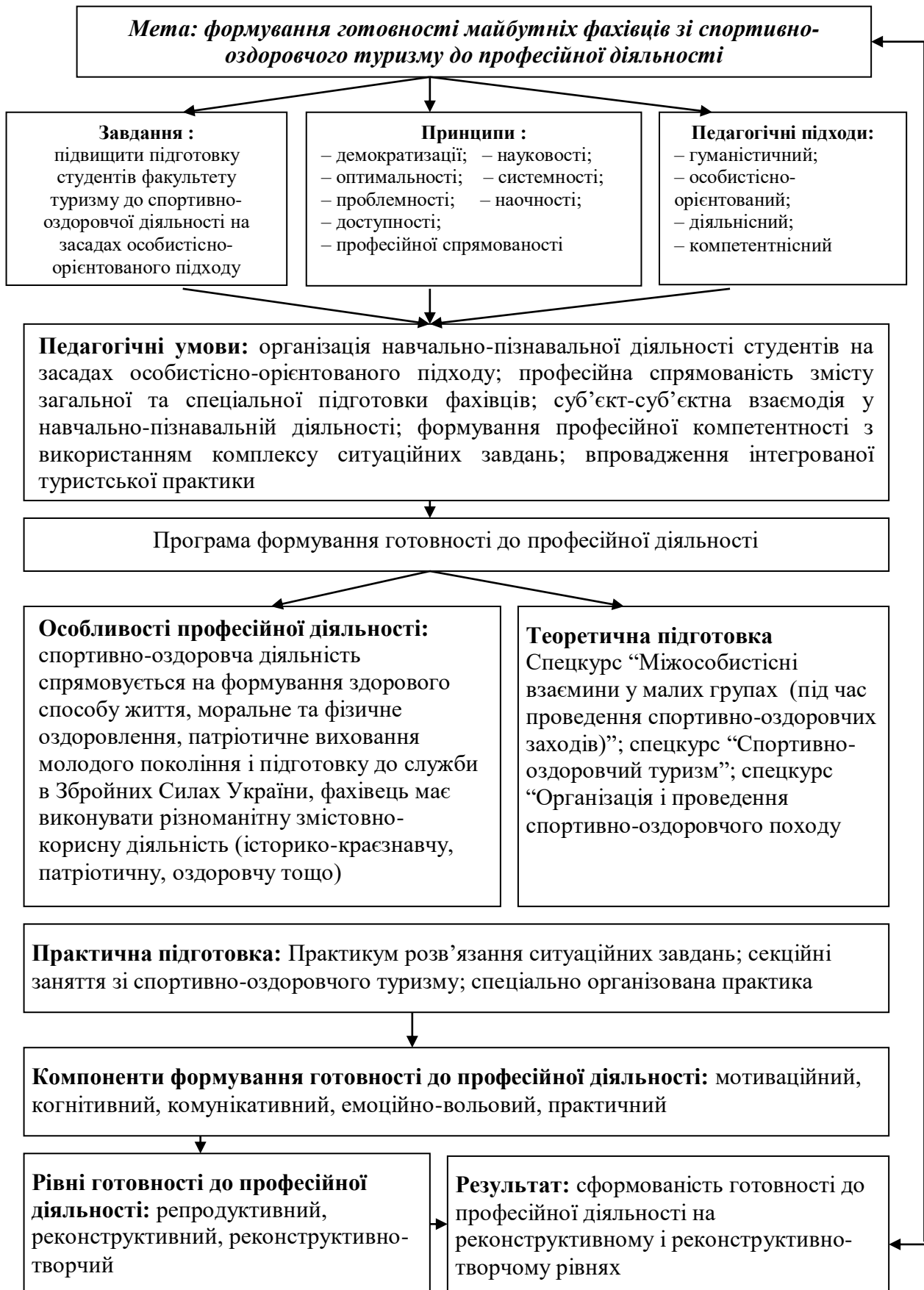

Рис.2.3. Модель формування готовності до професійної діяльності майбутніх фахівців зі спортивно-оздоровчого туризму зі спортивно-оздоровчого туризму

Розробка особистісно-орієнтованої програми формування готовності до професійної діяльності майбутніх фахівців зі спортивно-оздоровчого туризму здійснювалася відповідно до наступних принципів: демократизації навчально-виховного процесу, індивідуалізації та диференціації навчання, науковості, системності, наочності, доступності, професійної спрямованості.

Як засіб формування готовності майбутніх фахівців до спортивно-оздоровчого туризму виступає особистісно-орієнтована програма формування готовності до професійної діяльності майбутніх фахівців до спортивно-оздоровчої діяльності, що складається із вдосконалення фундаментальної, практичної та спеціальної підготовки.

Вихідною складовою програми формування готовності до професійної діяльності майбутніх фахівців зі спортивно-оздоровчого туризму є власне сформування готовності студентів факультету туризму, структура якої містить такі компоненти: мотиваційний, когнітивний, комунікативний, емоційно-вольовий і практичний.

З метою покращення професійної підготовки та формування готовності майбутніх фахівців із спортивно-оздоровчого туризму до професійної діяльності нами впроваджено авторські розробки: спецкурси “Міжособистісні взаємини у малих групах (під час проведення спортивно-оздоровчих заходів)”, “Спортивно-оздоровчий туризм”, “Організація і проведення спортивно-оздоровчого походу”, практикум розв’язання ситуаційних завдань, програми секційних занять зі спортивно-оздоровчого туризму та спеціально організованої практики.

Як результат втілення програми формування готовності до професійної діяльності майбутніх фахівців зі спортивно-оздоровчого туризму розглядається власне їх готовність до спортивно-оздоровчої діяльності в єдності і взаємозв’язку її компонентів.

Для забезпечення фундаментальної підготовки фахівців зі спортивно-оздоровчого туризму навчальним планом за напрямом підготовки “Туризм” відповідно до освітньо-професійної програми [201] передбачено такі нормативні дисципліни циклу природничо-наукової та загальноекономічної

підготовки: вища математика, інформатика і комп'ютерна техніка, статистика, економіка підприємств, основи менеджменту, основи маркетингу, охорона праці, основи екології, основи наукових досліджень, безпека життєдіяльності. Окрім цього, до даної групи дисциплін також включено перелік дисциплін загально-туристської підготовки, а саме: рекреаційна географія, туристське країнознавство, туристські ресурси України, рекреологія. Із переліку вибіркових навчальних дисциплін фундаментальної підготовки – дисципліни, що передбачають фахову спрямованість саме у підготовці фахівців зі спортивно-оздоровчого туризму. Це – міжнародний туризм, основи конфліктології, психологія туристської діяльності. На нашу думку, у перелік дисциплін фундаментальної підготовки доцільно включити запропонований авторський спецкурс “Міжособистісні взаємини у малих групах (під час проведення спортивно-оздоровчих заходів)”, оскільки фахівець зі спортивно-оздоровчого туризму працює із малочисельними туристськими групами.

Робота із малими групами вимагає від фахівця особливих знань і умінь, тому що передбачає знання фахівцем особливостей малої групи. Тому підготовка студентів факультету туризму вимагає організації специфічної групової форми навчальної діяльності майбутніх фахівців зі спортивно-оздоровчого туризму.

Групова форма діяльності в процесі навчання об'єднує і, одночасно, викликає змагання, конкуренцію, що відповідає вимогам ринкової економіки та модульної системи організації навчання студентів.

Найповніше характеризує групову навчальну діяльність О. Г. Ярошенко [236], визначаючи її як вид пізнавальної діяльності, що реалізується в фронтальній, груповій та індивідуальній формах і, що до основних елементів діяльності належать суб'єкт та об'єкт навчання. Вона дає наступне визначення групової навчальної діяльності – це спільна і систематична діяльність малих груп, які створюються в межах курсу на відносно тривалий час із дотриманням таких умов: психологічна сумісність представників груп, їх бажання спільно працювати над розв'язанням навчальних завдань; наявність у складі груп не

менше 50% студентів, які здатні на належному рівні здійснювати навчальні дії [236].

Аналіз літератури [160; 191; 226; 236] дає змогу встановити, що серед дослідників, які вивчали питання групової роботи не спостерігається єдиної думки відносно поняття “групова навчальна діяльність”. Можливо, це все залежить від завдань, які поставили перед собою науковці, але вони [160; 191; 226; 236] притримуються спільної думки про те, що в процесі групової роботи використовується форма організації навчальних занять, при якій для визначеної групи ставиться єдина навчальна мета. Отже, групова форма навчання виступає як єдина, тобто всі виконують одне й теж завдання і диференційована, оскільки передбачає різні завдання для групи.

Групова форма організації навчальної діяльності тісно пов’язана з фронтальною та індивідуальною роботою, підвищує їх ефективність. Фронтальна, індивідуальна та групова діяльність становлять разом цілісну систему і цей розподіл, за дослідженнями О. Г. Ярошенко [236], зумовлений відмінностями між чисельністю суб’єктів кожного із зазначених видів діяльності та характером спілкування між тими, хто вчить і тими, хто вчиться. Використання групової форми змінює як індивідуальну, так і фронтальну роботу. У відношенні індивідуальної – групова форма надає їй риси колективності. Без індивідуальної і фронтальної форм організації навчання, групова форма існувати не може. Цей висновок впливає із єдиних вимог до процесу навчання.

Спираючись на структуру педагогічних технологій [191] і зміст групової навчальної роботи [226], специфіку спортивно-оздоровчої діяльності [57; 59; 111; 131; 211], ми визначили структуру групової навчальної діяльності майбутніх фахівців зі спортивно-оздоровчого туризму, за якою будували зміст навчальних занять. Вона містить таке:

1. Концептуальна основа. Групова технологія має стимулюючу дію на розвиток студентів факультету туризму через взаємозбагачення їх у групі; організацію спільних туристських дій, що веде до активізації навчально-пізнавальних процесів: розподіл початкових дій і операцій (задається системою

завдань, що обумовлюються особливостями спортивно-оздоровчої діяльності); комунікацію, спілкування, без яких неможливі розподіл, обмін і взаєморозуміння, завдяки яким плануються адекватні туристські завдання, умови спортивно-оздоровчої діяльності й вибір відповідних способів дії; обмін способами дії, що задається необхідністю побудови різних способів для одержання сукупного продукту діяльності – розв’язання туристської проблеми; взаєморозуміння, що диктується характером включення у спільну туристську діяльність.

2. Змістова частина (цілі: загальна – забезпечення активності навчального процесу й конкретна – досягнення високого рівня засвоєння змісту туристського матеріалу).

3. Процесуальна частина – технологічний процес:

- організація процесу групового навчання: розподіл аудиторії на групи непостійного складу для вирішення туристських навчальних завдань, що добираються з урахуванням змісту й характеру спортивно-оздоровчої діяльності; одержання певного завдання (або однакового, або диференційованого) кожною групою й виконання його спільно, під безпосереднім керівництвом лідера групи чи викладача; виконання завдання в групі таким чином, що дозволяє враховувати й оцінювати індивідуальний внесок кожного члена групи; підбір керівників груп і їхнього складу за принципом об’єднання учасників різного рівня навченості, інформованості з даної теми, сумісності, що дозволяє їм взаємно доповнювати й збагачувати один одного; заохочення до спільного обговорення ходу та результатів роботи, звернення за порадою один до одного;

- діяльність членів групи (знайомство з туристським матеріалом, планування роботи в групі; розподіл завдань усередині групи; індивідуальне виконання туристського завдання; обговорення індивідуальних результатів роботи в групі);

- діяльність викладача з керівництва процесом навчання (постановка туристського завдання (ситуації); інструктаж щодо послідовності роботи; аналіз змісту навчального матеріалу; визначення видів групової діяльності; підготовка

й роздавання дидактичного матеріалу по групах; визначення міри допомоги з боку викладача, керування роботою учасника опосередковано, через завдання, які регулюють їх спортивно-оздоровчу діяльність; підготовка завдань для групової роботи з урахуванням їх обсягу, рівня складності за навчальними можливостями учасників;

- діагностика процесу й коректування (обговорення загального туристського завдання групи (зауваження, доповнення, уточнення, узагальнення); підведення підсумків групового завдання; повідомлення про результати роботи в групах; аналіз туристського завдання; загальний висновок про групову роботу й досягнення поставленої мети; додаткова інформація викладача.

Групова навчальна діяльність студентів, за визначенням М. В. Артюшиної, є формою їх спільної діяльності у складі малих груп, у якій виділяють індивідуально-групову, парно-групову, фронтально групову та групову форми [8, с. 7-8].

За характером зв'язку між підгрупами у виконанні навчальних завдань групова навчальна діяльність розподіляється на: кооперативно-паралельний, кооперативно-послідовний, змагально-паралельний, змагально-послідовний види. За тривалістю реалізації групова навчальна діяльність поділяється на локалізовану та пролонговану [8].

Отже, групове навчання можна визначити як організований процес групової навчальної діяльності студентів, об'єднаних спільною навчальною метою. Групове навчання може здійснюватись в індивідуально-груповій, парно-груповій, фронтально груповій та груповій формах.

Методом групового навчання є взаємне навчання, яке передбачає, що кожен із тих, хто навчається, є одночасно вчителем стосовно до інших членів групи, допомагає їм засвоїти ті знання та вміння, якими вони володіють найбільш успішно, що сприяє вирівнюванню загального рівня засвоєння навчального матеріалу. Взаємне навчання передбачає спільне засвоєння теоретичного матеріалу, набуття вмінь та навичок, контроль здобутих знань та умінь. В умовах взаємного навчання студент стає суб'єктом пізнавальної

діяльності, її організатором та учасником. Взаємне навчання може здійснюватись в індивідуальних, парних, групових та колективних формах [132].

Тому для ефективної реалізації завдань спортивно-оздоровчої діяльності у професійній підготовці фахівців зі спортивно-оздоровчого туризму нами впроваджено спецкурс “Міжособистісні взаємини у малих групах (під час проведення спортивно-оздоровчих заходів)”.

У ході практичної підготовки та спеціалізації фахівців зі спортивно-оздоровчого туризму навчальним планом підготовки бакалавра за напрямом “Туризм” відповідно до освітньо-професійної програми [201] передбачено вивчення таких нормативних дисциплін циклу професійно-орієнтованої підготовки: діяльність туристської самодіяльної організації, спортивний туризм, рекреаційні комплекси, технологія туристської діяльності, технологія готельної справи, технологія ресторанної справи, організація сфери туристських послуг, організація послуг харчування, організація екскурсійних послуг, організація туризму, організація транспортних подорожей, організація анімаційних послуг, аналіз діяльності підприємств туризму, бухгалтерський облік туристської діяльності, інформаційні системи і технології в туризмі, історія туризму, економіка та ціноутворення в туризмі, менеджмент туризму, маркетинг в туризмі, іноземна мова професійного спрямування, друга іноземна мова професійного спрямування, правове регулювання туристської діяльності.

Окрім вивчення навчальних дисциплін у процесі підготовки фахівців передбачена така форма організації практичної підготовки як практика.

Методологічною основою проектування практики як системного об'єкта служить особистісно-орієнтований підхід до процесу професійного становлення фахівців зі спортивно-оздоровчого туризму. Саме включення студента факультету туризму в різноманітні види спортивно-оздоровчої діяльності, що мають чітко сформульовані завдання, сприяє успішному становленню майбутнього фахівця зі спортивно-оздоровчого туризму.

Основна мета практики – формування професійних умінь та особистісних якостей фахівця зі спортивно-оздоровчого туризму і на цій основі оволодіння видами спортивно-оздоровчої діяльності на рівні, що відповідає кваліфікації.

Виходячи з цієї мети, формулюються наступні завдання:

- 1) використання теоретичних знань і встановлення їх зв'язку з практичною діяльністю;
- 2) розвиток особистісних якостей, необхідних фахівцеві зі спортивно-оздоровчого туризму в його професійній діяльності;
- 3) формування спеціальних умінь: мотиваційних, когнітивних, комунікативних, емоційно-вольових, практичних;
- 4) освоєння сучасних педагогічних технологій колективної, групової й індивідуальної роботи з різними категоріями осіб – учасників спортивно-оздоровчої діяльності;
- 5) створення педагогічних умов для формування готовності студентів факультету туризму до спортивно-оздоровчої діяльності;

У процесі навчання студент набуває теоретичних знань, не маючи можливості в повній мірі випробувати себе на практиці. І лише у процесі практичної професійної діяльності відбувається перебудова декларованих понять у професійну реальність. Професійна діяльність фахівця зі спортивно-оздоровчого туризму вибудовується на професійному та особистісному досвіді, тому для оволодіння даною професією, окрім засвоєння певних когнітивних схем, умінь, систем предметних значень, потрібні глибокі перетворення змістових структур, структур суб'єктивного досвіду, тобто перетворення самої людини у професіонала.

Зміст практики повинен визначатися не ступенем легкості її організації для вищого навчального закладу, а тими професійними навичками і вміннями, якими повинен оволодіти фахівець зі спортивно-оздоровчого туризму.

Основними положеннями, які є найбільш важливими в даний момент щодо продуктивного закріплення теоретичних знань на професійній практиці, на нашу думку, є такі:

- професійна практика обумовлюється специфічною для неї комбінацією переконань, знань та навичок;

– професійне знання може мати не тільки науковий характер: накопичення емпіричного досвіду в процесі розвитку ряду категорій галузей знань може значно випереджати концептуалізацію цього досвіду;

– процес здобуття знання має спіралеподібний характер і складається із взаємопов'язаних між собою процесів – досвіду, збору інформації, концептуалізації, тестування (вертифікації), конкретизації та комунікації;

– критерієм рівня розвитку професіоналізму в конкретній галузі є рівень інтегрованості професійного досвіду;

– у створенні системної теорії професійної діяльності теоретики і практики можуть використовувати різні теорії, гіпотези, поняття, конструкти, моделі та аналогії, якщо:

- 1) дотримується відповідність розробок загальним професійним цінностям;
- 2) усвідомлюються межі конкретних теорій, гіпотези, поняття, конструкта і моделі, які використовуються або створюються, а також усвідомлюється природа метафор або аналогій, що використовуються.

Виходячи із вищенаведених положень, основними завданнями практики, крім традиційних, ми визначили такі:

- поглиблення і закріплення теоретичних знань студентів факультету туризму;
- формування і закріплення основних професійно-туристських умінь, навичок, досвіду у відповідності до стандартів вищої туристської освіти та кваліфікаційної характеристики фахівця зі спортивно-оздоровчого туризму;
- розвиток професійно-значущих якостей майбутніх фахівців зі спортивно-оздоровчого туризму;
- формування готовності студентів факультету туризму до спортивно-оздоровчої діяльності;
- вироблення основ володіння туристськими технологіями та техніками спортивно-оздоровчої діяльності;
- навчання методам вивчення і аналізу туристського досвіду та застосування його у професійній спортивно-оздоровчій діяльності;

- професійна орієнтація і професійне виховання, розвиток і закріплення інтересу до спортивно-оздоровчої діяльності;
- розвиток потреби у туристській самоосвіті та у постійному самовдосконаленні;
- вивчення сучасного стану спортивно-оздоровчої діяльності, передового та нетрадиційного туристського досвіду.

Проблема ефективної практичної підготовки фахівців зі спортивно-оздоровчого туризму може бути вирішена за виконання таких вимог:

1. Практичні заняття, прикладні дисципліни повинні займати більший проміжок часу, ніж дисципліни теоретичних циклів у навчально-виховному процесі.

2. Для практичної підготовки фахівців зі спортивно-оздоровчого туризму потрібно в більшій мірі використовувати спортивно-оздоровчі центри, бази відпочинку, спортивно-туристські комплекси та інші установи й організації туристського профілю.

Дотримання всіх вищезазначених вимог створює передумови для ефективної спортивно-оздоровчої діяльності і дозволяє закріпити за нею статус одного з методів набуття професійного туристського досвіду. Дана форма роботи дозволяє майбутнім фахівцям зі спортивно-оздоровчого туризму об'ємно і цілісно уявити собі перспективи власного професійного шляху, реальніше визначити своє місце в організації спортивно-оздоровчій діяльності.

Таким чином, успішна практична підготовка фахівців зі спортивно-оздоровчого туризму можливе за умови ефективного виконання учасниками цього процесу своїх функцій. Недбале виконання своїх обов'язків з боку осіб, відповідальних за організацію спортивно-оздоровчої діяльності може призвести до серйозних наслідків для практичного навчання. Тому, співпраця між вищим навчальним закладом та туристськими установами і організаціями певного регіону позитивно вплине на ефективність проходження практики студентами факультету туризму. Така взаємодія вигідна для двох сторін: для вищої школи – забезпечення практичної бази щодо проходження практики студентами, для сфери туризму –

перспективний відбір ефективних фахівців зі спортивно-оздоровчого туризму, які на високому рівні продемонструють свої вміння та навички на практиці.

Таким чином, у побудові та реалізації спеціальної особистісно-орієнтованої програми формування готовності до професійної діяльності майбутніх фахівців зі спортивно-оздоровчого туризму ми спиралися на:

1) педагогічні умови, що забезпечують формування готовності майбутніх фахівців зі спортивно-оздоровчого туризму до професійної діяльності;

2) особистісно-орієнтований підхід у формуванні готовності студентів факультету туризму до спортивно-оздоровчої діяльності (розуміння, виявлення, актуалізація та розвиток особистості майбутнього фахівця зі спортивно-оздоровчого туризму як інтеграція його професійно-важливих якостей на основі новоутворень особистості, професійних знань, умінь і навичок, що забезпечують їх готовність до професійної діяльності);

3) дидактичні принципи, які спрямовані на педагогічну діяльність і навчальний процес у цілому, визначають шляхи досягнення педагогічних цілей з урахуванням закономірностей та умов протікання навчально-виховного процесу у фаховій підготовці майбутніх фахівців зі спортивно-оздоровчого туризму;

4) специфіку спортивно-оздоровчої діяльності;

5) авторську спеціальну особистісно-орієнтовану програму формування готовності до професійної діяльності майбутніх фахівців зі спортивно-оздоровчого туризму до професійної діяльності (застосування педагогічних методів і прийомів розвитку компонентів готовності студентів факультету туризму до спортивно-оздоровчої діяльності: мотиваційного, когнітивного, комунікативного, емоційно-вольового, практичного).

Висновки до другого розділу

1. Здійснення підготовки фахівця зі спортивно-оздоровчого туризму пов'язане з реалізацією педагогічних умов, які містять сукупність елементів, що взаємодіють поміж собою й впливають на результат навчально-виховного процесу. До них відносяться: організація навчально-пізнавальної діяльності на засадах особистісно-орієнтованого підходу, професійне спрямування змісту підготовки фахівців, суб'єкт-суб'єктна взаємодія у навчально-пізнавальній діяльності, формування професійної компетентності, з використанням комплексу ситуаційних завдань та інтегрованої туристської практика.

2. Важливе місце у підготовці майбутніх фахівців зі спортивно-оздоровчого туризму займає формування компонентів їх готовності до спортивно-оздоровчої діяльності. Тому, на основі положень особистісно-орієнтованого підходу нами виділено такі компоненти готовності студентів факультету туризму до спортивно-оздоровчого туризму: мотиваційний, когнітивний, комунікативний, емоційно-вольовий та практичний.

3. Показниками готовності майбутніх фахівців зі спортивно-оздоровчого туризму до професійної діяльності є позитивна мотивація до оволодіння спортивно-оздоровчою діяльністю, розвиток комунікативної компетентності, наявний комплекс знань і уявлень про туристську діяльність, особливості спортивно-оздоровчої діяльності (професійна компетентність фахівця зі спортивно-оздоровчого туризму), позитивний емоційний фон та позитивні вольові якості майбутніх фахівців із спортивно-оздоровчого туризму, використання теоретичних знань і встановлення їх зв'язку з практичною спортивно-оздоровчою діяльністю, розвиток особистісних якостей, необхідних фахівцеві із спортивно-оздоровчого туризму в його професійній діяльності.

РОЗДІЛ III

ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНА ПЕРЕВІРКА ПЕДАГОГІЧНИХ УМОВ ТА ПРОГРАМИ ФОРМУВАННЯ ГОТОВНОСТІ ДО ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ЗІ СПОРТИВНО-ОЗДОРОВЧОГО ТУРИЗМУ

3.1. Організація і методика проведення формувального експерименту

Проблема обґрунтування програми формування готовності до професійної діяльності майбутніх фахівців зі спортивно-оздоровчого туризму у вищих навчальних закладах є досить актуальною. Водночас, сформованість готовності студентів факультету туризму до спортивно-оздоровчої діяльності залежить від тих чи інших педагогічних методів і прийомів, спрямованих на розвиток компонентів даного виду готовності. Тому доцільним є використання спеціальних педагогічних технологій формування готовності майбутніх фахівців до спортивно-оздоровчого туризму. З цією метою був проведений формувальний експеримент.

На підготовчому етапі педагогічного експерименту було розроблено й обґрунтовано програму формування готовності до професійної діяльності майбутніх фахівців зі спортивно-оздоровчого туризму в умовах вищого навчального закладу.

Мета формувального експерименту полягала у визначенні ефективності педагогічних умов та програми формування готовності до професійної діяльності майбутніх фахівців зі спортивно-оздоровчого туризму до професійної діяльності з метою їх застосування для формування основних компонентів даного виду готовності.

Формувальний експеримент включав ряд етапів: розробка, апробація та перевірка ефективності експериментальної програми формування готовності до професійної діяльності студентів факультету туризму до спортивно-оздоровчої діяльності.

На формувальному етапі дослідження було поставлено завдання визначити фактори, що сприяють підвищенню рівня сформованості та взаємозв'язку компонентів готовності майбутніх фахівців зі спортивно-оздоровчого туризму до професійної діяльності. Тому, з метою розвитку даних компонентів створювались педагогічні умови формування готовності студентів факультету туризму до спортивно-оздоровчої діяльності і на їх основі розроблено програму формування готовності до професійної діяльності майбутніх фахівців зі спортивно-оздоровчого туризму на засадах особистісно-орієнтованого підходу.

Обрані завдання реалізовувались через використання спеціальної програми формування готовності до професійної діяльності майбутніх фахівців зі спортивно-оздоровчого туризму в умовах вищого навчального закладу (табл. 3.1).

Реалізація даної програми проводилась у шість етапів, що використовувались і як самостійні форми роботи, і як послідовні складові цілісної навчально-розвивальної програми. Використання програми формування готовності до професійної діяльності майбутніх фахівців зі спортивно-оздоровчого туризму передбачає дотримання низки вимог, таких як:

1) опори на педагогічні умови формування готовності студентів факультету туризму до майбутньої спортивно-оздоровчої діяльності;

2) особистісно-орієнтованого розвитку професійно-важливих якостей і властивостей фахівця зі спортивно-оздоровчого туризму як основних складових його професійної готовності;

3) взаємозв'язку мотиваційного, когнітивного, комунікативного, емоційно-вольового, практичного компонентів готовності майбутніх фахівців зі спортивно-оздоровчого туризму до професійної діяльності;

4) усвідомлення студентами факультету туризму процесу та результату надання послуг у сфері спортивно-оздоровчого туризму.

Таблиця 3.1

**Програма формування готовності до професійної діяльності
майбутніх фахівців зі спортивно-оздоровчого туризму
в умовах вищого навчального закладу**

<i>№ n/n</i>	<i>Складові програми</i>	<i>Вид заняття</i>	<i>Очікуваний результат</i>
1.	Спецкурс “Міжособистісні взаємини у малих групах (під час проведення спортивно-оздоровчих заходів)”	лекційні, семінарсько-практичні	Сформована готовність майбутніх фахівців зі спортивно-оздоровчого туризму до професійної діяльності
2.	Спецкурс “Спортивно-оздоровчий туризм”	лекційні, семінарсько-практичні	
3.	Спецкурс “Організація і проведення спортивно-оздоровчого походу”	лекційні, семінарсько-практичні	
4.	Практикум розв’язання ситуаційних завдань	навчально-тренувальні	
5.	Секційні заняття зі спортивно-оздоровчого туризму	тренувальні	
6.	Спеціально організована практика	виробничо-практичні	

Для втілення перерахованих вимог у професійну підготовку майбутніх фахівців зі спортивно-оздоровчого туризму нами розроблено спеціальну програму і методику формування їх готовності до спортивно-оздоровчої діяльності. Вони є взаємопов’язаними, як необхідні методологічні складові формування готовності студентів факультету туризму до здійснення спортивно-оздоровчого туризму.

Для активізації творчої навчально-пізнавальної діяльності майбутніх фахівців зі спортивно-оздоровчого туризму використовувалися такі педагогічні методи та прийоми:

- формування змістовних мотивів і мотивацій навчально-пізнавальної діяльності та професійного самовизначення через застосування

спецкурсів; “Міжособистісні взаємини у малих групах (під час проведення спортивно-оздоровчих заходів)”, “Спортивно-оздоровчий туризм”, “Організація і проведення спортивно-оздоровчого походу”.

- використання сучасних концепцій навчання на основі гуманістичної філософії освіти (застосування особистісно-орієнтованого підходу);
- надання навчальному матеріалу особистісного значення, який би викликав навчально-пізнавальний інтерес у студентів (робота студентів у малих групах під час проведення практичних занять, організація спортивно-оздоровчого походу, спеціально організованої практики зі спортивно-оздоровчого туризму);
- структурування навчального матеріалу так, щоб він сприяв організації пошукової діяльності студентів (проблемні та творчі завдання) через застосування практикуму розв’язання ситуаційних завдань.

Перший, початковий, етап – спецкурс “Міжособистісні взаємини у малих групах (під час проведення спортивно-оздоровчих заходів)”.

Враховуючи той факт, що спортивно-оздоровчий туризм організовується для спеціальної туристської групи в кількості 8-15 осіб, нами для покращення підготовки фахівців зі спортивно-оздоровчого туризму розроблено програму спецкурсу “Міжособистісні взаємини у малих групах (під час проведення спортивно-оздоровчих заходів)” (див. дод. В).

Наші дослідження показали, що при комплектуванні туристських груп для проведення спортивно-оздоровчих заходів важлива не лише наявність туристського досвіду, спеціальних знань і навичок, у поєднанні з хорошим рівнем фізичної і технічної підготовки учасників заходу і керівника групи, але також і вирішення питань соціально-психологічного плану. Від авторитету керівника, відчуття товариства в групі, рівня дисципліни, психологічної підготовленості групи до маршруту і тому подібне, в першу чергу, залежить успіх запланованого заходу, його безаварійність, різнобічна корисність заходу не лише для його учасників, але і для колективу, що готував групу до спортивно-оздоровчого походу.

Наші спостереження показали, що включення в досить “сходжену” групу (з “коефіцієнтом сходженості” 2-3) одного-двох нових учасників рідко проходить абсолютно безболісно: часто і їм буває важко, і групі нелегко. У таких випадках вся відповідальність за згуртованість членів групи покладається на керівника спортивно-оздоровчого заходу.

За результатами дослідження було визначено, що на етапі організації і підготовки спортивно-оздоровчого заходу це забезпечує своєчасне і якнайповніше вирішення як основних, так і другорядних завдань, на етапі проведення заходу – не лише успіх у вирішенні, наприклад, спортивного завдання, але і той психологічний клімат в групі, без якого захід перетворюється на важку і малоцікаву роботу; на етапі підведення підсумків – своєчасну і високоякісну підготовку звіту про захід, виконання зобов’язань перед науковими, виробничими і суспільними організаціями і установами, підготовку кінофотоматеріалів для пропаганди туризму взагалі і результатів спортивно-оздоровчого туризму, зокрема.

Курс навчання за програмою спецкурсу розрахований на 108 годин (3 кредити). Метою даної дисципліни було ознайомлення студентів із основами роботи керівника малої туристської групи під час проведення спортивно-оздоровчого заходу. Досягнення цієї мети забезпечувалося відповідними програмами встановленими вимогами організації спортивно-оздоровчої діяльності та підготовки майбутніх фахівців зі спортивно-оздоровчого туризму.

Програмою спецкурсу передбачено висвітлення таких тем:

1. Мала група та її особливості.
2. Очікування учасників спортивно-оздоровчого заходу.
3. Прогнозування заходу і його вплив на поведінку людини.
4. Рольова структура туристської групи.
5. Конфліктні взаємовідносини.
6. Психологічна тактика керівництва туристською групою.
7. Розвиток і вдосконалення навичок спілкування.
8. Морально-психологічна підготовка в спортивно-оздоровчому туризмі.

Засвоєння програми даного спецкурсу забезпечує студентів факультету туризму знаннями про особливості малої групи та формує в них уміння і навички роботи з учасниками туристської групи під час проведення спортивно-оздоровчих заходів.

Другий етап передбачає засвоєння майбутніми фахівцями зі спортивно-оздоровчого туризму авторського спецкурсу “Спортивно-оздоровчий туризм”. Тематичний план даного спецкурсу спрямований на ознайомлення студентів із організацією і проведенням спортивно-оздоровчих заходів, розробкою туристських маршрутів, тактикою і технікою проходження спортивно-оздоровчих маршрутів, уміннями керувати туристською групою в різних ситуаціях і умовах спортивно-оздоровчого походу, організацією постачання і харчування під час спортивно-оздоровчого походу, правилами поведінки в екстремальних ситуаціях і вміннями надавати невідкладну медичну допомогу в спортивно-оздоровчому поході. Цей курс є одним із професійних для оволодіння фахівцями навичками здійснення спортивно-оздоровчої діяльності.

Навчальна дисципліна “Спортивно-оздоровчий туризм” базується на основі знань, отриманих в процесі вивчення таких предметів, як фізична та соціальна географія України, історія України, основи екології, основи економічних знань, фізичне виховання, спортивний туризм тощо.

Вивчення даної дисципліни передбачає подальше формування національного світогляду студента, створення основ для засвоєння форм і методів професійної підготовки зі спортивно-оздоровчої діяльності, що формують фахівця туристичної галузі, а саме фахівця зі спортивно-оздоровчого туризму. Програма спецкурсу передбачає проведення занять у формі лекцій, та для успішного засвоєння навчального матеріалу під час вивчення дисципліни передбачено проведення семінарсько-практичних занять, виконання самостійних робіт та написання індивідуальних навчально-дослідних завдань. Значна частина навчального часу відведена на самостійну роботу.

Засвоєння спецкурсу “Спортивно-оздоровчий туризм” спрямовано на розвиток компонентів готовності майбутніх фахівців до спортивно-оздоровчої діяльності. Отже, застосування даного спецкурсу є складовою програми

формування готовності студентів факультету туризму до спортивно-оздоровчого туризму. Програма спецкурсу “Спортивно-оздоровчий туризм” відображена в додатку Д.

На наступному етапі реалізації програми підготовки зі спортивно-оздоровчого туризму нами організовані навчально-тренувальні заняття зі спортивно-оздоровчого походу у вигляді спецкурсу “Організація і проведення спортивно-оздоровчого походу” (див. дод. Ж).

Даний вид роботи забезпечував оволодіння студентами факультету туризму базовими знаннями, вміннями та навичками з техніки спортивно-оздоровчого походу та підготовку майбутніх фахівців зі спортивно-оздоровчого туризму до проведення спортивно-оздоровчих походів.

Програма спецкурсу складається із трьох частин: загальні теми, базова підготовка з організації спортивно-оздоровчих походів, проведення навчально-тренувальних спортивно-оздоровчих походів.

Один дводенний та один триденний спортивно-оздоровчі походи проводилися з метою закріплення здобутих студентами знань, вироблення навичок з організації привалів, ночівель, приготування їжі, руху по пересіченій лісовій місцевості, подолання трав'янистих схилів, заболочених ділянок, простих водних перешкод, орієнтування на місцевості з компасом, картою і без них, техніки і тактики спортивно-оздоровчого туризму, організації похідного життя, згуртування студентського колективу.

Використання спецкурсу “Організація і проведення спортивно-оздоровчого походу” забезпечило оволодіння студентами факультету туризму знаннями про спортивно-оздоровчі походи та вироблення практичних умінь та навичок із топографії, орієнтування на місцевості, спортивного орієнтування, методики підготовки, тактики та техніки проведення спортивно-оздоровчого походу.

На четвертому етапі втілення програми формування готовності до професійної діяльності майбутніх фахівців зі спортивно-оздоровчого туризму в умовах вищого навчального закладу організовується практикум з розв'язання ситуаційних завдань (див. дод. З).

Мета даного практикуму полягає в тому, щоб ознайомити майбутніх фахівців зі спортивно-оздоровчого туризму з уміннями вирішення туристських ситуацій, розвинути в них необхідний рівень компетентності у розв'язанні екстремальних ситуацій. За допомогою практичних занять здійснюється формування усіх компонентів готовності студентів факультету туризму до спортивно-оздоровчої діяльності, передусім практичного.

Уміння вирішувати туристські завдання – це здебільшого додержання послідовності етапів: визначення туристського завдання, ідентифікація альтернативних професійних рішень, вибір туристського рішення як найоптимальнішого, розв'язання туристської ситуації та оцінювання ефективності рішення.

Програма практикуму розв'язання ситуаційних завдань зорієнтована на підвищення фахової підготовки студентів факультету туризму. Тому даний практикум був розроблений для того, щоб навчати майбутніх фахівців зі спортивно-оздоровчого туризму, як думати, а не про що думати, тобто процесові вирішення туристських завдань, а не самого вирішення даних завдань. З цієї позиції впливає ряд принципів чи засад, з яких походять конкретний зміст і процедури програми практикуму розв'язання ситуаційних завдань.

Загальна мета практикуму розв'язання ситуаційних завдань – це вирішення конкретних завдань, пов'язаних зі спортивно-оздоровчою діяльністю і спрямованих на закріплення практичних умінь і навичок у студентів факультету туризму. Програма практикуму містить спеціальні вправи, кожна з яких триває від 20 до 45 хв. Ці вправи можуть проводитися в груповій або індивідуальній формі. На початку студентам дається така інструкція: “Мета цієї програми – допомагати навчитись розв'язувати ті туристські проблеми, що виникають у спортивно-оздоровчій діяльності. Багато фахівців зі спортивно-оздоровчого туризму не знають, як почати розв'язувати туристські завдання, пов'язані зі спортивно-оздоровчою діяльністю. Для цього є ряд корисних кроків їх розв'язування. Ця програма практикуму спрямована на

навчання вас спеціальним методам і прийомам розв'язання фахівцем зі спортивно-оздоровчого туризму професійних завдань”.

Програма практикуму розв'язання ситуаційних завдань розроблена на основі комплексного аналізу теорії моделювання, мети і завдань навчання студентів факультету туризму, взаємопов'язаних зі змістом професійної спортивно-оздоровчої діяльності. У системі моделей навчальних ситуацій, що відтворюють характерні риси спортивно-оздоровчої діяльності фахівця туристського профілю, важливу роль має створення моделей, що відповідають певним організаційним формам та типам навчання, залежно від засобів поєднання структурних елементів навчального процесу. Тому, в структурі практикуму розв'язання ситуаційних завдань дібрано спеціальні туристські ситуації. Причому, туристське завдання слід розглядати як моделювання туристської ситуації.

У ході проведення практикуму розв'язання ситуаційних завдань нами застосовувалися конкретні ситуації, а саме: ситуація-вправа, ситуація-ілюстрація, ситуація-оцінка, ситуація-проблема.

Ситуації-вправи дозволили вдосконалити практичні навички і вміння у фахівців зі спортивно-оздоровчого туризму. Добір даних ситуацій здійснювався відповідно до специфіки спортивно-оздоровчої діяльності.

Ситуація-ілюстрація використовувалася для наочного і образного уявлення туристського об'єкта або процесу туристських дій. Розв'язки туристських завдань згідно з цими ситуаціями спираються на зорову наочність або уявлення про спортивно-оздоровчу діяльність.

Ситуація-оцінка дозволила сформувати навички правильного виконання туристського завдання. Ми пропонували для аналізу опис конкретного туристського випадку, події, ситуації. Майбутнім фахівцям зі спортивно-оздоровчого туризму пропонувалося ознайомитися з ним, вжити відповідні заходи, оцінити джерела, механізми, значення і наслідки туристської ситуації, а також дії фахівця зі спортивно-оздоровчого туризму. Після вивчення туристської ситуації давалася оцінка правильності, правомірності чи неправильності, неправомірності пропонованих дій. Туристське завдання

формулювалося у такий спосіб: “дайте оцінку дій, визначте переваги та недоліки, проаналізуйте туристську ситуацію, оцініть та обґрунтуйте правильність дій”.

Ситуація-проблема. Ситуація цього типу містила природну або штучну туристську проблему, яка складається з елементів, що мали місце в різний час і в різних місцях. При відповідному доборі матеріалу і правильному формулюванні туристських завдань викладач з допомогою проблемних питань щодо організації спортивно-оздоровчої діяльності. Такі ситуації розраховані на формування практичної підготовки фахівців зі спортивно-оздоровчого туризму.

Застосування практикуму розв’язання ситуаційних завдань ґрунтувалось на таких положеннях:

1. У раціонально організованому навчальному процесі, спрямованому на підготовку фахівців зі спортивно-оздоровчого туризму, теорія і практика завжди існують взаємопов’язано.

2. Туристська тренувальна робота – основа формування практичних умінь і навичок у майбутніх фахівців зі спортивно-оздоровчої діяльності.

3. Кожна ситуація (елементарна або складна) має бути функціональною за своєю суттю, тобто функціонувати для розв’язання туристського завдання.

4. Професійні ситуації будуються так, щоб забезпечувати засвоєння теорії і оволодіння практикою спортивно-оздоровчої діяльності у єдиній методичній структурі.

Для самоконтролю і самокорекції використовувалися туристські ситуації, що націлювали студентів факультету туризму на розв’язання навчальних туристських завдань та їх перевірку. Ці ситуації доцільні, коли необхідно звернути увагу на типові помилки, подолати деякі труднощі. Головна риса таких ситуацій – це доступність туристського завдання, відповідність ситуації рівню туристської підготовки студента. При створенні складних туристських ситуацій активно використовувалися карти, схеми, таблиці.

Використання моделей туристських ситуацій за ступенем складності дозволило оптимізувати процес навчання студентів факультету туризму у групах з різним рівнем туристської підготовки.

Впровадження практикуму розв'язання ситуаційних завдань, пов'язаних зі спортивно-оздоровчою діяльністю, програми формування готовності до професійної діяльності фахівців зі спортивно-оздоровчого туризму сприяло підвищенню рівня готовності студентів факультету туризму до спортивно-оздоровчої діяльності.

З метою оволодіння студентами факультету туризму вміннями та навичками з техніки і тактики спортивно-оздоровчого туризму нами на наступному етапі впроваджувалася програма секційних занять зі спортивно-оздоровчого туризму (див. дод. К).

Головні завдання секційних занять:

- впровадження у повсякденне життя студентів спортивно-оздоровчого туризму, як впливових і вагомих чинників у справі формування активної життєвої позиції особистої, розвитку патріотичних, морально-вольових та фізичних якостей майбутніх фахівців зі спортивно-оздоровчого туризму;

- формування та розвиток знань, умінь та навичок виживання в складних природних умовах, прилучення до збереження та охорони навколишнього середовища;

- постійне підвищення загального фізичного розвитку студентів факультету туризму, використовуючи природні чинники загартовування та оздоровлення, ведення пропаганди здорового способу життя.

У результаті участі у секційних заняттях зі спортивно-оздоровчого туризму студенти факультету туризму набували знань, умінь та навичок, необхідних для організації спортивно-оздоровчої діяльності:

- впевнено орієнтуватися на місцевості за допомогою карти, компасу, за небесними світилами та різними орієнтирами;

- прогнозувати погоду за народними прикметами, природними ознаками на основі власних спостережень;

- набути умінь організації харчування в польових умовах, вибору місць привалів та нічлігів, безпечного таборування;

- вміти підбирати та користуватись особистим, груповим, спеціальним спорядженням та інвентарем, набути навичок його ремонту;

- засвоїти прийоми надання першої медичної допомоги, основи гігієни;
- вміти застосувати туристське спорядження при подоланні скельних, водних та штучних перешкод, організовуючи відповідну їх складності безпечну страховку та самостраховку;
- оволодіти основами тактики підготовки і проведення спортивно-оздоровчих походів, розробки їх планів та маршрутів;
- знати “Правила проведення спортивно-оздоровчих походів”, неухильно їх дотримуватись;
- цілеспрямовано вести підготовку до участі в змаганнях з інших видів туризму, спортивно-туристських походів з декількох видів туризму відповідних ступенів та категорій складності.

Програма секційних занять зі спортивно-оздоровчого туризму розрахована на 240 годин (6 години в тиждень). Навчально-тематичним планом занять передбачено оволодіння студентами факультету туризму знаннями, навичками та вміннями організації спортивно-оздоровчої діяльності.

На наступному етапі реалізації програми підготовки майбутніх фахівців зі спортивно-оздоровчого туризму була організована спеціальна практика.

Однією з ефективних форм роботи щодо підготовки фахівців зі спортивно-оздоровчого туризму є проходження ними практики. Прогнозуючи її в нашій моделі, ми розуміли, що успіх туристської практики залежить від дотримання таких умов:

- 1) чітке визначення мети та видів спортивно-оздоровчої діяльності;
- 2) призначення керівників практики для групи студентів туристського профілю;
- 3) складання звіту про результати туристської практики після її закінчення;
- 4) здійснення стабільної співпраці факультету туризму з туристськими установами та організаціями.

Документом, який регламентує практику на весь період навчання майбутніх фахівців зі спортивно-оздоровчого туризму та визначає організаційні

відносини, методи, форми практичної підготовки, є наскрізна програма. При розробці спеціальної програми практики враховувались такі правила:

1. Зміст програми визначається концептуальною моделлю готовності майбутнього фахівця зі спортивно-оздоровчого туризму до професійної діяльності, освітньо-професійною програмою, освітньо-кваліфікаційною характеристикою та навчальним планом підготовки фахівця за напрямом “Туризм”.

2. Особливості різних видів практики (ознайомчої, технологічної і виробничої) залежать від специфіки завдань навчально-практичної діяльності студентів туристського профілю.

3. Зв’язок між видами практик передбачає наступність навчальної діяльності з формуванням умінь та навичок у загальному процесі професійного становлення майбутніх фахівців зі спортивно-оздоровчого туризму.

4. В основу змісту практики покладається опис методів і форм діяльності студентів і керівників.

Навчально-методичне керівництво практикою зі спортивно-оздоровчого туризму здійснювалося викладачами кафедри туризму. В туристських установах і організаціях студенти працювали під керівництвом висококваліфікованих фахівців із туризму.

За допомогою практики студенти факультету туризму оволодівали необхідними знаннями, вміннями і навичками шляхів їх раціонального впровадження у майбутній професійній діяльності; виявляли уміння та навички організації спортивно-оздоровчої діяльності щодо проведення спортивно-оздоровчих походів, розробки туристських маршрутів, освоєння тактики і техніки проходження маршрутів, оволодівали вміннями керувати туристською групою в різних ситуаціях і в умовах спортивно-оздоровчого походу, створення безпечних умов для учасників спортивно-оздоровчого туризму, правилами поведінки в екстремальних ситуаціях і вміннями надати невідкладну медичну допомогу в спортивно-оздоровчому поході, організації туристських заходів і тренувань.

Концепція практичної підготовки майбутніх фахівців зі спортивно-оздоровчого туризму свідчить про те, що основною детермінантою структури туристської освіти є структура поетапного засвоєння спортивно-оздоровчої діяльності. Структура туристської практики є наскрізною, в ній можна виділити ряд її наскрізних компонентів, які і складають її зміст (програму) кожної окремої практики зі спортивно-оздоровчого туризму.

Отже, туристська практика, яка спільно з теоретичною підготовкою створює основу знань, умінь і навичок, є провідною частиною всієї професійної туристської освіти.

Туристська практика у ході педагогічного експерименту передбачала участь майбутніх фахівців зі спортивно-оздоровчого туризму у таких видах: ознайомча, технологічна і виробнича практики (див. дод. Л).

Ознайомча практика – перший етап вступу до спеціальності, в якому беруть безпосередню участь майбутні фахівці зі спортивно-оздоровчого туризму. Даний вид практики ми організовували у навчально-виробничих лабораторіях з метою організації екскурсійних подорожей для студентів факультету туризму в туристські установи, ділових поїздок для викладачів, організації семінарів, конференцій для фахівців та працівників сфери туризму.

Мета ознайомчої туристської практики – пізнання на базі інституту, туристських установ та організацій основних напрямків їх діяльності та можливості використання для підготовки майбутніх фахівців зі спортивно-оздоровчого туризму.

Основними завданнями практики було знайомство з основними напрямками діяльності туристських установ і організацій, публікації досягнень, загальне оглядове знайомство з практичною діяльністю організації спортивно-оздоровчого туризму.

Ми вважаємо, що ознайомча практика студентів факультету туризму є складовою і важливим етапом початкового навчального процесу підготовки фахівців зі спортивно-оздоровчого туризму.

Ознайомча практика проводилася після вивчення на першому курсі дисциплін загальнотуристської підготовки. Згідно з навчальним планом

студенти проходили ознайомчу практику після закінчення другого семестру навчання. Звіт із практики та оцінка є одним з етапів підготовки студентів до майбутнього навчання та роботи за фахом.

Ми дійшли висновку, що застосування ознайомчої практики сприяє створенню умов для глибокого й повного засвоєння майбутніми фахівцями зі спортивно-оздоровчого туризму навчального матеріалу, вирішенню навчальних і професійних проблем, розвитку творчих та організаторських здібностей студентів, підвищенню їх пізнавальної активності, вмінню застосовувати ефективні форми роботи, формуванню інтересу до спортивно-оздоровчої діяльності.

На наступному етапі практичної підготовки була організована технологічна практика. Цей вид практики для студентів туристського профілю був першою серйозною перевіркою професійної придатності. Під час проходження технологічної практики студенти визначали, наскільки правильна їх професійна орієнтація і чи зможуть вони професійно самоствердитися.

Організація технологічної практики дала можливість майбутнім фахівцям зі спортивно-оздоровчого туризму перевірити правильність професійної орієнтації упродовж трьох років, коли практика проходить шлях від ознайомлення студентів зі змістом роботи фахівця зі спортивно-оздоровчої діяльності до їх безпосередньої участі в організації спортивно-оздоровчого туризму.

Технологічна практика дала можливість кожному студентові сформуванню власне бачення майбутньої професійної діяльності, визначити особисте ставлення до спортивно-оздоровчої діяльності з точки зору соціальної ролі студента-практиканта.

Робота студентів в установах проводилася відповідно до плану проходження технологічної практики та згідно з календарним графіком, затвердженим навчальним відділом інституту.

Основною метою технологічної практики було застосування теоретичних знань у процесі організації спортивно-оздоровчого туризму. Під час цієї

практики студент набував нових умінь і навичок, підвищував свій організаторський потенціал.

Найважливішою умовою ефективної роботи студентів у період технологічної практики було чітке планування всієї їхньої діяльності. Вихідним документом планування туристської практики була програма, яка включала всі види діяльності майбутнього фахівця зі спортивно-оздоровчого туризму.

У ході технологічної практики вдосконалювались, закріплювались і розширювались знання, вміння та навички за програмами дисциплін гуманітарної, загальноекономічної та фундаментальної, професійної підготовки фахівців зі спортивно-оздоровчого туризму.

Під час технологічної практики студенти засвоїли уміння та навички, необхідні для організації спортивно-оздоровчої діяльності.

На наступному етапі реалізації наскрізної програми практики була організована виробнича практика для майбутніх фахівців зі спортивно-оздоровчого туризму.

Мета даного виду практики: удосконалювати практичні вміння та навички студентів в організації та методиці проведення спортивно-оздоровчого туризму, підготовці і проведенні спортивно-оздоровчих заходів і походів.

Нами реалізовано такі пріоритетні завдання виробничої практики:

1. Продовжено формування у студентів мотивації до організації спортивно-оздоровчої діяльності, пов'язаної із проведенням спортивно-оздоровчого туризму.

2. Удосконалено знання, вміння та навички студентів із професійно-орієнтованих навчальних дисциплін.

3. Сформовано у студентів усвідомлені погляди на корисність спортивно-оздоровчого туризму, уміння і навички організовувати спортивно-оздоровчу діяльність.

4. Надано методичну допомогу фахівцям туристських установ і організацій у проведенні спортивно-оздоровчої діяльності.

5. Ознайомлено студентів із перспективним досвідом роботи фахівців із організації спортивно-оздоровчого туризму, навчити використовувати отриманий досвід у майбутній професійній діяльності.

Тривалість практики складала п'ять тижнів. Робота студентів на практиці тривала 6 годин на день і мала такий наступний зміст: організаційна діяльність практиканта; навчально-методична робота студента; практична робота майбутнього фахівця зі спортивно-оздоровчого туризму.

Виробнича практика проводилася в умовах, максимально наближених до реальних умов майбутньої професійної діяльності. Програма спеціально організованої практики давала змогу забезпечити: цілісність професійної підготовки; оптимальний зв'язок змісту практики із змістом з навчального плану; послідовне розширення та вдосконалення умінь та навичок студентів, поступове їх ускладнення при переході від одного виду практик до іншого; безперервність і наступність практики.

Таким чином, практична підготовка майбутніх фахівців зі спортивно-оздоровчого туризму у вищому навчальному закладі на факультеті туризму передбачала інтеграцію теоретичних знань і професійних практичних умінь та навичок роботи, створювала умови для професійного становлення фахівця зі спортивно-оздоровчого туризму.

Отже, авторську програму формування готовності до професійної діяльності майбутніх фахівців зі спортивно-оздоровчого туризму за авторськими спецкурсами, практикумом розв'язання ситуаційних завдань, секційними заняттями зі спортивно-оздоровчого туризму, спеціально організованою практикою можна використовувати для розвитку і саморозвитку особистості студентів факультету туризму, формування таких компонентів їх готовності до спортивно-оздоровчої діяльності, як мотиваційного, когнітивного, комунікативного, емоційно-вольового та практичного.

Професійна підготовка майбутніх фахівців зі спортивно-оздоровчого туризму вимагає використання спеціально організованих навчальних і тренувальних занять із метою формування готовності студентів факультету туризму до майбутньої спортивно-оздоровчої діяльності.

3.2. Результати перевірки ефективності педагогічних умов та програми підготовки майбутніх фахівців зі спортивно-оздоровчого туризму та їх аналіз

Завершальним етапом дисертаційного дослідження було проведення контрольної частини педагогічного експерименту, мета якого полягала у визначенні ефективності запропонованої системи організації роботи щодо формування готовності майбутніх фахівців зі спортивно-оздоровчого туризму до професійної діяльності.

Для перевірки ефективності розробленої програми формування готовності до професійної діяльності майбутніх фахівців зі спортивно-оздоровчого туризму нами було розподілено студентів факультету туризму на 2 групи (студенти експериментальної групи – де реалізовувалася дана програма за рахунок варіативного компоненту навчального плану, контрольної групи – де заняття проводилися відповідно до навчального плану підготовки фахівців). Причому навчання в обох групах відбувалося із обов'язковим вивченням нормативних дисциплін. Відмінність полягала в тому, що студенти експериментальної групи вивчали запропоновані авторські спецкурси за рахунок вибіркового дисциплін, а студенти контрольної групи – вибіркові дисципліни згідно із робочим навчальним планом.

Педагогічне дослідження у формувальному експерименті проводилось за допомогою такого ж набору експериментальних методів і методик, що і на констатувальному етапі дослідження.

Оцінюючи ефективність представленої методики педагогічного експерименту, прослідкуємо в узагальненому вигляді динаміку змін готовності майбутніх фахівців зі спортивно-оздоровчого туризму як в контрольній, так і в експериментальній групах.

В першу чергу, необхідно підкреслити, що наявний рівень готовності студентів факультету туризму експериментальної групи за результатами повторного дослідження виявилась вищою, ніж в контрольній групі.

У результаті кількісної та якісної обробки матеріалів формувального експерименту, їх аналіз та узагальнення, ми виявили наступні особливості

сформованості готовності майбутніх фахівців зі спортивно-оздоровчого туризму до організації спортивно-оздоровчої діяльності.

Порівняльний аналіз результатів контрольної та експериментальної груп дозволив зробити висновок про значне підвищення рівня сформованості компонентів готовності майбутніх фахівців зі спортивно-оздоровчого туризму до професійної діяльності.

На початковому етапі формувального експерименту результати студентів контрольної та експериментальної груп були практично однакові.

Результати перевірки ефективності програми формування готовності до професійної діяльності майбутніх фахівців зі спортивно-оздоровчого туризму представлені у табл. 3.2.

Таблиця 3.2

**Середньостатистичні показники підвищення
рівня сформованості компонентів готовності майбутніх фахівців
зі спортивно-оздоровчого туризму до професійної діяльності
в ході формувального експерименту**

<i>Група</i>	<i>Компоненти готовності</i>				
	<i>Мотиваційний</i>	<i>Когнітивний</i>	<i>Комунікативний</i>	<i>Емоційно-вольовий</i>	<i>Практичний</i>
Експериментальна (кількість у %, n=49)	22,76	21,45	24,81	23,42	26,53
Контрольна (кількість у %, n=52)	5,92	6,39	6,87	6,93	7,82

Результати розвитку мотиваційного компонента готовності майбутніх фахівців сфери туризму до майбутньої спортивно-оздоровчої діяльності свідчать про значні позитивні зміни показників в експериментальній групі, у контрольній групі таких змін не виявлено (табл. 3.3).

Кількісний і якісний аналізи рівня розвитку когнітивного компонента готовності майбутніх фахівців зі спортивно-оздоровчого туризму до

професійної діяльності в експериментальній та контрольній групах (табл. 3.3) свідчать про значне підвищення показників у обстежуваних експериментальної групи.

Таблиця 3.3

**Динаміка змін у проявах компонентів готовності майбутніх фахівців
зі спортивно-оздоровчого туризму до професійної діяльності**

в ході формувального експерименту

(експериментальна група – n=49, контрольна група – n=52)

Компоненти психологічної готовності	Група	Динаміка змін (у %)	t-критерій Стьюдента	Рівень значущості
Мотиваційний	контрольна	14	0,52	0,1
	експериментальна	56	3,64	0,05
Когнітивний	контрольна	12	0,37	–
	експериментальна	51	2,93	0,05
Комунікативний	контрольна	10	0,44	–
	експериментальна	58	3,17	0,05
Емоційно-вольовий	контрольна	9	0,38	–
	експериментальна	52	3,24	0,05
Практичний	контрольна	14	0,68	0,1
	експериментальна	58	3,53	0,05

Позитивна динаміка розвитку комунікативного компонента готовності студентів факультету туризму до спортивно-оздоровчої діяльності спостерігається як в експериментальній, так і в контрольній (табл. 3.3) групах. Але значне підвищення даного рівня готовності характерне лише для експериментальної групи.

Аналіз отриманих результатів з формування емоційно-вольового компонента готовності студентів факультету туризму до проведення спортивно-оздоровчого туризму дозволяє констатувати те, що підвищення рівня розвитку даного компонента характерне лише для експериментальної групи, на відміну від студентів контрольної групи (табл. 3.3).

Графічне відображення динаміки змін у сформованості компонентів готовності майбутніх фахівців зі спортивно-оздоровчого туризму показано на рис. 3.1.

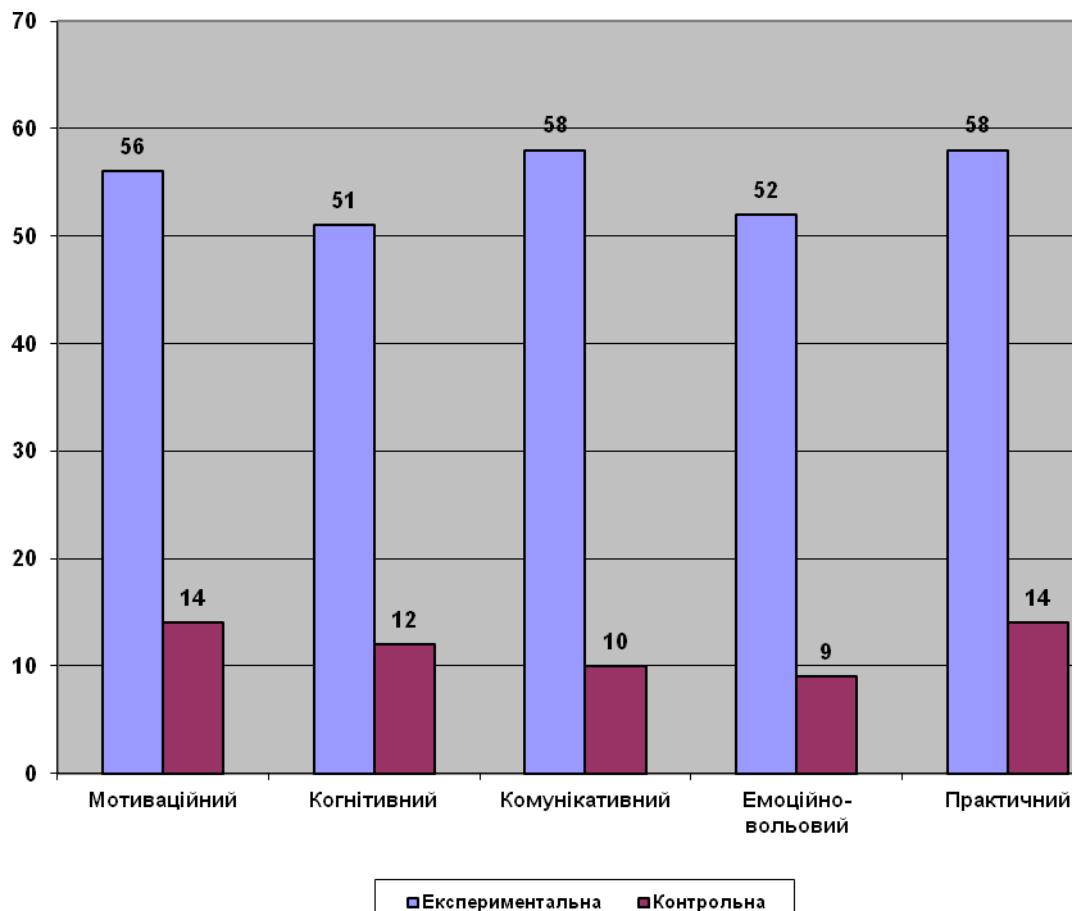

Рис.3.1. Динаміка зміну сформованості компонентів готовності студентів факультету туризму до спортивно-оздоровчої діяльності

Кількісний і якісний аналізи рівня розвитку практичного компонента готовності майбутніх фахівців зі спортивно-оздоровчого туризму до професійної діяльності в експериментальній та контрольній групах (табл. 3.3) свідчать про значне підвищення показників у студентів експериментальної групи.

Для уточнення кількісних показників ефективності програми підготовки майбутніх фахівців зі спортивно-оздоровчого туризму застосовувалася статистична обробка даних (пакет SPSS). З метою підвищення достовірності результатів формувального експерименту розрахунки проводилися за t-критерієм Стьюдента [47].

Порівняльний аналіз результатів формувального експерименту дозволив зробити висновок про підвищення рівня сформованості та взаємозв'язку компонентів готовності майбутніх фахівців зі спортивно-оздоровчого туризму до спортивно-оздоровчої діяльності в експериментальній групі та їх стагнацію в контрольній групі у період формувального експерименту.

Результати перевірки ефективності програми підготовки майбутніх фахівців зі спортивно-оздоровчого туризму представлені у таблиці 3.4.

Таблиця 3.4

Узагальнені результати формування компонентів готовності майбутніх фахівців зі спортивно-оздоровчого туризму до спортивно-оздоровчої діяльності (у %)

(А – після формувального експерименту в експериментальній групі,
Б – після формувального експерименту в контрольній групі)

Рівні готовності до спортивно-оздоровчої діяльності	Компоненти готовності до спортивно-оздоровчої діяльності									
	Мотиваційний		Когнітивний		Комунікативний		Емоційно-вольовий		Практичний	
	А	Б	А	Б	А	Б	А	Б	А	Б
Високий	38	8	36	19	42	21	39	17	42	17
Середній	53	42	57	46	53	57	53	41	54	49
Низький	9	50	7	35	5	22	8	42	4	34

Кореляційний аналіз, проведений після формувального експерименту, дозволив зробити висновок, що сила і тіснота взаємозв'язку між компонентами готовності студентів факультету туризму до спортивно-оздоровчого туризму в експериментальній групі (А) збільшились, тоді як у контрольній групі (Б), де формувальний експеримент не проводився, вони змінилися несуттєво (табл.

3.5).

Таблиця 3.5

Коефіцієнти кореляційного зв'язку компонентів готовності у студентів експериментальної (А) і контрольної (Б) групи до і після проведення формувального експерименту

<i>Компоненти готовності майбутніх фахівців зі спортивно-оздоровчого туризму до професійної діяльності</i>		<i>Компоненти готовності майбутніх фахівців зі спортивно-оздоровчого туризму до професійної діяльності</i>									
		Мотиваційний		Когнітивний		Комунікативний		Емоційно-вольовий		Практичний	
								А	Б		
А	Б	А	Б	А	Б	А	Б	А	Б		
Мотиваційний	до	1	1	0,58	0,58	0,65	0,65	0,52	0,52	0,73	0,73
	після	1	1	0,62	0,60	0,77	0,67	0,59	0,53	0,76	0,74
Когнітивний	до	0,58	0,58	1	1	0,57	0,57	0,51	0,51	0,63	0,63
	після	0,62	0,60	1	1	0,68	0,59	0,66	0,57	0,75	0,71
Комунікативний	до	0,65	0,65	0,57	0,57	1	1	0,69	0,69	0,66	0,66
	після	0,77	0,67	0,68	0,59	1	1	0,73	0,70	0,76	0,71
Емоційно-вольовий	до	0,52	0,52	0,51	0,51	0,69	0,69	1	1	0,62	0,62
	після	0,59	0,53	0,66	0,57	0,73	0,70	1	1	0,70	0,65
Практичний	до	0,73	0,73	0,63	0,63	0,66	0,66	0,62	0,62	1	1
	після	0,76	0,74	0,75	0,71	0,76	0,71	0,70	0,65	1	1

Помітне зростання взаємозалежності усіх компонентів готовності до спортивно-оздоровчої діяльності в експериментальній групі студентів факультету туризму у ході формувального експерименту (найбільше це стосується: взаємозв'язку мотиваційного та комунікативного компонентів (0,77)) свідчить про доцільність використання обраної програми підготовки майбутніх фахівців зі спортивно-оздоровчого туризму (рис. 3.2).

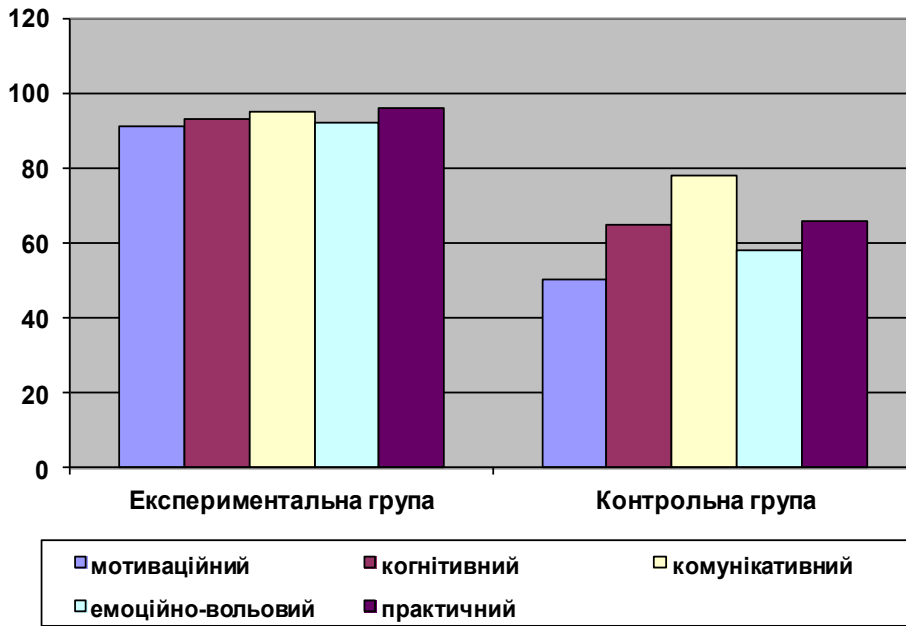

Рис. 3.2. Порівняння результатів сформованості компонентів готовності студентів факультету туризму до спортивно-оздоровчої діяльності

Таким чином, результати формувального експерименту засвідчили, що впровадження авторської програми як основи формування компонентів готовності майбутніх фахівців до спортивно-оздоровчої діяльності дійсно забезпечує ефективне формування і взаємозв'язок компонентів даного виду готовності.

3.3. Обґрунтування методичних рекомендацій щодо покращення підготовки майбутніх фахівців зі спортивно-оздоровчого туризму

Розгляд процесу підготовки майбутніх фахівців зі спортивно-оздоровчого туризму у вищих навчальних закладах не може бути здійснено без з'ясування ряду питань, які стосуються загальних проблем організації професійної освіти загалом, і формування готовності фахівців до професійної діяльності зокрема.

Традиційна форма організації навчальної діяльності студентів факультету туризму має ряд недоліків: недостатність управління процесом навчання внаслідок відсутності повноцінного зворотного зв'язку, низький рівень активізації, недостатня індивідуалізація навчального процесу, що негативно впливає на процес фахової підготовки майбутніх фахівців зі спортивно-оздоровчого туризму у вищому навчальному закладі.

Тому ми пропонуємо застосовувати педагогічні умови формування готовності студентів факультету туризму до спортивно-оздоровчої діяльності, використовувати спеціальні педагогічні методи і прийоми у підготовці майбутніх фахівців зі спортивно-оздоровчого туризму в умовах вищого навчального закладу.

Ми рекомендуємо на навчальних і тренувальних заняттях створити такі педагогічні умови, за яких ці заняття сприяли б не тільки конкретизації, поглибленню і закріпленню знань студентів, а й впливали б на формування відповідного ставлення до цих знань, розвиток творчого мислення, відпрацювання професійних умінь і навичок, що стосуються організації і проведення спортивно-оздоровчої діяльності.

Впроваджувати спеціальну програму підготовки майбутніх фахівців зі спортивно-оздоровчого туризму пропонуємо на основі особистісно-орієнтованого підходу та визначених нами компонентів готовності студентів факультету туризму до майбутньої спортивно-оздоровчої діяльності.

Під час застосування методологічного підходу до обґрунтування і реалізації програми формування готовності до професійної діяльності майбутніх фахівців зі спортивно-оздоровчого туризму у вищому навчальному закладі нами отримані позитивні результати при використанні особистісно-орієнтованого підходу.

На підставі результатів педагогічного дослідження визначено позитивні зміни за умов особистісно-орієнтованого підходу:

– розвиваються такі складові готовності студентів факультету туризму до спортивно-оздоровчої діяльності: інтелектуальні, комунікативні, емоційно-вольові якості, що характеризують професійну спрямованість та теоретико-практичну обізнаність студентів факультету туризму. Саме ці складові трансформуються у такі компоненти готовності майбутніх фахівців зі спортивно-оздоровчого туризму, як мотиваційний, когнітивний, комунікативний, емоційно-вольовий, практичний;

– створення спеціальних педагогічних умов на засадах особистісно-орієнтованого підходу забезпечує формування компонентів готовності студентів факультету туризму до спортивно-оздоровчої діяльності;

– розроблена програма формування готовності студентів до спортивно-оздоровчої діяльності сприяє формуванню в майбутніх фахівців умінь і навичок організації спортивно-оздоровчих заходів, розробці змісту та туристської освіти в умовах вищого навчального закладу.

У формуванні компонентів готовності студентів факультету туризму до професійної спортивно-оздоровчої діяльності пропонуємо застосовувати особистісно-орієнтований підхід. Це сприятиме підготовці фахівця зі спортивно-оздоровчого туризму, максимально наближеного до кваліфікаційних вимог (серед яких необхідність мати навички самостійно приймати рішення з питань спортивно-оздоровчої діяльності, володіти законодавчою базою, теорією та практикою основ спортивно-туристської діяльності із дотриманням вимог безпеки; організації різних спортивно-оздоровчих заходів та надання допомоги в їх підготовці та проведенні).

Організація процесу підготовки майбутніх фахівців зі спортивно-оздоровчого туризму до спортивно-оздоровчої діяльності дає можливість вийти за межі вузьких, локальних туристських ситуацій і безпосереднього впливу конкретних умов, оволодіти узагальненими засобами пізнання туристських ситуацій, виявити доцільні засоби їх розв'язання.

Програму формування готовності до професійної діяльності фахівців зі спортивно-оздоровчого туризму в умовах вищого навчального закладу пропонуємо застосовувати за певними етапами, на кожному з яких відбувається поступове трансформування елементів спортивно-оздоровчої діяльності в навчально-виховний процес.

У ході реалізації кожного етапу програми формування компонентів готовності майбутніх фахівців до спортивно-оздоровчої діяльності рекомендуємо враховувати зміст етапу і його результати; можливі відхилення від оптимуму, які визначаються низкою об'єктивних і суб'єктивних чинників.

На першому етапі реалізації програми формування готовності до професійної діяльності майбутніх фахівців зі спортивно-оздоровчого туризму пропонуємо дотримуватися загальних вимог до формування готовності студентів факультету туризму до спортивно-оздоровчої діяльності у системі професійної підготовки. До них належать такі вимоги:

1. Вища школа повинна сформувати не тільки суто професійні якості, а й сформувати у майбутніх фахівців зі спортивно-оздоровчого туризму готовність повноцінного включення в соціальне і професійне життя суспільства після закінчення вищого навчального закладу. Тому зміст готовності студентів факультету туризму спортивно-оздоровчого туризму зорієнтований на широкий спектр соціальних стосунків, які виникають між індивідом і суспільством.

2. Формування готовності майбутніх фахівців зі спортивно-оздоровчого туризму передбачає організацію навчально-виховного процесу із врахуванням орієнтування не стільки на поточну навчальну діяльність студентів, скільки на віддалену перспективу – самостійну професійну спортивно-оздоровчу діяльність. Це зумовлює складність завдань, що вирішуються як викладачами, так і кожним студентом: сформувати установку на становлення фахівця зі

спортивно-оздоровчого туризму, збагатити та розвинути його індивідуальні можливості засобами тієї системи знань, умінь і навичок, якими він оволодіває; допомогти виробити оптимальні форми поведінки, які можуть використовуватись надалі в різних соціальних і професійних обставинах; сформувати пізнавальні, емоційні і вольові якості, розвинути наявні здібності, забезпечити педагогічні умови формування гармонійної структури особистості студентів факультету туризму.

3. Зміст підготовки майбутніх фахівців зі спортивно-оздоровчого туризму повинен забезпечувати і певний резерв розвитку. Тому студент факультету туризму має бути готовим до самоосвіти і самовдосконалення, вирішення професійних туристських завдань, підвищувати власну професійну майстерність.

На другому етапі формування готовності майбутніх фахівців зі спортивно-оздоровчого туризму до професійної діяльності пропонуємо проаналізувати спортивно-оздоровчу діяльність із урахуванням тих побажань до неї, які висуває суспільство на основі розробленої нами професіограми фахівця зі спортивно-оздоровчого туризму, тобто узагальнюючий опис змісту і структури даної діяльності. У найбільш узагальненому вигляді ця професіограма охоплює опис професійних функцій, що виконуються фахівцем, на основі яких складається остаточний перелік організаційних, психологічних, фізіологічних, фізичних вимог до виконавця. У професіограмі конкретизовано найбільш важливий, обов'язковий склад професійної спортивно-оздоровчої діяльності, визначено базові якості особистості фахівця зі спортивно-оздоровчого туризму.

На третьому етапі пропонуємо застосувати авторську програму формування готовності до професійної діяльності майбутніх фахівців зі спортивно-оздоровчого туризму, яка спрямована на формування готовності студентів факультету туризму до професійної спортивно-оздоровчої діяльності.

Виходячи із положень особистісно-орієнтованого підходу та програми формування готовності до професійної діяльності майбутніх фахівців зі спортивно-оздоровчого туризму, навчальний процес пропонуємо зорієнтувати

не тільки на передачу професійних знань, а й на особистісний розвиток студентів факультету туризму як основу професіоналізації. Зокрема, це дає змогу розкрити шляхи, зміст спортивно-оздоровчої діяльності, яку слід реалізувати, щоб забезпечити формування відповідних якостей в загальній структурі готовності студентів факультету туризму до спортивно-оздоровчого туризму. Тому цей етап проектування змісту готовності майбутніх фахівців зі спортивно-оздоровчого туризму до професійної діяльності (визначення концептуальної моделі як орієнтиру і кінцевого результату) є важливим для організації професійної підготовки фахівців зі спортивно-оздоровчого туризму.

У процесі реалізації програми формування готовності до професійної діяльності майбутні фахівці зі спортивно-оздоровчого туризму оволодівають структурою майбутньої спортивно-оздоровчої діяльності і формують у себе готовність до проведення спортивно-оздоровчого туризму. Саме для вирішення даних завдань пропонуємо описану специфіку організації процесу формування компонентів готовності студентів факультету туризму до спортивно-оздоровчої діяльності, що сприяє особистісному та професійному розвитку студентів факультету туризму, більшій професійній перспективі, виконанню безпосередніх вимог туристської діяльності.

На основі особистісно-орієнтованого підходу, компонентів готовності майбутніх фахівців зі спортивно-оздоровчого туризму до професійної діяльності рекомендуємо використовувати авторську програму формування готовності студентів факультету туризму до спортивно-оздоровчого туризму. У цю програму ввійшли: авторські спецкурси “Міжособистісні взаємини у малих групах (під час проведення спортивно-оздоровчих заходів)”, “Спортивно-оздоровчий туризм”, “Організація і проведення спортивно-оздоровчого походу”, практикум розв’язання ситуаційних завдань, секційні заняття зі спортивно-оздоровчого туризму та спеціально організована практика. Наскрізна програма практики зі спортивно-оздоровчого туризму розроблена на основі положень особистісно-орієнтованого підходу.

В якості педагогічних умов пропонуємо використати спецкурси “Міжособистісні взаємини у малих групах (під час проведення спортивно-

оздоровчих заходів)”, “Спортивно-оздоровчий туризм”, “Організація і проведення спортивно-оздоровчого походу” з метою формування професійної спрямованості змісту загальної та спеціальної підготовки фахівців зі спортивно-оздоровчого туризму та забезпечення суб’єкт-суб’єктної взаємодії учасників навчального процесу. Для ефективного засвоєння даних спецкурсів рекомендуємо використання групових форм навчання під час практичних та семінарських занять. Групові форми навчання сприяють як поглибленню знань студентів, так і формуванню їх позитивного ставлення до туристської підготовки, а також формування готовності майбутніх фахівців зі спортивно-оздоровчого туризму до професійної діяльності.

Пропонуємо такі показники оволодіння даними спецкурсами: вміння студентів факультету туризму організовувати спортивно-оздоровчий туризм, безпечний і безаварійний спортивно-оздоровчий похід у контексті взаємовідносин людини з природою. Тобто, мова йде про:

- рівень засвоєння студентами знань з історії розвитку спортивно-оздоровчого туризму в Україні, організаційних основ спортивно-оздоровчої діяльності, нормативно-правової бази організації спортивно-оздоровчого туризму, основних форм та видів спортивно-оздоровчої діяльності, класифікації спортивно оздоровчих заходів.

- набуття майбутніми фахівцями зі спортивно-оздоровчого туризму практичних навичок з організації і проведення спортивно-оздоровчих заходів, методики підготовки маршрутів з активними способами пересування, організації безпеки та надання невідкладної медичної допомоги, оволодіння методами і способами орієнтування на місцевості, організації харчування під час проведення спортивно-оздоровчої діяльності.

Спецкурси рекомендуємо включити у навчальний план підготовки фахівців зі спортивно-оздоровчого туризму як дисципліни професійно-орієнтованої підготовки, оскільки їх зміст є інваріантним до видів та предметів спортивно-оздоровчої діяльності.

Дані спецкурси інтегрують знання про загальні поняття та визначення спортивно-оздоровчого туризму, історію розвитку вітчизняного та зарубіжного

спортивно-оздоровчого туризму, організаційні та програмно-правові основи розвитку спортивно-оздоровчої діяльності, основні форми та види спортивно-оздоровчого туризму.

Основу елементів бази знань спецкурсів складають категорії та поняття, що розкривають методику підготовки маршрутів з активними способами пересування, безпеку на маршрутах та першу медичну допомогу, особливості підготовки (загальнотеоретичної, техніко-тактичної, географічної, топографічної тощо) фахівців зі спортивно-оздоровчого туризму, організацію спортивно-оздоровчої діяльності.

Засвоєння спецкурсів забезпечить:

- загальну та спеціальну підготовку фахівців зі спортивно-оздоровчого туризму;
- володіння основними туристськими термінами і поняттями на рівні професійного використання їх у спортивно-оздоровчій діяльності;
- набуття навичок та формування вмінь застосування набутих знань з організації спортивно-оздоровчого туризму для ефективного вирішення туристських проблем.

Для досягнення цілей та завдань спецкурсів потрібно дотримуватися таких умов:

- засвоєння змісту спецкурсу здійснюється шляхом опанування трьох блоків: теоретичного, практичного та блоку самостійної та індивідуальної роботи;
- теоретичний блок забезпечує опанування понятійно-термінологічним апаратом та інших елементів бази знань з даної навчальної дисципліни;
- практичний блок має сформувати вміння та навички застосовувати у майбутній спортивно-оздоровчій діяльності;
- блок завдань для самостійної та індивідуальної роботи вирішує проблеми опанування теоретичним блоком, використання набутих знань для особистісного та професійного вдосконалення, що сприяє вирішенню складних практичних туристських завдань.

З метою реалізації особистісно-орієнтованого підходу у розробці змісту спецкурсів, поглиблення туристських знань і умінь майбутніх фахівців зі спортивно-оздоровчого туризму пропонуємо надати студентам факультету туризму можливості вибору додаткового змісту дисципліни; визначити пріоритет групових форм навчання на семінарських і практичних заняттях; застосовувати імітаційні моделі туристських ситуацій, творчі самоаналізи, взаємооцінки на семінарських заняттях.

Важливе значення має практикум розв'язання ситуаційних завдань, спрямований на розвиток компонентів готовності майбутніх фахівців зі спортивно-оздоровчого туризму до професійної діяльності і професійно-важливих якостей туриста. Тому рекомендуємо цей практикум як педагогічну організації практичної діяльності майбутніх фахівців зі спортивно-оздоровчого туризму. Ця умова забезпечується детальним розглядом студентами факультету туризму основних положень туристської діяльності й сприяє формуванню практичних умінь та навичок організації спортивно-оздоровчої діяльності, їх практичному застосуванню шляхом індивідуального виконання студентами відповідно сформованих туристських завдань.

Даний практикум дозволяє конкретизувати та закріпити знання, розвинути практичні уміння та навички, які сприяють сформованості компонентів готовності студентів факультету туризму до спортивно-оздоровчої діяльності. Під час проведення практикуму ми застосовували групові форми навчальної діяльності, а саме:

1. Актуалізація базових теоретичних положень. На цьому етапі можна організувати змагання між мікрогрупами. Іншим варіантом може бути фронтальне висвітлення змісту винесених на повторення теоретичних питань.

2. Виконання тренувальних вправ, завдань через моделювання професійної діяльності майбутніх фахівців зі спортивно-оздоровчого туризму.

3. Для створення дискусійних туристських ситуацій необхідно підібрати відповідний набір групових завдань, запропонувати студентам різні джерела для розгляду теоретичних положень, туристських ситуацій.

4. Підведення підсумків заняття. На цьому етапі доцільно організувати обмін думками про результативність заняття, співбесіду зі студентами з питань, що спонукають їх до оцінки власної діяльності на занятті, до усвідомлення значення психологічної готовності для успішної професійної діяльності.

У процесі організації занять пропонуємо орієнтуватися на складові програми практикуму розв'язання ситуаційних завдань як засобу професійного становлення студента факультету туризму та визначити теоретико-методологічні основи підбору ситуаційних завдань, застосування яких є необхідним та достатнім для формування готовності майбутніх фахівців зі спортивно-оздоровчого туризму до професійної діяльності. У нашому випадку йтиметься насамперед про формування у студентів факультету туризму не тільки компонентів готовності майбутніх фахівців зі спортивно-оздоровчого туризму до професійної діяльності, але й практичних умінь і навичок організації і проведення спортивно-оздоровчої діяльності.

Для формування готовності до професійної діяльності майбутніх фахівців зі спортивно-оздоровчого туризму рекомендуємо використовувати не тільки навчальні (лекційні, семінарсько-практичні) заняття, але й позанавчальні (тренувальні та виробничо-практичні) види навчальної діяльності. Це, зокрема, секційні заняття зі спортивно-оздоровчого туризму та спеціально організована практика. Тому на цьому етапі пропонуємо застосувати спеціальні педагогічні умови організації практичної діяльності майбутніх фахівців зі спортивно-оздоровчого туризму: секційні заняття зі спортивно-оздоровчого туризму та інтегрована туристська практика.

Основна мета секційних занять зі спортивно-оздоровчого туризму – забезпечити високий рівень здоров'я студентів, оволодіння ними спортивною технікою, виховання моральних та волевих рис характеру, розвиток фізичних якостей (гнучкості, сили, швидкості, витривалості, спритності) і на цій основі сформувати готовність майбутніх фахівців до спортивно-оздоровчої діяльності. Все це обов'язково має передбачати навчання й тренування студентів факультету туризму будь-якої підготовленості – від початківця до фахівця зі спортивно-оздоровчого туризму.

Система тренування передбачає відповідну організацію та планування. Тренувальні заняття у секції зі спортивно-оздоровчого туризму рекомендуємо проводити три-чотири рази на тиждень тривалістю до двох годин, будувати за загально прийнятою структурою: розминка, основна і заключна.

Керівник секції зі спортивно-оздоровчого туризму повинен бути обізнаний з основними питаннями теорії, методики навчання й тренування, володіти технікою тих чи інших вправ, передавати свої знання й уміння шляхом розповіді, особистого показу, після чого пропонувати студентам виконати їх. У процесі виконання вправ керівник дає вказівки, виправляє помилки, пропонує повторювати вправи доти, поки студент не навчиться злагоджено й правильно їх виконувати. Коли вправа комусь не вдається, керівник розділяє її на окремі частини, пропонуючи виконати окремо всі частини, а потім і в цілому.

У ході організації секційних занять зі спортивно-оздоровчого туризму рекомендуємо дотримуватися наступних принципів.

Перший принцип – всебічний розвиток студента, його високий моральний і культурний рівень, гармонійний розвиток мускулатури та рухомих якостей, відмінна робота серцево-судинної, дихальної та інших систем організму. Це забезпечить міцне здоров'я, працездатність, високі результати майбутніх фахівців зі спортивно-оздоровчого туризму.

Другий принцип – свідомість. Він передбачає таку побудову навчання й тренування, які забезпечать розуміння, активне ставлення студентів до них. Майбутній фахівець зі спортивно-оздоровчого туризму повинен знати, що, чому й навіщо він робить. Керівник повинен провадити зі студентами бесіди про конкретні завдання кожного тренувального заняття.

Третій принцип – наступність. Він побудований на тому фізіологічному положенні, що зміни в перебудові органів і систем організму та покращання їх функцій відбуваються під впливом тренування поступово, протягом певного часу. Звідси висновок – тренувальне навантаження треба підвищувати поступово, від заняття до заняття. Здійснення цього принципу базується і на відомих педагогічних правилах – “від простого до складного”, “від легкого до

важкого”, “від відомого до невідомого”. Найправильнішим при тренуванні є сполучення правил – “від простого до складного” і “від легкого до важкого”.

Принцип наступності визначає планове збільшення навантажень і складності вправ на кожному занятті. Це й повинні відбивати тижневі й місячні плани тренувань. Наступність у тренуванні має відповідати силам і можливостям студентів, тобто треба враховувати індивідуальні особливості кожного з них. Такий підхід забезпечить поліпшення здоров'я, тренуваності та зростання професійної майстерності. І навпаки, ігнорування принципу наступності, неврахування індивідуальних особливостей студентів, прагнення до “швидкого” зростання тренуваності, досягнень протягом короткого часу ніколи ще не давало бажаних результатів, а лише шкодило здоров'ю.

Міцність засвоєних знань і навичок лежить в основі четвертого принципу – повторюваності. Систематичне багаторазове повторення вправи, яка вивчається, сприяє міцному її закріпленню. Цей принцип також базується на відомому фізіологічному положенні про необхідність повторень, щоб домогтись відповідних змін у перебудові органів і систем організму під впливом тренувань.

Кількість повторень окремих вправ та інтервал відпочинку між ними значною мірою залежать від підготовленості студента та зовнішніх умов. Головну увагу тут слід звернути на те, що до чергового заняття треба приступати з достатньо відновленими силами після попередніх занять. Виникнення почуття втоми – сигнал до припинення вправ, у яких переважно вимагаються швидкість, спритність і точність рухів.

У практичній діяльності організації секційних занять зі спортивно-оздоровчого туризму пропонуємо використовувати методику співробітництва в малих групах.

Навчання в співробітництві (cooperative learning), навчання в малих групах використовувалося в педагогіці досить давно. Воно є важливим елементом прагматичного підходу до утворення у філософії Дьюї (1970), його проектного методу. Навчання в малих групах використовувалося в Західній Німеччині, Нідерландах, у Великобританії, Австралії, Ізраїлі, Японії. Але

основна ідеологія навчання в співробітництві була детально розроблена трьома групами американських педагогів: з університету Джона Хопкінса (Р.Славин), університету Миннесота (Роджер Джонсон і Девід Джонсон), групою Дж. Аронсона, Каліфорнія [246].

Автори методу радять звернутися до розуміння слова “помилка”. Швидше за все помилку можна визначити як невірна чи дія, що виходить з невірною судження, неадекватного чи знання неувважності. Помилки студентів показують тільки те, що вони ще не опанували необхідними вміннями. Отже, нам потрібно надати студентам можливість додаткової практики, причому в такому обсязі, в якому вони (кожний окремо і всі разом) опанують знанням і навиками у достатній мірі.

Сам викладач не в змозі надати повну допомогу всім студентам. Тому ми організуємо роботу в невеликих групах, в якій студенти навчаються та відповідають за успіхи кожного. Це навчає їх допомагати один одному. Педагогічною мовою це означає, що необхідно використовувати методи, адекватні даним завданням.

Індивідуальна самостійна робота при організації навчальної діяльності за методом Cooperative Learning стає як би вихідною, елементарною часткою колективної самостійної роботи. А її результат, з одного боку, впливає на результат групової і колективної роботи, а з іншої, вбирає в себе результати роботи інших членів групи, усього колективу, тому що кожен студент користується результатами як групової самостійної роботи, так і колективної, але вже на наступному етапі, при узагальненні результатів, їхньому обговоренні й ухваленні загального рішення, або вже при роботі над наступним, новим завданням, коли студенти використовують знання, отримані й оброблені зусиллями всієї групи.

Р. Джонсон і Д. Джонсон виділяють основні ознаки роботи в малих групах за методикою навчання в співробітництві :

- 1) взаємозалежність членів групи;
- 2) особиста відповідальність кожного члена групи за власні успіхи й успіхи своїх товаришів;

3) спільна учбово-пізнавальна, творча й інша діяльність учнів у групі;

4) соціалізація діяльності учнів у групах.

5) загальна оцінка роботи групи (описового плану, не завжди в балах), що складається з оцінки форми спілкування учнів у групі поряд з академічними результатами роботи [246].

Кожний із зазначених аспектів необхідний для плідної роботи групи. Щоб робота студентів у групі була ефективна і спільна, необхідно структурувати діяльність студентів, передбачити деякі умови, за яких зазначені вище особливості спільної діяльності були б дотримані. Все це сприятиме активній спільній роботі студентів у поєднанні з особистою відповідальністю за дії кожного і власні дії.

Для цього пропонуємо забезпечити умови, які б допомогли реально створити цю взаємозалежність студентів один від одного об'єктивно. Далі передбачити різноманітні і досить діючі способи стимулювання спільної діяльності, досягнення значимих для всієї групи результатів.

Існує декілька типів взаємозалежності учасників спільного навчання:

1. Залежність учнів від єдиної мети, єдиної задачі, що усвідомлюється студентами і яку вони можуть досягти тільки спільними зусиллями.

2. Залежність від джерел інформації, коли кожен учень групи володіє тільки частиною загальної інформацією чи джерелом інформації, необхідної для вирішення поставленої загальної задачі; кожний повинний внести свій внесок у рішення цієї загальної задачі. Дана залежність може бути реалізована на рівні поділу праці, рольових функцій.

3. Залежність від єдиного для всіх навчального матеріалу.

4. Залежність від одного на всіх комплекту спорядження, необхідного для виконання загального завдання (один комплект інструментів, наприклад, одні ножиці, один лист папера, одні фарби і т.д.), розділеного між учнями групи.

5. Залежність від єдиного для всієї групи заохочення – або всі члени команди заохочуються однаково, або не заохочуються ніяк.

Оскільки всі ці типи залежності є актуальними в роботі туристичної секції, тому ми саме цю методику рекомендуємо для роботи та впровадження в навчальний процес.

З практики можна запропонувати сім кроків у навчанні з використанням методики співробітництва:

- 1) допомагаємо студентам усвідомити, для чого те чи інше уміння (навичка);
- 2) вказуємо з чого складається це уміння (навичка), як його сформувати;
- 3) забезпечуємо достатні умови для формування необхідної навички (уміння);
- 4) надаємо студентові повну інформацію про те, наскільки правильно він виконує завдання з оволодінням навичкою (умінням);
- 5) стимулюємо студентів, щоб вони допомагали один одному під час занять;
- 6) створюємо ситуації, у яких учні обов'язково доможуться позитивного результату;
- 7) застосовуємо подібну практику доти, поки студенти не відчують потребу в її постійному застосуванні.

Спочатку, поки і студенти, і викладач звикають до нових форм роботи, пропонуємо не створювати постійних груп. Вони не повинні мінятися тільки протягом роботи над завданням, темою, проектом і т.д. Це може продовжуватися один чи кілька занять. Якщо ми помічаємо, що в тій чи іншій групі робота в співробітництві йде злагоджено й активно, можна спробувати зберегти цей склад і на інше завдання. В інших же групах має сенс склад змінювати, поки і там не налагодиться така ж активна злагоджена робота. Цього може і не відбутися, і тоді прийдеться щораз формувати нові групи. Якщо студенти спрацювалися і навчилися допомагати один одному, активно спілкуючись, то краще такі групи (вони називаються базовими) залишати постійними на досить тривалий час [160].

Однією з головних особливостей підготовки фахівців зі спортивно-оздоровчого туризму у вищій школі є її зв'язок з життям, з конкретними

особливостями майбутньої практичної діяльності. Зважаючи на те, що практична підготовка в галузі професійної освіти виступає з одного боку як частина професійної освіти, а з другого – практичної, пропонуємо використати нами розроблену та апробовану програму спеціально організованої практики як педагогічну умову організації практичної діяльності майбутніх фахівців зі спортивно-оздоровчого туризму.

При розробці програми практик ми виходили із твердження про те, що практична підготовка, яка разом з теоретичною створює основу, є провідною частиною всієї професійної освіти. Тому, при підготовці фахівців зі спортивно-оздоровчого туризму туристська практика є критерієм засвоєння знань, перевірки їх якості і кількості.

У ході застосування авторської програми спеціально організованої практики рекомендуємо дотримуватися таких дидактичних закономірностей і принципів:

- органічний зв'язок теорії туризму з туристською практикою;
- відповідність цілей навчання запитам туристської практики;
- творче оволодіння досягненнями педагогіки туризму і передовим досвідом організації спортивно-оздоровчої діяльності;
- єдність навчання і виховання;
- свідомість і активність студентів;
- самостійність студентів у навчанні;
- науковість, професійна спрямованість навчання і зв'язок його з виробництвом;
- опора на чуттєво-наочне і емоційне в навчанні;
- свідоме і міцне оволодіння знаннями, вміннями і навичками;
- вибір і застосування доцільних засобів і методів навчання;
- відповідність організованої форми спільної діяльності викладача і студентів змістовній стороні практичного навчання;
- застосування особистісно-орієнтованого підходу та врахування індивідуальних особливостей студентів.

Кожен із названих принципів орієнтує викладача в плануванні практичної підготовки, виступає як необхідний елемент в забезпеченні його цілісності і повноцінності, є самостійним, не замінюється і не поглинається іншими принципами. Разом з тим, всі вони відрізняються взаємозв'язком і взаємопроникненням, тобто ні один з них не може бути реалізованим у повному обсязі без участі інших.

Виходячи з цього, у процесі застосування наскрізної програми практики у підготовці майбутніх фахівців зі спортивно-оздоровчого туризму пропонуємо враховувати такі аспекти:

1. Зміст наскрізної програми визначається концептуальною моделлю готовності майбутніх фахівців зі спортивно-оздоровчого туризму до спортивно-оздоровчої діяльності.

2. Практичну підготовку студентів факультету туризму доцільно організовувати на засадах особистісно-орієнтованого підходу.

3. Зв'язок між видами практик має передбачати наступність навчальної діяльності щодо формування професійних умінь і навичок в загальному процесі професійного становлення майбутніх фахівців зі спортивно-оздоровчого туризму.

4. Наскрізна програма - це основний навчально-методичний документ, що регламентує мету, зміст і послідовність проведення практики студентів факультету туризму на визначених базах практики, підведення підсумків практики студентів і містить рекомендації щодо видів, форм і методів контролю якості підготовки (рівня знань, умінь та навичок), які студенти мають отримувати під час проходження кожного виду практики.

5. Наскрізна програма дає змогу забезпечити: цілісність професійної підготовки майбутніх фахівців зі спортивно-оздоровчого туризму, визначеної змістом спортивно-оздоровчої діяльності діяльності, тобто дидактично обґрунтовану послідовність процесу формування у студентів системи професійних умінь та навичок відповідно до даного виду туристської діяльності; оптимальний зв'язок змісту практики із змістом з навчального плану підготовки фахівців зі спортивно-оздоровчого туризму, що передбачає

взаємозв'язок теоретичного і практичного навчання; послідовне розширення професійних умінь та навичок, їх поступове ускладнення при переході від одного виду туристської практики до іншого; безперервність і наступність практики майбутніх фахівців зі спортивно-оздоровчого туризму.

Таким чином, дані положення щодо застосування запропонованої програми формування готовності до професійної діяльності майбутніх фахівців зі спортивно-оздоровчого туризму в умовах вищого навчального закладу передбачають можливі підходи до організації навчального процесу як засобу підвищення фахової підготовки студентів факультету туризму, моделювання спортивно-оздоровчої діяльності, що забезпечує трансформацію структурних компонентів готовності майбутніх фахівців зі спортивно-оздоровчого туризму до професійної діяльності.

Отже, у процесі застосування авторської програми формування готовності до професійної діяльності майбутніх фахівців зі спортивно-оздоровчого туризму рекомендуємо дотримуватися таких вимог:

а) для цілеспрямованого формування готовності майбутніх фахівців до спортивно-оздоровчої діяльності в умовах вищого навчального закладу орієнтуватися на впровадження особистісно-орієнтованого підходу у навчально-виховний процес, що базується на принципах, за якими вивчення і формування готовності студентів факультету туризму до спортивно-оздоровчого туризму здійснюється комплексно, цілісно.

б) виявлення та формування готовності студентів факультету туризму до майбутньої спортивно-оздоровчої діяльності повинно базуватися на структурі їх готовності до даного виду діяльності, яка включає такі компоненти, як мотиваційний, когнітивний, комунікативний, емоційно-вольовий і практичний, що є складовою цілісної програми формування готовності до професійної діяльності майбутніх фахівців зі спортивно-оздоровчого туризму;

в) здійснення підготовки фахівця зі спортивно-оздоровчого туризму передбачає реалізацію педагогічних умов, які містять сукупність елементів, що взаємодіють поміж собою й впливають на результат навчально-виховного процесу, а саме: організація навчально-пізнавальної діяльності на засадах

особистісно-орієнтованого підходу, зміст загальної та спеціальної підготовки фахівців, суб'єкт-суб'єктна взаємодія у навчально-пізнавальній діяльності, формування професійної компетентності, використання комплексу ситуаційних завдань, інтегрована туристська практика.

г) професійна підготовка майбутніх фахівців зі спортивно-оздоровчого туризму вимагає використання спеціальної програми і методики формування готовності студентів факультету туризму до спортивно-оздоровчої діяльності, при запровадженні якої слід звертати увагу на вироблення у студентів умінь та навичок визначати та розв'язувати туристські проблеми, тобто успішно та ефективно здійснювати спортивно-оздоровчий туризм.

Отже, у професійній підготовці майбутніх фахівців зі спортивно-оздоровчого туризму пропонуємо використати особистісно-орієнтований підхід, педагогічні умови формування готовності студентів факультету туризму до спортивно-оздоровчої діяльності, програму підготовки студентів факультету туризму до спортивно-оздоровчого туризму. Це сприятиме сформованості компонентів готовності майбутніх фахівців зі спортивно-оздоровчого туризму.

Висновки до третього розділу.

1. Професійна підготовка майбутніх фахівців зі спортивно-оздоровчого туризму у вищих педагогічних навчальних закладах вимагає використання спеціально організованих навчальних і тренувальних занять із метою формування готовності студентів факультету туризму до майбутньої спортивно-оздоровчої діяльності. Відповідно до цього нами розроблено та впроваджено авторську програму формування готовності до професійної діяльності майбутніх фахівців зі спортивно-оздоровчого туризму.

2. Результати перевірки ефективності даної програми засвідчили те, що спеціальну програму підготовки майбутніх фахівців зі спортивно-оздоровчого туризму (авторські спецкурси „Міжособистісні взаємини у малих групах (під час проведення спортивно-оздоровчих заходів)”, “Спортивно-оздоровчий туризм”, “Організація і проведення спортивно-оздоровчого походу”, практикум розв’язання ситуаційних завдань, секційні заняття зі спортивно-оздоровчого туризму, спеціально організована практика) можна використовувати для розвитку і саморозвитку особистості студентів факультету туризму, формування таких компонентів їх готовності до спортивно-оздоровчої діяльності, як мотиваційного, когнітивного, комунікативного, емоційно-вольового, та практичного.

3. Дані формувального експерименту засвідчили, що впровадження педагогічних умов та програми формування готовності до професійної діяльності майбутніх фахівців зі спортивно-оздоровчого туризму, як основи формування готовності студентів факультету туризму до спортивно-оздоровчої діяльності, дійсно забезпечує сформованість їх готовності до майбутньої спортивно-оздоровчої діяльності.

4. На підставі результатів формувального експерименту можемо констатувати, що сформованість компонентів готовності майбутніх фахівців зі спортивно-оздоровчого туризму до професійної діяльності забезпечується

застосуванням особистісно-орієнтованого підходу; програми формування готовності студентів факультету туризму до проведення спортивно-оздоровчої діяльності. Про це свідчать кількісні та якісні показники формувального експерименту.

5. На основі результатів педагогічного експерименту нами розроблено методичні рекомендації щодо використання програми формування готовності до професійної діяльності майбутніх фахівців зі спортивно-оздоровчого туризму, що складені на основі теоретико-експериментального дослідження і стосуються особливостей впровадження особистісно-орієнтованого підходу, педагогічних умов формування готовності студентів факультету туризму до спортивно-оздоровчої діяльності, програми фундаментальної, практичної і спеціальної підготовки майбутніх фахівців зі спортивно-оздоровчого туризму в умовах вищого навчального закладу.

ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ

Підсумки проведеного теоретично-експериментального дослідження узагальнено у таких **висновках**:

1. Аналіз психолого-педагогічної літератури щодо проблеми підготовки майбутніх фахівців зі спортивно-оздоровчого туризму свідчить про те, що підготовка кадрів для сфери туризму є багатоплановою, стрункою, гнучкою, мобільною. Особливості професійної діяльності фахівця зі спортивно-оздоровчого туризму полягають у тому, що: спортивно-оздоровча діяльність спрямовується на формування здорового способу життя, моральне та фізичне оздоровлення, патріотичне виховання молодого покоління і підготовку до служби в Збройних Силах України, фахівець має виконувати різноманітну змістовно-корисну діяльність (історико-краєзнавчу, патріотичну, оздоровчу тощо). Це підтверджує необхідність визначення його нової функції професійної діяльності – фізкультурно-спортивно-туристської, спрямованої на фізичний розвиток людини, збереження її здоров'я, задоволення потреб в активному дозвіллі. У підготовці майбутніх працівників сфери туризму виявлено недоліки: недостатня увага приділяється практиці, мало фахівців, що читають спецкурси з туризму, відсутні спецкурси з іноземних мов для працівників сфери туризму, відчувається потреба у викладачах, навчальних посібниках. Успішність реалізації практичних туристських завдань залежить, у першу чергу, від підготовленості фахівців.

2. На основі положень особистісно-орієнтованого підходу виділено такі компоненти готовності студентів факультету туризму до спортивно-оздоровчого туризму: мотиваційний (сформованість мотивації, як показника ставлення майбутнього фахівця до професійної діяльності), когнітивний (комплекс знань і уявлень про туристську діяльність, особливості спортивно-оздоровчої діяльності), комунікативний (сформованість умінь і навичок комунікації); емоційно-вольовий (здатність особистості свідомо регулювати свою поведінку, дії в будь-яких туристських ситуаціях) та практичний (система професійних

умінь і навичок, особистісних якостей фахівця зі спортивно-оздоровчого туризму). Сформованість кожного компонента готовності студентів факультету туризму до спортивно-оздоровчої діяльності визначали за такими критеріями: наявність стійкої професійної мотивації до здійснення туристської діяльності (мотиваційний компонент); наявність стійкої структури розумових здібностей (когнітивний компонент); наявність здатності майбутніх фахівців зі спортивно-оздоровчого туризму встановлювати контакт із членами туристської групи, розвиненість у студентів факультету туризму комунікативних схильностей (комунікативний компонент); здатність студентів факультету туризму до адекватних переживань та емоційної саморегуляції у нестандартних ситуаціях, до подолання негативних емоційних станів (емоційно-вольовий компонент); теоретико-практична обізнаність майбутнього фахівця зі спортивно-оздоровчого туризму (практичний компонент). Це дозволило охарактеризувати рівні (репродуктивний, реконструктивний, реконструктивно-творчий) сформованості готовності до професійної діяльності.

3. Здійснення підготовки фахівця зі спортивно-оздоровчого туризму пов'язане з реалізацією педагогічних умов, які містять сукупність елементів, що взаємодіють поміж собою і впливають на результат навчально-виховного процесу. Серед педагогічних умов обрано: організація навчально-пізнавальної діяльності студентів на засадах особистісно-орієнтованого підходу, професійна спрямованість змісту загальної та спеціальної підготовки фахівців, суб'єкт-суб'єктна взаємодія у навчально-пізнавальній діяльності, формування професійної компетентності з використанням комплексу ситуаційних завдань, упровадження інтегрованої туристської практики.

4. З метою реалізації педагогічних умов формування готовності майбутніх фахівців зі спортивно-оздоровчого туризму розроблено авторську програму формування готовності майбутніх фахівців зі спортивно-оздоровчого туризму, яка включає два розділи: теоретична підготовка (авторські спецкурси “Міжособистісні взаємини у малих групах під час проведення спортивно-оздоровчих заходів”, “Спортивно-оздоровчий туризм”, “Організація і проведення спортивно-оздоровчого походу”) та практична підготовка

(практикум розв'язання ситуаційних завдань, програми секційних занять зі спортивно-оздоровчого туризму, спеціально організована практика).

5. На основі педагогічних умов і авторської програми була розроблена модель формування готовності майбутніх фахівців зі спортивно-оздоровчого туризму з такими складовими: мета, завдання, принципи, педагогічні підходи, програма формування готовності майбутніх фахівців сфери туризму до професійної діяльності, компоненти, критерії і рівні, педагогічні умови, результат.

6. На підставі результатів формувального експерименту можемо констатувати, що сформованість готовності майбутніх фахівців зі спортивно-оздоровчого туризму до професійної діяльності забезпечується застосуванням особистісно-орієнтованого підходу, програми формування готовності студентів факультету туризму до проведення спортивно-оздоровчої діяльності та педагогічними умовами. Їх використання забезпечило збільшення сформованості компонентів у студентів ЕГ проти КГ: мотиваційного – у 4,0 рази; когнітивного – у 4,2 рази; комунікативного – у 5,8 рази; емоційного – у 5,7 рази і практичного – у 4,1 рази.

7. Результати теоретико-експериментального дослідження дозволили обґрунтувати методичні рекомендації щодо використання програми формування готовності до професійної діяльності майбутніх фахівців зі спортивно-оздоровчого туризму. З метою удосконалення системи професійної підготовки фахівців зі спортивно-оздоровчого туризму у вищих навчальних закладах України рекомендуємо: забезпечити тісний взаємозв'язок теоретичної і практичної підготовки студентів факультету туризму, що сприятиме їх готовності до спортивно-оздоровчої діяльності; досягнути неперервності практичної підготовки (за програмою спеціально організованої практики), максимально наблизити підготовку майбутніх фахівців зі спортивно-оздоровчого туризму до потреб суспільства.

Здійснене дослідження не вичерпує всіх аспектів проблеми підготовки майбутніх фахівців зі спортивно-оздоровчого туризму у вищих навчальних закладах. У подальшому наукові пошуки мають спрямовуватись на

поглиблений аналіз цілісної системи підготовки студентів факультету туризму до професійної спортивно-оздоровчої діяльності на засадах особистісно-орієнтованого підходу, вивчення зарубіжного досвіду такої підготовки.

ДОДАТКИ

**Перелік професійно-важливих якостей
фахівця зі спортивно-оздоровчого туризму**

	<i>Професійно-важливі якості</i>
1.	Адаптованість.
2.	Адекватна самооцінка.
3.	Адекватний рівень домагань.
4.	Акуратність.
5.	Альтруїстичність.
6.	Ввічливість.
7.	Винахідливість.
8.	Виразність мови.
9.	Високий рівень загальної культури.
10.	Високий рівень інтелекту, з перевагою невербального.
11.	Високий рівень мотивації до професійної діяльності.
12.	Вихованість.
13.	Відкритість для засвоєння нового знання, для сприйняття альтернативних поглядів.
14.	Відповідальність.
15.	Вміння встановлювати контакт з членами групи.
16.	Вміння керувати самим собою.
17.	Вміння керувати процесом спілкування.
18.	Вміння повно і правильно сприймати людину.
19.	Вміння прогнозувати результати роботи.
20.	Вміння розрядити напруженість
21.	Вміння слухати.
22.	Вміння спільно аналізувати ситуацію.
23.	Вміння тримати свою лінію поведінки.

24.	Вміння уникати оціночних суджень з приводу дій та особистості членів групи.
25.	Гнучкість поведінки.
26.	Готовність до співпраці.
27.	Готовність до фізичних навантажень.
28.	Готовність допомогти.
29.	Готовність надати професійну допомогу.
30.	Гуманність.
31.	Динамічність поведінки.
32.	Добрий зір.
33.	Доброта.
34.	Довіра.
35.	Емоційна стабільність.
36.	Емоційна стриманість.
37.	Емпатія.
38.	Ерудованість.
39.	Здатність до прогнозування подій.
40.	Здатність до самоаналізу.
41.	Здатність знайти багато реакцій – вербальних та невербальних – на широкий спектр туристських ситуацій та проблем.
42.	Здатність правильно відображувати об'єкти.
43.	Здатність практично вирішувати конкретні проблеми.
44.	Інтелігентність.
45.	Інтерес до особистості іншої людини.
46.	Інтерес до своєї особистості.
47.	Інтуїція.
48.	Кваліфікованість.
49.	Когнітивна позиція щодо успіху (неуспіху).
50.	Компетентність.
51.	Комунікабельність, комунікативність.

52.	Контактність.
53.	Коректність.
54.	Креативність.
55.	Критичність мислення.
56.	Легкість при спілкуванні.
57.	Логічність і практичність розуму.
58.	Моральність.
59.	Мотивація досягнення успіху.
60.	Навички саморегуляції.
61.	Наполегливість.
62.	Незалежність.
63.	Нестандартність мислення.
64.	Об'єктивність.
65.	Оптимізм.
66.	Освіченість.
67.	Повага до людини.
68.	Почуття відповідальності.
69.	Почуття гумору.
70.	Почуття новизни.
71.	Прагнення до системного підходу у своїй роботі.
72.	Привітність.
73.	Пристосовуваність.
74.	Професійна спрямованість особистості.
75.	Професійний такт.
76.	Різнобічність.
77.	Розвинена механічна, слухова та зорова пам'ять.
78.	Розвинутий інтелект.
79.	Розвинутий об'єм, концентрація та переключення уваги.
80.	Самовладання.
81.	Самоконтроль.

82.	Самокритичність.
83.	Саморефлексія.
84.	Сенситивність.
85.	Сила і врівноваженість нервової системи.
86.	Спостережливість.
87.	Спрямованість на позитивний результат.
88.	Стійкі морально-вольові реакції.
89.	Стриманість.
90.	Схильність до ризику.
91.	Тактовність.
92.	Терплячість.
93.	Товариськість.
94.	Уважність.
95.	Хороше знання основ конфліктології.
96.	Чесність.
97.	Чуйність.
98.	Шанобливість.
99.	Швидка реакція.
100.	Швидке сприйняття й оцінка ситуації.

ТЕСТ-ПИТАЛЬНИК ПРОФЕСІЙНИХ ЗНАНЬ, УМІНЬ І НАВИЧОК

Тест-питальник передбачає з'ясування рівня теоретичної та практичної підготовки студентів факультету туризму до спортивно-оздоровчої діяльності. Тест складається із 40 запитань. Час виконання – 20 хвилин.

Інструкція: Вам пропонується набір запитань, на які потрібно дати вірну відповідь, вибравши одну із запропонованих, та записати у бланку відповідей.

ТЕСТОВІ ЗАПИТАННЯ

1. Визначте, які середні висоти мають височини:

- а) 0-200 метрів;
- б) 0-700 метрів;
- в) 200-500 метрів
- г) 300-1000 метрів

2. Визначте, в якому інтервалі вимірюють географічну широту:

- а) 0° - 90° ;
- б) 0° - 180° ;
- в) 0° - 270° ;
- г) 0° - 360° .

3. Вкажіть, що є найголовнішим наслідком обертання Землі навколо Сонця:

- а) зміна дня і ночі;
- б) зміна пір року;
- в) сплющення землі біля полюсів;
- г) відсутність річної ритмічності.

4. Зазначте, як змінюється температура вологого повітря з висотою:

- а) знижується на кожні 100м висоти на $0,6^{\circ}\text{C}$;

- б) підвищується на кожні 100м висоти на 1⁰С;
 - в) знижується на кожні 100м висоти на 1⁰С;
 - г) залишається незмінною.
5. Назвіть основну причину утворення боліт:
- а) наявність торфу;
 - б) застій води над водоупором;
 - в) наявність заглиблення в земній корі;
 - г) наявність болотяної рослинності.
6. Який головний наслідок нерівномірного розподілу атмосферного тиску?
- а) рух повітряних мас;
 - б) нерівномірний розподіл температури повітря;
 - в) утворення туману;
 - г) утворення снігу.
7. Визначте в якій півкулі полярний день є довшим:
- а) північна півкуля;
 - б) південна півкуля;
 - в) східна півкуля;
 - г) західна півкуля.
8. Вкажіть газ, який утворюється переважно в результаті фотосинтезу:
- а) кисень;
 - б) азот;
 - в) озон;
 - г) вуглекислий газ.
9. Вкажіть природну зону України, яка охоплює найбільшу площу:
- а) мішані ліси;
 - б) лісостеп;
 - в) степ;
 - г) вічнозелені твердо листі ліси і чагарники.
10. Визначте головну причину, яка впливає на особливості та розміщення природних зон на Землі:

- а) кількість сонячного випромінювання;
- б) температура повітря;
- в) співвідношення тепла і вологи;
- г) кількість і режим випадання опадів.

11. Вкажіть основну причину утворення гірського зледеніння:

- а) висота гір;
- б) переважання накопичення твердих опадів над їх витратою;
- в) переважання циклонів;
- г) експозиція(орієнтація щодо сторін горизонту) схилів гір.

12. Вкажіть основну причину зміни рівня води в річках України протягом року:

- а) клімат;
- б) рельєф;
- в) замерзання взимку;
- г) наявність по берегах болотяної рослинності.

13. Зазначте, від чого нагріваються приземні шари повітря:

- а) від земної поверхні;
- б) від верхніх шарів атмосфери;
- в) від сонячної енергії, що проходить через атмосферу;
- г) від газової плити.

14. Виберіть умови, за яких формуються атмосферні опади:

- а) низька температура повітря і низхідний рух повітря;
- б) низька температура і високий тиск;
- в) висока температура і високий тиск;
- г) висока температура і висхідний рух повітря.

15. Зазначте прилад, яким можна виміряти відстань на карті:

- а) термометр;
- б) барометр;
- в) курвіметр;

г) гігрометр.

16. Зазначте інтервал вимірювання географічної довготи:

а) 0° - 180° ;

б) 0° - 360° ;

в) 0° - 90° ;

г) 0° - 270° .

17. Зазначте, які опади випадають прямо з повітря:

а) дощ;

б) сніг;

в) паморозь;

г) град.

18. Вкажіть чинники, від яких у першу чергу залежать кількість і особливості висотних поясів в горах:

а) географічне положення гір та їхня висота;

б) чергування гірських хребтів і улоговин;

в) кількість і вид опадів;

г) господарська діяльність людини.

19. Який мінімальний склад учнівської туристської групи (без врахування керівника)?

а) 4 особи;

б) 6 осіб;

в) 8 осіб;

г) 10 осіб.

20. Яка мінімальна тривалість походу першої категорії складності?

а) 4 дні;

б) 5 днів;

в) 6 днів;

г) 8 днів.

21. Для проведення яких туристичних подорожей не потрібно отримувати дозвіл МКК:
- а) місцевий похід 1 категорії складності;
 - б) екскурсія до сусідньої області;
 - в) місцевий похід II ступеню складності;
 - г) далека експедиція без активних засобів пересування.
22. Скільки заступників керівника може бути у туристській групі в спортивному поході?
- а) 1;
 - б) 2;
 - в) 3;
 - г) кількість необмежена.
23. Скільки екземплярів маршрутної книжки (листа) подається для розгляду в МКК?
- а) один;
 - б) два;
 - в) три;
 - г) два-три.
24. Коли надається положення про змагання обласного масштабу?
- а) за 1 місяць;
 - б) за 2 місяці;
 - в) за 3 місяці;
 - г) у річному плані.
25. Хто відповідає за техніку безпеки учасників на змаганнях?
- а) організатори змагань;
 - б) учасники змагань;
 - в) представник-тренер;
 - г) страхова компанія.
26. Де висвітлюється перелік документів для учасників змагань?

- а) в умовах змагань;
- б) правилах змагань;
- в) положенні;
- г) листі-виклику на змагання.

27. Діаметр мотузки для організації страховки:

- а) 6 мм;
- б) 8 мм;
- в) 10 мм;
- г) 12 мм.

28. Яка найбільша довжина самостраховки для страхуючого?

- а) на довжину витягнутої руки;
- б) залежно від конкретних умов;
- в) до 2 метрів;
- г) до 3 метрів.

29. Чому кут між частинами мотузки для страховки, яка охоплює опору, повинен бути менший за 90 градусів ?

- а) щоб не зношувалась мотузка;
- б) якщо кут страхування зменшувати до нуля, то сила тертя зростає вдвічі;
- в) для зручності страхування.

30. Скільки чоловік може стояти на самостраховці на здвоєних перилах ?

- а) один;
- б) більше двох, менше чотирьох;
- в) шість (вся команда).

31. Карта при копіюванні збільшена або зменшена. Чи відповідатиме, наприклад, відрізок лінійного масштабу від 0 до 50 ?

0 10 20 30

віддалі 50 м на місцевості?

- а) так;
- б) ні;
- в) тільки на картах М 1 : 5000.

32. Які функції мотузки для страховки та допоміжної мотузки, що використовуються при подоланні водних перешкод?

- а) страховальної - для утримання учасника при зриві, допоміжна – щоб підтягувати його до берега;
- б) страховальної - щоб підтягувати його до берега, допоміжної – для утримання учасника від зносу.

33. В яких випадках муфту карабіна закручувати не обов'язково?

- а) в будь-яких випадках;
- б) при транспортуванні вантажу;
- в) в темноті;
- г) муфту закручують у всіх випадках.

34. Який вид вогнища потребує найменших фізичних затрат для підготовки дров ?

- а) колодязь;
- б) шатро;
- в) зіркове;
- г) тайгове.

35. Перша допомога при кровотечі на передпліччі.

- а) накласти шину;
- б) накласти тугу пов'язку;
- в) заклеїти рану лейкопластиром.

36. Чи можна за допомогою компаса визначити місцевий час?

- а) не можна;
- б) не завжди можна;
- в) можна;

37. Виберіть чинники, які зумовлюють мінливість погоди:

- а) кількість і режим випадання опадів;
- б) зміна кута падіння сонячних променів і рух повітряних мас;
- в) розподіл температури повітря протягом доби;
- г) господарська діяльність людей.

38. У яких межах знаходиться “зона комфорту” температури повітря:

- а) +15 і +25 °С;
- б) +10 і +20 °С;
- в) +17 і +23 °С;
- г) +20 і +25 °С.

39. Негативний вплив на фізіологічний стан людини спостерігається при зміні температури і тиску в межах:

- а) 10 °С і 10 гПа;
- б) 2 °С і 4 гПа;
- в) 4 °С і 8 гПа;
- г) 4 °С і 6 гПа.

40. Перша долікарська допомога при сонячному ударі:

- а) покласти в затінку, розстебнути одяг, класти холодний компрес, при необхідності робити штучне дихання;
- б) покласти в затінку, вкрити, давати пити холодну рідину;
- в) покласти в затінку, вкрити, класти холодний компрес, давати пити гарячий і міцний чай.

ОБРОБКА І АНАЛІЗ РЕЗУЛЬТАТІВ

За кожну правильну відповідь виставляється один бал. Максимальна кількість балів – 40. Сума набраних балів порівнюється зі шкалою оцінок професійних знань, умінь і навичок.

Шкала оцінок

Показник	Низький	Середній	Високий
Рівень професійних знань, умінь і навичок	0-19 балів	20-30 балів	31 бал і більше

Високий рівень професійних знань, умінь і навичок характерний для студентів, які добре орієнтуються на місцевості, мають добрі знання із картографії, метеорології, спортивно-туристської підготовки та вміють застосувати дані знання на практиці.

Середній рівень професійних знань, умінь і навичок говорить про те, що студенти посередньо орієнтуються на місцевості, мають достатні знання із картографії, метеорології, спортивно-туристської підготовки та вміють застосувати дані знання на практиці.

Низький рівень професійних знань, умінь і навичок говорить про те, що студенти не в достатній мірі засвоїли загальнотеоретичні знання з орієнтування на місцевості, картографії, метеорології, спортивно-туристської підготовки та не вміють застосувати дані знання на практиці.

Бланк відповідей

<i>№ питання</i>	<i>Варіант відповіді</i>	<i>№ питання</i>	<i>Варіант відповіді</i>	<i>№ питання</i>	<i>Варіант відповіді</i>	<i>№ питання</i>	<i>Варіант відповіді</i>
1		11		21		31	
2		12		22		32	
3		13		23		33	
4		14		24		34	
5		15		25		35	
6		16		26		36	
7		17		27		37	
8		18		28		38	
9		19		29		39	
10		20		30		40	

НАВЧАЛЬНА ПРОГРАМА

з дисципліни “Міжособистісні взаємини у малих групах
(під час проведення спортивно-оздоровчих заходів)”

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Засвоєння програми спецкурсу “Міжособистісні взаємини у малих групах (під час проведення спортивно-оздоровчих заходів” забезпечує знаннями студентів факультету туризму про особливості малої групи та формує в них уміння і навички роботи з учасниками туристської групи під час проведення спортивно-оздоровчих заходів.

Мета даної дисципліни – ознайомлення студентів із основами роботи керівника малої туристської групи під час проведення спортивно-оздоровчого заходу. Досягнення цієї мети забезпечувалося відповідності програми встановленим вимогам організації спортивно-оздоровчої діяльності та підготовки майбутніх фахівців зі спортивно-оздоровчого туризму.

Курс навчання за даною програмою розрахований на 108 годин.

НАВЧАЛЬНО-ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН

№ п/п	Назва теми	Кількість годин			
		Лекційних	Практичних, семінарських	Індивідуальних занять	Самостійна робота
1.	Мала група та її особливості	4	4	2	2
2.	Очікування учасників спортивно-оздоровчого заходу	4	4	2	2
3.	Прогнозування заходу і його вплив на поведінку людини	4	6	2	2
4.	Рольова структура туристської групи	4	6	2	2
5.	Конфліктні взаємовідносини	4	6	2	2
6.	Психологічна тактика керівництва туристською групою	4	6	2	2
7.	Розвиток і вдосконалення навичок спілкування	4	6	2	2
8.	Морально-психологічна підготовка в спортивно-оздоровчому туризмі	4	6	2	2
Разом:		32	44	16	16

зміст курсу

Мала група та її особливості

Визначення малої групи.

Особливості внутрішньогрупових взаємин.

Суть лідерства.

Поняття про особистісні контакти.

Вплив групи на окремого члена групи і члена групи на групу.

Адаптація учасників до групових вимог і норм.

Очікування учасників спортивно-оздоровчого походу

Інтерес до туризму, елементарні очікування від спортивно-оздоровчого туризму, потяг до подолання природних труднощів.

Туризм як відпочинок та розваги. Індивідуальні та групові очікування.

Прогнозування заходу і його вплив на поведінку людини

Прогнозування спортивно-оздоровчого заходу залежно від туристського маршруту.

Вплив внутрішньогрупових взаємин на результативність заходу.

Роль керівника в організації спортивно-оздоровчого заходу.

Прогнозування спортивно-оздоровчого заходу залежно від погоди, несподіванок та програми заходу.

Рольова структура туристської групи

Функції учасників спортивно-оздоровчого заходу.

Види функціональних ролей.

Ролі другого порядку та їх залежність від статусу учасника, роль лідера у групі.

Конфліктні взаємовідносини

Конфліктна ситуація, види конфліктів та способи їх вирішення.

Психологічна несумісність.

Прийоми захисту від конфліктних ситуацій.

Психологічна тактика керівництва туристською групою

Згуртованість групи.

Керівництво взаємовідносинами у групі.

Спрямованість членів групи на вирішення спільної мети.

Функції та особливості керівника групи.

Встановлення оптимальних взаємин керівника із членами групи.

Розвиток і вдосконалення навичок спілкування

Поняття про спілкування.

Засоби і функції спілкування.

Вербальне і невербальне спілкування між членами туристської групи.

Основні прийоми розвитку комунікації членів туристської.

Морально-психологічна підготовка в спортивно-оздоровчому туризмі

Структура взаємин між учасниками спортивно-оздоровчих заходів.

Моральні якості туриста.

Особливості контролю і обмежень у спортивно-оздоровчих заходах.

Розвиток позитивних якостей членів туристської групи.

Список рекомендованої літератури

1. Агеев В. С. Межгрупповое взаимодействие: социально-психологические проблемы / В. С. Агеев. – М.: Изд-во МГУ, 1990. – 240 с.
2. Андреева Е. В. Социальная психология / Е. В. Андреева. – М. : Изд-во МГУ, 1990. – 432 с.
3. Ануфриева Н.М. Социальная психология: курс лекций / Н. М. Ануфриева, Т. Н. Зелинская, Н. Е. Зелинский – К.: МАУП, 2000. – 136 с.
4. Артюшина М. В. Взаємозв'язок соціально-психологічних та дидактичних умов групової навчальної діяльності студентів : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 “Теорія і методика професійної освіти” / М. В. Артюшина ; [НПУ ім. М. П. Драгоманова]. – К., 2000. –20 с.
5. Пайнс Э. Практикум по социальной психологии / Э. Пайнс, К. Маслач. – СПб.: Питер, 2000. – 528 с.
6. Реан А. А. Социальная педагогическая психология / А. А. Реан, Л. Я. Коломинский. – СПб. : Питер Ком, 1999. – 416 с.
7. Руденский Е. В. Социальная психология: курс лекций / Е. В. Руденский. – М.:ИНФРА-М, 2000. – 224 с.
8. Шакуров Р. Х. Социально-психологические основы управления: Руководитель и педагогический коллектив / Р. Х. Шакуров. – М.: Просвещение,1990. – 208 с.
9. Шибутани Т. Социальная психология [пер. с англ.] / Т. Шибутани. – Ростов на Дону: Феникс, 1998. – 544 с.
10. Ярошенко О. Г. Групова навчальна діяльність школярів: теорія і методика / О. Г. Ярошенко. – К. : Партнер, 1997. – 208 с.

НАВЧАЛЬНА ПРОГРАМА

з дисципліни “Спортивно-оздоровчий туризм”

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Засвоєння спецкурсу “Спортивно-оздоровчий туризм” спрямовано на розвиток компонентів готовності майбутніх фахівців до спортивно-оздоровчої діяльності. Отже, застосування даного спецкурсу є складовою системи підготовки студентів факультету туризму до спортивно-оздоровчого туризму.

Навчальна дисципліна “Спортивно-оздоровчий туризм” базується на основі знань, отриманих в процесі вивчення таких предметів, як фізична та соціальна географія України, історія України, основи екології, основи економічних знань, фізичне виховання тощо.

Вивчення даної дисципліни передбачає подальше формування національного світогляду студента, створення основ для засвоєння інших предметів професійної підготовки, що формують фахівця туристської галузі, а саме фахівця зі спортивно-оздоровчого туризму.

В процесі вивчення даної дисципліни необхідно зрозуміти, що спортивно-оздоровчий туризм є однією із складових туристської діяльності. Програма передбачає проведення занять у формі лекцій, та для успішного засвоєння навчального матеріалу під час вивчення дисципліни передбачено проведення семінарсько-практичних занять, виконання самостійних робіт та написання індивідуальних навчально-дослідних завдань. Значна частина учбового часу відведена на самостійну роботу.

Курс розрахований на 72 години, з них: 24 години лекцій, 20 годин семінарсько-практичних занять, 14 годин самостійної роботи студентів, 14 годин відведено на індивідуальну роботу студентів.

Формою контролю отриманих знань студентами є залік.

НАВЧАЛЬНО-ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН

№ п/п	Назва теми	Кількість годин			
		Лекційних	Практичних, семінарських	Індивідуальних занять	Самостійна робота
9.	Загальні поняття, визначення та види спортивно-оздоровчого туризму	2	2	1	1
10.	Історія розвитку спортивно-оздоровчого туризму	2	2	1	1
11.	Нормативно-правова база організації спортивно-оздоровчої діяльності	2	2	1	1
12.	Характерні риси та особливості спортивно-оздоровчого туризму	2	2	1	1
13.	Соціально-психологічні основи організації спортивно-оздоровчого туризму	2	2	2	2
14.	Теоретико-методичні основи організації спортивно-оздоровчого туризму	2	4	2	2
15.	Особливості підготовки фахівців зі спортивно-оздоровчого туризму	4	2	2	2
16.	Методика підготовки спортивно-оздоровчих заходів	4	2	2	2
17.	Критичні ситуації в туристському поході та їх подолання	4	2	2	2
Разом:		24	20	14	14

зміст курсу

Загальні поняття, визначення та види спортивно-оздоровчого туризму

Поняття про спортивно-оздоровчий туризм. Дуалізм спортивно-оздоровчого та активного туризму. Предмет і завдання спортивно-оздоровчої діяльності. Основні види, соціальні функції та значення спортивно-оздоровчого туризму для зміцнення здоров'я і фізичного розвитку, виховання вольових і моральних якостей особистості.

Історія розвитку спортивно-оздоровчого туризму

Передумови виникнення перших туристських організацій, що об'єднали любителів туризму з активними способами пересування. Історичний аналіз розвитку туристської галузі. Обґрунтування історичних етапів розвитку спортивно-оздоровчого туризму на теренах України. Розвиток туризму і його вплив на соціально-економічний та культурний потенціал незалежної України.

Нормативно-правова база організації спортивно-оздоровчої діяльності

Програмно-правові основи розвитку спортивно-оздоровчого туризму. Огляд міжнародних нормативно-правових і програмних документів із туризму. Характеристика нормативно-правових й програмних документів загальнодержавного рівня: Конституції України, Закону України “Про туризм”, “Державної програми розвитку туризму в Україні до 2010 року”.

Характерні риси та особливості спортивно-оздоровчого туризму

Мета спортивно-оздоровчої діяльності. Фізична та інтелектуальна активність як атрибути спортивно-оздоровчого туризму. Виховна роль туризму.

Соціально-психологічні основи організації спортивно-оздоровчого туризму

Соціально-психологічні аспекти формування туристської групи. Психологічні аспекти комплектування туристських груп. Психологічна сумісність, психологічний клімат в туристській групі. Комплексна психологічна

підготовка керівника туристської групи. Психологічні аспекти безпеки в туризмі. Спеціальна психологічна підготовка до спортивно-оздоровчого заходу.

Теоретико-методичні основи організації спортивно-оздоровчого туризму

Особливості спеціальної підготовки керівника спортивно-оздоровчих заходів, організації і управління спортивно-оздоровчими туристськими походами. Правила орієнтування в туристських походах. Організація руху в спортивно-оздоровчому поході. Організація побуту, харчування, постачання в туристському поході.

Особливості підготовки фахівців зі спортивно-оздоровчого туризму

Загальна та спеціальна фізична підготовка фахівців зі спортивно-оздоровчого туризму (значення та особливості фізичної підготовки, загальнорозвиваючі та спеціальні вправи у процесі підготовки, особиста гігієна, норми навантаження під час проведення спортивно-оздоровчих заходів). Технічна і тактична підготовка фахівців до спортивно-оздоровчої діяльності (класифікація техніки спортивно-оздоровчого туризму, групова та індивідуальна туристська тактика, залежність тактики підготовки і проходження маршруту від мети подорожі, району, пори року, складності маршруту, підготовленості і сходженості групи, матеріальної забезпеченості, умов і можливостей забезпечення безпеки).

Методика підготовки спортивно-оздоровчих заходів

Класифікація масових туристських заходів. Особливості спортивно-оздоровчих заходів, їх підготовка. Спорядження туриста. Природні перешкоди у туристських маршрутах. Основні технічні елементи, графік руху, місця для відпочинку під час організації спортивно-оздоровчої діяльності.

Критичні ситуації в туристському поході та їх подолання

Основні правила поведінки в екстремальних ситуаціях. Фактори небезпеки виникнення екстремальних ситуацій в спортивно-оздоровчих

походах. Психологічні аспекти екстремальних ситуацій та катастроф.
Медичні аспекти екстремальних ситуацій і катастроф.

Список рекомендованої літератури

1. Абрамов В.В. Об исторических истоках термина “туристский” // Міжнар. наук.-практ. конф. “Туризм на порозі ХХІ століття”. – К., 1999. – С.23-28.
2. Балабанов И.В. Узлы. – М., 2003. – 80 с.
3. Глобальний етичний кодекс туризму // Збірник нормативно-правових актів “Туризм в Україні”. – Т.5. / Під заг. ред. Б.І.Вихристенка. – Ужгород: ІВА, 2000. – С. 74-83.
4. Грабовський Ю.А., Скалій О.В., Скалій Т.В. Спортивний туризм. Навчальний посібник. – Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2008. – 304 с.
5. Дарман П. Учебник выживания в экстремальных ситуациях. – М.: Яуза, 2000. – 287 с.
6. Дехтяр В.Д. Основи оздоровчо-спортивного туризму: навч. посіб. – К.: Науковий світ, 2003. – 203 с.
7. Дмитрук О.Ю., Щур Ю.В. Спортивно-оздоровчий туризм: навч. посіб. – 2-ге вид., перероб. та допов. – К.: Альтерпрес, 2008. – 280 с.
8. Дмитрук О.Ю., Щур Ю.В. Спортивно-оздоровчий туризм: навч. посіб. – К.: Альтерпрес, 2003. – 232 с.
9. Дмитрук О.Ю. Екологічний туризм: навч. посіб. – К.: Альтерпрес, 2004. – 192 с.
10. Закон України “Про туризм” // Відомості Верховної Ради України. – № 32, 2001.
11. Косенко В.М. Групові багатоденні пішохідні мандрівки. Практичний порадник. – К.: Мустанг, 2002. – 240 с.
12. Прейгер Д., Малярчук І. Розвиток іноземного туризму в Україні в контексті розбудови міжнародних транспортних коридорів // Економіка України. – №6 (червень). – 2001. – С. 20-28.

13. Про класифікацію маршрутів туристських спортивних походів (Постанова Президії ФСТУ 08.12.01р.) // Інформаційно-методичний збірник “Спортивний туризм”. – №2. – 2002.
14. Романенко О.В. Туризм та спортивне орієнтування: навчально-методичні рекомендації. – Київ: КУТЕП, 2003. – 74 с.
15. Серба Т.Б. Навісні переправи у спортивному туризмі: навчальний посібник. – Тернопіль, 2001. – 16 с.
16. Серба Т.Б. Ситуаційні задачі як метод навчання та контролю знань у гуртках спортивного туризму. Навчальний посібник. – Тернопіль, 2001. – 18 с.
17. Серба Т.Б. Техніка безпеки змагань зі спортивного туризму: методичні рекомендації. – Тернопіль, 2003. – 23 с.
18. Ситник С.І., Грушко В.С., Цимбал Н.М, та ін. Невідкладна допомога (ситуаційні задачі) – Метод. рек. для студ. педвузів і вищих закладів, шкіл. – Тернопіль 1999. – 42 с.
19. Скалій О.В. Основи туризму: навч. посіб. – Тернопіль: ТДПУ, 2004. – 117с.
20. Скалій О.В., Грабовський Ю.А., Скалій Т.В. Спортивний туризм: навчальний посібник: – Тернопіль: ТНПУ, 2005. – 225 с.
21. Федорченко В.К., Мініч І.М. Туристський словник-довідник. – К.: Дніпро, 2000. – 160 с.

НАВЧАЛЬНА ПРОГРАМА

з дисципліни “Організація і проведення спортивно-оздоровчого походу”

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Мета даного спецкурсу – оволодіння студентами факультету туризму базовими знаннями, вміннями та навичками з техніки спортивно-оздоровчого походу та підготовку майбутніх фахівців зі спортивно-оздоровчого туризму до проведення спортивно-оздоровчих походів.

Програма спецкурсу складається із трьох частин: загальні теми, базова підготовка з організації спортивно-оздоровчих походів, проведення навчально-тренувальних спортивно-оздоровчих походів.

За допомогою даного спецкурсу здійснюється спеціальна туристська підготовка, яка має за мету формування специфічних ознак:

1. Організація спортивного туристського походу (організаційна підготовка).
2. Топографія туризму (топографічна підготовка).
3. Техніка спортивно-оздоровчого туризму (технічна підготовка).
4. Тактика спортивно-оздоровчого туризму (тактична підготовка).
5. Психологія спортивно-оздоровчого туризму (психологічна підготовка).
6. Забезпечення безпеки (підготовка по забезпеченню безпеки).

Основу спеціальної туристської підготовки складає формування практичних умінь і навичок за вказаними розділами підготовки із значним акцентом на організацію спортивно-оздоровчого туризму. У спеціальній туристській підготовці теорія і практика взаємозв'язані. В процесі формування знань, умінь і навичок зі спеціальної туристської підготовки спочатку розглядаються найпростіші загальні питання і далі специфічні для організації і проведення спортивно-оздоровчого походу.

НАВЧАЛЬНО-ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН

№ п/п	Назва теми	Кількість годин			
		Лекційних	Практичних, семінарських	Індивідуальних занять	Самостійна робота
1.	Бесіда про спортивно-оздоровчий туризм	2	4	—	—
2.	Правила проведення спортивно-оздоровчих походів	2	4	1	1
3.	Безпеки спортивно-оздоровчих походів та правил поведінки його учасників	2	4	1	1
4.	Базова підготовка з організації і проведення спортивно-оздоровчих походів	2	4	1	1
5.	Топографічна підготовка	2	4	1	1
6.	Орієнтування на місцевості з картою і без неї	2	4	1	1
7.	Туристське спорядження	2	4	1	1
8.	Організація харчування в багатоденному поході	2	4	1	1
9.	Загальні вимоги до місць привалів і ночівель у спортивно-оздоровчих походах	2	4	1	1
10.	Тактика підготовки і проведення спортивно-оздоровчих походів	2	4	2	2
11.	Техніка спортивно-оздоровчих походів	2	4	2	2
12.	Один дводенний та один триденний спортивно-оздоровчі походи	—	54	—	—
Разом:		22	98	12	12

зміст курсу

Бесіда про спортивно-оздоровчий туризм

Історія, традиції, сучасний стан і основні напрями розвитку спортивно-оздоровчого туризму. Досягнення видатних вітчизняних і зарубіжних спортсменів-туристів, альпіністів, мандрівників, краєзнавців. Спортивно-оздоровчий туризм та його види. Специфіка організації спортивно-оздоровчого походу.

Правила проведення спортивно-оздоровчих походів

Нормативна база організації спортивно-оздоровчих походів. Види спортивно-оздоровчих походів, їх тривалість та протяжність. Складність спортивно-оздоровчого маршруту. Допуск учасників до спортивно-оздоровчих походів. Права та обов'язки учасників спортивно-оздоровчого походу.

Безпеки спортивно-оздоровчих походів та правил поведінки його учасників

Небезпеки у спортивно-оздоровчих походах. Об'єктивні та суб'єктивні причини нещасних випадків. Запобігання виникненню небезпечних ситуацій при підготовці й проведенні спортивно-оздоровчого походу. Загальні вимоги безпеки в спортивно-оздоровчих походах. Загальні вимоги до дій туристської групи в аварійній ситуації. Правила поведінки під час спортивно-оздоровчих походів (культура взаємовідносин між учасниками походу, із місцевим населенням; надання допомоги людям, котрі потрапили в біду; охорона природи, пам'яток історії та культури).

Базова підготовка з організації і проведення спортивно-оздоровчих походів

Основи топографії та орієнтування на місцевості. Туристське спорядження, організація харчування в багатоденному поході. Привали і ночівлі. Заходи безпеки при їх організації. Основи тактики підготовки і проведення спортивно-оздоровчих походів. Техніка спортивно-оздоровчого походу (подолання простих природних перешкод, забезпечення безпеки на маршруті). Структура звіту про спортивно-оздоровчий похід.

Топографічна підготовка

Поняття про геодезію та топографію, їх значення в різних галузях господарства, військовій справі, туризмі. План і карта, їх подібність і відмінність. Види картографічних матеріалів, які використовують під час туристсько-краєзнавчих походів. Загальне поняття про масштаб карти. Числовий і лінійний масштаби, їх використання. Поняття про величину і точність мірила. Вимірювання і відкладання відстаней на карті. Умовні топографічні знаки: масштабні, позамасштабні, пояснювальні; зображення місцевих предметів на топографічних картах за їх основними видами. Умовні знаки туристських об'єктів на туристських картах і схемах. Рельєф місцевості. Поняття “рельєф місцевості”. Типові форми рельєфу – гори, хребти, улоговини, лощини, сідловини. Характерні лінії і точки рельєфу – вододіл, вершина гори, дно улоговини, водозлив, сідловина. Спосіб зображення рельєфу горизонталями, їх види. Зображення горизонталями типових форм рельєфу на картах. Висота перерізу. Способи визначення напрямку схилу. Умовні знаки форм рельєфу, що не зображуються горизонталями на картах. Відмітки висот.

Орієнтування на місцевості з картою і без неї

Загальне поняття про орієнтування. Способи орієнтування на місцевості: за компасом, небесними світилами, ознаками місцевих предметів і явищ природи. Орієнтири та їх використання при вивченні і запам'ятовуванні незнайомої місцевості. Компас і його будова. Визначення сторін горизонту за компасом; поняття про азимут, магнітне схилення, опис маршруту – “легенду”. Основні правила роботи з картою на місцевості. Способи орієнтування карти: за місцевими господарськими і природними об'єктами, лінійними орієнтирами, компасом; порядок дій при визначенні на карті свого місцеположення.

Туристське спорядження

Загальні вимоги до спорядження (масі, надійності, компактності, естетичності, відповідності призначенню). Залежність опорядження від району подорожі й часу її проведення, способу пересування, тривалості. Принцип

максимальної необхідності при доборі спорядження. Групове та індивідуальне спорядження. Спеціальне спорядження та його залежність від складності пішохідної подорожі. Саморобне спорядження. Підготовка та ремонт спорядження. Укладання рюкзака.

Організація харчування в багатоденному поході

Значення правильної організації харчування в багатоденному спортивно-оздоровчому поході. Режим харчування та водносолевий режим. Калорійність, поживність, смакові якості та різноманітність харчування. Пакування, транспортування і зберігання продуктів. Приготування їжі в похідних умовах. Використання дарів природи; облік витрат продуктів.

Загальні вимоги до місць привалів і ночівель у спортивно-оздоровчих походах

Безпечність, зручність, наявність питної води, дров. Улаштування місць привалів і ночівель. Охорона природного середовища. Послідовність робіт: вибір місця, планування табору, розподіл обов'язків, встановлення наметів, улаштування і розпалювання вогнища, робота чергових, розміщення індивідуального спорядження тощо.

Тактика підготовки і проведення спортивно-оздоровчих походів

Залежність тактики спортивно-оздоровчого походу від природних умов, господарської та туристської освоєності району походу, мети і завдань походу, часу проведення, протяжності і складності маршруту, підготовленості учасників і сховженості групи. Тактика походу в підготовчий період, попереднє визначення основного і запасного варіантів маршруту, варіантів подолання складних ділянок місцевості, відходу з маршруту в разі аварійної ситуації. Складання план-графіка походу, режиму дня, добір і підготовка необхідного спорядження, продуктів харчування, визначення місць поповнення продуктів, тактичні прийоми під час походу: регулярна розвідка місцевості за маршрутом, визначення порядку подолання перешкод, швидкості та ритму руху на маршруті залежно від природних умов, самопочуття учасників та інших чинників.

Техніка спортивно-оздоровчих походів

Прості і складні природні перешкоди, забезпечення безпеки на маршруті, русі групи у поході. Стрій туристської групи, крок, темп, інтервал, положення корпусу і рук протягом дня та протягом походу залежно від складності рельєфу, рослинного покриву, ґрунту, інших природних умов, особливостей руху туристської групи в певному районі.

Список рекомендованої літератури

22. Грабовський Ю. А. Спортивний туризм : навч. посіб. / Ю. А. Грабовський, О. В. Скалій, Т. В. Скалій. – Тернопіль : Навчальна книга “Богдан”, 2008. – 304 с.
23. Дехтяр В. Д. Основи оздоровчо-спортивного туризму : навч. посіб. [для закл. освіт.] / В. Д. Дехтяр. – К. : Наук. світ, 2003. – 203 с.
24. Дмитрук О. Ю. Спортивно-оздоровчий туризм : навч. посіб. / О. Ю. Дмитрук, О. В. Щур. – К. : Альтерпрес, 2008. – 280 с.
25. Дмитрук О. Ю. Екологічний туризм: навч. посіб. / О. Ю. Дмитрук. – К. : Альтерпрес, 2004. – 192 с.
26. Косенко В. М. Групові багатоденні пішохідні мандрівки: практич. порад. / В. М. Косенко. – К. : Мустанг, 2002. – 240 с.
27. Про класифікацію маршрутів туристських спортивних походів : Постанова Президії ФСТУ від 08.12.01 р. // Інформаційно-методичний збірник “Спортивний туризм”. – №2. – 2002. – С. 23–24.
28. Романенко О. В. Туризм та спортивне орієнтування: навч.-метод. реком. / О. В. Романенко. – К. : КУТЕП, 2003. – 74 с.
29. Скалій О. В. Основи туризму: навч. посіб. / О. В. Скалій. – Тернопіль: ТДПУ, 2004. – 117с.
30. Федорченко В. К. Туристський словник-довідник / В. К. Федорченко, І. М. Мініч. – К. : Дніпро, 2000. – 160 с.

НАВЧАЛЬНА ПРОГРАМА
з дисципліни “Спортивно-оздоровчий туризм”

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Засвоєння спецкурсу “Спортивно-оздоровчий туризм” спрямовано на розвиток компонентів готовності майбутніх фахівців до спортивно-оздоровчої діяльності. Отже, застосування даного спецкурсу є складовою системи підготовки студентів факультету туризму до спортивно-оздоровчого туризму.

Навчальна дисципліна “Спортивно-оздоровчий туризм” базується на основі знань, отриманих в процесі вивчення таких предметів, як фізична та соціальна географія України, історія України, основи екології, основи економічних знань, фізичне виховання тощо.

Вивчення даної дисципліни передбачає подальше формування національного світогляду студента, створення основ для засвоєння інших предметів професійної підготовки, що формують фахівця туристської галузі, а саме фахівця зі спортивно-оздоровчого туризму.

В процесі вивчення даної дисципліни необхідно зрозуміти, що спортивно-оздоровчий туризм є однією із складових туристської діяльності. Програма передбачає проведення занять у формі лекцій, та для успішного засвоєння навчального матеріалу під час вивчення дисципліни передбачено проведення семінарсько-практичних занять, виконання самостійних робіт та написання індивідуальних навчально-дослідних завдань. Значна частина учбового часу відведена на самостійну роботу.

Курс розрахований на 72 години, з них: 24 години лекцій, 20 годин семінарсько-практичних занять, 14 годин самостійної роботи студентів, 14 годин відведено на індивідуальну роботу студентів.

Формою контролю отриманих знань студентами є залік.

НАВЧАЛЬНО-ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН

№ п/п	Назва теми	Кількість годин			
		Лекційних	Практичних, семінарських	Індивідуальних занять	Самостійна робота
18.	Загальні поняття, визначення та види спортивно-оздоровчого туризму	2	2	1	1
19.	Історія розвитку спортивно-оздоровчого туризму	2	2	1	1
20.	Нормативно-правова база організації спортивно-оздоровчої діяльності	2	2	1	1
21.	Характерні риси та особливості спортивно-оздоровчого туризму	2	2	1	1
22.	Соціально-психологічні основи організації спортивно-оздоровчого туризму	2	2	2	2
23.	Теоретико-методичні основи організації спортивно-оздоровчого туризму	2	4	2	2
24.	Особливості підготовки фахівців зі спортивно-оздоровчого туризму	4	2	2	2
25.	Методика підготовки спортивно-оздоровчих заходів	4	2	2	2
26.	Критичні ситуації в туристському поході та їх подолання	4	2	2	2
Разом:		24	20	14	14

Загальні поняття, визначення та види спортивно-оздоровчого туризму

Поняття про спортивно-оздоровчий туризм. Дуалізм спортивно-оздоровчого та активного туризму. Предмет і завдання спортивно-оздоровчої діяльності. Основні види, соціальні функції та значення спортивно-оздоровчого туризму для зміцнення здоров'я і фізичного розвитку, виховання вольових і моральних якостей особистості.

Історія розвитку спортивно-оздоровчого туризму

Передумови виникнення перших туристських організацій, що об'єднали любителів туризму з активними способами пересування. Історичний аналіз розвитку туристської галузі. Обґрунтування історичних етапів розвитку спортивно-оздоровчого туризму на теренах України. Розвиток туризму і його вплив на соціально-економічний та культурний потенціал незалежної України.

Нормативно-правова база організації спортивно-оздоровчої діяльності

Програмно-правові основи розвитку спортивно-оздоровчого туризму. Огляд міжнародних нормативно-правових і програмних документів із туризму. Характеристика нормативно-правових й програмних документів загальнодержавного рівня: Конституції України, Закону України “Про туризм”, “Державної програми розвитку туризму в Україні до 2010 року”.

Характерні риси та особливості спортивно-оздоровчого туризму

Мета спортивно-оздоровчої діяльності. Фізична та інтелектуальна активність як атрибути спортивно-оздоровчого туризму. Виховна роль туризму.

Соціально-психологічні основи організації спортивно-оздоровчого туризму

Соціально-психологічні аспекти формування туристської групи. Психологічні аспекти комплектування туристських груп. Психологічна сумісність, психологічний клімат в туристській групі. Комплексна психологічна підготовка керівника туристської групи. Психологічні аспекти безпеки в туризмі. Спеціальна психологічна підготовка до спортивно-оздоровчого заходу.

Теоретико-методичні основи організації спортивно-оздоровчого туризму

Особливості спеціальної підготовки керівника спортивно-оздоровчих заходів, організації і управління спортивно-оздоровчими туристськими походами. Правила орієнтування в туристських походах. Організація руху в спортивно-оздоровчому поході. Організація побуту, харчування, постачання в туристському поході.

Особливості підготовки фахівців зі спортивно-оздоровчого туризму

Загальна та спеціальна фізична підготовка фахівців зі спортивно-оздоровчого туризму (значення та особливості фізичної підготовки, загальнорозвиваючі та спеціальні вправи у процесі підготовки, особиста гігієна, норми навантаження під час проведення спортивно-оздоровчих заходів). Технічна і тактична підготовка фахівців до спортивно-оздоровчої діяльності (класифікація техніки спортивно-оздоровчого туризму, групова та індивідуальна туристська тактика, залежність тактики підготовки і проходження маршруту від мети подорожі, району, пори року, складності маршруту, підготовленості і сходженості групи, матеріальної забезпеченості, умов і можливостей забезпечення безпеки).

Методика підготовки спортивно-оздоровчих заходів

Класифікація масових туристських заходів. Особливості спортивно-оздоровчих заходів, їх підготовка. Спорядження туриста. Природні перешкоди у туристських маршрутах. Основні технічні елементи, графік руху, місця для відпочинку під час організації спортивно-оздоровчої діяльності.

Критичні ситуації в туристському поході та їх подолання

Основні правила поведінки в екстремальних ситуаціях. Фактори небезпеки виникнення екстремальних ситуацій в спортивно-оздоровчих походах. Психологічні аспекти екстремальних ситуацій та катастроф. Медичні аспекти екстремальних ситуацій і катастроф.

Список рекомендованої літератури

31. Абрамов В.В. Об исторических истоках термина “туристский” // Міжнар. наук.-практ. конф. “Туризм на порозі ХХІ століття”. – К., 1999. – С.23-28.
32. Балабанов И.В. Узлы. – М., 2003. – 80 с.
33. Глобальний етичний кодекс туризму // Збірник нормативно-правових актів “Туризм в Україні”. – Т.5. / Під заг. ред. Б.І.Вихристенка. – Ужгород: ІВА, 2000. – С. 74-83.
34. Грабовський Ю.А., Селезньова Т.В. Змагання зі спортивного туризму / Навч.-метод. рекомендації для студентів факультету фізичного виховання. – Херсон: ХДУ, 2004. – 72 с.
35. Грабовський Ю.А., Скалій О.В., Скалій Т.В. Спортивний туризм. Навчальний посібник. – Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2008. – 304 с.
36. Дарман П. Учебник виживания в экстремальных ситуациях. – М.: Яуза, 2000. – 287 с.
37. Дехтяр В.Д. Основи оздоровчо-спортивного туризму: навч. посіб. – К.: Науковий світ, 2003. – 203 с.
38. Дмитрук О.Ю., Щур Ю.В. Спортивно-оздоровчий туризм: навч. посіб. – 2-ге вид., перероб. та допов. – К.: Альтерпрес, 2008. – 280 с.
39. Дмитрук О.Ю., Щур Ю.В. Спортивно-оздоровчий туризм: навч. посіб. – К.: Альтерпрес, 2003. – 232 с.
40. Дмитрук О.Ю. Екологічний туризм: навч. посіб. – К.: Альтерпрес, 2004. – 192 с.

41. Закон України “Про туризм” // Відомості Верховної Ради України. – № 32, 2001.
42. Косенко В.М. Групові багатоденні пішохідні мандрівки. Практичний порадник. – К.: Мустанг, 2002. – 240 с.
43. Прейгер Д., Малярчук І. Розвиток іноземного туризму в Україні в контексті розбудови міжнародних транспортних коридорів // Економіка України. – №6 (червень). – 2001. – С. 20-28.
44. Про класифікацію маршрутів туристських спортивних походів (Постанова Президії ФСТУ 08.12.01р.) // Інформаційно-методичний збірник “Спортивний туризм”. – №2. – 2002.
45. Романенко О.В. Туризм та спортивне орієнтування: навчально-методичні рекомендації. – Київ: КУТЕП, 2003. – 74 с.
46. Серба Т.Б. Навісні переправи у спортивному туризмі: навчальний посібник. – Тернопіль, 2001. – 16 с.
47. Серба Т.Б. Ситуаційні задачі як метод навчання та контролю знань у гуртках спортивного туризму. Навчальний посібник. – Тернопіль, 2001. – 18 с.
48. Серба Т.Б. Техніка безпеки змагань зі спортивного туризму: методичні рекомендації. – Тернопіль, 2003. – 23 с.
49. Ситник С.І., Грушко В.С., Цимбал Н.М, та ін. Невідкладна допомога (ситуаційні задачі) – Метод. рек. для студ. педвузів і вищих закладів, шкіл. – Тернопіль 1999. – 42 с.
50. Скалій О.В. Основи туризму: навч. посіб. – Тернопіль: ТДПУ, 2004. – 117с.
51. Скалій О.В., Грабовський Ю.А., Скалій Т.В. Спортивний туризм: навчальний посібник: – Тернопіль: ТНПУ, 2005. – 225 с.
52. Федорченко В.К., Мініч І.М. Туристський словник-довідник. – К.: Дніпро, 2000. – 160 с.

НАВЧАЛЬНА ПРОГРАМА

з дисципліни “Організація і проведення спортивно-оздоровчого походу”

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Мета даного спецкурсу – оволодіння студентами факультету туризму базовими знаннями, вміннями та навичками з техніки спортивно-оздоровчого походу та підготовку майбутніх фахівців зі спортивно-оздоровчого туризму до проведення спортивно-оздоровчих походів.

Програма спецкурсу складається із трьох частин: загальні теми, базова підготовка з організації спортивно-оздоровчих походів, проведення навчально-тренувальних спортивно-оздоровчих походів.

За допомогою даного спецкурсу здійснюється спеціальна туристська підготовка, яка має за мету формування специфічних ознак:

1. Організація спортивного туристського походу (організаційна підготовка).
2. Топографія туризму (топографічна підготовка).
3. Техніка спортивно-оздоровчого туризму (технічна підготовка).
4. Тактика спортивно-оздоровчого туризму (тактична підготовка).
5. Психологія спортивно-оздоровчого туризму (психологічна підготовка).
6. Забезпечення безпеки (підготовка по забезпеченню безпеки).

Основу спеціальної туристської підготовки складає формування практичних умінь і навичок за вказаними розділами підготовки із значним акцентом на організацію спортивно-оздоровчого туризму. У спеціальній туристській підготовці теорія і практика взаємозв'язані. В процесі формування знань, умінь і навичок зі спеціальної туристської підготовки спочатку розглядаються найпростіші загальні питання і далі специфічні для організації і проведення спортивно-оздоровчого походу.

НАВЧАЛЬНО-ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН

№ п/п	Назва теми	Кількість годин			
		Лекційних	Практичних, семінарських	Індивідуальних занять	Самостійна робота
27.	Бесіда про спортивно-оздоровчий туризм	2	4	—	—
28.	Правила проведення спортивно-оздоровчих походів	2	4	1	1
29.	Безпеки спортивно-оздоровчих походів та правил поведінки його учасників	2	4	1	1
30.	Базова підготовка з організації і проведення спортивно-оздоровчих походів	2	4	1	1
31.	Топографічна підготовка	2	4	1	1
32.	Орієнтування на місцевості з картою і без неї	2	4	1	1
33.	Туристське спорядження	2	4	1	1
34.	Організація харчування в багатоденному поході	2	4	1	1
35.	Загальні вимоги до місць привалів і ночівель у спортивно-оздоровчих походах	2	4	1	1
36.	Тактика підготовки і проведення спортивно-оздоровчих походів	2	4	2	2
37.	Техніка спортивно-оздоровчих походів	2	4	2	2
38.	Один дводенний та один триденний спортивно-оздоровчі походи	—	54	—	—
Разом:		22	98	12	12

Бесіда про спортивно-оздоровчий туризм

Історія, традиції, сучасний стан і основні напрями розвитку спортивно-оздоровчого туризму. Досягнення видатних вітчизняних і зарубіжних спортсменів-туристів, альпіністів, мандрівників, краєзнавців. Спортивно-оздоровчий туризм та його види. Специфіка організації спортивно-оздоровчого походу.

Правила проведення спортивно-оздоровчих походів

Нормативна база організації спортивно-оздоровчих походів. Види спортивно-оздоровчих походів, їх тривалість та протяжність. Складність спортивно-оздоровчого маршруту. Допуск учасників до спортивно-оздоровчих походів. Права та обов'язки учасників спортивно-оздоровчого походу.

Безпеки спортивно-оздоровчих походів та правил поведінки його учасників

Небезпеки у спортивно-оздоровчих походах. Об'єктивні та суб'єктивні причини нещасних випадків. Запобігання виникненню небезпечних ситуацій при підготовці й проведенні спортивно-оздоровчого походу. Загальні вимоги безпеки в спортивно-оздоровчих походах. Загальні вимоги до дій туристської групи в аварійній ситуації. Правила поведінки під час спортивно-оздоровчих походів (культура взаємовідносин між учасниками походу, із місцевим населенням; надання допомоги людям, котрі потрапили в біду; охорона природи, пам'яток історії та культури).

Базова підготовка з організації і проведення спортивно-оздоровчих походів

Основи топографії та орієнтування на місцевості. Туристське спорядження, організація харчування в багатоденному поході. Привали і ночівлі. Заходи безпеки при їх організації. Основи тактики підготовки і проведення спортивно-оздоровчих походів. Техніка спортивно-оздоровчого

походу (подолання простих природних перешкод, забезпечення безпеки на маршруті). Структура звіту про спортивно-оздоровчий похід.

Топографічна підготовка

Поняття про геодезію та топографію, їх значення в різних галузях господарства, військовій справі, туризмі. План і карта, їх подібність і відмінність. Види картографічних матеріалів, які використовують під час туристсько-краєзнавчих походів. Загальне поняття про масштаб карти. Числовий і лінійний масштаби, їх використання. Поняття про величину і точність мірила. Вимірювання і відкладання відстаней на карті. Умовні топографічні знаки: масштабні, позамасштабні, пояснювальні; зображення місцевих предметів на топографічних картах за їх основними видами. Умовні знаки туристських об'єктів на туристських картах і схемах. Рельєф місцевості. Поняття “рельєф місцевості”. Типові форми рельєфу – гори, хребти, улоговини, лощини, сідловини. Характерні лінії і точки рельєфу – вододіл, вершина гори, дно улоговини, водозлив, сідловина. Спосіб зображення рельєфу горизонталями, їх види. Зображення горизонталями типових форм рельєфу на картах. Висота перерізу. Способи визначення напрямку схилу. Умовні знаки форм рельєфу, що не зображуються горизонталями на картах. Відмітки висот.

Орієнтування на місцевості з картою і без неї

Загальне поняття про орієнтування. Способи орієнтування на місцевості: за компасом, небесними світилами, ознаками місцевих предметів і явищ природи. Орієнтири та їх використання при вивченні і запам'ятовуванні незнайомої місцевості. Компас і його будова. Визначення сторін горизонту за компасом; поняття про азимут, магнітне схилення, опис маршруту – “легенду”. Основні правила роботи з картою на місцевості. Способи орієнтування карти: за місцевими господарськими і природними об'єктами, лінійними орієнтирами, компасом; порядок дій при визначенні на карті свого місцеположення.

Туристське спорядження

Загальні вимоги до спорядження (масі, надійності, компактності, естетичності, відповідності призначенню). Залежність опорядження від району подорожі й часу її проведення, способу пересування, тривалості. Принцип максимальної необхідності при доборі спорядження. Групове та індивідуальне спорядження. Спеціальне спорядження та його залежність від складності пішохідної подорожі. Саморобне спорядження. Підготовка та ремонт спорядження. Укладання рюкзака.

Організація харчування в багатоденному поході

Значення правильної організації харчування в багатоденному спортивно-оздоровчому поході. Режим харчування та водносолевий режим. Калорійність, поживність, смакові якості та різноманітність харчування. Пакування, транспортування і зберігання продуктів. Приготування їжі в похідних умовах. Використання дарів природи; облік витрат продуктів.

Загальні вимоги до місць привалів і ночівель у спортивно-оздоровчих походах

Безпечність, зручність, наявність питної води, дров. Улаштування місць привалів і ночівель. Охорона природного середовища. Послідовність робіт: вибір місця, планування табору, розподіл обов'язків, встановлення наметів, улаштування і розпалювання вогнища, робота чергових, розміщення індивідуального спорядження тощо.

Тактика підготовки і проведення спортивно-оздоровчих походів

Залежність тактики спортивно-оздоровчого походу від природних умов, господарської та туристської освоєності району походу, мети і завдань походу, часу проведення, протяжності і складності маршруту, підготовленості учасників і сховженості групи. Тактика походу в підготовчий період, попереднє визначення основного і запасного варіантів маршруту, варіантів подолання складних ділянок місцевості, відходу з маршруту в разі аварійної ситуації. Складання план-графіка походу, режиму дня, добір і підготовка необхідного спорядження, продуктів харчування, визначення місць поповнення продуктів, тактичні прийоми під час походу: регулярна розвідка місцевості за маршрутом,

визначення порядку подолання перешкод, швидкості та ритму руху на маршруті залежно від природних умов, самопочуття учасників та інших чинників.

Техніка спортивно-оздоровчих походів

Прості і складні природні перешкоди, забезпечення безпеки на маршруті, русі групи у поході. Стрій туристської групи, крок, темп, інтервал, положення корпусу і рук протягом дня та протягом походу залежно від складності рельєфу, рослинного покриву, ґрунту, інших природних умов, особливостей руху туристської групи в певному районі.

Список рекомендованої літератури

53. Грабовський Ю. А. Спортивний туризм : навч. посіб. / Ю. А. Грабовський, О. В. Скалій, Т. В. Скалій. – Тернопіль : Навчальна книга “Богдан”, 2008. – 304 с.
54. Дехтяр В. Д. Основи оздоровчо-спортивного туризму : навч. посіб. [для закл. освіт.] / В. Д. Дехтяр. – К. : Наук. світ, 2003. – 203 с.
55. Дмитрук О. Ю. Спортивно-оздоровчий туризм : навч. посіб. / О. Ю. Дмитрук, О. В. Щур. – К. : Альтерпрес, 2008. – 280 с.
56. Дмитрук О. Ю. Екологічний туризм: навч. посіб. / О. Ю. Дмитрук. – К. : Альтерпрес, 2004. – 192 с.
57. Косенко В. М. Групові багатоденні пішохідні мандрівки: практич. порад. / В. М. Косенко. – К. : Мустанг, 2002. – 240 с.
58. Про класифікацію маршрутів туристських спортивних походів : Постанова Президії ФСТУ від 08.12.01 р. // Інформаційно-методичний збірник “Спортивний туризм”. – №2. – 2002. – С. 23–24.
59. Романенко О. В. Туризм та спортивне орієнтування: навч.-метод. реком. / О. В. Романенко. – К. : КУТЕП, 2003. – 74 с.

60. Скалій О. В. Основи туризму: навч. посіб. / О. В. Скалій. – Тернопіль: ТДПУ, 2004. – 117с.
61. Федорченко В. К. Туристський словник-довідник / В. К. Федорченко, І. М. Мініч. – К. : Дніпро, 2000. – 160 с.

ПРАКТИКУМ
З РОЗВ'ЯЗАННЯ СИТУАЦІЙНИХ ЗАВДАНЬ

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Мета даного практикуму полягає в тому, щоб ознайомити майбутніх фахівців зі спортивно-оздоровчого туризму з уміннями вирішення туристських ситуацій, розвинути в них необхідний рівень компетентності у розв'язанні екстремальних ситуацій. За допомогою практичних занять здійснюється формування усіх компонентів готовності студентів факультету туризму до спортивно-оздоровчої діяльності, передусім практичного.

Уміння вирішувати туристські завдання – це здебільшого додержання послідовності етапів: визначення туристського завдання, ідентифікація альтернативних професійних рішень, вибір туристського рішення як найоптимальнішого, розв'язання туристської ситуації та оцінювання ефективності рішення.

Компетентність у туристській ситуації забезпечує здатність майбутніх фахівців зі спортивно-оздоровчого туризму вирішувати дану ситуацію.

Програма практикуму розв'язання ситуаційних завдань зорієнтована на підвищення фахової підготовки студентів факультету туризму. Тому даний практикум був розроблений для того, щоб навчати майбутніх фахівців зі спортивно-оздоровчого туризму, як думати, а не про що думати, тобто процесові вирішення туристських завдань, а не самого вирішення даних завдань. З цієї позиції впливає ряд принципів чи засад, з яких походять конкретний зміст і процедури програми практикуму розв'язання ситуаційних завдань.

Загальна мета практикуму розв'язання ситуаційних завдань – це вирішення конкретних завдань, пов'язаних зі спортивно-оздоровчою діяльністю і спрямованих на закріплення практичних умінь і навичок у студентів факультету туризму. Програма практикуму містить спеціальні вправи, кожна з яких триває від 20 до 45 хв. Ці вправи можуть проводитися в груповій або індивідуальній формі. На початку студентам дається така інструкція:

“Мета цієї програми – допомагати навчитись розв'язувати ті туристські проблеми, що виникають у спортивно-оздоровчій діяльності. Багато фахівців зі спортивно-оздоровчого туризму не знають, як почати розв'язувати туристські завдання, пов'язані зі спортивно-оздоровчою діяльністю. Для цього є ряд

корисних кроків їх розв'язування. Ця програма практикуму спрямована на навчання вас спеціальним методам і прийомам розв'язання фахівцем зі спортивно-оздоровчого туризму професійних завдань”.

Програма практикуму розв'язання ситуаційних завдань розроблена на основі комплексного аналізу теорії моделювання, мети і завдань навчання студентів факультету туризму, взаємопов'язаних зі змістом професійної спортивно-оздоровчої діяльності. У системі моделей навчальних ситуацій, що відтворюють характерні риси спортивно-оздоровчої діяльності фахівця туристського профілю, важливу роль має створення моделей, що відповідають певним організаційним формам та типам навчання, залежно від засобів поєднання структурних елементів навчального процесу. Тому, в структурі практикуму розв'язання ситуаційних завдань дібрано спеціальні туристські ситуації. Причому, туристське завдання слід розглядати як моделювання туристської ситуації.

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ 1

ВСТУП

Цікаво подайте програму студентам, залучіть їх до співробітництва у ході практичних занять. Обговоріть такі моменти:

1. Ми щоденно приймаємо рішення (наприклад: прокидатися вранці або вибирати страви). Багато з цих рішень є автоматичними.
2. Рішення важче приймати, коли вони стосуються складних проблемних туристських ситуацій.
3. Туристські проблеми у професійній діяльності потрібно вирішувати. Цей практикум вчить як розв'язувати їх. Фахівець зі спортивно-оздоровчого туризму не повинен робити відразу те, що спадає йому на думку, або відмовлятися й нічого не робити зовсім.
4. У туристських проблем є дві спільні характеристики: цілі та перешкоди. Проблеми – це складні ситуації, оскільки ми маємо мету, однак існує перешкода чи що-небудь на шляху її досягнення (уявіть, що ми хочемо їхати по дорозі, а поперек неї повалено дерево).
5. Коли ми приймаємо туристське рішення повільніше і ретельніше, то більше володіємо туристською ситуацією і контролюємо її.
6. Після обговорення з групою цих пунктів заохочуйте студентів працювати за програмою.

Правила та процедури

На початку заняття слід довести до відома учасників практикуму такі положення:

1. Час для занять згідно окремого розкладу, явка всіх учасників практикуму на всі заняття обов'язкова.
2. Від кожного учасника очікується активна участь і співпраця, а також повага до інших членів групи (тобто не перебивати, не глузувати із суджень інших).
3. Упродовж наступних кількох занять способи мислення щодо туристської проблеми та прийняття рішення описуватимуться та демонструватимуться викладачем, і кожен студент практикуватиметься у розв'язанні ситуаційних завдань у вигляді ситуацій-вправ, ситуацій-ілюстрацій, ситуацій-оцінок, ситуацій-проблем.

Огляд кроків розв'язання проблеми

На першому занятті вивішуйте на класній дошці плакат з описом тих кроків вирішення туристських ситуацій. Зосереджується увага на таких аспектах:

1. Ви навчитеся спинятися й міркувати.
2. Ви матимете змогу ставити собі такі запитання:
 - В чому полягає ситуаційне завдання?
 - Якими фактами я оперую? Що мені треба знати?
 - Що я зможу зробити чи сказати? Який існує вибір?
 - Що трапиться, коли я зроблю те чи інше?
 - Як я можу робити вибір та перевірити, що сталося?

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ 2

Тема: Етапи розв'язання ситуаційних завдань.

Мета: навчити студентів розподіляти процес розв'язання ситуаційних завдань на етапи та виробити вміння розв'язувати дані завдання відповідно до встановлених кроків.

Завдання: студентам пропонуються різні види ситуаційних завдань. Потрібно виокремити етапи розв'язання даної ситуації та обґрунтувати вибір.

Ситуаційні завдання

1. Що означають команди: “вибери” і “видай”?

Варіанти відповідей:

- а) підтягнути мотузку і віддати іншому;
- б) підтягнути або послабити натяг мотузки;
- в) закріпити або відчепити мотузку.

2. Розставте у вірній послідовності етапи прикріплення до переправ:

- 1) прикріплення до перил; 2) самостраховка; 3) суддівська страховка;
- 4) транспортна мотузка; 5) командна страховка.

Варіанти відповідей:

- а) 3 - 5 - 4 - 1 - 2;
- б) 5 - 4 - 3 - 1 - 2;
- в) 3 - 5 - 2 - 4 - 1;
- г) 1 - 4 - 5 - 3 - 2.

3. На одному із етапів “крос-походу” команда втратила половину спорядження. Попереду ще 5 етапів, два з яких без цього

спорядження повністю пройти неможливо. Які дії команди в цьому випадку ?

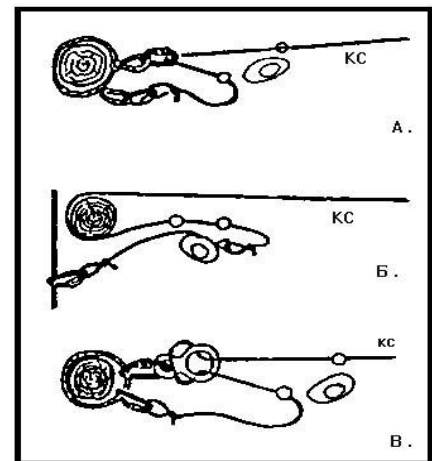
Варіанти відповідей:

- а) негайно сходити з дистанції;
- б) проходити три легких етапи, а два важких обминати;
- в) проходити три етапи, а на двох важчих розпочинати роботу і виконувати всі можливі дії із спорядженням, що залишилось.

4. В якому із варіантів страхувальник допускає порушення при організації командної страховки.

Варіанти відповіді:

- а) варіант А;
- б) варіант Б;
- в) варіант В.

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ 3

Тема: Способи розв'язання ситуаційних завдань.

Мета: озброїти студентів уміннями та навичками розв'язувати ситуаційні завдання різними способами.

Завдання: студентам пропонуються різні види ситуаційних завдань. Потрібно проаналізувати способи розв'язання даної ситуації та обґрунтувати вибір.

Ситуаційні завдання

1. Щоб втамувати спрагу необхідно...:

Варіанти відповідей:

- a) глибоко вдихнути і не дихати 30 секунд;
- б) з'їсти тонку скибку чорного підсоленого хліба;
- в) випити 400 мл холодної води;
- г) випити гарячого несолодкого чаю.

2. Чи вірно те, що довжина самостраховки рівна довжині витягнутої руки ?

Варіанти відповідей:

- a) так;
- б) ні;
- в) це залежить від конкретних умов.

3. Чи може команда із 5-ти осіб виступати на дистанції "крос-похід", якщо Положенням про змагання передбачено виступ команди із 6-ти осіб ?

Варіанти відповідей:

- а) не може, це суперечить Правилам і Положенню;*
- б) це суперечить Правилам змагань;*
- в) може; команда на етапах отримає штраф 10 балів, як за непроходження одного учасника.*

4. Переправа по колоді з поручнями. Чиє тут які-небудь порушення ?

Варіанти відповіді:

- а) супроводжуюча мотузка у воді, учасник переправляється боком до течії;*
- б) не закріплена супроводжуюча мотузка, надто довга самостраховка, поручні вище по течії відносно колоди;*
- в) учасник тримається однією рукою, незакріплена та занурена у воду супроводжуюча мотузка, надто довга самостраховка.*

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ 4

Тема: Розуміння конкретної туристської ситуації.

Мета: виробити у студентів уміння і сформувати навички з'ясувати умови, сутність і завдання конкретної туристської ситуації.

Завдання: студентам пропонуються різні види ситуаційних завдань. Потрібно проаналізувати дану ситуацію, зрозуміти її сутність та обґрунтувати відповідь.

Ситуаційні завдання

1. Чому скельна страховка здійснюється через опору (дерево, камінь, карабін)?

Варіанти відповідей:

- a) це робити не обов'язково;
- б) так зручніше страхувати;
- в) збільшується сила тертя мотузки з опорою, що забезпечує надійність при страхуванні.

2. Чи дозволяється незначне провисання командної страховки?

Варіанти відповідей:

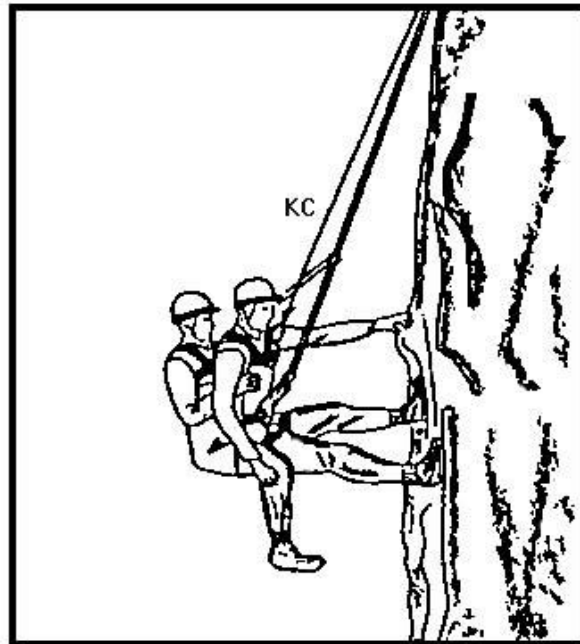
- a) ні;
- б) так, але не більше 2 метрів;
- в) так, але щоб страховка не торкалась води (рельєфу).

3. Група заблукала в лісі. Які дії туристів будуть найефективнішими, щоб знайти своє місцезнаходження (розглянути варіант походу і змагань) ?

Варіанти відповідей:

- а) голосно кликати на допомогу;*
- б) повернутись до місця, яке добре відоме;*
- в) вийти на чіткий лінійний орієнтир;*
- г) знайти чіткий точковий орієнтир.*

4. Чи є порушення під час підйому потерпілого із супроводжуючим ?

Варіанти відповіді:

- а) порушень немає;*
- б) командна страховка закріплена супроводжуючому;*
- в) відсутній проти відкидний пристрій у супроводжуючого, командна страховка закріплена супроводжуючому, а не потерпілому.*

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ 5

Тема: Аналіз ситуаційного завдання.

Мета: озброїти студентів уміннями та навичками аналізувати ситуаційні завдання і на цій основі знайти правильне її вирішення.

Завдання: студентам пропонуються різні види ситуаційних завдань. Потрібно проаналізувати дану ситуацію та обґрунтувати відповідь.

Ситуаційні завдання

1. Чи можна працювати із страхувочною мотузкою перед страхуючим?

Варіанти відповідей:

- а) можна;
- б) можна тільки в рукавицях;
- в) не можна - це заважає страхувати.

2. В яких випадках муфту карабіна закручувати не обов'язково?

Варіанти відповідей:

- а) в будь-яких випадках;
- б) при транспортуванні вантажу;
- в) в темноті;
- г) муфту закручують у всіх випадках.

3. Під час вимушеного пішого нічного переходу один із учасників відстав від групи і заблукав. Іде дощ. Які його дії в даній ситуації?

Варіанти відповідей:

- а) кликати на допомогу;*
- б) сидіти на місці і чекати допомоги;*
- в) діяти згідно конкретних умов.*

4. Які помилки допущено при траверсуванні схилу ?

Варіанти відповіді:

- а) все зроблено вірно;*
- б) пропущено ІШС 3;*
- в) провисає страховка, пропущено ППСЗ;*
- г) само страховка страхуючого торкається землі.*

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ 6

Тема: Знаходження альтернативних розв'язків ситуаційного завдання.

Мета: навчити студентів знаходити кілька правильних розв'язків туристської ситуації.

Завдання: студентам пропонуються різні види ситуаційних завдань. Потрібно відшукати кілька варіантів правильної відповіді та обґрунтувати відповідь.

Ситуаційні завдання

1. Чи можна при спуску спортивним способом використовувати спусковий пристрій ?

Варіанти відповідей:

- а) якщо це не суперечить Умовам змагань;
- б) ні, не можна;
- в) Правила змагань цього не забороняють.

2. Чи дозволяється транспортування вантажу на учаснику при подоланні навісних переправ ?

Варіанти відповідей:

- а) дозволяється;
- б) ні;
- в) не дозволяється тільки рюкзак;
- г) якщо це дозволяють Умови змагань.

3. Що робити, якщо "прустик" не тримає мотузку?

Варіанти відповідей:

- а) зробити ще один або два оберти на мотузці;*
- б) посипати вузол піском;*
- в) зав'язати вузол Бахмана;*
- г) затиснути охоплюючий вузол руками.*

4. Які зауваження щодо спуску по крутопохилій навісній переправі ?

Варіанти відповіді:

- а) командна страховка невірно закріплена, охоплюючий вузол на ній не потрібний (заважає руху);*
- б) рука нижче спускового карабіну, надто довгий "вус" самостраховки;*
- в) командна страховка закріплена невірно і надто провисає, рука нижче спускового карабіну.*

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ 7

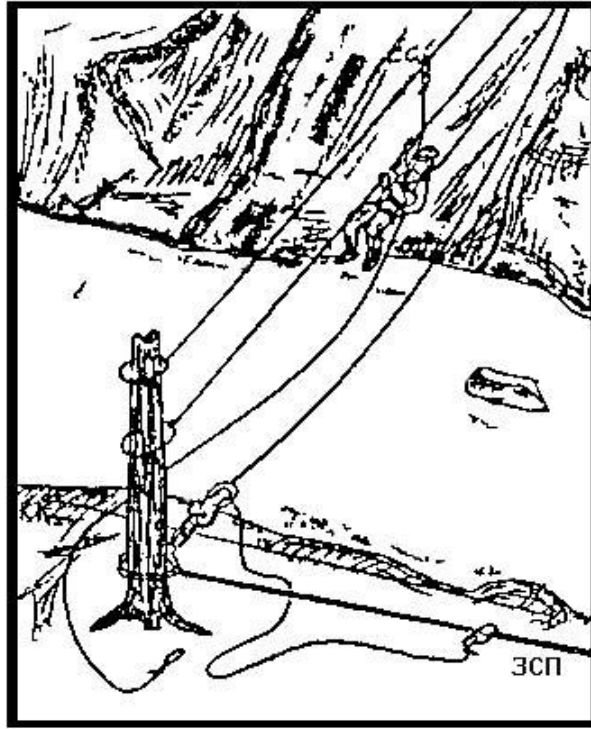
Тема: Вирішення ситуаційних завдань із екстремальними ситуаціями.

Мета виробити у студентів уміння знаходити варіанти вирішення ситуаційних завдань із екстремальними ситуаціями і сформувати навички поведінки у даних ситуаціях.

Завдання: студентам пропонуються різні види ситуаційних завдань. Потрібно знайти правильну відповідь та її обґрунтувати.

Ситуаційні завдання

- 1. Група долає водну перешкоду. Організована командна страховка, на вільному кінці якої зав'язаний провідник, але страховка не закріплена за опору. Ваші дії?*
- 2. На одному із етапів "крос-походу" виникає непередбачена ситуація. Щоб вирішити її позитивно треба порушити настанови тренера, дані команді перед стартом. Половина групи з цим не згідна. Який вихід ?*
- 3. Під час натягу навісної переправи обірвалася натяжна захоплюючи петля. Ваші дії?*
- 4. Під час спуску останнього учасника на крутопохилій переправі не закріплена супроводжуюча мотузка. Який вихід?*

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ 8

Тема: Оцінка наслідків власних варіантів розв'язання ситуаційних завдань.

Мета: виробити у студентів уміння і сформувати навички передбачати та оцінювати власні варіанти розв'язання туристської ситуації.

Завдання: студентам пропонуються різні види ситуаційних завдань. Потрібно проаналізувати відповідь та її обґрунтувати.

Ситуаційні завдання

1. Коли заборонена страховка з рюкзаком на спині у страхуючого?

Варіанти відповідей:

- a) на скельних переправах;
- б) страхувати з рюкзаком не забороняється;
- в) на водних переправах;
- г) заборонено на всіх видах переправ.

2. Чи дозволяється самостраховка на схоплюючій петлі під час руху по горизонтальних перилах?

Варіанти відповідей:

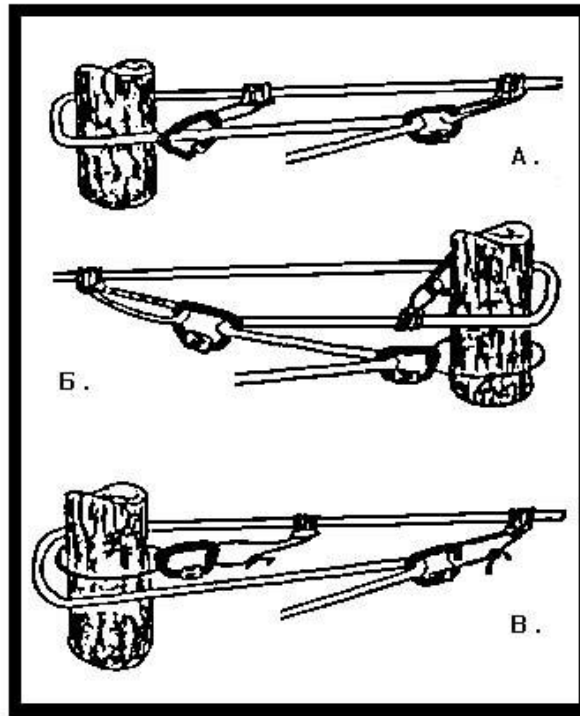
- a) дозволяється, бо це значно надійніше;
- б) так, якщо це дозволено Умовами змагань;
- в) не можна - це заборонено Правилами змагань.

3. Перша долікарська допомога при переломі ключиці.

Варіанти відповідей:

- a) накласти шину;
- б) накласти на ключицю тугу пов'язку;
- в) розвести плечі, вклавши під лікті за спиною палицю.

4. Який із поліспаствів найефективніший у роботі, чому?

Варіанти відповіді:

- a) поліснаст А;*
- б) поліснаст Б;*
- в) поліснаст В.*

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ 9

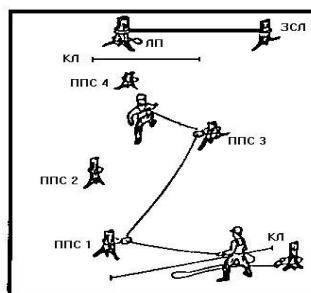
Тема: Нестандартні способи розв'язання ситуаційних завдань.

Мета: навчити студентів знаходити неординарні, оригінальні способи розв'язання туристської ситуації.

Завдання: студентам пропонуються різні види ситуаційних завдань. Потрібно запропонувати нестандартні способи розв'язання ситуаційних завдань та обґрунтувати відповідь.

Ситуаційні завдання

1. При подоланні перешкоди способом “маятник” була втрачена мотузка. Ваші дії?
2. Під час подолання “смуги перешкод” учасниками загублена частина спорядження. Який вихід?
3. Після денного пішого переходу керівник наказує розбивати табір. Учасники не погоджуються з ним і пропонують йти далі, шукати краще місце. Який ваш варіант виходу з даної ситуації?
4. При підйомі першого учасника по схилу пропущено проміжний пункт страхівки. Ваші дії?

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ 10

Тема: Підсумкове заняття.

Мета: виявити рівень засвоєння студентами умінь і навичок розв'язання ситуаційних завдань.

Завдання: студентам пропонується дати відповідь на запитання тесту-питальника професійних знань, умінь і навичок (згідно дод. Б).

ПРОГРАМА

секційних занять зі спортивно-оздоровчого туризму

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Мета секційних занять зі спортивно-оздоровчого туризму – оволодіння студентами факультету туризму вміннями та навичками з техніки і тактики спортивно-оздоровчого туризму.

Головні завдання секційних занять:

– впровадження у повсякденне життя студентів спортивно-оздоровчого туризму, як впливових і вагомих чинників у справі формування активної життєвої позиції особистої, розвитку патріотичних, морально-вольових та фізичних якостей майбутніх фахівців зі спортивно-оздоровчого туризму;

– формування та розвиток знань, умінь та навичок виживання в складних природних умовах, прилучення до збереження та охорони навколишнього середовища;

– постійне підвищення загального фізичного розвитку студентів факультету туризму, використовуючи природні чинники загартовування та оздоровлення, ведення пропаганди здорового способу життя.

В результаті участі у секційних заняттях зі спортивно-оздоровчого туризму студенти факультету туризму набувають знання, вміння та навички, необхідні для організації спортивно-оздоровчої діяльності:

- впевнено орієнтуватися на місцевості за допомогою карти, компасу, за небесними світилами та різними орієнтирами;
- прогнозувати погоду за народними прикметами, природними ознаками на основі власних спостережень;
- набути умінь організації харчування в польових умовах, вибору місць привалів та нічлігів, безпечного таборування;
- вміти підбирати та користуватись особистим, груповим, спеціальним спорядженням та інвентарем, набути навичок його ремонту;
- засвоїти прийоми надання першої медичної допомоги, основи гігієни;
- вміти застосувати туристське спорядження при подоланні скельних, водних та штучних перешкод, організовуючи відповідну їх складності безпечну страховку та самостраховку;

- оволодіти основами тактики підготовки і проведення спортивно-оздоровчих походів, розробки їх планів та маршрутів;
- знати “Правила проведення спортивно-оздоровчих походів”, неухильно їх дотримуватись;
- цілеспрямовано вести підготовку до участі в змаганнях з інших видів туризму, спортивно-туристських походів з декількох видів туризму відповідних ступенів та категорій складності.

Програма секційних занять зі спортивно-оздоровчого туризму розрахована на 240 годин (6 години в тиждень). Навчально-тематичним планом занять передбачено оволодіння студентами факультету туризму знаннями, навичками та вміннями організації спортивно-оздоровчої діяльності.

НАВЧАЛЬНО-ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН

№ п/п	<i>Тематика розділів і тем</i>	Кількість годин
<i>Топографія та орієнтування</i>		
39.	Геометричні способи вимірювання відстаней	8
40.	Топосхеми та послідовність при їх складанні	8
41.	Особливості орієнтування в різних природних умовах	8
42.	Дії групи при втраті свого місцезнаходження	6
<i>Техніка пішохідного туризму</i>		
43.	Раціональні способи подолання природних перешкод	8
44.	Забезпечення безпеки туристів, вибір і детальне вивчення району подорожі	8
45.	Складання графіка і календарного плану спортивно-оздоровчого походу	8
46.	Рух групи на складних ділянках маршруту	8
47.	Організація та забезпечення самостраховки та командної страховки	8
<i>Тактики пішохідного туризму</i>		
48.	Розвідка і обробка окремих складних чи об'єктивно небезпечних ділянок маршруту	8
49.	Способи страховки	8
50.	Вплив на групову тактику змін погодних умов	8
51.	Попередження травматизму, захворювань	8
<i>Гігієна туриста та долікарська допомога</i>		
52.	Правила особистої гігієни	6
53.	Харчування і водносолевой режим	6
54.	Способи транспортування потерпілих	6
55.	Захворювання та травми, найбільш поширені у походах	6

56.	Похідна аптечка та догляд за хворим	6
57.	Основним причинам виникнення небезпечних ситуацій	6
58.	Аналіз нещасних випадків на маршрутах походів	6
<i>Підготовка походу</i>		
59.	Визначення мети та району подорожі, збір інформації вивчення літературних джерел	6
60.	Розробка маршруту, плану-графіка руху, запасні та аварійні варіанти	8
61.	Під'їзди, переїзди; кошторис подорожі	6
62.	Розподіл обов'язків у групі	8
63.	Підготовка групового та спеціального спорядження	8
64.	Краєзнавча та пізнавальна робота на маршруті	6
65.	Підготовка маршрутної документації, отримання дозволів від маршрутно-кваліфікаційних комісій, заказників, прикордонників	8
<i>Організація походу</i>		
66.	Спортивний та оздоровчий зміст походу	6
67.	Природні перешкоди, раціональні способи їх подолання	8
68.	Режим ходового дня; розвідка на маршруті	8
69.	Підбір індивідуального та групового спорядження	8
70.	Привали та ночівлі; хронометраж ходового дня	8
71.	Права та обов'язки учасників спортивно-оздоровчого походу	8
Разом		240

НАСКРІЗНА ПРОГРАМА ПРАКТИКИ
зі спортивно-оздоровчого туризму
для студентів за напрямом підготовки “Туризм”
(фахове спрямування “Спортивно-оздоровчий туризм”)

ВСТУП

Практика зі спортивно-оздоровчого туризму студентів факультету туризму є невід'ємною складовою частиною освітньо-професійної програми підготовки фахівців за напрямом підготовки “Туризм” (за фаховим спрямуванням “Спортивно-оздоровчий туризм”), основним завданням якої є якість практичної підготовки майбутніх фахівців зі спортивно-оздоровчого туризму.

У період практики студентів закладаються основи досвіду професійної діяльності, практичних умінь і навичок, професійних якостей особистості фахівця зі спортивно-оздоровчого туризму. Від ступеня успішності на цьому етапі залежить професійне становлення майбутнього фахівця, здатного здійснювати спортивно-оздоровчу діяльність.

У даній програмі розглядаються загальні питання організації, проведення і підведення підсумків усіх видів практики зі спортивно-оздоровчого туризму студентів у вищих навчальних закладах: ознайомчої, технологічної і виробничої.

1. Загальні положення.

Метою практики є закріплення теоретичних знань, які були отримані в процесі навчання, формування в студента професійного вміння приймати самостійні рішення в певних виробничих умовах, оволодіння студентами сучасними методами, формами організації, знаряддями праці в туристській галузі загалом, і спортивно-оздоровчій діяльності зокрема.

У процесі професійної підготовки студентів увага відповідальних за проведення спортивно-оздоровчої практики повинна акцентуватися на:

- розвитку творчих здібностей студента;
- самостійності студента;
- умінні студентами приймати рішення;

- спроможності працювати в колективі.

2. Види практики

2.1. За змістом і метою практика студентів зі спортивно-оздоровчого туризму поділяється на такі види:

- ознайомча;
- технологічна;
- виробнича.

2.2. Завданням ознайомчої практики зі спортивно-оздоровчого туризму є ознайомлення студентів із специфікою майбутньої професійної діяльності, отримання первинних професійних умінь і навичок із загально-професійних і спеціальних дисциплін, передбачених навчальним планом за напрямом підготовки “Туризм” (за фаховим спрямуванням “Спортивно-оздоровчий туризм”).

2.3. Метою технологічної практики зі спортивно-оздоровчого туризму є ознайомлення студентів-практикантів безпосередньо на підприємствах, організаціях, установах, з виробничим процесом і технологічним циклом виробництва, відпрацювання вмінь і навичок із фаху, закріплення знань, отриманих при вивченні певного циклу теоретичних дисциплін та придбання первинного практичного досвіду.

2.4. Виробнича практика зі спортивно-оздоровчого туризму є завершальним етапом навчання і проводиться з метою узагальнення та вдосконалення знань, практичних умінь і навичок на базі туристських організацій і установ, оволодіння професійним досвідом та готовністю майбутнього фахівця до самостійної спортивно-оздоровчої діяльності.

3. Зміст практики.

3.1. Види практики зі спортивно-оздоровчого туризму, їх тривалість і терміни проведення визначаються освітньо-професійними програмами та навчальними планами за напрямом підготовки “Туризм” (за фаховим спрямуванням “Спортивно-оздоровчий туризм”).

3.2. Зміст, послідовність практик зі спортивно-оздоровчого туризму визначається наскрізною програмою практики, яка затверджується завідувачем кафедри туризму і керівником вищого навчального закладу.

3.3. Наскрізна програма практики студентів зі спортивно-оздоровчого туризму – це основний навчально-методичний документ, що регламентує мету, зміст і послідовність проведення практики студентів факультету туризму на визначених базах практики, підведення підсумків практики студентів і містить рекомендації щодо видів, форм і методів контролю якості підготовки (рівень знань, уміння і навички), які студенти повинні отримувати під час проходження практики зі спортивно-оздоровчого туризму.

3.4. На основі наскрізної програми практики студентів зі спортивно-оздоровчого туризму щорічно розробляються або перезатверджуються робочі програми відповідних видів практики. Для студентів і керівників практик від навчального закладу та бази практики робочі програми практики студентів є основним навчально-методичним документом, на підставі якого розробляються інші методичні документи.

3.5. Кафедри туризму, окрім наскрізних та робочих програм практики, розробляють інші методичні документи, які сприятимуть досягненню високої якості проведення практики студентів зі спортивно-оздоровчого туризму.

4. Бази практики

4.1. Практика студентів вищих навчальних закладів зі спортивно-оздоровчого туризму проводиться на базах практики, які забезпечують виконання програми, або в навчально-виробничому підрозділі вищого навчального закладу.

4.2. Як бази практичної підготовки студентів можуть використовуватись – навчальні, навчально-виробничі лабораторії, туристські установи і організації тощо.

4.3. Визначення баз практики зі спортивно-оздоровчого туризму здійснюється керівництвом вищого навчального закладу на основі прямих

договорів із туристськими підприємствами, організаціями, установами незалежно від їх організаційно-правових форм і форм власності.

4.5. Студенти можуть самостійно, за погодженням із керівництвом вищого навчального закладу, підбирати для себе базу практики і пропонувати її для використання.

5. Організація і керівництво практикою.

5.1. Відповідальність за організацію та проведення практики студентів зі спортивно-оздоровчого туризму покладається на керівників вищих навчальних закладів.

Загальну організацію практики студентів та контроль за її проведенням у вищому навчальному закладі здійснює проректор з навчальної роботи.

Навчально-методичне керівництво і виконання програм практик зі спортивно-оздоровчого туризму забезпечує кафедра туризму.

5.2. При проведенні ознайомчої практики академічна група може ділитися на підгрупи чисельністю не менше 8 осіб.

5.3. Тривалість робочого часу студентів:

– при проходженні ознайомчої практики не пов'язаної з виконанням виробничої (фізичної) праці, її тривалість складає не більше 36 академічних годин на тиждень протягом двох тижнів незалежно від віку студентів;

– при проходженні технологічної, виробничої практик – не більше 36 годин на тиждень протягом п'яти тижнів кожен із видів практики.

– за домовленістю між вищим навчальним закладом і базою практики може встановлюватися інша тривалість робочого часу студентів, що не суперечить вимогам чинного законодавства.

5.4. До керівництва технологічною та виробничою практикою студентів залучаються досвідчені викладачі спеціальних дисциплін кафедри туризму, а також висококваліфіковані фахівці зі спортивно-оздоровчого туризму, які брали безпосередню участь у навчальному процесі.

5.5. Практичне навчання первинних професійних умінь і навичок здійснюється викладачами спеціальних дисциплін.

5.6. Керівник практики від вищого навчального закладу:

- контролює готовність баз практики та проводить при необхідності до прибуття студентів-практикантів підготовчі заходи;

- забезпечує проведення всіх організаційних заходів у навчальному закладі перед від'їздом студентів на практику: інструктаж про порядок проходження практики, надання студентам-практикантам необхідних документів (направлення, програми, щоденник, календарний план, індивідуальне завдання, методичні рекомендації щодо оформлення звітної документації), перелік яких встановлює навчальний заклад;

- у тісному контакті з керівником практики від бази практики забезпечує високу якість її проходження згідно з програмою;

- контролює забезпечення нормальних умов праці і побуту студентів та проведення з ними обов'язкових інструктажів з охорони праці і техніки безпеки;

- у складі комісії приймає заліки з практики;

- подає завідувачеві кафедри туризму письмовий звіт про проведення практики із зауваженнями і пропозиціями щодо поліпшення практики студентів.

5.7. Розподіл студентів на практику проводиться з урахуванням замовлень на підготовку фахівців і їх майбутнього місця роботи після закінчення навчання.

5.8. Бази практик в особі їх керівників разом з вищими навчальними закладами несуть відповідальність за організацію, якість і результати практики студентів.

Керівники підприємств своїм наказом зараховують студентів на конкретні робочі місця (посади) практики, призначають керівників практики.

5.9. Керівник практики від бази практики:

- несе особисту відповідальність за проведення практики;

- організовує практику відповідно до програм практики;

- надає відповідно до програм практики місця практики, забезпечує максимальну ефективність її проходження;

- організовує проведення інструктажів з правил техніки безпеки й охорони праці і відповідає за дотримання студентами безпечних умов праці;
- забезпечує виконання погоджених з навчальним закладом графіків проходження практик по структурних підрозділах підприємства;
- забезпечує студентам-практикантам можливість користуватись науково-технічною бібліотекою, лабораторіями підприємства, нормативною та іншою документацією, необхідною для виконання програми практики;
- ознайомлює і контролює дотримання студентами-практикантами правил внутрішнього розпорядку;
- створює необхідні умови для засвоєння практикантами нової техніки, передової технології, сучасних методів організації праці тощо.

5.10. За наявності вакантних місць студенти можуть бути зараховані на штатні посади, якщо робота на них відповідає вимогам програми практики.

5.11. Студенти вищих навчальних закладів при проходженні практики зобов'язані:

- до початку практики одержати від керівника практики навчального закладу направлення, методичні матеріали (методичні матеріали, програму, щоденник, індивідуальне завдання тощо) та консультації щодо оформлення всіх документів;
- своєчасно прибути на базу практики;
- у повному обсязі виконувати всі завдання, передбачені програмою практики та вказівками її керівників;
- вивчити і суворо дотримуватись правил охорони праці, техніки безпеки і виробничої санітарії та внутрішнього розпорядку;
- нести відповідальність за виконану роботу;
- своєчасно оформити звітну документацію та скласти залік з практики.

6. Підведення підсумків практики.

6.1. Після закінчення терміну практики студенти звітують про виконання програми та індивідуального завдання.

Форма звітності студента за практику – це подання письмового звіту, підписаного й оціненого безпосередньо керівником від бази практики.

Письмовий звіт разом з іншими документами, встановленими навчальним закладом (щоденник, характеристика тощо), подається керівнику практики від навчального закладу.

Звіт має містити відомості про виконання студентом усіх розділів програми практики та індивідуального завдання, висновки і пропозиції, список використаної літератури тощо. Оформлюється звіт за загальними вимогами, які встановлені стандартом для оформлення текстових документів.

6.2. Звіт із практики захищається (із диференційованою оцінкою) студентом у комісії, призначеною завідувачем кафедри. До складу комісії входять керівник практики від навчального закладу і, за можливості, від бази практики та викладачі.

Комісія приймає залік у студентів на базах практики в останні дні її проходження або у вищому навчальному закладі протягом перших десяти днів семестру, який починається після практики.

Оцінка за практику вноситься в заліково-екзаменаційну відомість і в залікову книжку студента за підписом голови комісії.

6.3. Оцінка студента за практику враховується стипендіальною комісією при призначенні стипендії разом з його оцінками за результатами підсумкового контролю.

6.4. Студент, який не виконав програму практики без поважних причин, або отримав незадовільну оцінку на підсумковому заліку відраховується з навчального закладу.

Якщо програма практики не виконана студентом з поважної причини, йому може надаватись можливість пройти практику у вільний від навчання час.

6.5. Підсумки кожної практики обговорюються на засіданні кафедри туризму, а загальні підсумки практики підводяться на вчених радах вищих навчальних закладів не менше одного разу протягом навчального року.

7. Навчально-методичні матеріали ознайомчої практики.

Навчально-методичний комплекс:

- виписка з навчального плану за напрямом підготовки.
- кваліфікаційна характеристика фахівця;
- програми практики;
- графік практичного навчання;
- графік переміщення студентів по робочих місцях;
- перелік навчально-виробничих робіт;
- завдання та виконання робіт;
- стенд із зразками виконаних студентами робіт;
- календарно-тематичний план керівників практики;
- план проведення заняття;
- журнал обліку успішності;
- журнал інструктажів студентів з охорони праці;
- інструкції з техніки безпеки;
- критерії оцінок із видів практики;
- інструктивна та операційно-технологічна документація;
- література;
- перелік питань для самоконтролю;
- зразки звітної документації.

8. Навчально-методичні матеріали технологічної та виробничої практики.

Навчально-методичний комплекс:

- виписка з навчального плану;
- програма практик;
- графік проведення практик;
- графік керівництва практиками;
- робочі плани керівників практик;
- графік контролю за ходом технологічної або виробничої практики;

- план-графік переміщення студентів по робочих місцях на підприємстві;
- графік проведення консультацій;
- індивідуальні завдання студентам на період проходження технологічних або виробничих практик;
- методичні поради щодо виконання програми практик;
- зразки звітів-щоденників;
- залікова відомість;
- звіт керівника практик тощо.

Програма ознайомчої практики зі спортивно-оздоровчого туризму

Мета ознайомчої практики зі спортивно-оздоровчого туризму – закріпити знання, які здобули студенти у процесі вивчення теоретичних курсів з дисциплін “Туристське країнознавство”, “Рекреаційна географія”, “Рекреаційні комплекси”, “Валеологія”, “Правове регулювання туристичної діяльності”, “Спортивний туризм” і “Міжособистісні взаємини у малих групах (під час проведення спортивно-оздоровчих заходів)”, а саме оволодіння студентами сучасними методами та формами організації спортивно-оздоровчих подорожей та походів, навчання, набуття професійних умінь і навичок для прийняття самостійних рішень під час певних або несподіваних туристських ситуацій. Основними завданнями практики є:

- ознайомлення з рекреаційними комплексами: їх географічне розташування, аналіз та оцінка;
- краєзнавчі аспекти у туризмі, їх застосування на практиці;
- складання планів спортивно-оздоровчого походу, оформлення необхідної маршрутної документації;
- розроблення і укладання спортивно-оздоровчих турів, їх реалізація;
- ознайомлення з правовими діями у туризмі, їх дотримання і

застосування;

- надання першої медичної допомоги, гігієна у спортивно-оздоровчому поході, транспортування потерпілого;
- осмислення потенційних можливостей спортивно-оздоровчого туризму та основних його відмінностей від інших видів туризму;

Формою контролю є письмовий звіт про проходження ознайомчої практики.

ЗМІСТ НАВЧАЛЬНИХ ЗАВДАНЬ ОЗНАЙОМЧОЇ ПРАКТИКИ

<i>№п/п</i>	<i>Зміст практики</i>
1	Ознайомлення зі змістом практики, її основними завданнями, видами діяльності та місцем проходження практики. Складання плану ознайомчої практики, поділ на підгрупи, розподіл обов'язків.
2	Ознайомлення з професійною діяльністю туристичного підприємства (реквізити, договірні відносини з партнерами, основні та додаткові послуги).
3	Ознайомлення з організацією спортивно-оздоровчого туризму на туристській установі чи організації. Участь у проектуванні спортивно-оздоровчого походу. Збір туристської інформації на певний відрізок спортивно-оздоровчого заходу.
4	Спортивно-оздоровчий похід по Західному регіоні з участю студентів-практикантів у проведенні певного відрізка даного походу.
5	Розробка і складання різних маршрутів спортивно-оздоровчих заходів, підбір і комплектування групи на захід, підбір спорядження, прокладання маршруту, укладання меню для

	групи на 3-ох денний спортивно-оздоровчий похід.
6	Навчальний спортивно-оздоровчий похід у гори, з використанням умінь і навичок набутих на теоретичних заняттях з орієнтування, розбиття бівачу, руху групи на маршруті, перебування у польових умовах, надання першої допомоги.
7	Складання звіту про проходження ознайомчої практики зі спортивно-оздоровчого туризму

Програма технологічної практики зі спортивно-оздоровчого туризму

Метою технологічної практики є оволодіння студентами сучасними методами та формами організації діяльності туристського підприємства, формування у студентів на базі отриманих у вищому навчальному закладі знань, професійних умінь та навичок для прийняття самостійних рішень під час конкретної роботи на підприємстві, виховання потреби систематично поновлювати свої знання та творчо їх застосовувати в практичній діяльності.

Практика студентів передбачає безперервність та послідовність при одержанні необхідного обсягу практичних знань та умінь. Технологічна практика проводиться на туристських підприємствах, де є умови для повного виконання програм практики.

Організація технологічної практики дає можливість майбутнім фахівцям зі спортивно-оздоровчого туризму перевірити правильність професійної орієнтації упродовж трьох років, коли практика проходить шлях від ознайомлення студентів зі змістом роботи фахівця зі спортивно-оздоровчої діяльності до їх безпосередньої участі в організації спортивно-оздоровчого туризму.

Завдання технологічної практики зі спортивно-оздоровчого туризму:

- ознайомитись із основними характеристиками туристського підприємства;
- вивчити основні напрямки діяльності туристичного підприємства;

- дослідити організаційні основи діяльності туристського підприємства з організації спортивно-оздоровчого туризму;
- вивчення нормативних документів в галузі туризму щодо організації спортивно-оздоровчої діяльності;
- вивчення маршрутів за якими працює туристська фірма з метою здійснення спортивно-оздоровчої діяльності;
- вивчення специфіки розробки туристських спортивно-оздоровчих маршрутів;
- туристська документація, що регулює процес надання послуг учасникам спортивно-оздоровчого туризму.
- організація страхування туристів і забезпечення безпеки спортивно-оздоровчих заходів.

ЗМІСТ НАВЧАЛЬНИХ ЗАВДАНЬ ТЕХНОЛОГІЧНОЇ ПРАКТИКИ ЗІ СПОРТИВНО - ОЗДОРОВЧОГО ТУРИЗМУ

<i>№ n/n</i>	<i>Зміст практики</i>
1	Ознайомлення з роботою відділів туристського підприємства
2	Загальна характеристика туристського підприємства
3	Організаційні основи діяльності туристського підприємства
4	Організація діяльності туристської фірми
5	Вивчення нормативних документів, пов'язаних з організацією спортивно-оздоровчої діяльності на туристському підприємстві
6	Вивчення маршрутів спортивно-оздоровчих заходів, за якими надаються послуги в туристській установі чи організації
7	Організація обслуговування туристів в туристській установі чи організації
8	Організація забезпечення туристськими послугами щодо організації спортивно-оздоровчої діяльності
9	Організація транспортного обслуговування
10	Організація харчування туристів

11	Організація розміщення туристів
12	Організація страхування туристів
13	Забезпечення безпеки спортивно-оздоровчих заходів
14	Захист звіту

Програма виробничої практики зі спортивно-оздоровчого туризму

Мета виробничої практики зі спортивно-оздоровчого туризму – удосконалювати практичні вміння та навички студентів в організації та методиці проведення спортивно-оздоровчого туризму, підготовці і проведенні спортивно-оздоровчих заходів і походів.

Основні завдання практики:

- формування мотивації до організації спортивно-оздоровчої діяльності, пов’язаної із проведенням спортивно-оздоровчого туризму;
- удосконалення знань, умінь та навичок із професійно-орієнтованих навчальних дисциплін;
- формування усвідомлених поглядів на корисність спортивно-оздоровчого туризму, умінь і навичок організації спортивно-оздоровчої діяльності;
- ознайомлення із перспективним досвідом роботи фахівців із організації спортивно-оздоровчого туризму, навчити використовувати отриманий досвід у майбутній професійній діяльності.

ЗМІСТ НАВЧАЛЬНИХ ЗАВДАНЬ
ВИРОБНИЧОЇ ПРАКТИКИ ЗІ СПОРТИВНО - ОЗДОРОВЧОГО ТУРИЗМУ

<i>№ n/n</i>	<i>Зміст практики</i>
1	Ознайомлення з роботою відділів туристського підприємства
2	Загальна характеристика туристського підприємства
3	Ознайомлення із організацією та проведенням дослідження географічних особливостей, рослинності й тваринного світу рідного краю
4	Планування та облік практичної роботи
5	Критерії оцінювання ефективності заходів з організації спортивно-оздоровчого туризму
6	Особливості методики проведення спортивно-оздоровчого походу.
7	Вимоги щодо вибору маршруту для проведення спортивно-оздоровчих заходів
8	Організація транспортного обслуговування
9	Організація харчування туристів
10	Організація розміщення туристів
11	Організація страхування туристів
12	Забезпечення безпеки спортивно-оздоровчих заходів
13	Підготовка і проведення одного тривалого спортивно-оздоровчого заходу
14	Захист звіту

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Абульханова-Славская К. А. Категория субъекта в современной психологии / К. А. Абульханова-Славская // Сучасна психологія в ціннісному вимірі : мат. III Костюківських читань [20–22.12.1994]. — К., 1994. — 312 с.
2. Абульханова-Славская К. А. Стратегия жизни / К. А. Абульханова-Славская. — М. : Мысль, 1991. — 299 с.
3. Алексеенко Т. А. Модульна технологія вивчення курсу “Педагогіка” : навч. посіб. / Т. А. Алексеенко, Т. Д. Мишковська, В. В. Сушанко. — Чернівці : Рута, 2002. — 159 с.
4. Амонашвили Ш. А. Психологические основы педагогического сотрудничества : [кн. для учителя] / Ш. А. Амонашвили. — К. : Освіта, 1991. — 111 с.
5. Ананьев Б. Г. Избранные психологические труды / Б. Г. Ананьев. — М. : Педагогика, 1980. — Т. 1. — 230 с.
6. Ананьев Б. Г. О проблемах современного человекознания / Б. Г. Ананьев. — М. : Наука, 1977. — 380 с.
7. Андреева Е. В. Социальная психология / Е. В. Андреева. — М. : Изд-во МГУ, 1990. — 432 с.
8. Артюшина М. В. Взаємозв’язок соціально-психологічних та дидактичних умов групової навчальної діяльності студентів : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / М. В. Артюшина ; [НПУ ім. М. П. Драгоманова]. — К., 2000. — 20 с.
9. Асмолов А. Г. Личность как предмет психологического исследования / А. Г. Асмолов. — М. : Изд-во МГУ, 1984. — 104 с.
10. Асмолов А. Г. Психология личности / А. Г. Асмолов. — М. : Изд-во МГУ, 1990. — 367 с.
11. Афанасьева Н. В. Личностный подход в обучении / Н. В. Афанасьева // Школьный психолог. — 2000. — № 26. — С. 3–15.
12. Бабанский Ю. К. Интенсификация процесса обучения / Ю. К. Бабанский.

- М. : Педагогика, 1987. — 192 с.
13. Балабанов И. Т. Экономика туризма / И. Т. Балабанов, А. И. Балабанов. — М. : Финансы и статистика, 2001. — 176 с.
 14. Балл Г. О. Гуманізація загальної та професійної освіти: суспільна актуальність і психолого-педагогічні орієнтири / Г. О. Балл // Неперервна професійна освіта: проблеми, пошуки, перспективи. — К. : ВІПОЛ, 2000. — С. 134–157.
 15. Балл Г. О. Духовність професіонала і педагогічне сприяння її становленню: орієнтири психологічного аналізу / Г. О. Балл // Професійна освіта: педагогіка і психологія : [укр.-польськ. щорічн.] / за ред. Т. Левовицького, І. Зязюна, І. Вільш, Н. Ничкало. — Ченстохова–К., 2000. — С. 217–232.
 16. Балл Г. О. Парадигма діалогу і проблема прилучення до наукової культури / Г. О. Балл // Професійна освіта: педагогіка і психологія : [укр.-польськ. щорічн.] / за ред. Т. Левовицького, І. Зязюна, І. Вільш, Н. Ничкало. — Ченстохова–К., 1999. — С. 335–347.
 17. Балл Г. О. Психологічні засади становлення гуманістично-орієнтованої освіти (концепція комплексного дослідження) / Г. О. Балл // Актуальні проблеми психології : Наук. записки Ін-ту психології ім. Г. С. Костюка АПН України. — К., 1999. — Вип. 19. — С. 29–36.
 18. Баловсяк Н. В. Концепція визначення структури інформаційної компетентності фахівця [Електронний ресурс] / Н. В. Баловсяк. — Режим доступу : <http://ito.icc.melitopol.net/stat/2.html>.
 19. Батышев С. Я. Задачи системы профессионального образования в условиях развития рыночной экономики / С. Я. Батышев. — М. : Педагогика, 1993. — 154 с.
 20. Батышев С. Я. Научная организация учебно-воспитательного процесса / С. Я. Батышев. — 3-е изд. : Профпедагогика. — М. : Высш. школа, 1980. — 456 с.
 21. Беспалько В. П. Слагаемые педагогической технологии / В. П. Беспалько. — М. : Педагогика, 1989. — 190 с.
 22. Бех І. Д. Категорія “ставлення” в контексті розвитку образу “Я” особис-

- тості / І. Д. Бех // Педагогіка і психологія. — 1997. — № 3. — С. 9–21.
23. Бех І. Д. Особистісно зорієнтоване виховання / І. Д. Бех. — К. : Либідь, 1998. — 204 с.
 24. Бех І. Д. Особистісно-орієнтований підхід у вихованні / І. Д. Бех // Професійна освіта : педагогіка і психологія : [укр.-польськ. щорічн.] / за ред. Т. Левовицького, І. Зязюна, І. Вільш, Н. Ничкало. — Ченстохова–К., 2000. — С. 331–350.
 25. Бех І. Д. Психометодична проекція особистісно-орієнтованої моделі виховання / І. Д. Бех // Педагогіка та психологія : Наук. вісник Чернівецького ун-ту : [зб. наук. пр.]. — Чернівці : Рута, 2002. — Вип. 152. — С. 13–23.
 26. Биков В. Ю. Впровадження інформаційних технологій у навчальний процес школи / В. Ю. Биков, Р. А. Осіпа // Нові технології навчання : [наук.-метод. зб.]. — К. : ІСДО, 1995. — Вип. 13. — С. 154–158.
 27. Блинова О. Є. Формування відкритості до спілкування у майбутнього вчителя : дис. ... канд. психол. наук : 19.00.07 / О. Є. Блинова. — К., 2000. — 216 с.
 28. Блонский П. П. Избранные педагогические и психологические сочинения : [в 2-х тт.] / П. П. Блонский ; под ред. А. Петровского. — М. : Педагогика, 1979. — Т.1. — 304 с.
 29. Бодалев А. А. Восприятие и понимание человека человеком / А. А. Бодалев. — М. : МГУ, 1982. — 198 с.
 30. Бодров В. А. Психология профессиональной пригодности : учеб. пособ. [для вузов] / В. А. Бодров. — М. : ПЕРСЭ, 2001. — 511 с.
 31. Божович Л. И. Личность и ее формирование в детском возрасте : [психол. исслед.] / Л. И. Божович. — М. : Просвещение, 1968. — 464 с.
 32. Божович Л. И. Опыт экспериментального изучения произвольного поведения / Л. И. Божович, Л. С. Славина, Т. В. Ендовицкая // Вопросы психологии. — 1976. — № 3. — С. 66.
 33. Болотов В. А. Компетентностная модель: от идеи к образовательной программе / В. А. Болотов, В. В. Сериков // Педагогика. — 2003. — № 10. —

С. 8–14.

34. Болубаш Я. Я. Організація навчального процесу у вищих закладах освіти : навч. посіб. [для слухачів закладів підвищення кваліфікації системи вищої освіти]. — К. : ВВП “КОМПАС”, 1997. — 64 с.
35. Боришевський М. Й. Психологічні механізми розвитку особистості / М. Й. Боришевський // Педагогіка і психологія. — 1996. — № 3. — С. 26–32.
36. Бочелюк В. Й. Психологічна готовність вчителя до особистісно-орієнтованого навчання : дис. ... канд. психол. наук : 19.00.07 / В. Й. Бочелюк. — К., 1998. — 200 с.
37. Ващенко Г. Г. Загальні методи навчання : підруч. [для педагогів] / Г. Г. Ващенко. — К. : Укр. Вид. Спілка, 1997. — 415 с.
38. Великий тлумачний словник сучасної української мови / [Гол. ред. проекту В. Т. Бусел]. — К.–Ірпінь : ВТФ “Перун”, 2005. — 1728 с.
39. Винославская Е. В. Формирование психологической готовности куратора академической группы к воспитательной работе : автореф. дис. ... канд. психол. наук : 19.00.07 / Е. В. Винославская. — Л., 1986. — 24 с.
40. Вишневський О. І. Теоретичні основи сучасної української педагогіки : посіб. [для студ. вищ. навч. закладів] / О. І. Вишневський. — Вид. друге, доопр. і доп. — Дрогобич : Коло, 2006. — 608 с.
41. Власова Т. И. Проблемы повышения профессионального уровня туристских кадров / Т. И. Власова, Ю. В. Богданов // Развитие туризма в условиях современных интеграционных процессов : мат. науч.-практ. конф. — Мн., 1997. — С. 155–158.
42. Выготский Л. С. Собрания сочинений : [в 6-ти тт.] / Л. С. Выготский. — М. : Педагогика, 1982. — Т. 1. — 488 с.
43. Высоцкий С. В. Структура психолого-педагогических условий формирования поисково-творческой направленности личности в процессе обучения / С. В. Высоцкий // Науковий вісник Південноукраїнського держ. пед. ун-ту ім. К. Д. Ушинського : [зб. наук. пр.]. — Одеса, 1999. — Вип. 8–9. — С. 90–94.
44. Гальперин П. Я. Психология мышления и учение о поэтапном

- формировании умственных действий / П. Я. Гальперин. — М. : Педагогика, 1966. — 152 с.
45. Ганопольский В. И. Туризм и спортивное ориентирование : учеб. [для ин-тов и техник. физ. культуры] / В. И. Ганопольский, Е. Я. Безносиков, В. Г. Булатов. — М., 1987. — 187 с.
46. Глобальный этический кодекс туризма [б/а]. — Мадрид : WTO, 2000 [Электронный ресурс]. — Режим доступа : http://www.worldtourism.org/ruso/global_code_documents/globalcodeethics.htm.
47. Гончаренко С. У. Педагогічні дослідження: методологічні поради молодим науковцям / С. У. Гончаренко. — К.–Вінниця : ДОВ “Вінниця”, 2008. — 278 с.
48. Гончаренко С. У. Проблеми інтеграції та диференціації у професійній освіті / С. У. Гончаренко // Педагогіка і психологія професійної освіти. — 1999. — № 1. — С. 23–25.
49. Гончаренко С. У. Український педагогічний словник / С. У. Гончаренко. — К. : Либідь, 1997. — 374 с.
50. Грабовський Ю. А. Спортивний туризм : навч. посіб. / Ю. А. Грабовський, О. В. Скалій, Т. В. Скалій. — Тернопіль : Навчальна книга “Богдан”, 2008. — 304 с.
51. Давыдов В. В. Проблемы развивающего обучения: Опыт теоретического и экспериментального психологического исследования / В. В. Давыдов. — М. : Педагогика, 1986. — 240 с.
52. Дадонов Б. И. Эмоции как ценность / Б. И. Дадонов. — М. : Политиздат, 1978. — 272 с.
53. Денисенко Н. Ф. Теоретичні засади та технологія управління системою фізичного виховання дітей дошкільних навчальних закладів : дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.08 / Н. Ф. Денисенко. — К., 2002. — 506 с.
54. Державна національна програма “Освіта” [Фонд інтелект. співпраці “Україна ХХІ століття”]. — К. : Райдуга, 1994. — 29 с.
55. Державна національна програма “Освіта” [Електронний ресурс] ; “Україна ХХІ століття”. — Режим доступу : <http://www.uazakon.com/document/tpart07/isx07484.htm>.

56. Деркач А. А. Акмеология : учеб. пособ. / А. А. Деркач, В. Г. Зазыкин. — СПб. : Питер, 2003. — 256 с.
57. Дехтяр В. Д. Основи оздоровчо-спортивного туризму : навч. посіб. [для закл. освіт.] / В. Д. Дехтяр. — К. : Наук. світ, 2003. — 203 с.
58. Діалогічна взаємодія у навчально-виховному процесі загальноосвітньої школи : [кн. для вчителя] / за ред. Г. О. Балла, О. В. Киричука, Р. М. Шамелашвілі. — К. : ІЗМН, 1997. — 136 с.
59. Дмитрук О. Ю. Спортивно-оздоровчий туризм : навч. посіб. / О. Ю. Дмитрук, О. В. Щур. — К. : Альтерпрес, 2008. — 280 с.
60. Дударенко І. С. Психолого-педагогічні умови набуття професійної ідентичності майбутнім психологом-практиком / І. С. Дударенко // Психологія у ХХІ столітті: перспективи розвитку : мат. VI Костюківських читань. — К., 2003. — Т. 3. — С. 112–116.
61. Дурай-Новакова К. М. Формирование профессиональной готовности студентов к педагогической деятельности : дис. ... д-ра психол. наук : 19.00.07 / К. М. Дурай-Новакова. — М., 1983. — 356 с.
62. Дьяченко М. И. Психологический словарь-справочник / М. И. Дьяченко. — Мн. : Харвест, 2001. — 576 с.
63. Дьяченко М. И. Психологические проблемы готовности к деятельности / М. И. Дьяченко, Л. А. Кандыбович. — Мн. : Харвест, 1976. — 176 с.
64. Елисеев О. П. Практикум по психологии личности / О. П. Елисеев. — СПб. : Питер, 2001. — 560 с.
65. Ерошина Н. А. Дидактические условия управления самостоятельной учебной деятельностью студентов педагогических вузов : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.01 / Н. А. Ерошина ; [ЛГУ]. — Липецк, 2001. — 22 с.
66. Єремєєва В. М. Технологія вивчення основ дидактики : метод. реком. [для викл. і студ. вищ. пед. навч. закладів]. — Житомир : Житомир. пед. ун-т, 2000. — 52 с.
67. Жолдак В. И. Основы менеджмента в спорте и туризме : [в 2 тт.] / В. И. Жолдак, В. А. Квартальнов. — М. : Сов. спорт, 2001. — Т.1. — 288 с.
68. Загальна психологія : підруч. / [упор. : О. В. Скрипченко, Л. В. Волинська,

- З. В. Огороднійчук та ін.]. — К. : Либідь, 2005. — 464 с.
69. Закон України “Про захист прав споживачів” [Електронний ресурс]. — Режим доступу : http://uazakon.com/documents/date_bv/pg_gxcwsx/index.htm.
70. Закон України “Про охорону культурної спадщини” [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://uazakon.com/document/spart43/inx43090.htm>.
71. Закон України “Про порядок виїзду з України і в’їзду в Україну громадян України” [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://www.uazakon.com/document/tpart06/isx06270.htm>.
72. Закон України “Про порядок здійснення розрахунків в іноземній валюті” [Електронний ресурс]. — Режим доступу : http://www.uazakon.com/documents/date_bz/pg_gxnqsv.htm.
73. Закон України «Про туризм» [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://ubc.ua/links/tur2004.htm>
74. Закон України “Про охорону навколишнього середовища” [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://uazakon.com/document/spart33/inx33922.htm>.
75. Закон України “Про Державний кордон України” [Електронний ресурс]. — Режим доступу : http://uazakon.com/documents/date_er/pg_gtwexf.htm.
76. Закон України “Про підприємництво” [Електронний ресурс]. — Режим доступу : http://uazakon.com/documents/date_6f/pg_gdcoxk.htm.
77. Закон України “Про підприємства в Україні” [Електронний ресурс]. — Режим доступу : http://www.uazakon.com/documents/date_1z/pg_ibwloh.htm.
78. Закон України “Про правовий статус іноземців” [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://www.uazakon.com/document/tpart06/isx06090.htm>.
79. Закон України “Про рекламу” [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://uazakon.com/document/spart90/inx90101.htm>.
80. Закон України “Про страхування” [Електронний ресурс]. — Режим доступу : http://www.uazakon.com/documents/date_78/pg_iunxwl.htm.
81. Заневська Л. Г. Інформаційні технології у професійній підготовці фахівців спортивно-оздоровчого туризму / Л. Г. Заневська // Теорія та методика фізичного виховання. — 2004. — № 1. — С. 40–42.
82. Зорин И. В. Педагогика туризма как наука / И. В. Зорин // Актуальные

- проблемы туризма'99. — М. : РМАТ, 1999. — С. 106–113.
83. Зорин И. В. Развитие личности в координатах туристского пространства / И. В. Зорин // Актуальные проблемы туризма'99. — М. : РМАТ, 1999. — С. 113–119.
84. Зорин И. В. Толковый словарь туристских терминов / И. В. Зорин, А. В. Квартальнов. — М.–Афины : INFOGROUP, 1994. — 408 с.
85. Зорина Г. И. Формирование содержания образования в профессиональном лицее туристского профиля : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / Г. И. Зорина. — М. : РМАТ, 1998. — 141 с.
86. Зязюн І. А. Виховання естетичної культури школярів : навч. посіб. / І. А. Зязюн, Н. Є. Миропольська, Л. О. Хлебнікова та ін. — К. : ІЗМН, 1999. — 156 с.
87. Зязюн І. А. Гуманістична стратегія теорії і практики навчального процесу / І. А. Зязюн // Рідна школа. — 2000. — № 8. — С. 8–13.
88. Зязюн І. А. Гуманістична парадигма в освіті / І. А. Зязюн // Вища освіта в Україні: реалії, тенденції, перспективи розвитку. — Ч. 1 : Нова парадигма вищої освіти. — К., 1996. — С. 8–12.
89. Зязюн І. А. Естетична регуляція ціннісної свідомості / І. А. Зязюн // Вища освіта України. — 2005. — № 3. — С. 5–12.
90. Зязюн І. А. Інтелектуально-творчий розвиток особистості в умовах неперервної освіти / І. А. Зязюн // Неперервна професійна освіта: проблеми, пошуки, перспективи. — К. : ВІПОЛ, 2000. — С. 11–57.
91. Зязюн І. А. Концептуальні засади теорії освіти в Україні / І. А. Зязюн // Педагогіка і психологія професійної освіти. — 2000. — № 1. — С. 10–24.
92. Зязюн І. А. Краса педагогічної дії / І. А. Зязюн, Г. М. Сагач. — К. : Укр.-фінськ. ін-т менеджменту і бізнесу, 1997. — 302 с.
93. Зязюн І. А. Культура в контексті політики та освіти / І. А. Зязюн // Мистецтво та освіта. — 1998. — № 2. — С. 8.
94. Зязюн І. А. Людина в контексті гуманітарної філософії / І. А. Зязюн // Професійна освіта: педагогіка і психологія : [польськ.-укр. щорічн.]. — Ченстохова–К. — 1999. — № 1. — С. 323–334.

95. Зязюн І. А. Мотивації і мотиви людської поведінки / І. А. Зязюн // Початкова школа. — 1994. — № 6. — С. 8–12.
96. Зязюн І. А. Педагогіка добра: ідеали і реалії : наук.-метод. посіб. / І. А. Зязюн. — К. : МАУП, 2000. — 312 с.
97. Зязюн І. А. Філософські засади освіти: освітні і виховні парадигми, освітні технології, діалектика педагогічної дії / І. А. Зязюн // Педагогічна майстерність у закладах професійної освіти. — К., 2003. — С. 11–59.
98. Зязюн І. А. Філософські проблеми гуманізації і гуманітаризації освіти / І. А. Зязюн // Педагогіка толерантності. — 2000. — № 3. — С. 58–61.
99. Зязюн І. А. Філософські проєкції освіти і освітніх технологій / І. А. Зязюн // Шлях освіти. — 1996. — № 1. — С. 4–9.
100. Иванова Т. В. Культура педагогического общения : моногр. / Т. В. Иванов ; под ред. И. А. Зязюна. — К. : ЦВП, 1999. — 357 с.
101. Ігнатович О. М. Структурно-функціональна характеристика мотиваційно-сміслової культури особистості / О. М. Ігнатович // Наук. вісник Чернівецького ун-ту. — Чернівці : Рута, 2004. — Вип. 221. — С. 41–47. — (Сер. : Педагогіка та психологія).
102. Кабардов М. К. Типы языковых и коммуникативных способностей и компетенции / М. К. Кабардов, О. А. Арцишевская // Вопросы психологи. — 1996. — № 1. — С. 7–9.
103. Кан-Калик В. А. Учителю о педагогическом общении : [кн. для учителя]. — М. : Педагогика, 1990. — 190 с.
104. Капська А. Й. Педагогіка живого слова : навч. посіб. / А. Й. Капська. — К. : ВІПОЛ, 1996. — 204 с.
105. Карамушка Л. М. Психологічні основи управління в системі середньої освіти : навч. посіб. / Л. М. Карамушка. — К. : ІЗМН, 1997. — 180 с.
106. Квартальнов В. А. Гуманитарные проблемы развития туризма: история и современность / В. А. Квартальнов. — В кн. : Туризм: теория и практика : избр. труды : [в 5-ти тт.]. — М. : Финансы и статистика, 1998. — Т. 1. — 286 с.

107. Квартальнов В. А. Энциклопедия туризма : справ. / В. А. Квартальнов, В. К. Зорин. — М. : Финансы и статистика, 1999. — 312 с.
108. Квартальнов В. А. Туризм: теория и практика : избр. труды : [в 5-ти тт.] / В. А. Квартальнов. — М. : Финансы и статистика, 1998. — Т. 2. — 253 с.
109. Квартальнов В. А. Методика профессионального обучения и подготовка специалистов по туризму в России / В. А. Квартальнов. — В кн. : Туризм: теория и практика : избр. труды : [в 5-ти тт.]. — М. : Финансы и статистика, 1998. — Т. 5. — 248 с.
110. Квартальнов В. А. Туристский бизнес и система обучения кадров предприятий обслуживания: Зарубежный опыт / В. А. Квартальнов. — М. : Финансы и статистика, 1990. — 80 с.
111. Квартальнов В. А. Методика и педагогика профессионального обучения и подготовки специалистов для целей туризма в России : Из опыта образовательных учреждений социального туризма : [1987–1997] / В. А. Квартальнов, И. Д. Солодухин. — М. : Финансы и статистика, 1997. — 212 с.
112. Квартальнов В. А. Государственный образовательный стандарт высшего профессионального образования по специальности “Рекреация и туризм” : [проект] / В. А. Квартальнов, И. В. Зорин, В. Д. Чепик // Актуальные проблемы туризма. — М., 1997. — Вып. 1. — 321 с.
113. Квартальнов В. А. Туризм социальный: история и современность / В. А. Квартальнов, В. К. Федорченко. — К. : Вища школа, 1989. — 342 с.
114. Квартальнов В. А. Туризм [Электронный ресурс] / В. А. Квартальнов. — М. : Финансы и статистика, 2007. — 336 с. — Режим доступа : <http://www.turbook.h17.ru/book.htm>.
115. Кнодель Л. В. Сучасна концепція системи туристської освіти / Л. В. Кнодель // Педагогіка і психологія формування творчої особистості: проблеми і пошуки : [зб. наук. пр.]. — К. —Запоріжжя, 2004. — Вип. 33. — С. 338–341.
116. Ковалев Г. А. Механизмы и эффекты процессов активного социального обучения / Г. А. Ковалев // Вопросы психологии межличностного познания и общения : [Куб. гос. ун-т]. — Красноград, 1983. — С. 127–135.

117. Кодлюк Я. Модернізація змісту шкільної освіти за рубежем: компетентнісно-орієнтований підхід / Я. Кодлюк // Наукові записки Тернопіл. нац. пед. ун-ту. — 2006. — № 1. — С. 125–131. — (Серія : Педагогіка).
118. Комінко С. Б. Кращі методики психодіагностики : навч. посіб. / С. Б. Комінко, Г. В. Кучер. — Тернопіль : Карт-бланш, 2005. — 406 с.
119. Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи / за заг. ред. О. В. Овчарук. — К. : К.І.С., 2004. — 112 с. — (Бібліотека з освітньої політики).
120. Кон И. С. В поисках себя: личность и ее самосознание / И. С. Кон. — М. : Изд-во полит. лит., 1984. — 335 с.
121. Кон И. С. Открытие “Я” / И. С. Кон. — М. : Политиздат, 1978. — 367 с.
122. Кон И. С. Психология ранней юности : [кн. для учителя] / И. С. Кон. — М. : Просвещение, 1989. — 225 с.
123. Конох А. П. Екологічний туризм : навч. посіб. [для студ. вищих навч. закладів] / А. П. Конох, С. А. Некрасов, Ф. Ф. Товстопятко. — Запоріжжя : ЗНУ, 2005. — 68 с.
124. Конох А. П. Специфіка й особливості професійної підготовки фахівців зі спортивно-оздоровчого туризму в країнах зарубіжжя / А. П. Конох // Педагогіка і психологія формування творчої особистості: проблеми і пошуки. — К.—Запоріжжя, 2004. — Вип. 30. — С. 366–373.
125. Конох А. П. Сутність та структура професійно-педагогічної компетентності як найвищого рівня педагогічної майстерності / А. П. Конох // Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту. — Харків : ХДАДМ (ХХІІІ), 2004. — Вип. 12. — С. 20–28.
126. Конох А. П. Особливості спортивно-оздоровчого туризму та їх врахування в підготовці майбутніх фахівців у вищих навчальних закладах / А. П. Конох // Наук. часопис Нац. пед. ун-ту імені М. П. Драгоманова. — К. : НПУ, 2004. — Вип. 1. — С. 319. — (Серія 16 : Творча особистість учителя: проблеми теорії і практики).

127. Конох А. П. Основні дефініції туризму в історичному розвитку / А. П. Конох // Педагогічний процес: теорія і практика. — К. : ПП “ЕКМО”, 2004. — С. 92–105.
128. Конох А. П. Оценка функциональной подготовленности студентов, занимающихся спортивным туризмом / А. П. Конох, М. В. Маліков // Гуманітарний вісник Переяслав-Хмельницького держ. пед. ун-ту імені Григорія Сковороди : [наук.-теорет. зб.]. — К. : КИТ, 2004. — С. 85–90.
129. Конох А. П. Професійна підготовка фахівців зі спортивно-оздоровчого туризму в зарубіжних країнах: проблеми та пошуки / А. П. Конох // Педагогічні особливості формування професійних якостей студентів. — Харків : СТИЛЬ-ИЗДАТ, 2003. — Вип. 12. — С. 88–98.
130. Конох А. П. Тактика орієнтування, робота з картами та використання рельєфу під час орієнтування : навч.-метод. посіб. / А. П. Конох, С. А. Некрасов, Ф. Ф. Товстопятко. — Запоріжжя : ЗДУ. — 2004. — 62 с.
131. Конох А. П. Туризм : навч. посіб. [для студ. вищих навч. закладів] / А. П. Конох, Ф. Ф. Товстопятко, С. А. Некрасов. — Запоріжжя : ЗНУ, 2005. — 132 с.
132. Корнешук В. В. Взаимное обучение как нетрадиционная форма организации обучения в высшей школе / В. В. Корнешук // Науковий вісник КДПУ ім. К.Д. Ушинського : [зб. наук. пр.]. — Одеса, ПДПУ ім. К.Д.Ушинського, 1998. — № 8–9. — С. 62–65.
133. Корольчук М. С. Психологічне забезпечення психічного і фізичного здоров'я : навч. посіб. / М. С. Корольчук, В. М. Крайнюк, А. Ф. Косенко, І. І. Кочергіна. — К. : Здоров'я, 2002. — 260 с.
134. Костюк Г. С. Навчання і розвиток особистості / Г. С. Костюк. — К. : Рад. школа, 1968. — 46 с.
135. Костюк Г. С. Категория задачи и ее значение для психолого-педагогических исследований / Г. С. Костюк, Г. А. Балл // Вопросы психологии. — 1977. — № 3. — С. 12–23.
136. Крачило М. П. М. М. Миклухо-Маклай — вітчизняний вчений і мандрівник / М. П. Крачило, Б. Ф. Білецький // З історії вітчизняного

- туризму. — К. : УОТ, 1997. — С. 25–41.
137. Кремень В. Г. Особистісно-розвивальне навчання як науковий пріоритет / В. Г. Кремень // Учитель. — 1999. — № 11–12. — С. 36–43.
138. Ксензова Г. Ю. Перспективные школьные технологи : учеб.-метод. пособ. / Г. Ю. Ксензова. — М. : Пед. общество России, 2000. — С. 6–8.
139. Кузьмина Н. В. Педагогическое мастерство учителя как фактор развития способностей учащихся / Н. В. Кузьмина // Вопросы психологии. — 1984. — № 1. — С. 75–80.
140. Куницына В. Н. Межличностное общение : учеб. [для вузов] / В. Н. Куницына, Н. В. Казаринова, В. М. Погольша. — СПб. : Питер, 2002. — 544 с.
141. Лейтес Н. С. Умственные способности и возраст / Н. С. Лейтес. — М. : Педагогика, 1971. — 280 с.
142. Леонтьев А. Н. Проблемы развития психики / А. Н. Леонтьев. — 3-е изд. — М. : Изд-во Москов. ун-та, 1972. — 575 с.
143. Линчевский Э. Э. Психологический климат туристской группы / Э. Э. Линчевский. — М. : Речь, 2009. — 160 с.
144. Лозова В. І. Теоретичні основи виховання і навчання : навч. посіб. [для студ. пед. навч. закладів] / В. І. Лозова, Г. В. Троцько. — Харків, 1997. — 338 с.
145. Лузан П. Г. Формування активності студентів у навчанні / П. Г. Лузан, А. І. Дьомін, В. І. Рябець. — К. : Вища школа, 1998. — С. 59–95.
146. Манько В. М. Дидактичні умови формування у студентів професійно-пізнавального інтересу до спеціальних дисциплін / В. М. Манько // Соціалізація особистості : [зб. наук. пр.] ; Нац. педуніверситет ім. М. Драгоманова. — К. : Логос, 2000. — Вип. 2. — С. 153–161.
147. Марищук В. П. Методики психодиагностики в спорте / В. П. Марищук, Ю. М. Блудов, В. А. Плахтиенко, Л. К. Серова. — М. : Просвещение 1984. — 191 с.
148. Марков С. Л. Основні принципи творчої випереджальної вищої освіти /

- С. Л. Марков // Педагогіка та психологія : Наук. вісник Чернівецького ун-ту. — Чернівці : Рута, 2003. — Вип. 185. — С. 44–53.
149. Маслоу А. Мотивация и личность : [пер. с англ.] / А. Маслоу ; пер. А. М. Татлыбаева. — СПб. : Евразия, 1999. — 478 с.
150. Метод статистических измерений (Метод Монте-Карло) / под ред. М. Шнейдера. — М. : Физмат, 1962. — 333 с.
151. Миронов Ю. Б. Интернет-технології в туризмі [Електронний ресурс] / Ю. Б. Миронов // Економіка: проблеми теорії та практики : [в 5-ти тт.]. — Дніпропетровськ : ДНУ, 2004. — Вип. 194. — Т. II. — С. 457–464. — Режим доступу : <http://www.tourlib.columb.net.ua>.
152. Митина Л. М. Личностное и профессиональное развитие человека в новых социально-экономических условиях / Л. М. Митина // Вопросы психологи. — 1997. — № 4. — С. 28–30.
153. Міщик Л. І. Соціальна педагогіка / Л. І. Міщик. — К. : ІЗМН, 1997. — С. 79–80.
154. Моляко В. О. Концепція виховання творчої особистості / В. О. Моляко // Радянська школа. — 1991. — № 5. — С. 47–51.
155. Мороз О. Г. Підготовка майбутнього вчителя: зміст та організація : навч. посіб. / О. Г. Мороз, В. О. Сластьонін, Н. І. Філіпенко. — К., 1997. — 168 с.
156. Муромов И. Л. 100 великих путешественников / И. Л. Муромов. — М. : Вече, 2003. — 656 с.
157. Національна доктрина розвитку освіти [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://www.uazakon.com/document/spart14/inx14397.htm>
158. Ничкало Н. Г. Педагогіка вищої школи: крок у майбутнє : моногр. / Н. Г. Ничкало ; за ред. Н. І. Ничкало — К. : Віпол, 1999. — 450 с. — (Сучасна вища школа: психолого-педагогічний аспект).
159. Новые педагогические и информационные технологии в системе образования : учеб. пособ. [для студ. пед. вузов и системы повыш. квалиф. пед. кадров] / [Е. С. Полат, М. Ю. Бухаркина, М. В. Моисеева, А. Е. Петров] ; под ред. Е. С. Полат. — М. : Изд. центр “Академія”, 2001. — 358 с.

160. Нор Э. Ф. Технология организации групповой учебной деятельности / Э. Ф. Нор. — Николаев, 1998. — 75 с.
161. Овчарук О. Перспективи впровадження компетентнісного підходу в зміст освіти в Україні / О. Овчарук // Педагогічна думка. — 2004. — № 3. — С. 3–7.
162. Островська Н. Д. Мотивація навчального процесу майбутніх аграріїв і особистісно-орієнтований підхід при вивченні дисциплін гуманітарного циклу / Н. Д. Островська, Л. М. Романишина // Модернізація освіти: пошуки, проблеми, перспективи : [зб. міжнар. наук.-практ. конф.]. — К.— Переяслав-Хмельницький, 2006. — С. 208–211.
163. Павлютенков Е. М. Рабочая книга руководителя школы : Ч. 3 : Методическая работа в школе: организация и управление / Е. М. Павлютенков, В. В. Крыжко. — Запорожье, 1994. — 105 с.
164. Пангелов В. А. Аспекти підготовки фахівців з туристсько-краєзнавчої роботи в педагогічних ВНЗ / В. А. Пангелов // Туризм у ХХІ ст. — К. : Знання України, 2002. — С. 334–437.
165. Панда Б. Х. Туризм и методика преподавания / Б. Х. Панда. — Казань : КНПОВТИ, 1996. — 239 с.
166. Пашукова Т. Практикум із загальної психології / Т. І. Пашукова, А. І. Допіра, Г. В. Дьяконов ; за ред. Т. І. Пашукової. — К. : Знання, КОО, 2000. — 204 с.
167. Педагогика : учеб. [для вузов] / [Н. Бордовская, А. Реан]. — СПб. : Питер, 2003. — 304 с.
168. Педагогіка туризму : навч. посіб. [для студ. вищих навч. закладів] / за ред. проф. В. К. Федорченка, проф. Н. А. Фоменко, доц. М. І. Скрипник, доц. Г. С. Цехмістрової. — К. : Вид. Дім “Слово”, 2004. — 296 с.
169. Педагогічний словник / за ред. М. Д. Ярмаченка. — К. : Пед. думка, 2001. — 514 с.
170. Петровская Л. А. Компетентность в общении. Социально-психологический тренинг / Л. А. Петровская. — М. : Изд-во МГУ, 1989. — 216 с.
171. Петровская Л. А. Теоретические и методологические проблемы социально-

- психологического тренинга / Л. А. Петровская. — М. : Изд-во Моск. ун-та, 1982. — 162 с.
172. Платонов К. К. Личностный подход как принцип психологии / К. К. Платонов // Методологические и теоретические проблемы психологии / [отв. ред. Е. В. Шорохова]. — М., 1969. — С. 190–217.
173. Платонов К. К. Профессиография — ее значение и методы работы / К. К. Платонов // Соц. труд. — 1971. — № 4. — С. 74–79.
174. Платонов К. К. Структура и развитие личности / К. К. Платонов. — М. : Наука, 1986. — 254 с.
175. Побудова інформаційного суспільства — глобальне завдання в новому тисячолітті : декларація принципів ; [Всесвітня зустріч на найвищому рівні з питань інформаційного суспільства ; Женева, 2003 — Туніс, 2005]. — В кн. : Розвиток інформаційного суспільства в Україні / [М. П. Згуровський, М. К. Родіонов, І. Б. Жилияєв]. — К. : КПІ, 2006. — С. 376–421.
176. Подмазин С. И. Личностно-ориентированное образование : соц.-философ. исслед. / С. И. Подмазин. — Запорожье : Просвіта, 2000. — 230 с.
177. Про основні напрямки реформування професійно-технічної освіти в Україні : Указ Президента України від 8 травня 1996 р. № 332/96 [6 травня № 86/87]. — Офіц. вид. // Урядовий кур'єр. — 1996. — № 86/87. — С. 9.
178. Пророк Н. В. Практичний психолог: професійно важливі якості / Н. В. Пророк // Психологія. — Донецьк, 2002. — № 1. — С. 16–17.
179. Райгородский Д. Я. Практическая психодиагностика. Методики и тесты : учеб. пособ. / Д. Я. Райгородский. — Самара : Изд. дом “БАХРАХ”, 1998. — 672 с.
180. Реан А. А. Социальная педагогическая психология / А. А. Реан, Л. Я. Коломинский. — СПб. : Питер Ком, 1999. — 416 с.
181. Рибалка В. В. Особистісний підхід як психолого-педагогічний принцип організації профільної та професійної підготовки учнівської молоді / В. В. Рибалка. — В кн. : Психологія особистісно-орієнтованої професійної підготовки учнівської молоді : наук.-метод. посіб. — Київ-Тернопіль :

- Підручники і посібники, 2002. — С. 80–90.
182. Рибалка В. В. Психологічна культура особистості у професійній підготовці та діяльності практичного психолога / В. В. Рибалка // Проблеми підготовки і підвищення кваліфікації практичних психологів у вищих навчальних закладах. — К. : Ніка-Центр, 2002. — С. 29–32.
183. Рибалка В. В. Психологія розвитку творчої особистості : навч. посіб. / В. В. Рибалка. — К. : ІЗМН, 1996. — 236 с.
184. Рибалка В. В. Психолого-педагогічні принципи і стадії розробки особистісно-орієнтованої підготовки учнівської молоді в системі неперервної професійної освіти / В.В. Рибалка // Неперервна професійна освіта: теорія і практика. — К., 2001. — Вип. 2. — С. 33–41.
185. Роджерс Н. Творчество как усиление себя / Н. Роджерс // Вопросы психологии. — 1990. — № 1. — С. 164–168.
186. Романишина Л. М. Інноваційні технології в підготовці майбутніх фахівців / Л. М. Романишина, О. Я. Романишина // Зб. наук. пр. Кременецького обласного гуманітарно-педагогічного інституту ім. Т.Шевченка. — Кременець, 2007. — Вип. 2. — С. 50–57. — (Серія : Педагогічні науки).
187. Рубинштейн С. Л. Основы общей психологии / С. Л. Рубинштейн. — СПб. : Питер Ком, 1999. — 720 с.
188. Рудев І. М. Діяльність туристської самодіяльної організації : навч. посіб. / І. М. Рудев. — К. : КУТЕП, 2006. — 352 с.
189. Савченко Д. Н. Методология исследования системы «креативная личность — интеллектуальный потенциал общества» [основания креатологии] / Д. Н. Савченко // Развитие творческой активности студентов в учебной, научно-исследовательской и социально-политической деятельности : сб. науч. трудов НИИ ВШ. — М., 1990. — С. 56–61.
190. Санникова О. П. Эмоциональность в структуре профессиональных свойств личности (на примере представителей соционимических профессий) : дис. ... д-ра психол. наук : 19.00.01 / О. П. Санникова ; [Ин-т психологии им. Г. С. Костюка АПН Украины]. — К., 1996. — 407 с.

191. Селевко Г. К. Современные образовательные технологии : учеб. пособ. / Г. К. Селевко. — М. : Народное образование, 1998. — 256 с.
192. Семиченко В. А. Пріоритети професійної підготовки: діяльнісний чи особистісний підхід? / В. А. Семиченко // Неперервна професійна освіта: проблеми, пошуки, перспективи. — К. : ВІПОЛ, 2000. — С. 176–203.
193. Сергієнко В. П. Формування ключових компетентностей вчителя в умовах Школи культури здоров'я / В. П. Сергієнко // Управління школою. — 2006. — № 14. — С. 10–12.
194. Сериков В. В. Образование и личность. Теория и практика проектирования педагогических систем / В. В. Сериков. — М. : Изд. корпорация «Логос», 1999. — 272 с.
195. Серіков В. В. Особистісний підхід в освіті: концепція і технології / В. В. Серіков. — Волгоград, 1994. — С. 42–43.
196. Сериков В. В. Формирование в учащихся готовности к труду / В. В. Сериков. — М. : Педагогика, 1988. — 192 с.
197. Сидоренко Е. С. Методы математической обработки в психологии / Е. С. Сидоренко. — СПб. : Речь, 2000. — 350 с.
198. Синявский В. В. Психолого-педагогические основы профессиональной адаптации выпускников профессионально-технических училищ / В. В. Синявский. — К. : Вища школа, 1985. — 112 с.
199. Сисоєва С. О. Педагогічні технології у неперервній професійній освіті : моногр. / С. О. Сисоєва, С. М. Алексюк; за ред. С. О. Сисоєвої. — К. : ВІПОЛ, 2001. — 502 с.
200. Сисоєва С. О. Педагогічна творчість вчителя: визначення, теоретична модель, функції підготовки / С. О. Сисоєва // Педагогіка і психологія. — 1998. — № 2. — С. 161–172.
201. Складова галузевого стандарту вищої освіти : освітньо-професійна програма підготовки бакалавра за напрямом 0504 “Туризм”, фахове спрямування 6.050400 “Туризм” [Електронний ресурс]. — Режим доступу : http://tourlib.net/metod_tourism/GS.htm.

202. Слостенин В. А. Педагогика: инновационная деятельность / В. А. Слостенин, Л. С. Подылова. — М. : Магистр, 1997. — 224 с.
203. Смульсон М. Л. Інтелектуальний тренінг: теоретичний аналіз / М. Л. Смульсон // Актуальні проблеми психології : Наук. записки Ін-ту психології ім. Г. С. Костюка АПН України / [за ред. С. Д. Максименка]. — К. : Нора-Друк, 2001. — Вип. 21. — С. 258–265.
204. Соловієнко В. О. Ділові ігри в професійній саморегуляції студентів педвузів / В. О. Соловієнко // Рад. школа. — 1990. — № 12. — С. 82–85.
205. Суцєнко А. В. Концептуальні підходи до гуманізації педагогічного процесу в загальноосвітній школі / А. В. Суцєнко // Гуманізація навчально-виховного процесу. — Слов'янськ, 1999. — Вип. 6. — С. 123–128.
206. Томилов И. С. Педагогические аспекты подготовки туристических кадров в условиях регулирования рыночных процессов : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.08 / И. С. Томилов. — М. : РМАТ, 1998. — 136 с.
207. Туризм у ХХІ столітті: глобальні тенденції і регіональні особливості : мат. Міжнар. наук.-практ. конф. [10–11 жовтня 2001 р.]. — К. : КУТЕП, 2002. — 235 с.
208. Федорченко В. К. Історія туризму в Україні / В. К. Федорченко, Т. А. Дьорова. — К. : Вища школа, 2002. — 195 с.
209. Федорченко В. К. Концепція підготовки працівників туристичної галузі / В. К. Федорченко // Освіта України. — 2004. — № 30. — С. 6–7.
210. Федорченко В. К. Методичні аспекти неперервної туристської освіти [Електронний ресурс] / В. К. Федорченко. — Режим доступу : www.ecologylife.ru/tyrizm-kurort.
211. Федорченко В. К. Підготовка фахівців для сфери туризму: теоретичні і методологічні аспекти / В. К. Федорченко. — К. : Вища школа, 2002. — 350 с.
212. Федорченко В. К. Стратегія розвитку освіти на порозі ХХІ століття : міжнар. аналітичн. огляд / В. К. Федорченко // Нові технології навчання : [наук. метод. зб.] ; М-во освіти і науки України. Наук.-метод. центр вищої

- освіти. — К., 2002. — Вип. 32. — С. 205–212.
213. Федорченко В. К. Теоретичні засади кадрового забезпечення сфери туризму в Україні / В. К. Федорченко // *Kształceniezawodowe: pedagogika i psychologia* [Професійна освіта: педагогіка і психологія]. — К. — Ченстохова, 2003. — Вип. 5. — С. 157–164.
214. Федорченко В. К. Трансформація досвіду зарубіжних країн у розвиток туристської освіти України / В. К. Федорченко // *Педагогіка і психологія професійної освіти*. — 2003. — № 1. — С. 125–137.
215. Федорченко В. К. Туристський словник-довідник / В. К. Федорченко, І. М. Мініч. — К. : Дніпро, 2000. — 160 с.
216. Федорченко В. К. Філософія туризму : навч. посіб. / В. К. Федорченко, В. С. Пазенок. — К. : Кондор, 2004. — 298 с.
217. Федотов Ю. Н. Спортивно-оздоровительный туризм / Ю. Н. Федотов. — СПб. : ГАФК им. П.Ф. Лесгафта, 2001. — 256 с.
218. Федотов Ю. Н. Спортивно-оздоровительный туризм / Ю. Н. Федотов, И. Е. Востоков. — М. : Сов. спорт, 2002. — 312 с.
219. Федорова О. Ф. Некоторые вопросы активизации учащихся в процессе теоретического и производственного обучения / О. Ф. Федорова. — М. : Высшая школа, 1970. — 301 с.
220. Філософський енциклопедичний словник / [за ред. В. І. Шинкарука]. — К. : Абрис, 2002. — 742 с.
221. Фіцула М. М. Вступ до педагогічної професії : навч. посіб. [для студ. вищих пед. закладів освіти]. / М. М. Фіцула. — 2-е вид. — Тернопіль : Навч. кн.-Богдан, 2003. — 136 с.
222. Фіцула М. М. Педагогіка вищої школи : навч. посіб. / М. М. Фіцула. — К. : Академвидав, 2006. — 352 с. — (Альма-матер).
223. Фоменко Н. В. Рекреаційні ресурси та курортологія / Н. В. Фоменко. — К. : Центр навч. літ., 2007. — 312 с.
224. Фукуяма Фр. Глобалізація безконечна / Фр. Фукуяма // *Незалежн. культурол. часопис*. — Львів, 2000. — № 19. — С. 36.

225. Хачирова И. Х. Педагогические условия стимулирования самостоятельной работы студентов : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.01 / И. Х. Хачирова. — Ставрополь : СГУ, 2001. — 22 с.
226. Хуторский А. В. Современная дидактика : учеб. [для вузов] / А. В. Хуторский. — СПб. : Питер, 2001. — 544 с.
227. Цехмістрова Г. С. Діагностика якості процесу навчання при підготовці фахівців для сфери туризму / Г. С. Цехмістрова // Педагогіка і технологія професійної освіти. — 2002. — № 1. — С. 179–187.
228. Чемерис І. М. Нові вимоги до спеціаліста: поняття компетентності й компетенції / І. М. Чемерис // Вища освіта України. — 2006. — № 2. — С. 84–88.
229. Швалб Ю. М. Целеполагание как феномен сознания / Ю. М. Швалб. — К. : Стилос, 1997. — 72 с.
230. Шевченко Н. Ф. Актуальні питання професійної підготовки психологів у системі вищої освіти / Н. Ф. Шевченко // Психологічній службі системи освіти України 10 років: здобутки, проблеми і перспективи. — К. : Ніка-Центр, 2002. — С. 186–189.
231. Шевченко Н. Ф. Використання інтегративного підходу при підготовці психологів у вищих навчальних закладах / Н. Ф. Шевченко // Соціальні технології: актуальні проблеми теорії та практики : [міжвузів. зб. наук. пр.]. — К.–Запоріжжя–Одеса, 2002. — Вип. 15. — С. 127–133.
232. Шиян Б. М. Методика викладання спортивно-педагогічних дисциплін у вищих навчальних закладах фізичного виховання і спорту : навч. посіб. / Б. М. Шиян, В. Г. Папуша. — Харків : ОВС, 2005. — 208 с.
233. Шиян Б. М. Теорія і методика фізичного виховання школярів : підруч. [для студ. ВНЗ фак. фіз. вих. і спорту] / Б. М. Шиян. — Тернопіль : Навчальна книга “Богдан”, 2001. — Ч.1. — 232 с.
234. Шиян Б. М. Теорія і методика фізичного виховання школярів : підруч. [для студ. ВНЗ фак. фіз. вих. і спорту]. / Б. М. Шиян. — Тернопіль : Навчальна книга “Богдан”, 2002. — Ч.2. — 247 с.
235. Якиманская И. С. Личностно-ориентированное обучение в современной

- школе / И. С. Якиманская. — М. : Проосвещение, 1998. — 164 с.
236. Ярошенко О. Г. Групова навчальна діяльність школярів: теорія і методика / О. Г. Ярошенко. — К. : Партнер, 1997. — 208 с.
237. An Introduction to TEDQUAL [б/а] : a Methodology for quality in Tourism Education and Training. — WTO : Madrid, 1997. — 137 s.
238. Bull A. The economies of travel and tourism / A. Bull // Great Britain : Pitman Publishing, 1991. — P. 78–89.
239. Chanevas S. Guide des écoles pas comme les autres : T. 2 : Les formations profession-nelles Paris / S. Chanevas. — Paris : Horay, 2003. — 6e éd. — 215 p.
240. Cohen-Scali V. Alternance et identité professionnelle. Formation permanente, éducation des adultes / V. Cohen-Scali. — Paris : PUF, 2000. — 219 p.
241. Cooper C. Tourism: Principles and Practice / C. Cooper, J. Fletcher, D. Gilbert, S. Wanhill // Great Britain : Pitman Publishing, 1993. — P. 124–128.
242. Dann G. Methodology in Tourism Research / G. Dann, D. Nash, P. Pearce // Annals of Tourism Research. — 1988. — Vol. 14. — P. 36–37.
243. Huguet D. Economie et politique du tourisme, Librairie générale du droit et de jurisprudence / D. Huguet, G. Pierre. — Paris : UNESCO, 1998. — P. 23–24.
244. Porter M. The Competitive Advantage of Nations / M. Porter. — Hong Kong : The McMillan Press Ltd., 1990. — 267 s.
245. Schnur P. Dienstleistungsgesellschaft auf industriellem Nдhrboden / P. Schnur. — In: Institut für Arbeitsmarkt und Berufsforschung (IAB). — 1999. — Heft 9. — 256 s.
246. [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://scholar.irc.ac.ru:8002/courses/Technology/intro.html>.
247. [Електронний ресурс]. — Режим доступу : WTO / www.world-tourism.org.
248. [Електронний ресурс]. — Режим доступу : www.tourism.gov.Ua.